

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK HUKUKUNDA DENETİMLİ SERBESTLİK

Aybüke AKKAYA

Danışman
Prof. Dr. Veli Özer ÖZBEK

İZMİR, 2016

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

TÜRK HUKUKUNDA DENETİMLİ SERBESTLİK

Aybüke AKKAYA

**Danışman
Prof. Dr. Veli Özer ÖZBEK**

İZMİR, 2016

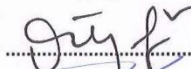
YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2013800367

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : AYBÜKE AKKAYA
Tez Başlığı : Türk Hukukunda Denetimli Serbestlik

Savunma Tarihi : 26.08.2016
Danışmanı : Prof.Dr.Veli Özer ÖZBEK

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Veli Özer ÖZBEK	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç.Dr.Koray DOĞAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Mustafa Ruhan ERDEM	YAŞAR ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği ☒
Oy Çokluğu ()

AYBÜKE AKKAYA tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Türk Hukukunda Denetimli Serbestlik" başlıklı Tezi ☒ / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Mustafa Yaşar TINAR
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türk Hukukunda Denetimli Serbestlik”adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

Aybüke AKKAYA

İmza

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Türk Hukukunda Denetimli Serbestlik
Aybüke AKKAYA

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Kamu Hukuku Programı

Türk hukukunda denetimli serbestliği konu edinen bu çalışmada, sistemin temel prensipleri ve uygulanma şekilleri aktarılarak mevcut duruma ilişkin sorunlar ortaya konmuş ve bu sorunların çözümüne yönelik değerlendirme yapmak suretiyle önerilerde bulunmak amaçlanmıştır. Öncelikle denetimli serbestlik kavramı ve onun hukuki niteliğine yönelik açıklamalara yer verilerek konuya giriş yapılmış daha sonra ise, karşılaştırmalı hukuktaki denetimli serbestlik uygulamaları tarihi sistematik içerisinde değerlendirilmiştir. Denetimli serbestlik kurumunun ülkemiz hukuk sisteminde köklü bir geçmişi olmadığı için sistemin ortaya çıktığı ülkelerde yer alan yasal mevzuat ve uygulamalar aktarılarak Türk hukuk sisteminde bu düzenleme ve uygulamalardan nasıl yararlanıldığı ve gelecekte nasıl yararlanılabileceğine dair tespitlerde bulunulmuştur.

Kurumun denetimli serbestlik adıyla Türk hukuk sisteminde yer alması ancak 2005 yılında mümkün olabilmıştır. Bu bakımdan ülke ceza mevzuatında daha önce yer alan denetimli serbestlik benzeri uygulamalar incelenerek bugün denetimli serbestliğin dayandığı yasal zemin hakkında fikir edinilmesi sağlanmaya çalışılmış ve hukuk sistemimizin onarıcı ceza adaleti uygulamalarını benimseme yatkınlığı ortaya konmuştur. Kuruma ilişkin ülkede benimsenen teşkilatlanma şekli aktarılmış ve önerilerde bulunulmuştur. Ülke ceza adalet sistemindeki denetimli serbestlik sistemini ilgilendiren başlıca güncel cezai uygulamalar hakkında bilgi verilerek, bu uygulamaların yerine getirilmesinde denetimli serbestlik kurumlarının görevleri belirtilmiş ve denetimli serbestlik hizmetlerinin önemine vurgu yapılmıştır.

Sonuçta ise, ÷lke denetimli serbestlik sistemine ilişkin genel bir değerlendirme yapılarak sistemin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Denetimli Serbestlik, Ceza Adalet Sistemi, Türk Hukuk Sistemi, Alternatif Yaptırımlar



ABSTRACT
Master's Thesis
Probation in Turkish Law
Aybüke AKKAYA

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Public Law
Public Law Program

In this piece of work which studies probation in Turkish law system, by mentioning the main principles of the system and how they are carried out , the problems considering the present state have been underlined and with the help of evaluating the solutions which could help overcome the problems,the main aim has been to make suggestions. Priority has been given to the explanations about the concept of probation and its quality considering law and this has been an introduction to the subject and in the following parts, the applications of probation in comparative law have been evaluated in chronological order. As probation do not have its roots in our country's law system, , the legislation and the applications in the countries where probation have appeared and carried out have stated and how Turkish law system benefits from this application and how it could benefit from it in the future have been detected.

It was only possible in 2005 that the institution under the name probation was able to have a place in Turkish law system. The applications which have been similar to probation in our early criminal legislation have been examined to have an opinion about the legal foundation and the tendency which has been observed to adopt restorative criminal justice in our system of law. The organization of the institution that has been accepted have been stated and suggestions have been made. By giving information about the present criminal legislation and applications considering probation, the duties of the institutions responsible from probation have been expressed and the importance of probation service has been emphasized.

As a result, by evaluating the probation system of the country in general tens have been made to improve the system.

Keywords: probation, criminal justice system, Turkish law system, alternative sanctions.



TÜRK HUKUKUNDA DENETİMLİ SERBESTLİK

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xv

GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM DENETİMLİ SERBESTLİKLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

I. DENETİMLİ SERBESTLİK KAVRAM VE TANIMI	3
A. Kavram	3
B. Tanım	4
II. DENETİMLİ SERBESTLİĞİN KÖKENİ VE TARİHÇESİ	8
A. Kökeni	8
B. Tarihsel Gelişim Süreci	11
C. Türk Hukukunda	13
1. Osmanlı Dönemi	13
a. Nefy Cezası	13
b. Zaptiye Nezareti Altında Bulundurulmak Cezası	14
c. Kalebentlik Cezası	15
d. Şahsa Kefalet Müessesesi	16
2. Cumhuriyet Dönemi	18
a. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu	19
(1). Sürgün	20
(2). Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Kamu Hizmeti Cezası	21
(3). Adli Tevbih (Yargısal Kınama)	22

(4). Emniyeti Umumiye İdaresinin Nezareti Altında Bulundurma Cezası (Güvenlik Gözetimi Altında Tutulmak)	24
(5). Dilenciler İçin Boğaz Tokluğuna Çalışma Tedbiri	27
(6). Uyuşturucu Madde Bağımlıları Hakkındaki Tedbirler	29
(7). Alkol bağımlıları hakkındaki tedbirler	32
b. 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun	33
c. 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun	36
d. Türk Ceza Kanunu Tasarıları	40
(1). 1987 tarihli Türk Ceza Kanunu Tasarısı	40
(2). 1989 tarihli Türk Ceza Kanunu Tasarısı	43
(i). Yetişkinler hakkında öngörülen düzenlemeler	43
(ii). Çocuklar hakkında öngörülen düzenlemeler	46
(3). 1997, 2000 ve 2003 tarihli Tasarılar	49
e. 2005'te Yürürlüğe Giren Temel Ceza Mevzuatı	51
III. HUKUKİ NİTELİK	53
A. Genel Olarak	53
B. Türk Hukukunda	57
C. Değerlendirme	64
IV. DENETİMLİ SERBESTLİĞE HÂKİM OLAN İLKELER	66
A. İnsan Onuruna Saygı ve Dürüstlük İlkesi	67
B. Gizlilik İlkesi	68
C. Tarafsızlık İlkesi	68
D. Özel Hayatın Gizliliği İlkesi	69
E. Ölçülülük İlkesi	69
F. Zorla Çalıştırma Yasağı	69
V. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA DENETİMLİ SERBESTLİK	70
A. İngiltere	70
B. Amerika	82
C. Almanya	98

İKİNCİ BÖLÜM

DENETİMLİ SERBESTLİK UYGULAMALARI

I. DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİNİN KURULUŞU, TEŞKİLATLANMASI, PERSONEL REJİMİ, HAZIRLANAN RAPORLAR İLE YÜKÜMLÜLERİN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ	113
A. Kuruluş	113
B. Teşkilatlanmalar	115
1. Merkezi Teşkilatlanmalar	115
a. Daire Başkanlığı	115
b. Danışma Kurulu	117
2. Taşra Teşkilatlanmaları	118
a. Müdürlükler	118
b. Koruma Kurulları	120
3. Özel Teşkilatlanmalar	122
C. Personel Rejimi	124
1. Nitelikler	124
2. Görev ve Yetkiler	126
a. Denetimli Serbestlik Uzmanının Görevleri	127
b. Denetimli Serbestlik Memurunun Görevleri	128
c. Müdürlük Dışından Görevlendirilen Uzmanın Görevleri	129
3. Denetim	129
D. Denetimli Serbestlik Hizmeti Kapsamında Hazırlanan Raporlar	130
1. Hüküm Öncesi	130
2. Hüküm Sonrası	133
a. Denetim Raporu	133
b. Değerlendirme Raporu	134
3. Salıverilme Öncesi	134
E. Denetimli Serbestlikten Yararlananların Hak Ve Yükümlülükleri	136
1. Haklar	136
a. Şikâyet ve İtiraz	136
b. Denetimli Serbestlik Kararlarının Değiştirilmesi, Durdurulması veya Kaldırılması	138
c. İzin ve Nitelikler	139

2. Yükümlülükler	139
II. DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİNİN UYGULAMA ESASLARI	141
A. Soruşturma Evresinde	141
1. Adli Kontrol Tedbiri	143
a. Genel Olarak	143
b. Koşul ve Yükümlülükler	146
(1). Koşullar	147
(2). Yükümlülükler	149
c. Çocuklar Hakkındaki Adli Kontrol Tedbirleri	151
d. Adli Kontrol Tedbirlerinin Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri	152
2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi	158
a. Genel Olarak	158
b. Koşullar	161
(1). Objektif Koşullar	161
(2). Sübjektif Koşullar	161
c. Çocuklar Hakkında Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesinin Uygulanması	162
d. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri	163
3. Uzlaşma	165
a. Genel Olarak	166
b. Koşullar	170
(1). Soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suçlar (m. 253/1 (a))	171
(2). Şikayete Bağlı Olup Olmadığına Bakılmaksızın Türk Ceza Kanununda Yer Alan Aşağıdaki Suçlar (CMK m. 253/1 (b) ve 2)	172
c. Çocuklar Hakkında Uzlaşmanın Uygulanması	174
d. Uzlaşmanın Uygulanmasında Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri	176
B. Kovuşturma Evresinde	177
1. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması	177
a. Genel Olarak	179
b. Koşul ve Yükümlülükler	183
(1). Koşullar	184

(i). Objektif Koşullar	184
(ii). Sübjektif Koşullar	184
(2). Yükümlölükler	184
c. Çocuklar Hakkında Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması	185
d. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ile Birlikte Hükmedilen Denetimli Serbestlik Tedbirlerinin Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevi	186
2. Uzlaşma	187
3. Tedavi ve Denetimli Serbestlik	189
a. Genel Olarak	190
b. Etkin Pişmanlık ve İlgili Diğer Hükümler	193
c. Çocuklar Hakkında Uygulanan Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri	194
d. Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbirlerinin Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevi	195
C. Kovuşturma Sonrası Evrede	197
1. Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar	198
a. Genel Olarak	199
b. Koşullar	200
(1). Objektif Koşullar	200
(2). Sübjektif Koşullar	200
c. Seçenek Yaptırıma Çevirme Zorunluluğu Olan Haller	201
d. Seçenek Yaptırıma Çevirme Yasağının Olduğu Haller	202
e. Seçenek Yaptırım Türleri	202
(1). Adli para cezası	202
(2). Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi	202
(3). Bir eğitim kurumu veya programına devam etme	203
(4). Belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma	203
(5). Ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma	204
(6). (Gönüllü olmak koşuluyla) kamuya yararlı bir işte çalıştırılma	204
f. Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımların Çocuklar Hakkında Uygulanması	205

g. Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımların Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevi	206
2. Hapis Cezasının Ertelenmesi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri	208
a. Genel Olarak	208
b. Koşullar	210
c. Öngörülen Yükümlülük ve Rehberlik Hizmetlerinin Yerine Getirilmesi	211
(1). Yükümlülükler	211
(2). Rehberlik Hizmetlerinin Yerine Getirilmesi	212
d. Çocuklar Hakkında Hükmedilen Hapis Cezasının Ertelenmesi	213
e. Hapis Cezalarının Ertelenmesiyle Birlikte Uygulanan Denetim ve Yükümlülüklerin Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri	213
3. Etkin Pişmanlıktan Yararlananlar Hakkında Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanması	214
a. Genel Olarak	215
b. Etkin Pişmanlıktan Yararlananlar Hakkında Uygulanacak Denetimli Serbestlik Tedbirlerinin Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri	217
4. Konutta İnfaz	218
a. Genel Olarak	219
b. Koşullar	220
c. Konutta İnfazın Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri	222
5. Belirli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma	223
a. Genel Olarak	224
b. Koşullar	226
c. Hak Yoksunlukları	227
d. Çocuklar Hakkında Belirli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma Güvenlik Tedbirlerinin Uygulanması	228
e. Belirli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma Tedbirlerinin Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri	229
6. Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezaların İnfazı	230
a. Genel Olarak	230
b. Koşul ve Yükümlülükler	234
(1) Koşullar	234

(2) Yüklümlölükler	236
c. Çocuklar Hakkında Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezaların İnfaz Edilmesi	237
d. Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezaların İnfaz Edilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri	237
D. Salıverme Sonrası Evrede	238
1. Koşullu Salıverme	239
a. Genel Olarak	240
b. Koşullar	242
c. Çocuklar Hakkında Koşullu Salıvermenin Uygulanması	244
d. Koşullu Salıverme Kararlarının Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri	245
2. Mükerrirler Hakkında Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanması	246
a. Genel Olarak	248
(1). 5237 sayılı TCK m. 58’de yer alan düzenleme	248
(2). 5275 sayılı CGTİHK m. 108’de yer alan düzenleme	249
b. Koşullar	250
c. Cinsel Suçlular Hakkında Öngörülen Yüklümlölükler	251
d. Çocuklar Hakkında Mükerrirler ve Özel Tehlikeli Suçlulara İlişkin Hükümlerin Uygulanması	252
e. Mükerrirler Hakkında Uygulanacak Denetimli Serbestlik Tedbirinin Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri	252

DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

I. DEĞERLENDİRME	255
II. ÖNERİLER	259
SONUÇ	265
KAYNAKÇA	266

KISALTMALAR

ACİKAY: Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliği

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AK: Avrupa Konseyi

AÜDTCF: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

AÜEHFD: Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi

AÜHFD: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

AÜSBFD: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi

AYM: Anayasa Mahkemesi

bkz. : Bakınız

C. : Cilt

CD: Ceza Dairesi

Çev. : Çeviren

CGTİHK: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun

CMK: Ceza Muhakemesi Kanunu

CMUK: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

ÇHS: Çocuk Hakları Sözleşmesi

ÇKK: Çocuk Koruma Kanunu

ÇSGB: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

DEÜHFD: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

DSHY: Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği

E. : Esas

Ed. : Editör

EGM: Emniyet Genel Müdürlüğü

f. : Fıkra

HAGB: Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması

İŞKUR: Türkiye İş Kurumu

JGK: Jandarma Genel Komutanlığı

K. : Karar

m. : Madde

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

p. : Sayfa

pp. : Sayfa aralığı

RG: Resmi Gazete

s. : Sayfa

S. : Sayı

SDÜHFD: Süleyman Demirel Hukuk Fakültesi Dergisi

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

ss. : Sayfa aralığı

SÜHFD: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

TAAD: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi

TBB: Türkiye Barolar Birliği

TBBD: Türkiye Barolar Birliği Dergisi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCK: Türk Ceza Kanunu

TESK: Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu

TOBB: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

UYAP: Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi

vb. : Ve benzeri

vd. : Ve devamı/ndaki

YCGK: Yargıtay Ceza Genel Kurulu

YİBGK: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

Suç, kutsal kitaplarda dahi yer alan insanlığın var oluşu kadar eski bir kavramdır; bununla birlikte suçun cezalandırılmasının aradan geçen uzunca bir sürede hukuksal boyuta taşınması her zaman sonuç odaklı bir yaklaşımla gerçekleştirilmiştir.¹ Kişiyi işlediği suç karşılığında cezalandırmanın amaçları temelde intikam alma², toplumu suç ve suçludan koruma, suç işleme ihtimali olan bireylere karşı caydırıcılık işlevi görme³ ve suçluyu ıslah etmedir.⁴

II. Dünya Savaşı'ndan sonra cezanın amaç ve nitelikleri konusunda çeşitli yeni görüşler ileri sürülmeye başlanmış ve ceza hukukunun faydacı yönü de göz önünde bulundurularak cezalandırmanın şiddeti üzerine eleştirilerle insancıllaşması üzerine çalışılmıştır.⁵ Günümüz modern ceza hukuku anlayışında geçmiş dönemde baskın olan intikam alma, ödetme⁶ amacı ile cezalandırma ve hak ettiğini –cezasını- bulma (just deserts)⁷ anlayışından giderek uzaklaşmış; amaçlar karma teoriler

¹ Yasemin Işıktaç, **Adalet Psikolojisi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, (Adalet), s. 15.

² Veli Özer Özbek ve diğerleri, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Eylül 2015, (Genel Hükümler), s. 85; Mehmet Emin Artuk ve diğerleri, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 25.

³ Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 101, 102; Gökhan Gökulu, “Onarıcı Adalet Kavramı ve Uygulamaları”, **Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi Temel Kavramlar ve Tartışmalar**, (Ed. Güncel Önkıl ve Özgür Sarı), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2013, ss. 79-99, s. 81; Zahir Kızmaz, “Ceza veya Kriminal Yaptırımın Suç Oranları Üzerindeki Caydırıcı Etkisi”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 7, S. 2, 2005, (Caydırıcı Etki), ss. 210-231, http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/menusayfaları/bilgibankası/makaleler/zahirkizmazmakaleleri/zahirkizmaz_cezaveyaptirimlerininsucoraninaetkisi.pdf, (10.04.2015), s. 215, 216.

⁴ Işıktaç, Adalet, s. 5; Osman Dolu, **Suç Teorileri Teori Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 88; Kızmaz, Caydırıcı Etki, s. 214.

⁵ Haluk Çolak ve Uğurtan Altun, “Denetimli Serbestlik Kavramının Yaptırım Teorisi ve Penolojik Bakımdan Tahlili ile Pozitif Hukukumuzdaki Düzenlemeler”, **Adalet Dergisi**, S. 25, Mayıs 2006, (Denetimli Serbestlik), ss. 1-33, s. 1; Hakan A. Yavuz, “Denetimli Serbestliğin Ortaya Çıkışı ve Karşılaştırmalı Hukuktaki Gelişim Süreci”, **Terazi Hukuk Dergisi**, S. 66, Şubat 2012, (Karşılaştırmalı Hukuktaki), ss. 75-89, s. 75; Anton M. Van Kalmthout, “Kamu Yararına Çalışmadan “Toplumsal Yaptırımlara”: Karşılaştırmalı Bir Bakış Açısı”, çev. Burhan Alıcı, **Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi**, C. 1, S. 1, Nisan 2011, ss. 71-106, s. 74; Kızmaz, Caydırıcı Etki, s. 219.

⁶ İlhan Üzülmöz, “Ceza Sorumluluğunun Esası ve Cezalandırmanın Amacına Dair Düşünce Hareketleri (Ceza Hukukunda Okullar Mücadelesi)”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜEHFD)**, C. 5, S. 1-4, 2001, (Cezalandırmanın Amacı), ss. 259-294, http://www.erzincan.edu.tr/birim/HukukDergi/makale/2001_V_13.pdf, (15.06.2015), s. 260, 261; Mehmet Emin Artuk, “Güvenlik Tedbirleri”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, S. 1-2, 2008, (Güvenlik), ss. 461-492, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/12_17.pdf, (15.06.2015), s. 473.

⁷ Kızmaz, Caydırıcı Etki, s. 213; D. A. Andrews ve James Bonta, “Rehabilitating Criminal Justice Policy and Practice”, **Psychology, Public Policy, and Law**, Cilt: 16, Sayı: 1, 2010, ss. 39-55, s. 40.

çerçevesinde şekillenerek suçlunun toplum içinde cezalandırılması ile birlikte ıslahının da sağlanmasına çalışılmıştır.

İnsancılıktan uzak bedeni cezaların yerini 18. Yüzyıldan itibaren hürriyeti bağlayıcı cezalar almış; ancak bu cezaların da gerek suçu önlemede gerekse faili ıslah etmede yetersiz kaldığı görülmüştür. 19. Yüzyılın sonlarına gelindiğindeyse cezaevleri ile ilgili sorunlar giderek artmış, cezaevleri kapasitelerinin üzerinde dolarak aynı zamanda suçlular için yeni suçların öğrenildiği bir okul haline gelmiştir.⁸

Suç ve ceza kavramları ile suçlunun ıslahı gibi hususlar öncelikle filozoflar tarafından incelenmiş ve adaletin sağlanmasında suçlunun ıslahı önemli bir unsur olarak kabul edilmiştir. Aydınlanmacı düşünüş insandaki ilerlemeyi sonsuz olarak değerlendirmektedir; bunun ceza adaletindeki yansıması ise, gün geçtikçe toplumun ihtiyaç duyduğu yaptırımların geliştirilmesi gerekliliğidir. Nitekim adaletin keskinliği ve güveni, sorunlar karşısında işlevsel kılınması ile kendini ortaya koyabilecektir. Bugün gelinen noktada, adaleti sağlama düşüncesi kişiye acı çektirmekten değil, ıslahı ile topluma kazandırılmasından geçmektedir. Keza bugüne kadar benimsenen yaklaşımla mağdurun da mağduriyeti giderilmiş görünmemektedir.⁹ Denetimli serbestliği bu anlamda çağa ayak uyduran, toplumun ihtiyaçlarına cevap vermeyi amaçlayan, suçluyu dışarıdan bir gözle değerlendirmeyen ve fakat içimizden biri olarak kabul eden, suça yalnız hukuka aykırı bir eylem olarak değil, nedeni araştırılması gereken bir olgu olarak yaklaşan ve mağduru da bu süreç içerisine dâhil eden modern ceza hukuku uygulamaları olarak nitelendirmek mümkündür. Ayrıca denetimli serbestlikte toplum ve gönüllü işbirlikçilerin ceza adalet sürecinin dışında tutulmasından da vazgeçilmektedir. Modern ceza adaleti uygulamalarına insancıl bir yaklaşım getiren bu sisteme ilişkin araştırma çalışmamızın konusunu oluşturacaktır.

⁸ Artuk ve diğerleri, s. 704; Veli Özer Özbek, **İnfaz Hukuku**, Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, (İnfaz), s. 35; İbrahim Usta ve Hakan Öztürk, “Denetimli Serbestlik”, **Ceza Hukuku Dergisi**, S. 13, Ağustos 2010, (Denetimli Serbestlik), ss. 7-46, s. 8; Timur Demirbaş, **İnfaz Hukuku Özellikle Cezaevlerinin Tarihçesi, Uluslararası Belgelerle Karşılaştırmalı Olarak Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının İdaresi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003, (İnfaz), s. 73.

⁹ Güncel Önkol, “Hukuka Rağmen Hukukun Mutlaklaştırılması”, **Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi Temel Kavramlar ve Tartışmalar**, (Ed. Güncel Önkol ve Özgür Sarı), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2013, ss. 317-325, s. 323, 324; Pınar Bacaksız, “Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma”, **Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan**, DEÜHFD, C. 16, Özel Sayı 2014, ss. 4917-4941, s. 4924, 4939.

BİRİNCİ BÖLÜM

DENETİMLİ SERBESTLİKLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

I. DENETİMLİ SERBESTLİK KAVRAM VE TANIMI

A. Kavram

Denetimli serbestlik kavramı İngilizce’de genellikle “probation” kelimesi ile ifade edilmekte olsa da günümüzde denetimli serbestliğin ilk uygulandığı ülkelerden biri olan İngiltere’de ifade yerini yavaş yavaş “community justice (toplum adaleti)”¹⁰ e bırakmaktadır.¹¹ Kavram ülkede başka bir isimle anılmaya başlasa da belirli prensip ve değerlerle ilişkisi nedeniyle konseptin sembolik olarak önemini korumaya devam ettiği ve değişiklikler ne kadar büyük olsa da geçmişteki temel prensip ve amaçların korunmaya devam edileceği belirtilmektedir.¹² Konuya ilişkin olarak kavramsal değişikliklerin kurumun temel nitelikleri ve ortaya çıkışında etkili olan faktörler açısından sahip olunan amaçlarda büyük farklılıklara yol açmaması gerektiği yönünde görüş bildiren yazarlar da mevcuttur. Bu görüşlere göre; gelişime açık olunması gerektiğinin kabulü ile birlikte geçmişten günümüze gerek tedbirin uygulanma şekilleri gerekse personelin konumu ve kuruma katkısı göz ardı edilmemelidir.¹³

“Probation” kavramı ise deneme, kanıtlama anlamlarına gelen Latince “Probatio” kelimesinden türemiştir. Kelime aynı zamanda (şu anda İngiltere ve

¹⁰ Yeni community justice (toplum adaleti) fikri, eski politika ve uygulamalardan dört temel unsurla ayrılmaktadır; Bölgesel düzeyde uygulama, problem çözme odaklı olma, yetki ve sorumlulukta yerinden yönetimi benimseme ve sürece yerli vatandaşı da dâhil etme. Robert Canton ve David Hancock, **Dictionary of Probation and Offender Management**, Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, s. 49.

¹¹ Canton ve Hancock, s. 220; Mike Nellis, “Dim Prospects: Humanistic Values and The Fate of Community Justice”, **Community Justice Issues for Probation and Criminal Justice**, (Ed. Jane Winstone ve Francis Pakes), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2005, (Dim Prospects), ss. 33-52, s. 36, 37.

¹² Canton ve Hancock, s. 220.

¹³ Peter Raynor, “Denetimli Serbestlik Hala Mümkün Müdür?”, çev. Hakan A. Yavuz ve Süleyman Özar, **Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi**, S. 12, Ocak 2014, (Denetimli Serbestlik), ss. 11-39, <http://www.taa.gov.tr/dosya/dergiler/kb12/files/assets/basic-html/page19.html>, (23.03.2015), s. 15, 16; David M. Scott, “Who’s Protecting Who?”, **Probation Journal**, Cilt: 57, Sayı: 3, Eylül 2010, ss. 291-295, s. 294, 295; Dennis Gough, ““Tough on probation”: probation practice under the National Offender Management Service”, **Community Justice Issues for Probation and Criminal Justice**, (Ed. Jane Winstone ve Francis Pakes), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2005, ss. 91-106, s. 103.

Wales'te yeniden adlandırılmış olmakla birlikte) mahkeme tasarrufları ve bu tür emirlerin uygulanmasını ifade eden hizmetleri de kapsar anlamda kullanılmaktadır. Bu kavrama göre; denetimli serbestlikten yararlanan suçlular için daha ağır cezalara nazaran bir alternatif sunulmakta ve belirli koşullar çerçevesinde toplum içerisinde gözetim altında serbest kalmalarına izin verilmektedir.¹⁴

B. Tanım

Denetimli serbestlik; genel olarak ceza adalet sürecinde suçlunun yargılama makamları tarafından belirlenen süre zarfında toplum içerisinde gözetimi, denetim ve izlenmesini ifade etmekte olup suçlunun belirlenen sosyal ve hukuksal yükümlülüklerini yerine getirmesini kapsayan ve suçluyu en kısa sürede toplumsal hayata kazandırmayı hedefleyen, suçun mağdurlarının da sürece dâhil edilme imkânının olduğu bir ceza adalet kurumudur.¹⁵

Diğer bir ifadeyle ise denetimli serbestlik, özel olarak seçilmiş suçlular hakkında kamu davasının açılmasının veya duruşma yapılmasının ya da cezaya hükmedilmesinin şartlı olarak geri bırakılmasını, bu kişilerin suç işlemesine neden olan davranışlarının düzeltilerek tekrar suç işlenmesinin önlenmesini, serbest bırakılan hükümlü hakkında suç işlemesine neden olan duruma uygun (madde bağımlılarının rehabilitasyonu gibi) bir kontrol ve ıslah programının geliştirilmesini, ayrıca mağdurların uğradıkları zararların giderilmesi de kapsayan bir tedbirdir.¹⁶

Denetimli serbestlik ve yardım sisteminden uygulamada yasal çerçeve içerisindeki belirli kategorideki suçlar ve yine belirli suçlular (özel olarak seçilmiş) hakkında yararlanılabileceği öngörülmektedir. Tedbir, ancak kusurluluğu ve suçluluğu tespit edilmiş kişiler hakkında ve ancak tedbirin uygulanması söz konusu kişiye fayda gösterecekse uygulanmalıdır.¹⁷ Buna göre; söz konusu tedbirin her suçlu

¹⁴ Canton ve Hancock, s. 220; Raynor, s. 17.

¹⁵ Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 76; Çolak ve Altun, Denetimli Serbestlik, s. 6; Necati Nursal ve Selcen Ataç, **Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi (Probation)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006, s. 33.

¹⁶ Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım**, Cilt III, 12. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1997, (Ceza Hukuku-III), s. 5; Vehbi Kadri Kamer, "Ceza Adalet ve İnfaz Sistemi İçinde Denetimli Serbestlik Sisteminin Önemi", **Adalet Dergisi**, S. 31, Mayıs 2008, (İnfaz Sistemi), ss. 69-80, s. 69.

¹⁷ Çolak ve Altun, Denetimli Serbestlik, s. 7; Kamer, (İnfaz Sistemi), s. 69; Nursal ve Ataç, s. 55; Kalmthout, s. 102.

için tüm suç kategorileri bakımından uygulanabilir olduğunu söylemek mümkün değildir. Denetimli serbestliğin amaçları arasında suçlunun ıslahı, topluma adaptasyonu yer almaktadır; ancak amaçlar arasında suçun önlenmesi ve azaltılması ile toplumun güvenliği de yer almaktadır. Bu bakımdan tedbirin “özel olarak seçilmiş suçlular” bakımından uygulanmasında fayda vardır.

5237 sayılı TCK ile hukukumuzda ilk defa giren denetimli serbestliğe ilişkin tanım Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği (DSHY) madde 4/1-f’de yer almaktadır.¹⁸ Buna göre; denetimli serbestlik, şüpheli, sanık veya hükümlünün toplum içinde denetim ve takibinin yapıldığı, iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması için ihtiyaç duyulan her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı alternatif bir ceza ve infaz sistemini ifade etmektedir. Yönetmelikte de şüpheli, sanık veya hükümlü hakkında alınan denetimli serbestlik kararının toplum içerisinde denetim ve takibinin yapılacağı vurgulanmış, ayrıca ıslah ve rehabilitasyon amaçlarına da öncelikle önem verilmiştir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesince 20 Ocak 2010 tarihinde kabul edilen Denetimli Serbestlik Kurallarına İlişkin CM/REC (2010) 1 sayılı Tavsiye Kararı¹⁹ Ek- I Tanımlar başlığı altında denetimli serbestlik, “*Kanunca tanımlanan ve bir hükümlüye verilen yaptırımların ve tedbirlerin toplumda uygulanmasına ilişkindir. Hükümlünün sosyal katılımını ve ayrıca toplum güvenliğine katkıda bulunmayı hedefleyen denetimi, rehberliği ve yardımı içeren bir faaliyet ve müdahale yelpazesini içerir*” şeklinde ifade edilmektedir.²⁰

Suçlulara daha insani bir yaklaşım ile suçlunun sosyal çevresiyle bütünlüğüne zarar vermeksizin gözetim ve denetiminin amaçlandığı denetimli serbestlik, suçluya karşı merhamet duygularından esinlenerek ona bir ayrıcalık niteliğinde sunulan hizmetler olarak görülmemekte, suçluluğu azaltma ve suçlunun ıslahı konusunda etkili deneyimlere dayanan, geleneksel ceza infaz sisteminde önemli bir aşama kaydedilmesini sağlayan bir ceza hukuku tedbiri olarak değerlendirilmektedir.²¹

¹⁸ RG 05.03.2013, 28578.

¹⁹ Recommendation CM/Rec(2010)1 of the Committee of Ministers to Member States on the Council of Europe Probation Rules için bkz. <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1575813>, (05.06.2015).

²⁰ Türkçe metin için bkz. http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/menusayfaları/bilgibankasi/tavsiyekararları/AB_DS_kurallari_turkce.pdf, (05.06.2015), s. 4.

²¹ Nur Centel, “Denetimli Serbestlik”, **Sulhi Dönmezer Armağanı**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Türk Ceza Hukuku Derneği, C. 1, Ankara, Şubat 2008,

Denetimli serbestlik kurumu, her durumda hem sosyal hem de yasal bir süreç olarak görülmekte, mevcut tüm toplum kaynaklarının kullanıldığı bir rehberlik ve denetleme yöntemi olarak kabul edilmekte ve suçlunun tamamen ıslahını amaçlayan bir uygulama olarak değerlendirilmektedir. Öğretide yer alan görüşlere göre ise, denetimli serbestliği mahkeme tarafından denetimli serbestlik personelinin bireysel gözetimine bırakılmasına karar verilen özel olarak seçilmiş suçlular için modern, bilimsel sosyal çalışma uygulaması olarak tanımlamak mümkündür.²²

Denetimli serbestliğin öğretide çeşitli tanımları yer alsa da temelde suçlu hakkında verilen mahkûmiyet hükmünün ertelenmesi ve belirli şartların takip edilmesi söz konusudur. Tedbirin tek bir tanımının olmaması bize uygulamaların da değişiklik gösterebileceğini ifade etmektedir.²³ Ancak uygulamada yer alan değişiklikler denetimli serbestliğin taşımakta olduğu tipik şartlar bakımından da büyük oranda farklılıklar göstermemektedir. Buna göre; mahkeme tarafından salıverilen suçlu hâkimin karar vermiş olduğu birtakım kurallara uymakla yükümlüdür. Buna göre; süreç içerisinde hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanmakta olan kişi bir denetimli serbestlik görevlisi nezaretinde hâkimin belirlediği kurallara uymak ve sınırlamaları gözetmek suretiyle hürriyeti kısıtlanmaksızın toplum düzenini sağlayan kurallara uyma yönündeki iradesini gösterme imkânına sahip olmaktadır. Belirlenen koşullara uyulmaması halindeyse suçlu kişi hakkında alınan denetimli serbestlik tedbir kararı kalkar ve mahkeme tarafından şartlı olarak geri bırakılan hüküm tesis edilir. Denetimli serbestlik süreci

(Denetimli Serbestlik), ss. 531-553, s. 532; Mustafa Tören Yücel, *Kriminoloji, Suç ve Ceza*, ATGV Yayını, Ankara, 1986.

²² Diana Lewis, "What is Probation?", *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, Cilt: 51, Sayı: 2, New York, 1960, ss. 189-208, <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4933&context=jcllc>, (28.06.2015), s. 197.

²³ Mancini, 2006'dan aktaran Sevda Sevimli Yurtseven, **30.12.2005-15.06.2007 Tarihleri Arasında İstanbul Kadıköy Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğünde İşlem Gören Dosyaların Retrospektif İncelenmesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul, 2008, s. 6; Mustafa Serdar Özbek, "Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması", **Hakim ve Cumhuriyet Savcıları İçin Ceza Arabuluculuğu Eğitim Kitabı**, TC Adalet Bakanlığı/UNDP (BM Kalkınma Programı) Ortak Yayını, Ankara, 2009, (Arabuluculuk Uygulaması), ss. 67-115, <http://www.uzlasma.adalet.gov.tr/doc/egitici/mtryl.pdf>, (21.05.2015), s. 68; Mustafa Ruhan Erdem, "Ceza Hukukunda Cezaların Ertelenmesine İlişkin Düzenlemelere Anayasal Bakış", *Anayasa Mahkemesinin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler*, **Anayasa Yargısı Dergisi**, S. 18, Ankara, 2001, ss. 17-40, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg18/ERDEM.PDF, (26.06.2015), s. 19.

sorunsuz bir şekilde başarıyla geçirilirse kişi hakkında herhangi bir cezanın tespitine gidilmeyecektir.²⁴

Denetimli serbestlik uygulaması failin işlediği suçu değil, kişiliğini esas almaktadır ve bu bakımdan cezaların bireyselleştirilmesinde de oldukça önemli bir kurumdur. Tedbirin uygulanması sürecinde suçlu kendi ıslah sürecine kendi iradesiyle katılmaktadır. Denetimli serbestlik süresince suçlu hakkında mağdurun zararının karşılanması, kamu yararına ücretsiz/ücretli çalışma, uyuşturucu/alkol tedavi programlarına katılma, danışmanlık hizmetlerinden yararlanma, elektronik izleme, ev hapsi gibi şartlara karar verilebilir. Failin bu şartlara uyup uymadığı denetimli serbestlik memurunun denetim ve gözetimi neticesinde hazırlamış olduğu raporlarla tespit edilmektedir; ancak tedbir dâhilinde uygulanmasına karar verilen tüm bu şartlar failin kişiliğine ve uyum yeteneklerine göre ilgili görüşme ve raporlarla belirlense de asıl amaç suçlunun kontrolünden çok “*kendi hareketlerini kendisinin kontrol etmesinin sağlanmasıdır*”. Bu da göstermektedir ki, koşulların uygulanabilmesi, denetimde başarının sağlanabilmesi ve tedbir ile amaçlanan sonuçlara ulaşılabilmesi bir bakıma failin belirlenen yükümlülüklerle uyacağına dair mahkemede vereceği taahhüde ve süreç içerisinde göstereceği gönüllü iradeye bağlı olmaktadır.²⁵

Uygulamada denetimli serbestlik hizmetleri, İlk zamanlar sadece hükmün açıklanmasının ertelenmesinden sonra, zaman içerisinde ise soruşturma aşamasından infazın tamamlanması aşamasına kadar geçen süreçte veyahut infazın tamamlanmasından sonra da kurumun temel niteliklerinden olan koruma ve yardım hizmetlerinin temin edilmesi şeklinde yürütülmektedir.²⁶

Tedbire farklı ülkelerde kamu davasının açılmasından önce ve sonra olmak üzere yararlanıldığı gözlemlenmektedir. Buna göre; kamu davası açılmasından önce suç işleyen kişi hakkında savcı veya kolluk tarafından belirli bir süre için denetimli serbestlik tedbiri uygulanır, suçlunun iyi hal göstermesi halinde ise kamu davasının açılmamasına karar verilmektedir. Kamu davası açıldıktan sonra denetimli serbestlik

²⁴ Nursal ve Ataç, s. 33; Mancini, 2006; Waller, 2003’ten aktaran Sevimli Yurtseven, s. 7; M. Özbek, Arabuluculuk Uygulaması, s. 68, 69.

²⁵ Usta ve Öztürk, s. 12, 13; Çolak ve Altun, Denetimli Serbestlik, s. 9; M. Özbek, Arabuluculuk Uygulaması, s. 67-69; Sevimli Yurtseven, s. 7; Nursal ve Ataç, s. 46; Centel, Denetimli Serbestlik, s. 534; Kalmthout, s. 81; Waller, 2003’ten aktaran Sevimli Yurtseven, s. 9.

²⁶ Kamer, İnfaz Sistemi, s. 69; Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 76; Nursal ve Ataç, s. 48.

uygulanmasına karar veren ülkelerde ise, suçluda aranan birtakım özel niteliklerin ve diğer koşulların yer alması halinde tedbire başvurulur ve bunun üzerine bir daha aynı suçtan ötürü kovuşturmaya devam edilmez.

II. DENETİMLİ SERBESTLİĞİN KÖKENİ VE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

A. Kökeni

Denetimli serbestlik sisteminin kökeni modern anlamda ifade edildiği şekilde olmasa da papazlık haklarına dayanmaktadır. 13. Yüzyılda İngiltere’de çoğu önemli olmayan basit suçların cezası dahi ölümdü.²⁷ Bu sebeple kiliseler kanunların katı yaptırımlarından kaçmak isteyen suçlulara sığınma hakkı tanımaktaydı; ancak zaman içerisinde bu hak sadece suç işleyen din görevlilerine tanınmıştır. Buna göre; suç işleyen/suç şüphelisi din görevlilerine yalnızca ruhban sınıfı hâkimleri tarafından yargılanmayı ifade eden papazlık hakları (benefit of clergy) tanınmıştır.²⁸ Bu haklar uygulamada zamanla diğer suçlu sınıflarına da tanınmaya başlanınca imtiyaz olmaktan çıkmış ve anlamını yitirmiştir. 1827 yılında alt tabakaya, 1841 yılında ise asillere yönelik uygulama kaldırılmıştır.²⁹

19. yüzyıl ve devamında hâkim olan ceza adalet anlayışı ıslah düşüncesi ve bundan doğan uygulamalarla gelişmiş, aynı süreçte “*suçtan çok suçu işleyen*” üzerinde durulmuştur. Buna göre, suçlu ile ilgilenmeksizin hapsedmenin tek başına ıslah edici işlevi olduğu düşüncesi eleştirilmiş, cezaevlerinin suçlular arası toplu yaşama ile rehabilite edici fonksiyonunu gerçekleştiremeyeceği fark edilmiştir.³⁰

²⁷ Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 77; Selcen Ataç, **Probasyon Müessesesi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2004, s. 8; Thomas More, **Utopia**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1981, s. 18.

²⁸ Herbert G. Callison, Introduction to Community Based Corrections, New York, 1983, s. 34 ve Sue Titus Reid, Criminal Justice, Second Edition, New York-Toronto, 1993, s. 694’ten aktaran Ataç, s. 8; Harry Allen ve Clifford E. Simonsen, Corrections in America, An Introduction, New York-London, 1993, s. 151 vd.’dan aktaran Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 77.

²⁹ David Dressler, Practice and Theory of Probation and Parole, New York and London, 1965, s. 1’den aktaran Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 78; Lawrence F. Travis III, **Introduction to Criminal Justice**, Anderson Publishing, USA, 2012, s. 381.

³⁰ Dönemine göre oldukça önemli tespit ve eleştirilerde bulunan Beccaria konuyla ilgili olarak “*Kanunlar bazı ahvalde vatandaşları (bir şahıs) olmaktan çıkararak (bir şey) olmalarına müsaade bulundukça, hürriyet asla mevcut olamaz*” demektedir bkz. Cesare Beccaria, **Suçlar ve Cezalar**

Bununla birlikte olayın suç olarak saptanması ile yetinilmemiş suçu meydana getiren süreç de değerlendirmeye dâhil edilerek failin konumu saptanmış ve ihlalin yaptırımının ne olacağını tespitle yetinilmeyerek faile en uygun yaptırımın hangisi olduğunun ve ıslahın hangi koşullarla mümkün kılınabileceğinin tespitine çalışılmıştır.³¹

Denetimli serbestliğin ilk örneklerine bakıldığında kavramın öncelikle, yargılamanın veya hükmün açıklanmasının ertelenmesi kurumlarını ifade etmek amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Daha sonra ise ülkelerin farklı ceza kültürü ve ceza adalet sistemleri ile farklı uygulama usulleri benimsenmiş ve son olarak sanık hakkında bir görevlinin gözetimi ile toplum içerisinde denetim programının uygulanmasını belirtecek şekilde uygulama alanı genişlemiştir.³² Tedbirin uygulanmasında günümüzde de ülkeden ülkeye farklılıklar görülebilmektedir.

İngiltere ve Amerika’da haklarında erteleme kararı alınmış olan suçluların deneme süresi içerisinde yalnız bırakılmayarak bir gözetim memuru eşliğinde süreci tamamlamaları suçlunun ıslahının gözetildiği ve cezanın özel önleme fonksiyonunun önem kazandığı kuruma dair ilk örneklerdendir. Richard Whister tarafından 1776’da kurulan bir dernek, cezaevlerini terk etmiş olan mahkûmları topluma dâhil ederek yeteneklerine uygun iş imkânları sağlamıştır. Ayrıca yine İngiltere’de John Howard (1726-1790) ve Elisabeth Fry (1780-1845) kendi ülke sınırları içinde kalmayıp çeşitli ülkelerde de mahkûmların cezaevlerinde ziyaretlerinin ve toplum dışına itilmemelerinin gerekliliğini vurgulamış, cezaevini terk etmiş bulunan mahkûmların yalnız bırakılmayarak bu kişilere uygun işlerin temin edilmesinin mükerrirliği engellemede yardımcı olacağını belirtmişlerdir.³³

İngiltere’de içtihadî hukuk kapsamında yıllarca küçüklerin şartlı tahliyesine karar verilmiş veya kefalet dahi olmaksızın salıverilmişlerdir. Bu tarz uygulamalar özellikle Massachusetts olmak üzere Amerika’nın bazı kolonilerinde de uygulanmış

Yahut Beşeriyetin Mecellesi, çev. Muhittin Göklü, 2. Bası, Güven Yayınevi, İstanbul, 1961, s. 234; Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 76; Usta ve Öztürk, s. 9.

³¹ Michel, Foucault, Hapishanenin Doğuşu Gözetim Altında Tutmak ve Cezalandırmak, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 2. Baskı, İmge Kitabevi, İstanbul, 2000, s. 54.

³² Hakan A. Yavuz, “Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemi İçerisindeki Genel Görünümü Üzerine”, **Adalet Dergisi**, S. 42, 2012, (Genel Görünüm), ss. 58-75, s. 60; Nursal ve Ataç, s. 34; Çolak ve Altun, Denetimli Serbestlik, s. 7.

³³ Ayhan Önder, **Ceza Hukukunda Tecil ve Benzeri Müesseseler**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1963, s. 244-245; aynı yönde görüş için bkz. Özbek, İnfaz, s. 44.

ve yine aynı eyalette 1836 yılında küçük suçluların kefaletle serbest bırakılmalarına dair kanun kabul edilmiştir. 1869'da ise aynı eyalet ayrıca genç suçluların soruşturma sonrası devleti temsilen görevli bir kişinin denetiminde özel evlere yerleştirilmesini düzenlemiştir.³⁴

Almanya'da ise kurumun oluşumuna dair ilk adımlar 18 yüzyıl sonlarında atılmış ve uygulamalar yine dini hareketler çerçevesinde şekillenmiştir. 1777 tarihinde “*İngiltere ve Galler’de Hapishane Devletleri*” isimli kitabında John Howard, ceza hukukunun asıl görevinin suçlulukla mücadele etmek olmadığını vurgulamıştır. Almanya’da aynı yöndeki düşünceler, 1791 tarihinde hapishane papazı Halle’li Heinrich Wagnitz’in “*Almanya’daki Garip Hapishaneler Hakkında Tarihi Hikâyeler ve Anılar*” isimli kitabında toplanarak Prusya hukukunu etkilemiştir. Bunun üzerine 1797 ve 1798 tarihlerinde af kararnamesine bağlı olarak mahkûmlara yardıma dair düzenlemeleri içeren Yardım Yönergeleri çıkarılmıştır.³⁵

Almanya’da hükümlünün topluma entegrasyonu anlayışı süreç içerisinde Kant³⁶ ve Hegel’in³⁷ ceza hukukunda kısas teorileri ile duraklama sürecine girmiştir. Bu dönemde denetimli serbestliğe hâkim olan özel önleme³⁸ ve suçlunun ıslahı düşünceleri yerini ödetme ve genel önleme teorilerinin³⁹ hâkimiyetine bırakmıştır.⁴⁰

³⁴ Lewis, s. 189.

³⁵ Heinz Schöch, Denetimli Serbestlik Yardımı ve İnsancıl Ceza Yargısı, çev. Pınar Bacaksız, **Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 5 – Suç Politikası, Claus Roxin’e Armağan**, (Ed. Yener Ünver), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006, s. 375.

³⁶ Kant cezalandırmanın amacını faydacı teorilerle açıklayan düşünceye karşı çıkararak mutlak adaleti sağlamak için cezanın gerekli olduğunu ve hatta ahlaki açıdan birey için bunun bir iyilik olduğunu belirtmektedir. Yasemin Işıktaç, **Hukuk Felsefesi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2006, (Felsefe), s. 200; Faruk Turhan ve Abdurrahim Altıkat, “Yeni Bir Ceza İnfaz Usulü Olarak Denetimli Serbestlik ve Bu Usulden Yararlanma Şartları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (SDÜHFD)**, C. 2, S. 2, Isparta, 2012, ss. 1-46, s. 2.

³⁷ Suçu, haksız fiilin en aşırı hali olarak gören Hegel, açıkça hukuka karşı gelen kişinin cezalandırılmasında da ıslah ediciliği ve caydırıcılığı savunmanın mümkün olmadığını, cezanın başlı başına bir amaç olduğunu ve cezalandırmada tek başına orantılılığın yeterli bir kriter olduğunu belirtmektedir. Işıktaç, Felsefe, s. 250.

³⁸ Özel önlemede genel olarak suçluyu ıslah etmek suretiyle suç işlemekten uzak tutmak ve kişiyi işlediği haksız fiil bakımından bilinçlendirmek amaçlanmaktadır. Özbek, İnfaz, s. 85; Timur Demirbaş, **Kriminoloji**, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, (Kriminoloji), s. 372.

³⁹ Genel önlemede genel olarak hukuk kurallarını öğretmek ve bu yolla ihlallerin engellenmesini sağlamak amaçtır. Genel önleme, özel önlemenin aksine suçu işlemiş olan faili değil, korkutma gayesiyle toplumun diğer üyeleri arasında yer alan potansiyel suçluları hedef almaktadır. Özbek, İnfaz, s. 85; Demirbaş, Kriminoloji, s. 372.

⁴⁰ Schöch, s. 376; Hans Heinrich Jescheck, “Alman ve Türk Ceza Hukuklarında Özgürlüğü Bağlayıcı Cezanın Yeri”, çev. Turhan Tufan Yüce, **DEÜHFD**, S. 2, 1981, ss. 231-244, <http://webb.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/ilk/yil2sayi2/yil2sayi2/yuce10.pdf>, (20.05.2015), s. 237.

B. Tarihsel Gelişim Süreci

Öğretide denetimli serbestliğin ilk olarak İngiltere ve Amerika’da uygulanmaya başlandığı ve oradan da Kıta Avrupası’na yayıldığı görüşü hâkimdir. 1841 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde John Augustus isimli vatandaş mahkemenin kestiği para cezalarını parası olmadığı için ödeyemeyen bir alkolik için para cezasını ödemiş ve mahkemeyi ikna ederek yaşlı alkolik ile kendisi arasında bir taahhüt imzalanmasını sağlamıştır. Buna göre, mahkeme söz konusu kişiyi rehabilitasyon evine göndermek yerine mahkeme masrafı ile para cezasına hükmetmiş, bu bedeller de Augustus tarafından ödenmiştir. 1851 yılını geride bırakırken Augustus geçen 10 yılda tutuklansalardı devlete maliyeti 19,464 Dolar tutacak olan gözaltındaki hafif suçlu 1102 kişiyi kefaletle kurtarmış ve bu kişilerin tüm ceza ve mahkeme masraflarını karşılamıştır.⁴¹

Denetimli serbestliğin ilk örneklerinden sayılan bu uygulamada *cezanın askıya alınması, hapis cezası yerine toplum içerisinde özgür bırakma ve söz konusu özgür kılma için belirli bir takım şartların ileri sürüldüğü* gözlenmektedir. Augustus suçlularla yürüttüğü uygulamalarda suçluyu ıslah amacını⁴² ön planda tutmuş ve suçluların topluma kazandırılmasının mümkün olduğu inancıyla bu kişilerden ihtiyacı olanlara kendi imkânları ölçüsünde barınma ve iş imkânları sağlamıştır. Uygulamalar büyük oranda başarıyla⁴³ sonuçlansa da Augustus ve onu takip eden diğer temsilciler mahkemenin resmi temsilcileri değildi, hükümlü ile gönüllü memurlar arası iletişim kişisel bir ilişkiye dayanıyordu ve bu kişiler bugünkü denetimli serbestlik görevlilerinin sahip oldukları yetkiden mahrumlardı.⁴⁴ Ancak bu uygulamaları, denetimli serbestliğin bugünkü şeklini almasında kaynaklık teşkil etmesi açısından oldukça başarılı bulmak mümkündür.

Denetimli serbestliğin yasal bir temele oturması ise 1878 yılında Massachusetts eyaletinde ilk denetimli serbestlik kanunun kabul edilmesiyle

⁴¹ Waller, 2003’ten aktaran Sevimli Yurtseven, s. 15, 16; Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 79; Ataç, s. 9.

⁴² Augustus, yaptığı iş için açıkça denetimli serbestlik ifadesini kullanmamakta; ancak suçlunun “adam” olabilmesi için tek yolun onu ve ailesini desteklemekten geçeceğini söyleyerek yaptığı işi insanlara “kefil olmak” olarak adlandırmıştır. Panzarella, 2002’den aktaran Sevimli Yurtseven, s. 15.

⁴³ Augustus’un kefil olduğu ve kayıtlarını tuttuğu ilk bin yüz kişiden sadece bir tanesi şartları yerine getirmediği için kefaletten yoksun bırakılmıştır bkz. Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 80.

⁴⁴ Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 79, 80; Nursal ve Ataç, s. 62.

mümkün olmuş ve aynı yıl denetimli serbestlik görevlilerine yetki verilmiştir.⁴⁵ Bu kanunda denetimli serbestlik tedbirinin uygulama şartları detaylı olarak belirlenmemekle birlikte tedbir için genel olarak “*cezalandırılmadan ıslah edilebileceği düşünülen insanların*” seçilmesi uygun görülmüş; ancak suçun ve suç işleyen kişilerin niteliklerine göre belirgin bir tespit yapılacağı öngörülmemiştir.⁴⁶ 19. Yüzyılın başlarında çocuk ve yetişkinler birlikte hapsedilirken reformcular bu uygulamalara karşı çıkmış ve çocuklar eğitim için reform evlerine geçirilmişlerdir. 1878 yılında kabul edilen bu kanunla da denetimli serbestlik tedbirinin hem yetişkinler hem de çocuklar için uygulanması kararı alınmıştır.⁴⁷ Aynı dönemde çocuk suçlular için eğitim düşüncesinden hareket eden uygulamalara Almanya’da da rastlamak mümkündür. Almanya’da eğitim düşüncesinin ön planda olduğu ilk Alman gençlik cezaevi 1912 yılında Wittlich’te kurulmuştur.⁴⁸

Massachusetts’de ilk denetimli serbestlik kanunundan iki yıl sonra 1880’de tedbirin eyalet içerisindeki tüm topluluklarda uygulanması kararı alınmış ve 1891’de ise eyalet ceza mahkemelerinde tedbirin daha geniş ölçüde uygulanmasını sağlayacak ikinci bir yasa kabul edilmiştir. 1900’lere geldiğindeyse sadece beş eyalet denetimli serbestliği yasal olarak kabul etmiş bulunmaktaydı.⁴⁹

Kıta Avrupası’nda denetimli serbestlik uygulaması 1823 yılında Hollanda’da uygulanmaya başlanmış, mahkûmlara ziyaret ve yardım amacı güden oluşum 1870 yılına geldiğinde bu amaçlarına bir de suçlulara yardım etmeyi eklemiştir. Hollanda’yı takiben benzer oluşumlar İsviçre ve Fransa’da kurulan dernek ve vakıflar tarafından da gerçekleştirilmiştir. 19. Yüzyılın ikinci yarısında Fransa’da, kilise destekli dernek ve kulüpler, resmi olarak çalışmasına izin verilen suçlulara hapisane ve tahliye sürecinde yardımda bulunmuşlardır. Bu kuruluşlar daha sonra 1885 kararnamesiyle bağımsız bir nitelik kazanmış ve devletten destek almaya başlamışlardır. 1893’te bir araya gelen bu topluluklar Patronaj Dernekleri Birliği’ni kurmuşlardır.⁵⁰

⁴⁵ Lewis, s. 189.

⁴⁶ David Dressler, Practice and Theory of Probation and Parole, New York and London, 1965, s. 18, 19’dan aktaran Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 80.

⁴⁷ Scoobey, 2006’dan aktaran Sevimli Yurtseven, s. 16.

⁴⁸ Özbek, İnfaz, s. 36.

⁴⁹ Lewis, s. 189.

⁵⁰ Nursal ve Ataç, s. 41.

C. Türk Hukukunda

1. Osmanlı Dönemi

Denetimli serbestliğin Türk hukuk tarihindeki gelişimine bakılacak olursa, Osmanlı dönemi Ceza Kanunnamelerinde sisteme benzer uygulamaların yer aldığı gözlemlenmektedir. Buna göre; 1256 tarihli Kanun-i Ceza'da, 1267 tarihli Kanun-i Cedit'te ve 1274 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayunu'nda bahsi geçen nefy cezası, zaptiye nezareti altında bulundurulmak cezası ile kalebentlik cezası denetimli serbestlik sistemine benzer uygulamalar içeren yaptırımlar olarak gösterilebilmektedir. Ayrıca Anglo-Sakson hukukunda denetimli serbestliğin kökenlerinin kefalet uygulamasına dayandığı göz önüne alındığında, aynı sistemin şahsa kefalet ile Osmanlı hukukunda da Cumhuriyet Dönemi'ne kadar uygulanageldiğini ve denetimli serbestlik uygulamalarının Türk hukuk tarihindeki geçmişine örnek teşkil edebileceğini söylemek mümkündür.⁵¹

a. Nefy Cezası

Nefy cezası her üç Kanunda da bulunmakta olup bu cezaların düzenlenmesinde büyük oranda İslam Hukukundan etkilenilmiştir. *Sürgün etmek* anlamına gelen bu cezanın İslam hukukçuları tarafından zamanla hapis cezası⁵² olarak yorumlanmasının nedeni, cezayı uygulamakta olan toplumların hızlı bir şekilde sosyal değişime uğraması ve bu cezanın *toplumdan dışlama* anlamına gelen tard cezasıyla birlikte uygulanmasıdır. Ancak cezanın asıl amacı, suçlunun tekrar suç işlemesini önlemek amacıyla onu uzaklaştırarak başka bir bölgeye sürgün etmektir. Bu cezada suçlu hâkim kararıyla bir süreliğine başka yerde kalması için gönderilmektedir. Sürgünde kalma süresi 3 aydan 1 yıla kadar değişebilmekte, 1 yılın

⁵¹ Hakan A. Yavuz, "Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemindeki Tarihsel Gelişim Süreci", **TBB**, Sayı: 100, Mayıs-Haziran 2012, (Tarihsel Gelişim), ss. 317-342, s. 318, 319; Ahmet Gökçen, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1987, s. 67, 68, 114.

⁵² İslamiyet'ten önce de Orta-Asya Türk devlet ve kavimlerinde kişilere, toplum ve devlete karşı bazı suçlara yönelik öngörülen ceza, hürriyeti kısıtlayıcı mahiyette uygulanmakta ise de, bir ceza olmasının yanında etkili bir güvenlik tedbiri niteliği taşımaktadır. Feda Şamil Arık, "Eski Türk Ceza Hukukuna Dair Notlar I. Suçlar ve Cezalar", **AÜDTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C. 17, S. 28, 1995, ss. 3-50, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/24/87.pdf>, (08.03.2016), s. 33.

üzerinde sürgüne gönderilme ise ancak başka bir cezanın nefy cezasına çevrilmesi durumunda mümkün olmaktadır. Bu ceza ile sürgüne gönderilenler, özgürlüğünden alıkonacak herhangi başka bir yaptırıma maruz kalmamakta, malları üzerinde diledikleri şekilde tasarruf edebilmekte ve ailelerini geçindirebilmek için çalışmaya devam edebilmekteydiler. Nefy cezası ile hüküm giyenler yalnızca gönderildikleri bölge dışında başka bir yere gidememekte, bu yükümlülüğe uymadıkları veya yeni bir suç işledikleri takdirde ise hapis cezası ile cezalandırılmaktadırlar. Nefy cezasına çarptırılan kişinin sürgüne gönderilmesi Fransız ve İngiliz uygulamasında yer alan kolonilere gönderme ile aynı anlamda olmayıp, kişi ülke sınırları içinde bir başka bölgeye gönderilmektedir. Ayrıca sürgüne gönderilen şahsın denetim ve gözetimi söz konusu değildir. Osmanlı uygulamasında nefy cezasının birden fazla suç için uygulanabildiği gözlenmektedir. Bunlar arasında özellikle ırza karşı suçlar, zimmet suçları, belirlenen narha aykırı mal satmak gibi çeşitli suçlar yer almaktadır. Ayrıca uyuşturucu madde etkisinde iken bir başka kişinin mal ve mülküne el atma veya zarar verme halinde de söz konusu mal aynen mevcutsa sahibine iadesine, değilse bedelinin ödenmesine karar verilmektedir. Kişi yüksek rütbeli bir memursa rütbesi alınarak meslekten ihraç edilmekte ve 1 yıllık nefy cezası verilmektedir. Toplum için tehlikeli kişilere de nefy cezasının verildiği, ancak söz konusu halin ortadan kalktığına dair ahaliden bir kefil gösterilmesi şartıyla cezanın ortadan kalkabileceği uygulamada rastlanan örnekler arasındadır.⁵³

b. Zaptiye Nezareti Altında Bulundurulmak Cezası

Bu ceza yalnızca 1274 tarihli Kanunda yer almakta ve Kanunun 12, 13 ve 14 üncü maddelerinde düzenlenmektedir. 12. maddede zaptiye nezareti altında bulunma

⁵³ Yavuz, Tarihîsel Gelişim, s. 320; Gökçen, s. 68, 69, 113, 114, 132, 186, 187; Mustafa Avcı, “Osmanlı Uygulamasında İnfazı Özellik Gösteren Hapis Türleri: Kalebentlik, Kürek ve Prangabentlik”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2003, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/view/5000067867>, (26.04.2016), s. 4-6, 12; Hukukçuların bir kısmı, sürgün cezasına çarptırılanların özgürlüğünün bazı şartlarla sınırlandırılabilirliği görüşündedirler. Ahmed Akgündüz, “Kanunnamelerdeki Ceza Hukuku Hükümleri ve Şer’i Tahlili”, **İslami Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 1, 1999, <http://www.islamiarastirmalar.com/upload/pdf/e12ac68cad8de54.pdf>, (26.04.2016), ss. 1-16, s. 10; Mehmet Evkuran, “Denetimli Serbestlik Kavramının Tarihîsel ve Entelektüel Kökleri Üzerine Suç-Ceza İlişkisi ve Hapishanenin Dönüşümü Bağlamında Bir Değerlendirme”, **Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Sempozyumu Uluslararası Yaklaşımlar**, İstanbul, 2015, s. 1,2.

bir ceza hükmü olarak düzenlenmiş ve diğer cezalarla bir arada uygulanmasının mümkün olduğu belirtilmiştir. 13. maddede nezaret altında bulundurulma asıl ceza çekildikten sonra yani mütemmim ceza olarak tespit edilmiştir. Daha hafif suçlarda asıl müeyyide olarak tayin edilen nezaret altında bulunma, nispeten ağır suçlarda ise asıl müeyyidenin infazından sonra uygulanabilmektedir. Hakkında söz konusu cezaya hükmedilen kişi, devletçe bulunmaktan men edildiği yerde ikamet edememektedir. Ancak asli cezasını tamamladıktan sonra, devletin yasakladığı yer haricinde herhangi bir yeri -hükümete bildirmek koşuluyla- ikamet etmek için seçebilmektedir. Nezaret süresince suçlu, bulunması yasak olduğu bir bölgede ikamet eder, hükümet tezkeresi dışında bir yere seyahat eder veya seyahati süresince ilgili sürelerde mahalli hükümete mevcudiyetini bildirmezse 1 yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilir. Zaptiye nezareti altında bulundurma cezasının asıl amacı ise, daha önce suç işlemiş olan şahsın tekrar suç işlemesini önlemektir.⁵⁴

c. Kalebentlik Cezası

Bu ceza da yalnızca 1274 tarihli Kanunda yer almakta ve Kanunun 23-33 üncü maddeleri arasında düzenlenmektedir (28. ve 31. maddeler hariç olmak üzere). Söz konusu ceza, suçlunun devletçe tayin olunan kalelerden birinde hapis olarak kalmasını ifade etmektedir. Cezanın süreli olarak tayininde 3 yıldan 5 yıla kadar, müebbet olduğunda ise ölünceye kadar sürdüğü belirtilmektedir. Kişinin işlediği suç ister süreli ister müebbet kalebentlik cezasını gerektirsin, mahkemeden verilen hüküm temyiz mahkemesince onandıktan sonra suçlu, devletin belirlediği bölgelere gönderilmektedir. Gönderilen yerin emniyetli olması gözetildiğinden bu yerlerin etrafı, kale denilen surlarla çevriliydi. Müebbet kalebentlik cezasına çarptırılan şahsın, bir arada yaşamak için ailesini kale içindeki bir şehir veya kasabaya aldırması mümkündür. Suçluların gönderileceği kaleler Kanunla önceden belirtilmiş olup, Devlete fazla masraf olmaması için bu kaleler genelde suçlunun bulunduğu yere yakın bölgelerden seçilmektedir. Mahkûmların kale içinde istedikleri kişiyle görüşmesi, istediği etkinliklere katılması serbest olmakla birlikte memurlar asayiş

⁵⁴ 13. maddede zaptiye nezareti altında bulundurulma süresinin belirtilememe nedeninin, ömür boyu nezaret altında kalma gerekliliğinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Gökçen, s. 69-72, 162; Avcı, s. 7.

sağlamak adına firar ve tehlikeli halleri önlemek için birtakım tedbirler alabilmektedirler. Ancak bu uygulama da genel bir kural teşkil etmeyip bahsi geçen kale içindeki tedbirler her bölgede farklılıklar gösterebilmektedir. Kalebentlik cezasında mahkûmların bir işte çalıştırılmaları mümkündür; ancak siyasi suçluların bu kapsamın dışında tutulması gerektiği belirtilmiştir. Hapis ve sürgün cezasının bir araya getirildiği kalebentlik cezasına Osmanlı öncesi dönemlerde de rastlanmaktadır. Tanzimat Döneminde sadece 1274 tarihli Kanunda yer alan kalebentlik cezası, Kanuna göre rüşvet, zimmet, işkence, resmi belgede sahtecilik ve kasten yangın çıkarma gibi suçlara karşılık öngörülmüştür. Genel bir değerlendirmeye bu Kanunda, çok ağır suçlara kürek cezası, orta ağırlıktaki suçlara hapis ve nefy cezası, kabahat nevi'nden hafif suçlara ise zaptiye nezaretî veya para cezası verildiğini söylemek mümkündür.⁵⁵

d. Şahsa Kefalet Müessesesi

Osmanlı devletinde kamu düzenini sağlamaya yönelik uygulamalardan en geniş kapsamda uygulama alanı bulan kurumların başında gelen kefalet, İslam hukukunda mala ve nefse (şahsa) kefalet olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Mala kefalet daha ziyade borçlar hukuku hükümleri içerisinde düzenlenmekte iken nefse kefalet ise İslam hukukuna özgü bir kavram olup genel anlamda bir şahsın mahkemeye veya önceden tayin edilmiş bir yere getirilmesine başka bir şahsın kefil olmasını ifade etmektedir. Yoksa şahsa kefalet müessesesi ile bir şahsın cezasını üstlenmek veya onun yerine cezalandırılmayı kabul etmek gibi bir uygulama kastedilmemektedir. Ayrıca kefalet uygulamalarından devlet görevlilerinin belirlenen bir miktarda para temin ettikleri belirtilmekteyse de arşivlerde bu bilgiyi teyit edecek herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Şahsa kefalet, sanığın şartlı teslimine kefil olmak (şartlı kefalet), şahsın teslimine belirli süreliğine kefil olmak (muvakkat kefalet) ve sanığın belli süre sonunda teslimine kefil olmak (müccel kefalet) şeklinde uygulanabilmektedir. Had ve kısas gibi cezalarda, cezaların kendisine bizzat kefil

⁵⁵ Kanun metnindeki ifadeden, suçlunun kaledeki hapisanelerde cezasını çekeceği şeklinde çıkarımda bulunan yazarlara karşılık, Gökçen Kanunun 25. maddesinin sadece kale içinde cezasını çekmek ifadesini içerdiğini belirtmektedir. Gökçen, s. 59-63; 1274 sayılı Kanunun 7. maddesine göre müebbet nefy mahkûmu firar ederse, cezası müebbet kalebentliğe, müebbet kalebentlik mahkûmu firar ederse, cezası müebbet küreğe çevrilir. Avcı, s. 1, 5-7, 12; Akgündüz, s. 11.

olma caiz değilken bu cezaların dönüştürülmesi sonucu ödenmesine karar verilen mali bedele ve bunların uygulanacağı sanığın mahkemeye teslimine kefil olmak caiz kabul edilmektedir. Şahsın (sanığın) mahkeme veya belirlenen yere teslim edilmesine kefil olan kişi, kefalet borcunu yerine getirmediği takdirde kefilin hapsedilmesi söz konusu olmaktadır. Bunun dışında kefaletle serbest kalması mümkün olan şahıs kefil bulamazsa hapis cezasını çekmekle yükümlü tutulmaktadır.⁵⁶

Osmanlı ceza hukukundaki şahsa kefalet müessesesini günümüz ceza muhakemesi hukukundaki teminatla salıverme müessesesine benzetmek mümkündür. 2005'ten önce yürürlükte olan 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun (CMUK) 117. maddesinde, teminat ifadesi yerine kefalet ifadesi kullanılmış ve 117. madde hükmünün yorumlanması neticesinde ortada bir borç olmadığı, bu sebeple de kefalet değil teminattan söz edilebileceği sebebiyle doktrinde eleştiriyile karşılanmıştır. CMUK madde 117 ile amaçlanan aslen suçlunun kaçmasını engellemek olup, maddi menfaat vasıtasıyla suçlunun delilleri karartma ihtimali de engellenmek istenmiştir. Bugün 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda (CMK) bu maddenin tam karşılığı yer almamakla birlikte, 5271 sayılı CMK'nın 109. maddesi 3. Fıkrası (f) bendinde yer alan düzenlemenin ilgili maddeye yakınsadığı söylenebilir. Ancak bu düzenlemenin de, şahsi kefaletin tanımından yola çıkarak şahsi değil de mali kefaleti ifade ettiği belirtilmektedir. Sonuç olarak, Osmanlı hukukundaki şahsa kefaletin, mahiyeti itibarıyla kefil, suçlu şahsı mahkemeye teslim etme yükümlülüğünden doğan bir gözetme ve denetleme mecburiyetine ittiğini söylemek mümkündür. Bu bakımdan, resmi görevlilerce gözetim ve denetim olmadığı için modern anlamda denetimli serbestlik uygulamasından söz etmek

⁵⁶ Abdullah Kahraman, "İslam Hukukunda Şahsa (Nefse) Kefalet Müessesesi ve Türk Ceza Muhakemeleri Hukuku'ndaki Teminatla Salıverme Müessesesi ile Mukayesesi", **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Bilimsel Yayınları, C. 2, S. 1, 1998, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/234.pdf>, (26.04.2016), s. 1, 2, 10, 11; Kefil olunan şahsın aranması gereken *yedi kadılık bölgesinde* kefil olduğu şahsı arayıp bulamayanlar, sözlerine güvenilmesi halinde sorumluluktan kurtulmaktadırlar. Şahsın (sanığın) mahkemeye getirilmesinden varsa ilk derecede kefilleri yoksa akrabaları sorumlu tutulmaktadır. Muhammed Yazıcı, "XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti'nde Kamu Düzeninin İşleyişini Etkileyen Unsurlar Üzerine", **Asia Minor Studies-International Journal of Social Sciences**, C. 1, S. 1, Ocak 2013, ss. 156-178, <http://www.arastirmax.com/system/files/dergiler/136900/makaleler/1/1/arastirmax-xvi.yuzyilin-ikinci-yarisinda-osmanli-devletinde-kamu-duzeninin-isleyisini-etkileyen-unsurlar-uzerine.pdf>, (23.04.2016), s. 167-169; şahsa kefalette irade beyanı örnekleri için ayrıca bkz. Kahraman, s. 7

mümkün olmasa da, karşılaştırmalı hukukta denetimli serbestliğin kökeni ve kat ettiği gelişmelere bakıldığında kurumun denetimli serbestlik uygulamalarıyla benzerlikler gösterdiği söylenebilmektedir.⁵⁷

Osmanlı Döneminde günümüz denetimli serbestlik ve yardım sistemine benzer şekilde suçlulara yardım eden belirli bir kurum olduğuna dair bilgi yer almamaktadır. Ancak gelişmiş bir vakıf sistemine sahip olan Osmanlı Devletinde, çeşitli vakıf ve hayır kurumlarının özellikle borcu sebebiyle hacze düşerek hapsedilen kişilere gerek sosyal gerekse ekonomik anlamda yardımcı olduğu düşünülmektedir. Yine suç mağdurları bakımından da söz konusu kurumların mevcut olduğu belirtilmiştir.⁵⁸ Osmanlı döneminde uygulanan söz konusu bu yaptırımlar bakımından ise, suçluyu hapsedme seçeneğini son sıraya koyarak tekrar suç işlenmesini önlemeye çalıştıkları söylenebilir. Bunun yanı sıra mağdurun zararını aynen tazmin, belirli yerlere gitmekten yasaklı olma veya bulunduğu yerden ayrılmama, bir işte çalıştırılma ve teminatla salıverilme uygulamaları bakımından da çeşitli denetimli serbestlik hizmetleriyle benzerlikler taşıdığını gözlemlemek mümkündür. Ancak modern anlamda denetimli serbestlik, suçlunun profesyonel personel tarafından gözetim, denetim ve yardımını içeren uygulamaları ifade etmekte olduğundan bahsi geçen yaptırımlar, bugünkü anlamda birer denetimli serbestlik hizmeti teşkil etmemektedir.

2. Cumhuriyet Dönemi

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu düzenlemesine kadar Osmanlı döneminde olduğu üzere Cumhuriyet dönemi ceza hukuku mevzuatında (765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun..vd.) da tam anlamıyla bir denetimli

⁵⁷ Kahraman, s. 18, 19; Yavuz, Tarihsel Gelişim, s. 318, 319; Avcı, s. 3, 7; Evkuran, s. 4, 5; 5271 sayılı CMK madde 109/3 (f) bendi; “şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet savcısının isteği üzerine hâkimce belirlenecek bir *güvence miktarını yatırmak*” şeklinde düzenlenmiştir. RG 17.12.2004, 25673; 1412 sayılı CMUK madde 117 ise, “104 üncü maddenin ilk fıkrasının ikinci bendi hükmü haricindeki sebeplerden dolayı tevkifine karar verilen maznunun *kefalet vermesi* şartile tevkifinden vazgeçilebilir” şeklinde hükmü düzenlenmiştir. RG 20.04.1929, 1172.

⁵⁸ Nursal ve Ataç, s. 278.

serbestlik sistemine rastlanmamaktadır. Osmanlı Kanunnamelerinde olduğu üzere bu dönem ceza hukuku mevzuatında da denetimli serbestlik kurumu yer almamakla birlikte, tasarı ve metinlerde sisteme benzer uygulamalara rastlanmaktadır.

a. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu

1926 yılında yürürlüğe giren 765 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK), 2005 yılında 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun kabulüne kadar yürürlükte kalarak uygulanmıştır. 765 sayılı TCK’da yer alan denetimli serbestlik benzeri müesseseleri incelemek için öncelikle Kanunun benimsediği yaptırım sistemine değinilmesi gereklidir. Buna göre; 765 sayılı Kanunun 1. maddesinde, “*suçlar, cürüm veya kabahattir*” düzenlemesi yer almakta, cürüm ve kabahat ayrımına dayanarak 11. maddesinde ise cürümlere mahsus cezalar ile kabahatlere mahsus cezalara yer verilmektedir. Söz konusu maddede cürümler bakımından; idam⁵⁹, ağır hapis, hapis, sürgün⁶⁰, ağır cezayı nakdi ve hidematı ammeden memnuniyet cezaları öngörülmüşken; kabahatler bakımındansa; hafif hapis, hafif cezayı nakdi ile muayyen bir meslek ve sanatın tatili icrası cezaları öngörülmüştür. 765 sayılı Kanun, asli fer’i ceza ayrımını benimsemekle birlikte, niteliği itibariyle güvenlik tedbirleri olarak adlandırılacak tedbirleri de düzenlemekteydi. Modern anlamda denetimli serbestlik uygulamalarına karşılık gelmese de, 765 sayılı Kanundaki bazı cezalar ile ceza olarak bahsi geçen güvenlik tedbiri niteliğinde yaptırımları, denetimli serbestlik benzeri müesseseler olarak göstermek mümkündür.⁶¹

⁵⁹ 21.07.2004 gün ve 25529 sayılı RG’de yayımlanan 14.07.2004 gün ve 5218 sayılı Kanunun 1. maddesiyle 11. maddenin (1) numaralı bendi yürürlükten kaldırılmıştır. Ülkemizin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) Ek 13 No’lu Protokolü imzalaması üzerine, Protokolün onaylanması öncesi Anayasadan ve ilgili diğer mevzuattan “idam cezası” ibaresi çıkarılarak uygulamaya son verilmiştir. 5218 sayılı Kanun gerekçesi için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c057/tbmm22057115ss0624.pdf>, (30.04.2016), Erdal Noyan, **Ceza Hukuku**, Adil Yayıncılık, Ankara, Şubat 2015, (Ceza Hukuku), s. 245.

⁶⁰ 13.07.1965 tarihli ve 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanunun geçici 2. maddesi ile Türk Ceza Kanunu ile hususi kanunlarda yazılı sürgün cezaları kaldırılmıştır bkz. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/CS_t04/c030/cs_04030116ss0656.pdf, (30.04.2016), Noyan, Ceza Hukuku, s. 246.

⁶¹ Suç karşılığında doğrudan doğruya uygulanmasına karar verilen cezalar, asli cezaları; asıl cezanın etkisini güçlendirmek amacıyla asıl ceza ile birlikte kendiliğinden hüküm ifade eden cezalar ise fer’i cezaları belirtmektedir. Fer’i cezalar, bir ceza mahkûmiyeti sonucu kendiliğinden hüküm ifade etmekte (kararda açıkça gösterilmek zorunlu değil) veya kanunda öngörülmesi sebebiyle hâkim tarafından zorunlu olarak uygulanmasına karar verilmektedir (bu hükmün kararda gösterilmesi

765 sayılı Türk Ceza Kanununda yer alan denetimli serbestlik benzeri yaptırımlar: 1. Sürgün cezası (765 s. lı TCK m. 11/4), 2. Kısa süreli hapis cezasına seçenек kamu hizmeti cezası (765 s. lı TCK m. 22), 3. Yargısal kınama-adli tevbih (765 s. lı TCK m. 26, 27), 4. Emniyeti umumiye idaresinin nezareti altında bulundurma cezası (765 s. lı TC m. 28), 5. Dilenciler için *boğaz tokluğuna çalışma* tedbiri (765 s. lı TCK M. 544), 6. Uyuşturucu madde bağımlıları hakkındaki tedbirler (765 s. lı TCK m. 404) ve 7. Alkol bağımlıları hakkındaki tedbirler (765 s. lı TCK m. 573) olarak sıralamak mümkündür. Bahsi geçen düzenlemelerden kimisi yalnız cürümler için öngörülmekte iken kimisi hem cürümler hem de kabahatler bakımından hüküm ifade etmektedir. Ayrıca” tedbir” olarak doğrudan bahsi geçmese dahi fer’i cezaların çoğu emniyet tedbiri niteliği taşımaktadır. Söz konusu düzenlemelere aşağıda kısaca değinilecektir.

(1). Sürgün

Osmanlı ceza kanunnamelerinde yer alan nefy cezasının uygulaması Cumhuriyet Döneminde de devam etmiş, 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 11. maddesinde sürgün cezası olarak düzenlenmiştir. 765 sayılı Kanunda cürümlere verilecek cezalar arasında sayılan sürgün cezası, suçlunun mahkeme kararıyla belirli bir yere

zorunludur). Mütemmim cezalar ise, hâkimin hükmetme hususunda takdir yetkisine sahip olduğu, tamamlayıcı nitelikte cezalardır. Aynı şekilde hükmün kararda gösterilmesi gerekmektedir. Doktrinde, gerek Tasarılarda yer alan düzenlemeler gerekse 5237 sayılı TCK’nın ilgili hükümleri açısından fer’i ceza, mütemmim ceza ve güvenlik tedbirlerinin kapsamı konusunda farklı görüşler yer almaktadır. Hatta Erem, ceza infazında ıslah edici fonksiyonlar önem kazandıkça cezalar ile güvenlik tedbirleri arasındaki sınırın da büyük ölçüde kalktığını, hatta hapis cezalarının dahi bir tür güvenlik tedbiri olarak addedilebileceğini ifade etmektedir. Faruk Erem, “Türk Ceza Kanununda Emniyet Tedbirleri”, **AÜHFD**, C. 1, S. 3, 1943, ss. 351-378, acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/990/1552.pdf, (17.06.2015), s. 355; Nur Centel, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri Sistemi”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yeni TCK Sempozyumunda Sunulan Bildiriler**, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İstanbul, 2006, (Güvenlik Tedbirleri), <http://nurcentel.com/makaleler/yenitckyaptirim.pdf>, (30.04.2016), s. 2; Zekeriya Yılmaz, “Ceza Kanunumuzda Mahkumiyete Bağlı Hak Yoksunlukları”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 2, Ankara, 2006, (Hak Yoksunlukları), ss. 21-44, <http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/tekmakale/2006-2/1.pdf>, (30.04.2016), s. 28-34; Özbek, İzmir Şerhi, s. 478; Hükümet Tasarısında güvenlik tedbirleri ile fer’i cezalar ayrı ayrı düzenlenmişken Komisyon Tasarısında fer’i ceza kavramı terk edilerek sadece güvenlik tedbirlerine yer verilmiştir (5237 sayılı TCK), Noyan, Ceza Hukuku, s. 104; Cengiz Otacı, “Suçun Kanuni Sonucu Olarak Belli Hakları Bırakılmaktan Yoksun Bırakılma”, **TAAD**, C. 2, S. 4, Ocak 2011, ss. 417-472, <http://docplayer.biz.tr/4994677-Sucun-kanuni-sonucu-olarak-belli-haklari-kullanmaktan-yoksun-birakilma-cengiz-otaci-1-ozet.html>, (18.04.2016), s. 418-420, 471; Ali Rıza Mengüç, **Ceza İnfaz Hukuku ve İnfaz Müesseseleri**, 2. Baskı, Cezaevi Matbaası, İstanbul, 1975, s. 90, 208 vd.

gönderilerek belirlenen süre zarfında orda yaşamaya mecbur edilmesi anlamını taşımaktadır. Sürgün cezası, 1965 yılına kadar yürürlükte kalmış, 13.07.1965 tarihli 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun geçici 2. maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır. 765 sayılı Kanun ile 1965 yılına kadar uygulanan sürgün cezası tıpkı nefy cezası gibi denetimli serbestlik benzeri müesseseler arasında gösterilse de, bir görevlinin nezaretinde denetim ve gözetim faaliyetleri yürütülmediği için kurumun günümüz modern denetimli serbestlik sisteminin niteliklerine sahip olmadığı gözlenmektedir.

(2). Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Kamu Hizmeti Cezası

765 sayılı Türk Ceza Kanununun 22. maddesi ile hafif hapis cezası yerine çalıştırma yaptırımının uygulanabilmesine ilişkin bir düzenleme getirilmiştir. 22. madde, *“Kanunun tayin ettiği ahvalde hafif hapis cezası bazı imalathanelerde veya nafıa ve belediye işlerinde kullanılmak suretiyle de icra ettirilebilir. Eğer mahkûm cezanın icrası için hazır bulunmaz veya hizmetten kaçınırsa hafif hapis cezası alelûsul mevkii mahsusunda ikmal ettirilir”* demek suretiyle hafif hapis cezaları yerine çalıştırma yaptırımının uygulanabileceğini, mahkûmun cezanın icrası için hazır bulunmaması veya hizmetten kaçması halinde ise hapis cezasının devreye gireceğini ifade etmektedir.

Bu madde bakımından çalıştırılma yaptırımı, doğrudan hükmedilen hafif hapis cezaları yerine uygulanabileceği gibi 19. maddeye göre hükmedilen para cezasının ödenmemesi neticesinde, çevrilen hafif hapis cezaları yerine de uygulanabilmekteydi. Ayrıca hâkim ilgili karara ancak kanunda açıkça düzenlenen hallerde başvurabilmekte, maddenin uygulanabilmesi ise kanunda yalnızca dilencilik ve sarhoşluk suçları bakımından mümkün olabilmekteydi. Söz konusu düzenlemede, mahkûmu hapishaneye kapatmaktansa çalıştırma yaptırımı ile daha faydalı sonuçlar elde edilebileceği düşüncesinden yola çıkılmış fakat sınırlı sayıda suç için öngörülmesi eleştiriyi karşılanmıştır.⁶²

⁶² 765 sayılı TCK'nın 19. maddesine göre para cezasının ödenmemesi halinde yaptırım, hapis cezasına çevrilmekteydi. 19. maddeye göre hükmedilen hafif hapis cezasının kamu hizmetine çevrilmesinde, 22. maddeye göre uygulanan çevirmede olduğu gibi, 1 günlük çalışma 1 günlük hafif hapis cezasına denk değil, 2 günlük çalışma 1 günlük hafif hapis cezasına denktir. Cebre, s. 700-702.

765 sayılı TCK'nın 22. maddesi, 16.07.1965 tarihinde yürürlüğe giren 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun (CİHK) ile yürürlükten kalkmış, yerine ilgili Kanunun 4. maddesi⁶³ uygulamaya konulmuştur. Bugün 5237 sayılı TCK madde 50/1 (f)'de düzenlenen kamuya yararlı bir işte çalıştırma seçenek yaptırımının infazı, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunda (CGTİHK) düzenlenmiş olup (m. 105) yine Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinde de (m. 66), hükümlülere uygun kamuya yararlı hizmetlerin tespiti ve buna ilişkin listelerin hazırlanması ile mahkemeye sunulması görevleri denetimli serbestlik birimlerine verilmiştir. Bu bakımdan 1965 yılına kadar uygulanmış olan ilgili hükmü denetimli serbestlik sistemi kapsamında değerlendirmek mümkündür. Ancak denetimli serbestlik sistemi ve bu sistemin öngörmüş olduğu birimler hukukumuzda çok da eskiye dayanmamakta olup 765 sayılı Kanun döneminde mevcut olmadığı için bahsi geçen görevleri 22. madde düzenlemesi bakımından savcılık yerine getirmekteydi.

(3). Adli Tevbih (Yargısal Kınama)

Adli tevbih müessesesi, 765 sayılı TCK'nın 26. maddesinde düzenlenmiş olup 1983 yılındaki değişiklikle yaptırıma esas teşkil eden cezanın yukarı sınırını oluşturan cezalardan nakdi miktar, zamanın şartlarına göre güncellenmiştir. Müesseseye ilişkin düzenlemeye 5237 sayılı TCK'da yer verilmemiştir. İlgili hükmün işletilebilmesi için öncelikle kanunda gösterilen cezanın üst sınırı bir ay hapis veya hafif hapis cezası ya da üç bin lira para cezasını geçmemelidir. Bunun yanı sıra hafifletici sebep varsa ve fail daha önceden bir cürüm sebebiyle ceza

⁶³ 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun m. 4: “Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine, suçlunun ahvali mahsusasına ve suçun işlenmesindeki suret şekil hususiyetlerine göre mahkemece;
1. Kabahatlerde, beher gün karşılığı 5 ila 10 lira, cürümlerde 10 ila 30 lira hesabı ile para cezası,
2. Altı ayı geçmemek üzere Devlet, belediye hizmetlerinde İktisadi Devlet Teşekküllerinde çalıştırmaya,
3. Aynen iade veya tazmine,
4. Altı ayı geçmemek üzere bir eğitim veya ıslah müessesesine devam etmeye,
5. Bir yılı geçmemek kaydıyla muayyen bir yere gitmekten, bazı faaliyetleri veya meslek sanatı icradan men'e,
6. Her nevi ehliyet ve ruhsatnamenin bir aydan bir yıla kadar muvakkaten geri alınmasına,
Hükmolunabilir.
Taksirli suçlardan dolayı hükmolunan hürriyeti bağlayıcı ceza uzun süreli de olsa hakkında bu madde hükmü uygulanabilir.”

almamışsa veya karşılığı bir aydan fazla hapis cezasını gerektiren bir kabahatten mahkûm olmamışsa, mahkeme söz konusu cezanın işletilmesi yerine mahkeme nezdinde sanığı uyarak cezanın uygulanmamasına karar verebilmektedir. Müessesenin işletilmesi, büyük oranda suçlunun kişiliğine, suçun işlenme şekli ile suçlunun suça yaklaşımına göre şekillenmektedir. Adli tevbihte hâkim, yapacağı değerlendirme neticesinde cezayı uygulamak yerine, işlenen suça karşılık yaptırımı düzenleyen hükmün önemini suçluya aktarır ve işlediği fiilin neticelerinin farkında olması hususunda suçlu şahsı bilgilendirir. Bu bilgilendirme daha ziyade şahsın aynı fiili tekrar işlememesi hususunda bir uyarıyı ifade etmekte olup cezanın uygulanmasındansa suçlu mahkeme nezdinde kınanmaktadır. Adli tevbih için mahkemede hazır bulunmayan veya adli tevbih kararını saygıyla karşılamayan sanık hakkında suçun karşılığı cezaya hükmedilmektedir.

Kurum, 5237 sayılı TCK'da yer almamakla birlikte, modern ceza adalet sisteminde kurumun farklı uygulamalarına rastlamak mümkündür. Örneğin; Alman Ceza Kanunu m. 59'da düzenlenen cezanın saklı tutulması kaydıyla yapılan adli tevbih, sadece adli para cezaları bakımından failin kişiliği değerlendirilerek, hukuk düzeninin korunması için cezanın gerekli olmaması halinde, mahkûmiyet hükmü ile cezanın belirlenmesini ancak uygulanmasının saklı tutulmasını ifade etmektedir. Aynı şekilde mahkeme huzurunda faile kusuru belirtilmekte ancak; adli tevbihle birlikte iyileştirme veya güvenlik tedbirlerine hükmolunamamaktadır. Yine modern ceza adaleti kurumlarından arabuluculuk uygulamalarının da suçlunun suçunu kabul etmesi şartıyla adli tevbih ile birlikte işletilebildiği ifade edilmektedir. Suçlunun tehlikelilik arz etmediği durumlarda klasik yaptırımların ötesinde bir uygulamayı ifade eden adli tevbih ile toplumsal tepki, suçluya yaptığı eylemin yanlış olduğunu ifade etme düzeyinde kalmaktadır. Kurum, ayrıca cezanın bireyselleştirilmesi açısından önem arz etmektedir.⁶⁴ Bahsi geçen özellikler göz önüne alındığında

⁶⁴ Coşkun Erbaş, "Tarihi Gelişim İçinde Gözetimle Erteleme (Denetimli Serbestlik – Sursis Avec Mise À L'Épreuve) ve Fransa'daki Uygulaması ile Konuya İlişkin Türk Ceza Kanunu ve Öntasarı Metinleri (I)", **Yargıtay Dergisi**, C. 22, S. 1-2, Ocak-Nisan 1996, (Erbaş-I), ss. 18-51, s. 18; M. Özbek, Arabuluculuk Uygulaması, s. 79; Doğan Soyaslan, "Cezaların Bireyselleştirilmesi", **SÜHFD**, 20. Yıl Armağanı, C: 11, S: 1-2, 2003, (Bireyselleştirme), ss. 25-49, https://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/004/cilt_11_sayi_1-2.pdf, (03.05.2016), s. 31; Ali Tanju Sarıgül, "Türk ve Alman Hukuku'nda Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması", **TBB**, S. 118, Mayıs-Haziran 2015, ss. 125-162, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-118-1475>, (12.04.2016), s. 127, 128, 134, 157.

Mülga Kanunun öngördüğü bu düzenlemeyi, denetimli serbestlik benzeri müesseseler arasında değerlendirmek mümkündür.

(4). Emniyeti Umumiye İdaresinin Nezareti Altında Bulundurma Cezası (Güvenlik Gözetimi Altında Tutulmak)

765 sayılı TCK'nın 28. maddesinde öngörülen emniyeti umumiye idaresinin nezareti altında bulundurma cezası, Kanunun "*Cezalar*" başlığını taşıyan ikinci babında düzenlenmekte olup metinde fer'i ceza olarak ifade edilmekteyse de nitelik olarak tedbir özelliklerini haizdir. Nitekim Kanunun 11. maddesinde sayılan cezalar arasında yer almamaktadır. Ayrıca 42. maddede "*...bu ceza hal ve vaziyet ve mahkumun etvar ve hareketi müsait olduğu takdirde bulunduğu mahal mahkemesi tarafından müddet ve keyfiyetçe ref ve tahdit olunabilir...*" şeklinde yer alan düzenleme, yaptırımın öngörülen süreden önce sona erdirilebileceğini, sürenin azaltılabileceğini veya yükümlülüklerin sınırlandırılabilceğini ifade etmektedir. Ceza hükümleri için olağanüstü haller dışında gözlenmesi mümkün olmayan bu uygulama, 28. maddede öngörülen yaptırımın tedbir niteliğinde olduğuna ilişkin değerlendirmeyi kuvvetlendirmektedir.⁶⁵

Yaptırımın uygulanma usulü iki şekilde olup ilki, asli cezaya bağlı fer'i ceza olarak, ikincisi ise, 32. ve 101. maddelere göre zorunlu olarak tesis edilmekteydi. Kanunun 32. maddesi, 59. maddeye göre belirlenen, idama bedel 24 sene ağır hapis cezası mahkûmiyetinden sonra, mahkûmun 10 senelik süre boyunca kolluğun nezareti gözetiminde bulundurulmasını öngörmekteydi. Tesisi zorunlu bu gözetimin mahkeme kararında belirtilmiş olması gerekli olmayıp, süre asıl cezanın infazı bittikten sonra işlemeye başlamaktaydı. 101. madde ise, müebbet hapis veya 10 seneden fazla süreli ağır hapis cezaları özel af ile azaltıldığı veya ortadan kaldırıldığı hallerde, mahkûmun 3 sene boyunca kolluğun nezareti altında bulunmasını öngörmektedir. 101. madde açısından göz önünde bulundurulması gereken husus, maddede düzenlenen tedbirin uygulanabilmesi için ilgili kanun veya kararnamede aksine hüküm bulunmaması gerekliliği idi.

⁶⁵ Erem, s. 166; Nursal ve Ataç, s. 282, 283; Mengüç, s. 213; Zeki Hafizoğulları, "Emniyet Tedbirleri", *AÜSBFD*, C. 46, S. 3-4, Haziran-Aralık 1991, (Emniyet), ss. 45-58, <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/46/3/zekihafizogullari.pdf>, (11.05.2016), s. 52.

Kanunun 42. maddesine göre tedbir, asıl cezanın infazından, kısmen veya tamamen affedilmesinden itibaren başlamakta ve buna ilişkin ilam kollarına tevdi edildikten sonra kolluk tarafından yerine getirilmekteydi. Bununla birlikte, 28. maddeye göre mahkûmun birtakım yükümlülükleri vardı. Örneğin; mahkemece ihtar ve tenbih kararı verildiği takdirde mahkûm bu kararlara uymakla yükümlüydü. Ağır hapis cezasına mahkûmiyette ise, bu hususta bir karar verilmesi gerekli olup ihtiyaç halinde madde 42/2 gereği mahkemeden karar alınabileceği düzenlenmiş idi.⁶⁶ Nezaret altında bulunan mahkûm, 28. maddeye göre, asıl cezası infaz edildikten veya kısmen veyahut tamamen affedildiği tarihten itibaren 15 gün içinde hangi mahallede ikamet etmek istediğini yetkili kolluk makamına bildirmek zorundaydı. Ayrıca kendisine yapılan ihtar ve tenbihlere uygun hareket etmek ve kolluk tarafından belirli yerlerde ikamet etmekten yasaklandığı hallerde de bu sınırlamaya uymakla yükümlüydü.

Emniyeti umumiye nezareti altında bulundurma cezası, 1926 tarihli 825 sayılı Türk Ceza Kanununun Mevkii Mer'iyete Vaz'ına Dair Kanununun 12. maddesi⁶⁷ ile Adalet, İçişleri Bakanlıklarınca müşterek hazırlanan yönetmeliğe göre yerine getirilmekteydi. Mahkûmun gerek Kanunun 28. maddesinde gerekse yönetmelikte düzenlenen hükümlere uymaması halinde, Kanunun 307. maddesine göre hakkında

⁶⁶ 765 sayılı TCK madde 42/2: “Hükûm ilamında cezanın icrası sureti tasrih olunmamış ise bunun sureti icrasını tayin ve tahdit için mahkemeye müracaat olunabilir” düzenlemesini getirmiştir. Erem, tedbiri düzenleyen 28. maddeye göre mahkeme kararında yükümlülüklerin açıkça belirtilmesinin mecburi olmadığını belirtmiş ve kararda açıkça öngörülmediği haller ile tedbirin bir cezanın neticesi olduğu haller için yükümlülüklerin Adliye ve İçişleri Bakanlıklarınca hazırlanan yönetmeliklerde gösterildiğini ifade etmiştir. Buna göre; yönetmelikte öngörülen söz konusu yükümlülükler, ikamet yerini 15 gün içinde kolluğa bildirme, bildirim neticesinde kolluğun yapacağı değerlendirme ile belirli yerlerde ikameti yasaklarsa bu karara uyma, ikamet yeri değişikliğini bildirme, işi gereği ikamet yeri dışına çıkması gerekli ise kalacağı süreyle birlikte durumu bildirme, yurtdışına çıkmama, geçimini sağlayacak meşru bir iş bulma ve belirli aralıklarla ikamet yerine en yakın kolluğa görünme yükümlülükleridir. Madde 28/5 ile madde 42/2 hükümleri arasında yanlış tercümeden kaynaklanan bir uygunsuzluk olduğunu dile getiren Erem, hâkimin yalnızca gözetim süresini açıkça belirlemekle görevini yerine getirdiğini yoksa yükümlülükleri açıkça tespit etmemenin bir eksiklik olmadığını vurgulamaktadır. Kararda açıkça belirtilmediği hallerde dahi uyulması gerekli yükümlülüklerin kolluk tarafından suçlu lehine sınırlandırılması mümkün olmakla birlikte, hâkimin belirtilen yükümlülüklerle ilaveten kararda yeni yükümlülükler tespit etmesi halinde bu yükümlülüklerin kolluk tarafından sınırlandırılması mümkün değildir. Erem, s. 367-370.

⁶⁷ Söz konusu 12. madde, “Ceza Kanununun 28 ve 42. maddelerinde gösterilen emniyeti umumiye nezareti altında bulunmak cezası münasebetiyle mahkûma mahkemece tahmil ve ledelhace müddet ve keyfiyetçe refi ve tadil olunabilecek mecburiyetler: Mahkûmun mahalli zabıtasınca gösterilecek mahallerde muayyen müddet zarfında ikamet edememesinden başka ikametgâhını her tebdil ettikçe keyfiyetini mahalli zabıta idaresine bildirerek mezuniyet vesikası almak ve ikamet edeceği yere gidinceye kadar geçeceği yerleri azimetinden evvel zabıta idaresine tayin ve beyan etmek ve mahalli ikametne gider gitmez mahalli zabıtasında ispatı vücut eylemekten ibarettir” şeklinde düzenlenmiştir. RG 05.05.1926, 364.

takibat yapılmakta ve cezalandırılmaktaydı. Belirlenen her bir yükümlülüğe uymamak suç kabul edildiğinden mahkûm hakkında 307. maddeye göre bir aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmedilebilmektedir. Mahkûmun hapis cezası almasına sebep olan aykırılık, tutanakla kayıt altına alınmakta, sonrasında fezlekeli olarak Cumhuriyet savcılığına bırakılmakta ve savcı da bu ihbar üzerine takibat yaparak kamu davası açabilmektedir. Bu durumda, 307. maddeye göre takibat yapılması 28. maddede öngörülen genel emniyet nezareti altında bulundurma cezasının infazına engel teşkil etmeyip aykırılık halinde yeniden kanuni takibat yapılmaktaydı.

Hükümlünün tedbir sonrası durumu, ıslah olduğuna veya artık kontrol altında bulunmasına gerek kalmadığına ilişkin kanaat uyandırdığı takdirde gerek cezayı infaz eden kolluk amirinin talebi üzerine gerekse cumhuriyet savcısının re'sen talepte bulunmasıyla, madde 42/1 hükmü gereği, hükümlünün cezasının tamamı veya bir kısmı ortadan kaldırılabilmektedir. Ayrıca hükümlünün de iş sahibi olma, ikametgâh edinme ile birlikte, hüküm tarihinden itibaren herhangi bir aykırı harekette bulunmadığını açıklaması kaydıyla talepte bulunması mümkündür.⁶⁸

Düzenlendiği Kanun göz önüne alınarak ayrı bir başlık altında incelenmesi mümkünse de, söz konusu yaptırımın yer aldığı diğer bir kanunun, 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun⁶⁹ olduğu belirtilmekle yetinilecektir. İlgili Kanunun 39. maddesinde, Devlet Güvenlik Mahkemesince mahkûm edilenlerin tahliye edildikten sonra ceza sürelerinin 1/3'ten az olmamak kaydıyla emniyeti umumiye nezaretinde bulundurulması öngörülmüştür.

Dönem mevzuatına göre; bazı suçlarda asıl cezaya eklenmesi mecburi bir tedbir, bazı suçlarda mahkûmiyetin kanuni neticesi veya diğer bazı suçlarda ise hâkimin takdirine bağlı karma bir müessese olarak değerlendirilen düzenleme 1987 yılına kadar yürürlükte kalmış, aynı yıl 3352 sayılı "*Emniyeti Umumiye İdaresinin Nezareti Altında Bulundurma Cezası ve Tedbirlerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun*" ile yürürlükten kaldırılmıştır. Kanunun gerekçesinde, Tedbirin uygulamada ıslaha yönelik hizmet etme amacını yerine getiremediği, bilakis polis gözetiminde damgalı olarak yaşamının suçlunun topluma kazandırılması ilkesinden uzak olduğu, öngörülen yükümlülüklerle de güvenlik bakımından bir fayda sağlanmadığı gibi özellikle iş bulma yükümlülüğünü yerine getiremeyen

⁶⁸ Mengüç, s. 216.

⁶⁹ RG 18.06.1983, 18081.

hükümlülerin tekrar suç işlemeye yöneldikleri belirtilmiştir.⁷⁰ Gerçekten, müessese denetimli serbestlik uygulamalarıyla benzerlik göstermekle birlikte; mehz Kanunun çevirisinden kaynaklanan sıkıntılar, kurumun ülke ihtiyaçlarına göre yeniden yorumlanma sürecinin göz ardı edilmesi, hâlihazırda suçluyu suça iten sebeplerden sayılabilecek iş bulma sıkıntısının bir yükümlülük olarak öngörülmesi ve denetimli serbestlik alanında uzman personel gözetiminde denetim, gözetim ve yardım yerine kolluk nezaretinde tedbirin uygulanması kurumdan beklenen ıslah ve topluma kazandırma amaçlarının gerçekleştirilmesine uygun düşmemektedir. Ayrıca ceza adaletinin ıslah anlamında beklenen amacı sağlaması için yalnız ceza mevzuatını iyileştirmenin yeterli olmadığını, bununla birlikte uygulamayı istendik şekilde sürdürecekt amaca özgülennmiş kurumsallaşmış yapılara da ihtiyaç olduğunu belirtmek mümkündür.

(5). Dilenciler İçin Boğaz Tokluğuna Çalışma Tedbiri

765 sayılı TCK'nın "Kabahatler" başlığını taşıyan üçüncü kitabı dâhilinde ele alınan dilencilik fiili 544. maddede düzenlenmiş olup, hükümde değişikliğe gidilmeden önceki düzenlemede fiilin karşılığı olarak kişinin bir haftadan bir aya kadar özel idare ve belediye işlerinde, boğaz tokluğuna çalıştırılması, tekerrür halinde ise, çalışma süresinin on beş günden iki aya kadar uygulanacağı öngörülmüş idi.⁷¹ Kanunun 545. maddesinde ise, 15 yaşından küçük çocuklara dilencilik ettirilmesi veya dilenmesine müsaade edilmesi hallerinde uygulanacak yaptırımın hafif hapis ve hafif para cezası olacağı belirtilmiş idi. 544. madde hükmünde yer alan yaptırım, 1953 yılında 6123 sayılı Kanunla yapılan değişiklik neticesinde 1 haftadan 1 aya kadar hafif hapis cezasına dönüştürülmüş; 545. maddede ise, öngörülen hafif para cezasının miktarı arttırılmıştır. 5237 sayılı TCK'nın 229. maddesi de 1953 yılı

⁷⁰ 3352 sayılı Kanun gerekçesi için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d17/c039/tbmm17039090ss0542.pdf>, (08.05.2016). Doktrinde kuruma ilişkin benzer yönde değerlendirmeler için bkz. Mengüç, s. 216; Yavuz, Tarihsel Gelişim, s. 327.

⁷¹ 544. maddenin 6123 sayılı Kanunla değiştirilmeden önceki hükmü, "Her kim iş işlemeye salih olduğu halde dilencilik ederken tutulursa bir haftadan bir aya kadar idareî hususiye ve belediye işlerinde boğaz tokluğuna çalıştırılır. Tekerürü halinde çalışma müddeti on beş günden iki aya kadardır" şeklindedir.

değişikliğine paralel olarak dilencilik suçuna karşılık hapis cezası öngörmüş, bahsedilen iki madde hükmü tek madde altında (229. madde) düzenlenmiştir.

Boğaz tokluğuna çalışma yaptırımı doktrinde farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Yaptırımı bir tedbir olarak değerlendiren görüşler, maddede söz konusu halin ceza olduğunu gösteren açık bir düzenleme yer almadığı gibi yaptırımın, Kanunun 11. maddesinde belirtilen cezalar arasında da yer almadığına dikkat çekmişlerdir.⁷² Diğer bir görüş ise, 825 sayılı Ceza Kanununun Mevkii Mer'iyete Vaz'ına Müteallik Kanununun 29. maddesinin, Sulh Hâkimleri Hakkında Kanunu Muvakkatın değişik 8. maddesinde gerçekleştirdiği değişiklik neticesinde, sulh mahkemelerinin vazifeleri sayılırken "...boğaz tokluğuna belediye hizmetlerinde kullanılmak cezasını müstelzim olanları, kabili temyiz olmamak üzere kat'iiyen hal ve fesleder" şeklinde öngördüğü düzenlemenin Kanunun açık bir anlatımı olduğunu ve bunun karşısında yaptırımın ceza olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir.⁷³

765 sayılı TCK'da bağımsız bir ceza olarak öngörülen boğaz tokluğuna çalışma cezası, günümüzde 5237 sayılı TCK madde 50/1 (f)'de düzenlenmiş olan kamu yararına çalışma cezası ile benzerlik göstermektedir. Ancak seçenek yaptırımlar arasında yer alan kamu yararına çalışma cezasının infazında, 5275 sayılı CGTİHK madde 105/2'ye göre denetimli serbestlik ve yardım merkezlerinin de sürece katılımı söz konusu olup aynı Kanunun madde 105/A düzenlemesinde de denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak kamu yararına çalışma cezasına yer verilmiştir. Boğaz tokluğuna çalışma cezasında uzman personel nezaretinde gözetim, denetim ve yardım hizmetleri öngörülmemiş olması, cezayı modern denetimli serbestlik uygulamalarından ayırmaktadır. Ayrıca herhangi bir çalışma yaptırımı için suçlunun gönüllü olması gerekmektedir, gönüllü olmaksızın uygulanan çalışma yaptırımı, yaptırımla ulaşılması beklenen amaca hizmet etmeyecek ve yaptırım, tedbirden ziyade bir ceza niteliğine bürünecektir. Denetimli serbestlik sisteminin

⁷² Erem, s. 377; YİBGK Kararında yaptırımın bir tedbir mi yoksa ceza mı olduğuna ilişkin tartışma yer almakla birlikte sonuç itibarıyla "serseri ve dilencilerin boğaz tokluğuna veya yarı ücretle çalıştırılmaları" hükmünün ceza niteliğinde olmadığına karar verilmiştir. Aynı yönde İBK için bkz. Yargıtay İBGK 26.03.1941 E: 1939/28, K: 1941/11 (www.kazanci.com.tr).

⁷³ Taner, s. 60'den aktaran Cebre, s. 702. Yargıtay İBGK Kararında yer alan "...belediye işlerinde boğaz tokluğuna çalışmak ve diğer hususi kanunlarda kati olduğu yazılı hükümler kabili temyiz olmayarak yalnız yazılı emirle ıslah yolu gösterilmiştir. Şimdi, bu cezaların..." ifadesi görüşü destekler nitelikte olmakla birlikte, yaptırımın açıkça ceza olduğunu belirten herhangi bir ibareye rastlanmamaktadır. Yargıtay İBGK 26.05.1935, E: 1935/111, K: 1935/7 (www.kazanci.com.tr).

yardım fonksiyonu sayesinde, çalışmaya müsait olsa dahi iş bulamayıp suç işlemeye yönelen şahıslara yardımcı olunabilecektir. Bununla birlikte söz konusu yaptırım, suçluyu iş bulmaya sevk etmesi ve hapis cezasına ancak tekerrür halinde başvurusu bakımından önemlidir.

(6). Uyuşturucu Madde Bağımlıları Hakkındaki Tedbirler

765 sayılı TCK'nın 404. maddesinde uyuşturucu madde kullanan veya bulunduranlara ilişkin öngörülen düzenleme, 1926 tarihinden 5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girdiği tarihe kadar beş kere değişikliğe uğramıştır. Kanunun yürürlüğe girdiği 1926 tarihli ilk hükümde bağımlıların bir hastane veya sağlık kuruluşunda tedavisine ilişkin bir düzenleme yer almazken söz konusu düzenleme ilk kez 1933 tarihli değişiklik ile öngörülmüştür.⁷⁴

765 sayılı TCK'da 2275 sayılı Kanunla⁷⁵ 1933 yılında yapılan değişiklikle 404. madde hükmü, “(1)403. maddede yazılı şeylere bir yere toplanarak kullananlar veya bu maksatla yanında bulunduranlar iki aydan altı aya kadar hapis ve beş liradan yüz liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilir. (2)403. maddede yazılı şeyleri kullanan kimsenin alışkanlığı iptila derecesinde ise altı aydan noksan olmamak şartıyla salâhi tıbben tebeyyün edilinceye kadar hastanede tevkif ve tedavisine hükmolunur. Hastane bulunmayan yerlerde ise bu kabil kimseler hastane bulunan yerlere sevk edilir” şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre; 403. maddede “...verenler, alanlar veya bir yere toplanarak kullananlar...” şeklindeki düzenleme yeni haliyle yalnızca 403. maddede bulunduranlar şeklinde bir araya getirilerek uyuşturucu madde kullanan ve bulunduranlar hakkında yaptırıma hükmedilmiştir. Ayrıca 404. maddede öngörülen düzenleme ile uyuşturucu kullanma alışkanlığı iptila derecesinde olanlar için en az 6 ay sürmek kaydıyla iyileşinceye kadar hastanede tedavi altına alınması hükmü getirilmiştir.

⁷⁴ 765 sayılı TCK madde 404'ün 1926 tarihli düzenlemesi: “Yukarıdaki maddede yazılı şeyleri her ne suretle olursa olsun verenler, alanlar veya bir yere toplanarak kullananlar veya yanında bulunduranlar iki aydan altı aya kadar hapsolunur ve beş liradan elli liraya kadar ağır cezayı nakdiye mahkûm edilir. Cezayı hafifletecek sebepler bulunduğu takdirde kullananlar hakkında yalnız ağır cezayı nakdi hükmedilebilir” öngörmektedir.

⁷⁵ RG 20.06.1933, 2432.

765 sayılı TCK'nın 404. maddesinde yapılan ikinci değişiklik 1936 yılında 3038 sayılı Kanunla⁷⁶ yapılmış; değişiklikle 403. maddede yazılı şeyleri “...*toplanarak kullananlar veya bu maksatla yanında bulunduranlar...*” ibaresinden vazgeçilmiş bunun yerine “...*kullananlar veya yanında bulunduranlar...*” şeklinde düzenleme yapılması öngörölmüştür. Bu dönem getirilen diğer bir değişiklik de para cezasının üst sınırının arttırılması olmuşsa da söz konusu değişiklikler denetimli serbestlik benzeri uygulamaların gözlenmesi açısından önem arz etmemektedir.

İlgili hükümde yapılan bir sonraki değişiklik, 1941 yılında 4055 sayılı Kanunla⁷⁷ gerçekleştirilmiş olup uyuşturuıcı madde kullananlar veya yanında bulunduranlar bakımından mükerrirlik ve alışkanlığın iptila derecesine varma halleri için ilk defa sürgün cezası verilmesi gündeme gelmiştir. Ayrıca 403. madde hükmünde uyuşturuıcı maddelerin tek tek belirtilmesi ile 404. madde hükmünde bu maddelere atıf yapılmasından vazgeçilmiş genel olarak “uyuşturuıcı maddeler” ibaresinin kullanılması tercih edilmiştir. 4055 sayılı Kanunla yapılan değişiklik neticesinde ilgili madde hükmü, “.....(2) *Mükerrirler hakkında hapis ve para cezasından başka ufak kasabalardan birinde infaz edilmek ve altı aydan aşığı olmamak üzere sürgün cezası da verilir. (3) Uyuşturuıcı maddeleri kullanan kimsenin alışkanlığı iptila derecesinde ise tıbben salahı tebeyyün edinceye kadar hastanede muhafaza ve tedavisine hükmolunur. Hastane bulunmayan yerlerde ise bu kabil kimseler hastane bulunan yerlere sevk edilir. (4) Uyuşturuıcı maddeleri kullanmayı iptila derecesine vardiıranlar hakkında, hastanede salah bulduklarından sonra infaz edilmek üzere, altı ay sürgün cezası da hükmolunabilir*” öngörmektedir. Buna göre; alışkanlığı iptila derecesine varmış olanlar için hastanede kalma asgari süresi ortadan kaldırılmış; ancak hastaneden çıktıktan sonra altı ay sürgün cezasına gönderilebilme söz konusu olmuştur.

Bu dönemde, uygulama denetimli serbestliğe benzeme açısından önemli olmakla birlikte doktrinde tedavi sonrası süresi belli olacak şekilde sürgüne gönderilmenin cezaların şahsiliğı ilkesini zedelediğı, uygulamanın niteliğı ile hükümde geçen ifadelerin çelişkili olduğı ve hükümde yer alan ifadeyle hâkime tanınan takdir hakkının bir arada değerlendirilmesinin güç olduğı ifade edilmiştir. Mükerrir suçlular bakımından öngörölen sürgün cezasının da niteliğı tedbir

⁷⁶ RG 23.06.1936, 3337.

⁷⁷ RG 06.06.1941, 4827.

mahiyetinde olup uygulamada tabi olduğu rejim bakımından ceza olarak değerlendirilmiştir.⁷⁸

765 sayılı TCK madde 404'te yapılan bir sonraki değişiklik, 1953 yılında 6123 sayılı Kanun⁷⁹ ile olmuştur. 6123 sayılı Kanun ile suçun nitelikli hali düzenlenmiş ve nitelikli halden hüküm tesisinde esas cezanın 1/6'si nispetinde ağırlaştırılmasına karar verilmiştir. Ayrıca uyuşturucu madde kullanma ve bulundurmanın cezası ağırlaştırılmış, mükerrerler hakkında hapis ve para cezası yanında 1 seneden aşağı olmamak kaydıyla belirlenen sürgün cezasının emniyeti umumiye nezareti altında çektirilmesine karar verilmiştir. Alışkanlığı iptila derecesine varanlar bakımından getirilen yenilik ise, alışkanlığın iptila derecesine vardığını tıbben ispat edenlerin, mahkemece tahkikatın her aşamasında hastanede muhafaza ve tedavilerine karar verilebilmesi olmuştur. Bununla birlikte, alışkanlığı iptila derecesine varanlar bakımından sürgün cezası kaldırılmış; ancak altı aydan bir seneye kadar emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulmak cezası düzenlenmiştir. Madde hükmünde yapılan diğer değişiklikler etkin pişmanlıkla ilgili olup konunun denetimli serbestlik sistemiyle benzerliği çerçevesinde incelenmesi bakımından önem teşkil etmemektedir. Buna göre; emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulma cezası önceki dönem ceza mevzuatları arasında denetimli serbestlik benzeri bir tedbir olarak görülmesi açısından önemlidir. 6123 sayılı Kanun ile mükerrerler için sürgün cezasıyla birlikte, alışkanlığı iptila derecesine varanlar içinse tek başına uygulanması öngörülen tedbir, suçun önlenmesi ile birlikte suçlunun gözetimini de içermektedir. Ancak bu gözetim uzman denetimli serbestlik personeli nezdinde yürütülmemektedir. Ayrıca bağımlıların tedavisi ile birlikte gözetimi yürüten kolluk ve davaya bakmakta olan mahkemenin işbirliği içerisinde çalışması gereklidir. Dönem itibarıyla kimi zaman ceza kimi zamansa güvenlik tedbiri olarak nitelenen uygulamaların disiplinlerarası çalışmaya elverişli ceza adaleti birimlerinin katkısıyla yerine getirilmesi gerekli olup bu durum ancak yakın geçmişte söz konusu uygulamaların alternatif yaptırımlar olarak değerlendirilmesi ve bu yaptırımlar için gerekli olan denetimli serbestlik birimlerinin kurulmasıyla gerçekleşebilmiştir.

⁷⁸ Erem, s. 373, 374; Hafizoğulları, Emniyet, s. 51, 52.

⁷⁹ RG 15.07.1953, 8458.

765 sayılı Kanunun 404. maddesinde yürürlükten kalkmadan önce yapılan son değişiklik 1991 yılında 3756 sayılı Kanunla⁸⁰ yapılmıştır. 3756 sayılı Kanunla yapılan düzenleme, 5237 sayılı TCK ile öngörülen ilk düzenlemeye paralel şekilde, uyuşturucu madde kullanan ve bulunduranlar için bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası uygulanmasına karar vermiştir. Diğer değişiklikler, para cezası ile emniyeti umumiye nezareti altında bulundurma cezasının kaldırılması yönünde olmuştur. Bununla birlikte “...(3) *Uyuşturucu madde kullanan kimse, hakkında herhangi bir tahkikata girişilmeden resmi makamlara başvurarak tedavi ettirilmesini isteyecek olursa, kullanma fiilinden dolayı hakkında kovuşturma yapılmaz...*” hükmüyle, modern denetimli serbestlik sistemlerinde uyuşturucu madde bağımlıları hakkında uygulanan tedavi esaslı denetimli serbestlik tedbirine benzer bir düzenleme uygulamaya konmuştur. Ancak bu tedavinin tamamen tıbbi tedaviyi ifade etmekte olduğunu ve bu uygulamanın, denetimli serbestlik birimlerinde görevli uzmanlar nezaretinde psikososyal yardımların sunulduğu, belirli aralıklarla uygulanan testler ve yapılan kontroller neticesinde hazırlanan raporlarla mahkemenin suçlu kişi ve tedbirin uygulanması hakkında bilgilendirildiği denetimli serbestlik sisteminden farklı olduğunu belirtmek gerekmektedir.

(7). Alkol bağımlıları hakkındaki tedbirler

765 sayılı TCK’nın 573. maddesi “*Sarhoşlukta itiyadı itiyadı iptila derecesine varmış olanların salahlı tıbben tebeyyün edinceye kadar bir hastanede muhafaza ve tedavisine hükmolunur. Mahkûm, hastane olmayan yerlerde ise hastane bulunan yere gönderilir*” şeklindeki hükümle 572. maddeye göre alkol bağımlıları hakkında verilen hafif hapis cezasıyla birlikte söz konusu tedbir ile kişinin tedavi altına alınmasını da öngörmüştür. Hükümü önceleyen 571. ve 572. maddelerin 1953 yılında 6123 sayılı Kanunla değiştirilmesinden önce ve değişiklik sonrasında öngörülen temel ceza aynı şekilde hafif hapis cezası ve para cezası olmakla birlikte değişiklik sonrasında her iki cezada süre ve miktarın arttırılması yoluna gidilmiştir. 573. maddede ise, 1941 yılında 4055 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle sarhoşluğu iptila derecesine vardiğeranların hastanede tedavilerine mahkemelerce karar

⁸⁰ RG 14.06.1991, 20901.

verilmesine ilişkin hükümde yer alan “...altı aydan aşağı olmamak...” kaydı kaldırılmış yerine “...tıbben salahlı tebeyyün edinceye kadar...” kaydı konmuştur. Değişiklik uyuşturucu madde bağımlıları hakkında öngörülen tedbirle uyumlu olacak şekilde düzenlenmiştir. Ancak uyuşturucu bağımlıları için öngörülen tedbirde olduğu üzere burada da tedavi, tıbbi tedaviyi ifade etmekte olup modern denetimli serbestlik hizmetleri kapsamında ele alınan tedavi, yardım, gözetim, denetim faaliyetleri ile uygulama içerisinde uzman denetimli serbestlik personelinin sunduğu hizmetler ve raporlama faaliyetlerini içermemektedir.

b. 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun

Türk hukuk tarihinde denetimli serbestlik benzeri kurumlara bakıldığında, sistemin öngördüğü uygulamalara benzer bir uygulamanın 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunda (CİHK)⁸¹ yer aldığı görülmektedir. 13.07.1965 tarihli ve 647 sayılı CİHK, 13.12.2004 tarihli, 5275 tarihli Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (CGTİHK)⁸² onaylanıp yürürlüğe girinceye kadar yürürlükte kalıp uygulanmıştır. 647 sayılı Kanunun “kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine uygulanabilecek ceza ve tedbirler” başlıklı 4. maddesi, bugün kabul ettiğimiz anlamda denetimli serbestlik uygulamalarıyla birebir benzerlik göstermese de, ülkemizdeki denetimli serbestlik ve yardım sisteminin temellerini oluşturan niteliği haizdir.

Kısa süreli hapis cezasına seçenек yaptırımlar, 765 sayılı TCK’da, 5237 sayılı TCK’nın 50. maddesinde düzenlendiği şekilde yer almamakta; benzer düzenlemelere Kanunun muhtelif maddelerinde yer verilmekteydi (Örneğin; 765 sayılı TCK m. 22, 26, 27...vd.). Özellikle 1965 yılında 647 sayılı CİHK’nin yürürlüğe girmesiyle 765 sayılı TCK’nın 22. maddesi yürürlükten kalkmış, yerine 647 sayılı Kanunun 4. maddesinin öngördüğü ilk düzenlemede “Kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine; suçlunun ahvali mahsusasına ve suçun işlenmesindeki suret ve şekil hususiyetlerine göre mahkemece; ...2. Altı ayı geçmemek üzere Devlet, belediye hizmetlerinde İktisadi Devlet Teşekküllerinde çalıştırmaya...” şeklinde kamu hizmeti cezasına yer verilmiştir (647 sayılı CİHK m. 4/1 bent 2). Bunun dışında, genel olarak

⁸¹ RG 16.07.1965, 12050.

⁸² RG 29.12.2004, 25685.

kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların, suçlunun ıslahı yönünden olumlu sonuçlarının bulunmaması ve cezaevi nüfusunun hâlihazırda yoğun olması sebebiyle, ağır hapis dışındaki hürriyeti bağlayıcı cezalar ile uzun süreli olsa da taksirli suçlar nedeniyle hükmolunan hürriyeti bağlayıcı cezaların yerine 647 sayılı CİHK m. 4 gereği, mahkemece bazı hapis dışı ceza ve tedbirlerin uygulanabilmesine karar verilmiştir. Düzenleme ile amaçlananın modern ceza hukukunda ceza ve güvenlik tedbirlerinin birbirini tamamlayıcı özelliğinden yararlanarak, suçlunun kendi gözetim ve denetiminde, toplum içerisinde ıslahını sağlamak olduğu ifade edilmektedir.⁸³

647 sayılı Kanunun 4. maddesi, 1973 yılında 1712 sayılı, 1979 yılında 2248 sayılı, 1983 yılında 2788 sayılı, 1987 yılında 3355, 1988 yılında 3506 ve 1999 yılında 4421 sayılı Kanunla tam altı kez değişikliğe uğramıştır.⁸⁴ Buna göre; 647 sayılı Kanunun 1965 tarihli ilk metninde ilgili hükmün başlığı “*kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine uygulanabilecek cezalar*” iken 1973 yılında 1712 sayılı Kanunla yapılan değişiklik neticesinde ilgili hükmün başlığı “*kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine uygulanabilecek cezalar ve tedbirler*” şeklinde düzenlenmiştir. Hükümde kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar yerine öngörülen yaptırımlara istinaden “ceza ve tedbir” ifadesi kullanılmışsa da burada kastedilen yaptırımların cezadan çok tedbir mahiyetinde olduğunu belirtmek mümkündür. Doktrinde söz konusu tedbirlerin, güvenlik tedbiri veya ceza niteliğinde olduğunu belirten farklı görüşler yer almaktadır. Buna göre; adli para cezası dışındaki tedbirlerin birer güvenlik tedbiri olduğunu belirten görüşler, söz konusu tedbirleri içeren düzenlemenin İnfaz Kanununda yer aldığını belirtmekle birlikte, bunların, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların *infazı yerine* öngörülen bir düzenleme olmadığını, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı *cezaların yerine* uygulanması öngörülen seçenek tedbirler olduğunu dile getirmektedirler. Aynı şekilde, her ne kadar aynen iade ve tazminin tedbir niteliğinde olmadığı gözlense de, ilgili madde hükmünde söz konusu tedbirlerin değiştirilebilir olduğunun belirtilmesini, bu tedbirlerin güvenlik tedbiri

⁸³ Ayrıca 647 sayılı CİHK m. 4/1 bent 2 gereği hükümlünün çalıştırılması, bugünkü anlamda denetimli serbestlik sistemi dâhilinde ücretsiz çalışmayı ifade etmekte olmayıp gerekçede 2. bent hükmüne göre hükümlünün cari ücret üzerinden çalıştırılacağı belirtilmiştir. Gerekçe için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d01/c042/mm_01042132ss0982.pdf (TBMM, Dönem 1, Toplantı 4, Sıra Sayısı 982, Ceza ve İnfaz Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu).

⁸⁴ Sırasıyla RG 11.05.1973, 14532; RG 22.06.1979, 16674; RG 22.01.1983, 17936; RG 24.04.1987, 19440; RG 01.08.1999, 23773.

olarak kabulünde kuvvetli bir gerekçe olarak değerlendiren görüşler bulunmaktadır.⁸⁵ İlgili düzenlemeyi, gerek 647 sayılı CİHK m. 4 gerekse hükmün kısmen değiştirilerek yeniden düzenlendiği 5237 sayılı TCK m. 50 bakımından ceza olarak niteleyen görüşler ise, kişide önemli ölçüde yoksunluk yaratan tedbirlerin metnin lafzına bakılmaksızın tıpkı adli para cezası gibi ceza yaptırımını olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedirler.⁸⁶ Görüşümüz, adli para cezası dışında kalan tedbirlerin ceza yaptırımını olmadığı gibi tam anlamıyla güvenlik tedbiri olarak da nitelendirilemeyeceği yönündedir. Bu bakımdan seçenek tedbirlerin sadece tedbir olduğunu fakat ceza olmadığını söylemekle yetinilecektir.⁸⁷

647 sayılı Kanunun 4. madde hükmü; “*Ağır hapis hariç kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar, suçlunun kişiliğine, sair hallerine ve suçun işlenmesindeki özelliklerine göre mahkemece; 1. Kabahatlerde beher gün karşılığı birmilyon ila ikimilyon lira hafif, cürümlerde ikimilyon ila üçmilyon lira hesabıyla ağır para cezasına, 2. Aynen iade veya tazmine, 3. Altı ayı geçmemek üzere bir eğitim veya ıslah kurumuna devam etmeye, 4. Bir yılı geçmemek kaydıyla muayyen bir yere gitmekten, bazı faaliyetleri veya meslek ve sanatı icradan men’e, 5. Her nev’i ehliyet ve ruhsatnamenin bir aydan bir yıla kadar muvakkaten geri*

⁸⁵ Yavuz, Tarihsel Gelişim, s. 329, 330; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 630, 631. Ceza kanunlarında hem ceza hem de güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını kabul eden iki izli sistemlerin geçerli olduğu ülkelerde güvenlik tedbirleri farklı şekillerde uygulanabilmektedir. Bunlardan, cezalardan beklenen amacın gerçekleşmeyeceği anlaşıldığı takdirde güvenlik tedbirlerinin uygulandığı sistem (İsveç ve İngiltere) ile ceza ve güvenlik tedbirlerinin birbirlerinin yerine uygulandığı, güvenlik tedbirlerinin infazı süresince bazı şartların gerçekleşmesiyle cezaya dönüldüğü sistemler (İsviçre ve Federal Almanya) söz konusu tedbirlerin güvenlik tedbirleri olarak nitelendirilmesine dayanak teşkil edebilecek tanımları içermektedir. Değerlendirme tarafımızca yapılmış olup söz konusu tanımlamaları içeren makale için bkz. Artuk, Güvenlik, s. 490, 491.

⁸⁶ Hafizoğulları, Cezalar ve Tedbirler, s. 79. Yazar, önceki tarihli bir makalesinde 647 sayılı CİHK m. 4’te düzenlenmiş bulunan cezaların bireyselleştirilmesine hizmet eden bu tedbirlerle, cezalar ve güvenlik tedbirleri yanında ceza yerine geçen kendine özgü yeni tedbirler sisteminin bulunduğu izlenimi yaratılmaya çalışıldığını belirtmektedir. Ayrıca söz konusu tedbirlerin Ceza Kanununda yer alan bir suça karşılık öngörülen cezanın infazı aşamasında bir kere daha bireyselleştirilerek uygulandığını; ancak suçluda mevcut tehlikeliliği gidermeye yönelik olmadığı için güvenlik tedbiri olarak nitelenemeyeceğini vurgulamıştır. Son olarak, bahsi geçen tedbirler, ne ceza ne de güvenlik tedbiri olarak değerlendirilmiş, ceza hukuku mekanizmasında yer almasının mevcut sistemi bozduğu dile getirilmiştir. Hafizoğulları, Emniyet, s. 53-55.

⁸⁷ Nitekim güvenlik tedbirlerinin temelde amacı, toplum açısından tehlikeli şahısların suç işlemesini önlemektir. Ayrıca güvenlik tedbirlerinin uygulanmasında tekrar topluma kazandırma ve ıslah ön planda olsa da, tedbirin uygulanması ihtimal dâhilinde olan şahısların manevi sorumluluğa sahip olup olmamalarının önem teşkil etmediği ifade edilmektedir. Bu bakımdan üçüncü bir iz niteliğinde olan söz konusu tedbirlerin daha önce de belirttiğimiz üzere (ilgili Kanunlarda düzenleme yapmak sistemi baştan değerlendirmeyi gerektirdiği takdirde) kısa yoldan tedbir şeklinde anılması karışıklıkların önüne geçilmesine yardımcı olabilecektir. Doktrinde ilgili düzenlemelerin *tedbir* olarak geçtiği örnekler için bkz. Nursal ve Ataç, s. 285; Mengüç, s. 160-162; Soyaslan, Bireyselleştirme, s. 39-41; Nuhoğlu, s. 89. vd.

alınmasına çevrilebilir...” şeklinde söz konusu seçenek tedbirlere yer vermiştir.

Düzenleme, 5237 sayılı TCK m. 50’de yer alan *kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlara* benzemekte olup tedbirlere daha dar kapsamda yer verilmiştir.

Tedbirler denetimli serbestlik uygulamalarına benzemektedir fakat uzman denetimli serbestlik görevlileri nezaretinde yürütülmediği için modern anlamda bir denetimli serbestlik uygulaması olduğunu söylemek mümkün değildir. Ayrıca tedbirin uygulamada sorunsuz işletildiğine ilişkin bilgilendirme ve rapor faaliyetlerini yerine getirecek ve hükme göre tesis edilen tedbirin sonradan değiştirilmesi için değerlendirmede bulunarak görüş bildirecek, uygulamanın mahiyetine özgü bir kurum dönem itibariyle yer almamakta idi. Kanunun yürürlükte olduğu dönem içerisinde bahsedildiği şekilde bir teşkilatlanmanın var olmaması sebebiyle, söz konusu hükümden gerektiği ölçüde yararlanılamamıştır.

c. 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun

Türk ceza hukuku mevzuatında denetimli serbestlik benzeri uygulamalara örnek gösterilebilecek hükümlerden bir kısmı, 07.11.1979 tarihli 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun⁸⁸ yer almaktadır.

Söz konusu Kanunun 11. maddesinde 11 yaşını bitirmemiş küçükler hakkında tedbirlerin uygulanması, 12. maddesinde ise, 15 yaşını doldurmamış küçükler hakkında tedbir ve cezaların uygulanmasına ilişkin düzenleme yapılmıştır. 11. maddede;

“...fiil kanunen bir seneden ziyade hapis cezasını veya daha ağır bir cezayı müstelzim ise haklarında 10 ncu maddede yazılı tedbirlerden biri uygulanır...”; 12. maddede ise, “Fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş olup da, 15 yaşını doldurmamış olan küçükler hakkında 20 nci maddeye göre yapılan inceleme, ceza tertibini gerektirmiyorsa mahkemece 10 ncu maddede yazılı tedbirlerden biri uygulanabilir...” ve yine aynı maddede “...fiili işlediği zaman 15 yaşını bitirmeyen sağır-

⁸⁸ RG 21.11.1979, 16816.

dilsizler hakkında kovuşturma yapılamaz, bunlar hakkında 10 ncu maddede yazılı tedbirlerden biri uygulanır...” şeklinde düzenleme yapılarak 10. maddenin uygulama alanının kapsamı belirlenmiştir.⁸⁹

Söz konusu Kanunun “*Küçüklerle Uygulanacak Tedbirler*” başlıklı 10. maddesinde, 11. ve 12. maddelerde belirtilen küçükler hakkında hapis cezası tesis edilemediği hallerde uygulanmak üzere düzenlenmiş tedbirlere yer verilmiştir. İlgili hüküm gereği küçükler hakkında verilecek tedbirler şu şekildedir:

- “1. Veliye, vasiye veya bakıp gözetmeyi üzerine alan akrabadan birine teslim,*
- 2. Bakıp gözetmeyi üzerine alan güvenilir bir aile yanına yerleştirme,*
- 3. Bu maksatla kurulmuş çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarına veya benzeri resmi yahut özel kurumlara yerleştirme,*
- 4. Genel ve katma bütçeli daireler, mahalli idareler, bankalar, İktisadi Devlet Teşekkülleri ve bunların ortaklıkları tarafından kurulmuş fabrika, müessese veya ziraat işletmeleri veya benzeri teşekküllerle işyerlerine yahut meslek sahibi bir usta yanına yerleştirme,*
- 5. Resmi veya özel hastaneye veya tedavi evine yahut eğitimi güç çocuklara mahsus kurumlara yerleştirme”.*

Bu tedbirler hapis cezasına alternatif teşkil etmekte; ancak koruyucu ve destekleyici yönüyle yaptırım niteliğinden uzaklaşmaktadırlar.

2253 sayılı Kanunun 13. maddesinde düzenlenen tedavi kurumlarına yerleştirme tedbiri, 20. maddeye göre yapılan araştırma neticesinde akıl hastalığından mustarip olduğu anlaşılan küçüğün mahkemece resmi veya özel bir hastaneye yerleştirilmesini öngörmektedir. Tedavi kurumunda kalma için belirli bir süre öngörülmemiş olup sağlık kuruluşunca verilecek raporla çocuğun iyileştiğinin tespiti halinde mahkemece serbest bırakma kararı alınacağı belirtilmiştir. Uygulama denetimli serbestlik bakımından yetişkinler için öngörülen tedavi amaçlı sağlık kuruluşuna sevk edilmeye benzemekteyse de burada tedavi akıl hastalığından mustarip olma yönünden olup herhangi bir bağımlılıktan kaynaklanmamaktadır. Bu haliyle düzenleme, bir güvenlik tedbiri mahiyetinde olmakla birlikte tedavi de yalnızca tıbbi tedaviyi ifade etmektedir. Yoksa denetimli serbestlik anlamında yardım, gözetim veya denetimi içermemektedir.

⁸⁹ Yine 15. (Tedbirlerin Müddeti) ve 16. (Tedbir Uygulanmaması) maddelerde de açıkça, uygulanmakta olan tedbirlerin 15 yaşın ikmaliyle son bulacağı ve hüküm zamanında 15 yaşını ikmal etmiş olanlar için tedbir uygulanmayacağı belirtilmiştir.

Kanunun 17. maddesinde küçük hakkında uygulanmakta olan tedbirin değiştirilmesi veya kaldırılması için müracaatta bulunacak kişiler arasında sayılan “gözetici” veya “bakıp gözetmeyi üzerine alan kimse” ile bugünkü anlamda bir nevi denetimli serbestlik personelinin görevini icra ettiğini belirtmek mümkündür.⁹⁰

Kanunun “Ceza veya Tedbir Uygulanmasından Önce Yapılacak İnceleme” başlıklı 20. maddesinin ilk fıkrası (a) bendinde, küçüğün aile, terbiye ve okul durumu, gidişatı, içinde yetiştiği ve bulunduğu şartlar veya bunlar gibi gerekli görülen benzer hususların sosyal hizmet uzmanları veya yardımcıları eliyle araştırılacağı düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme, denetimli serbestlik sisteminde yetişkinler için de uygulanmakta olan hüküm öncesi araştırma raporlarına işaret etmektedir. Ayrıca günümüzde de denetimli serbestlik birimlerinde istihdam edilen personellerin büyük bir kısmı sosyal hizmet uzman ve yardımcısı olarak hizmet vermektedir. Bu bakımdan, söz konusu uygulama modern denetimli serbestlik sistemi içerisinde sürdürülmekte olan rapor hazırlama faaliyetlerine oldukça benzemektedir.

Denetimli serbestlik sistemine benzerlik açısından oldukça önemli olan diğer bir düzenleme, Kanunun 29. maddesinde yer almaktadır. “Gözetim” başlıklı madde hükmü, işlediği suçtan dolayı hakkında 10. maddede yer alan tedbirlerden biri uygulanmış olan veya hükmedilmiş cezası ertelenmiş olan küçüğün 3 yıla kadar gözetim altında bulundurulmasına karar verilebileceğini öngörmektedir. Buna göre; 10. maddede yer alan tedbirlerin uygulanmasının ardından tekrar tedbire hükmedilmesini gerektirebilecek suç oluşturan hareketlerin önlenmesi amacıyla 3 yıla kadar gözetime karar verilebilmektedir. Yine erteleme ile birlikte de gözetime karar verilebileceği belirtilmektedir. Hükümde yer verilen düzenleme, modern anlamda denetim, gözetim ve koruma faaliyetlerini ifade etmekte olup bugün söz konusu faaliyetler denetimli serbestlik birimlerince yerine getirilmektedir.

⁹⁰ Nursal ve Ataç, s. 287. 03.07.2005 tarihli 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun “Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler” başlıklı 2. Bölümü altında madde 7’de koruyucu ve destekleyici tedbir kararının alınması, “...bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu...” istemi üzerine gerçekleşirken aynı nitelikte tedbirlerin kaldırılması, süresinin uzatılması veya değiştirilmesi, “...denetim memurları, bakım ve gözetimini üstlenen kimseler, tedbir kararını yerine getiren kişi ve kuruluşun temsilcisi...” tarafından yapılacak istemle gerçekleştirilebilmektedir. Kanunun “Denetim” başlıklı 4. Bölümü altında madde 37’de ise, denetim altına alınacak çocuk için denetimli serbestlik görevlisi tahsis edileceği belirtilmiştir. (RG 15.07.2005, 25876).

Kanunun 30. maddesi, “...20 inci maddenin ikinci bendinde yazılı sosyal araştırma ve 29 uncu maddesinde yazılı gözetimi yapmak üzere Adalet Bakanlığı’na her çocuk mahkemesine yeteri kadar öncelik sırasına göre sosyal hizmet uzmanı veya yardımcısı, pedagog, psikolog, psikiyatr...” atanacağını düzenlemektedir. Burada da bahsi geçen sosyal araştırma raporu hazırlama ile gözetim faaliyetleri, uygulamanın denetimli serbestlik hizmetleriyle benzerliğini göstermektedir. Ayrıca maddenin ilk halinde de gözetim delegelerinin ilgili faaliyetleri yürüteceği, uzman tahsis edilememesi halinde ise, “...bu hizmetleri yapabilecekleri kanısına varılan, çocuk sorunlarına karşı ilgi duyan ve çocuk terbiyesi, yetiştirilmesi işlerinde bilgisi bulunan...” kimselerin göreve getirileceği düzenlenmekteydi. Hükümde yer verilen ifade, gözetimle yükümlü görevlilerin aynı zamanda çocuğa yardımcı olma, çocuğu koruma-kollama, sorunlarına çözüm bulmaya çalışma ve ahlak bakımından eğitilmesine katkıda bulunma gibi görevleri de üstleneceğini göstermektedir. Uygulama bu bakımdan günümüz denetimli serbestlik sistemindeki anlayışa oldukça benzemektedir.

Kanunun 31. maddesinde, *gözetim delegelerinin görevleri* arasında sayılan küçüklerin temayülleri ile gidişatlarının devamlı olarak gözetilmesi ve gerekli görüldüğü takdirde (2. fıkraya göre ayrıca “herhalde iki ayda bir” olmak kaydıyla) ilgili kişi ve kurumlardan her türlü bilginin toplanması vasıtasıyla hazırlanan raporun mahkemeye sunulması faaliyetleri de modern anlamda denetimli serbestlik hizmetlerinde yerine getirilen görevler ile büyük benzerlikler taşımaktadır.

Kanunun konumuz açısından önem teşkil eden bir başka maddesi olan 38. madde, küçük için şartlı erteleme müessesesinin şartları ile ertelemeyle birlikte öngörülecek deneme evresine ilişkin düzenlemeleri ele almaktadır. Maddenin 2. fıkrasına göre, 1. fıkraya göre cezası ertelenen küçüğün 1 yıldan 3 yıla kadar deneme devresine tabi tutulacağı belirtilmektedir. 3. fıkroda ise, deneme devresince uygulanmak üzere mahkemece küçük hakkında “...muayyen bir meslek veya sanat öğrenmek, belli bir yerde ikamet etmek, alkollü içki kullanmamak veya bunlar gibi bazı şartlara...” hükmedilebileceği düzenlenmiştir. 39. maddenin 2. fıkrasında da şartlı salıverme devresi zarfında gözetimin esaslarının küçüğü şartla salıvermiş olan mahkemece tespit olunacağı düzenlenmiştir. Bu bakımdan, 38. maddeye göre şartlı

erteleme süresince öngörülecek yükümlülükler ile 39. maddede geçen ifade uygulamanın denetimli serbestlik sistemiyle benzerliğini ortaya koymaktadır.⁹¹

2253 sayılı Kanun modern denetimli serbestlik örneklerine en çok benzeyen düzenlemeleri içermekle birlikte, söz konusu düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlayacak teşkilata sahip olunmaması sebebiyle çocuklar hakkında öngörülen sınırlı sayıda tedbir ceza adalet sistemine istendik ölçüde katkıda bulunamamıştır. Sonuç olarak 2253 sayılı Kanunun gerekçesinde de belirtildiği üzere, suça yönelmiş çocukların bu durumlarını önleyecek ve onları ıslah edecek tedbirlerin mücerret bir kanunla hüküm altına alınması yeterli olmayıp Kanunda öngörülen tedbirleri uygulayacak müesseselerin de -gerekli personel ve imkânlarla donatılmak kaydıyla- mevcut olması gerekmektedir.⁹²

d. Türk Ceza Kanunu Tasarıları

Kabul edildiği 1926 yılından 5237 sayılı TCK'nın kabulüne kadar yürürlükte kalan 765 sayılı TCK döneminde hazırlanan 1987, 1989, 1997, 2000, 2003 tarihli TCK tasarılarının çeşitli maddelerinde denetimli serbestlikten bahsedildiği görülmektedir. Denetimli serbestlik uygulamalarının belirli bir teşkilat çatısı altında yerine getirilmesi, 5237 sayılı Kanun döneminde öngörülmüş olup bu dönemde ise, çeşitli hükümlerle denetimli serbestlik uygulamaları içeren düzenlemelere yer verilmiştir. Denetimli serbestlik tedbirleri ve bu tedbirlerin uygulanmasıyla ilişkili müesseselere ilk kez yer veren tasarılar olmaları ve sonraki tasarılarından daha kapsamlı olmaları sebebiyle ilk iki tasarı daha ayrıntılı incelenecektir.

(1). 1987 tarihli Türk Ceza Kanunu Tasarısı

1987 tarihli tasarının “*cezanın ertelenmesi*” başlıklı 80. maddesinin 5. fıkrasında, hükme göre tesis edilen deneme süresi içerisinde mahkemece uygun

⁹¹ Nitekim 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda (ÇKK) ayrıca küçükler için adli kontrol, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, uzlaşma gibi kurumların işletilmesi mümkün hale gelmiştir (m. 20, 23, 24).

⁹² 2253 sayılı Kanunun gerekçesi için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_d05/c012/mm_05012081ss0134.pdf (TBMM, Dönem 5, Toplantı 1, Sıra Sayısı 134, Adalet Komisyonu Raporu).

denetimli serbestlik tedbirinin tatbikine karar verilebileceği düzenlenmiştir. Maddenin gerekçesinde, cezası ertelenen mahkûmun deneme süresi içerisinde denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulabilmesinin, güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı gerekli bir durumu tespit ettiği ifade edilmektedir. Gerekçeden, hükme göre tesis edilen denetimli serbestlik uygulaması hakkında güvenlik tedbiri nitelendirmesi yapıldığı anlaşılmaktadır.⁹³

1987 tarihli tasarıda denetimli serbestlik tedbirine yer veren bir başka hüküm, tasarının 93. maddesidir. “*Güvenlik Tedbirleri, Nev’ileri*” başlığını taşıyan 93. madde, “*şahsi hürriyeti bağlayıcı güvenlik tedbirleri*”, “*haklardan mahrumiyeti gerektiren güvenlik tedbirleri*” ve “*önleyici kefalet*” şeklindeki üç grup ile hükmü düzenlemiş olup denetimli serbestlik tedbiri bunlardan şahsi hürriyeti bağlayıcı güvenlik tedbirleri⁹⁴ arasında yer almaktadır. Maddenin gerekçesinde, ilk grupta yer alan tedbirler bakımından tedbirin uygulanma müddetinin 96. maddeye göre belirleneceği ve madde 97/2’ye göre denetimli serbestlik tedbiri yerine (ayrıca m. 93/A 1, 2, 3, 4, 7 bentleri bakımından da) önleyici kefalet müessesesinin işletilebileceği ifade edilmiştir. Yine gerekçede, denetimli serbestliğin tanımına yer verilmiş; ancak hükmün öngördüğü düzenlemede tedbirin, bazı Batı kanunlarından farklı olarak asıl ceza çekildikten sonra uygulanacağı belirtilmiştir. Düzenlemeye göre ayrıca hâkimin, denetimli serbestlik tedbiri yerine önleyici kefalet uygulanmasına karar verdiği hallerde de tedbir yine bir süre uygulanmakta; suçun niteliği, suçlunun kişiliği ve mağdurun durumu gözetilerek daha sonra kefalete çevrilmektedir.⁹⁵

Tasarının 95. maddesi, “*Güvenlik Tedbirlerine Hükmedilebilecek Diğer Haller*” başlığını taşımakta olup 2. fıkrasında, 2 yılı aşmayan bir şahsi hürriyeti

⁹³ 1987 tarihli TCK Öntasarısı madde 80’in denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasına ilişkin fıkrayla ilgili gerekçesi; “*Erteleme konusunda fıkra ile getirilen önemli bir yenilikte beşinci fıkra da cezası ertelenen mahkûmun deneme süresince uygun denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulmasına da karar verilebilmesidir. Böylece güvenlik tedbirlerinin uygulanması gerekli bir hal de tespit edilmiş bulunmaktadır*” şeklindedir. Coşkun Erbaş, “Tarihi Gelişim İçinde Gözetimle Erteleme (Denetimli Serbestlik-Sursis Avec Mise À L’Epreuve) ve Fransa’daki Uygulaması ile Konuya İlişkin Türk Ceza Kanunu ve Öntasarı Metinleri (III)”, **Yargıtay Dergisi**, C. 22, S. 4, Ekim 1996, (Erbaş-III), ss. 452-490, s. 481-483; **Türk Ceza Kanunu Ön Tasarısı**, Komisyonca Hazırlanan Metin, Ankara, 1987.

⁹⁴ Madde 93/A’da yer alan diğer tedbirler: Bir eğitim-iş evinde veya tarım işletmesinde ıslah edilme, belli yerlerde ikametın yasaklanması, içki içilen veya benzeri yerlere gitmekten yasaklanma, akıl maluliyeti veya diğer bir ruhi zaaf veya sakatlığı bulunanların bir sağlık kurumunda tedavi altına alınması, sarhoşluğu veya uyuşturucu madde kullanmayı alışkanlık haline getirmiş bulunan suçluların tedavi altına alınmaları ve yabancılar hakkında sınır dışı edilmedir.

⁹⁵ Erbaş-III, s. 483-486.

bağlayıcı cezaya mahkûm edilmiş suçlu hakkında, 1. fıkrada belirtilen şartlar gözetilerek ve cezayla aynı süre zarfına denk düşecek şekilde *bir eğitim-iş evinde veya tarım işletmesinde ıslah edilme* veya *denetimli serbestlik* tedbiri uygulanmasına hükmedilebileceği düzenlenmiştir.⁹⁶ Bu tedbirin ise, asıl cezaya ek olarak ayrıca uygulanacağı belirtilmiştir. Tedbirin uygulandığı süre içerisinde tekrar suç işleyen veya şartlara uygun davranmayan failin cezasının kaldığı yerden işletileceği, aksi takdirde cezanın çekilmiş sayılacağı ifade edilmiştir.

Aynı tasarının “*Hürriyeti Bağlayıcı Güvenlik Tedbirleri*” başlıklı 96. maddesinde, genel olarak hürriyeti bağlayıcı güvenlik tedbirlerinin aşağı ve yukarı sınırları düzenlenmiş ve denetimli serbestlik tedbirinin 3 aydan 2 yıla kadar uygulanabileceği öngörülmüştür.

Tasarıda düzenlenmiş bulunan kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların yerine uygulanabilecek ceza ve tedbirler de günümüz denetimli serbestlik uygulamaları kapsamında değerlendirilebilecektir. Tasarının 62. maddesinde kısa süreli hapis cezası yerine öngörülen tedbirler, 1 yılı geçmemek kaydıyla bir ıslah kurumuna devam etme, 1 yılı geçmemek kaydıyla muayyen bir yere gitmekten, bazı faaliyetleri veya meslek ve sanatları icradan men, 6 ayı geçmemek ve hükümlünün muvafakati olmak kaydıyla kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırma şeklinde belirlenmiştir. Buna göre; tasarındaki ilgili düzenlemenin, büyük ölçüde 647 sayılı CİHK’da öngörülen kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar ve tedbirlere ilişkin düzenlemeden aktarıldığı ifade edilmektedir.⁹⁷

Tasarıda kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların özel infaz şekillerine yer veren 65. madde; evde, kısmen cezaevinde, kısmen dışarıda infazı düzenlemektedir. Şartla salıvermeye ilişkin 66. madde ise, deneme süresi içerisinde belli bir yerde ikamet yasağına tabi tutulmayı düzenlemektedir. Söz konusu hükümleri modern denetimli serbestlik uygulamaları arasında değerlendirmek mümkündür.

1987 tarihli tasarının, mevcut TCK’da yer alan kurumların çağın insancıl anlayışı çerçevesinde yeniden ele alınması ve sistemin, bir ceza sisteminde göz önünde bulundurulması zaruriyet teşkil eden suçlunun rehabilitasyonu, yeniden sosyalleştirilmesi ve bu amaca hizmet edecek bir ıslah programına tabi tutulması gibi

⁹⁶ Maddenin gerekçesinde, hâkime verilen bu yetkiyle cezaların bireyselleştirilmesini sağlayacak önemli bir araç elde edildiği vurgulanmaktadır.

⁹⁷ Yavuz, Tarihsel Gelişim, s. 334.

çağdaş ceza bilimlerinin kabul ettiği esaslarla bağdaşabilecek niteliği kazanması amacıyla hazırlandığı ifade edilmektedir.⁹⁸ Tasarıda denetimli serbestliğe ilişkin hükümlerin yer alması tasarının hazırlanma amacıyla örtüşür niteliktedir. Muhtelif maddelerde denetimli serbestlik ifadesine yer verildiği gözlenmekle birlikte, sisteme işlerlik kazandıracak kurum ve yapılanmanın nasıl olacağına ilişkin belirgin bir düzenleme yer almamaktadır. Nitekim tasarının gerekçesinde ilgili hususların hazırlanacak tüzükle düzenleneceği belirtilmiştir. Tasarıda denetimli serbestliğin niteliği açıkça ifade edilse de, sistemin yalnız gerekçede çok kısa bir şekilde tanımlanması, sisteme kapsamlı bir şekilde işlerlik kazandırma amacı güden bir düzenleme için yeterli görünmemektedir.

(2). 1989 tarihli Türk Ceza Kanunu Tasarısı

(i). Yetişkinler hakkında öngörülen düzenlemeler

1987 yılında kamuoyuna sunulan taslak, konuyla ilgili kurumlara incelenmek üzere gönderilmiş, inceleme neticesinde görüşlerin bildirilmesiyle mevcut kurula yeni üyeler dâhil olmuş ve 1989 tarihli Türk Ceza Kanunu Tasarısı hazırlanmıştır. 1987 tarihli tasarıya birkaç yenilik eklenmesi haricinde bu tasarının tekrarı niteliğinde olan 1989 tarihli tasarı, ilk tasarıdan farklı olarak hükmün ertelenmesi müessesesine yer vermesi açısından önemlidir.

Tasarının “*Cezanın Ertelenmesi*” başlıklı 79. maddesinde, hükme göre cezası ertelenen hükümlü hakkında denetim süresince denetimli serbestlik tedbiri uygulanacağı belirtilmektedir. Madde 79/7; “*Cezası ertelenen hükümlü hakkında bir yıl ile beş yıl arasında tespit edilecek bir denetim süresi belirlenir ve bu süre içerisinde hükümlü 93 üncü maddenin A/2 bendine göre denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulur*” şeklinde düzenlenmiştir. Devam eden fıkrada, hâkimin hükümlünün özelliklerini göz önünde bulundurarak verdiği karar üzerine, tedbire tabi tutulmaksızın da bu süreyi geçirebileceği öngörülmüştür. Sonraki fıkrada ise;

⁹⁸ **Türk Ceza Kanunu Öntasarısının Gerekçesi**, Ankara, 1987.

*“Ceza, denetimli serbestlik altında ertelendiğinden, denetim süresi içerisinde özellikle mesleki faaliyetler, ikamet yeri, tıbbi kontrol, alkollü içkilerden uzak kalma bakımından hükümlüde uygun sosyal davranış biçimlerinin yerleşmesine çalışır. Hâkim, bu süre içerisinde hükümlüye, denetimli serbestlik tedbiri bakımından tüzüğünde gösterilen diğer bir kısım mecburiyetleri de yükleyebilir ve gerektiğinde bunları kaldırabilir veya değiştirebilir” şeklinde bir düzenleme öngörülmüştür.*⁹⁹

Denetleme süresince hükümlünün durumuna göre hiçbir tedbire hükmedilmeyebileceği gibi ceza hukukunda bireyselleştirmenin açık bir örneğini teşkil edecek şekilde, öngörülen denetimli serbestlik tedbirine ilaveten hükümlüye uygun sosyal davranış biçimlerini kazandıracağı düşünülen tedbirlere hükmedilebilmektedir.

Tasarının 80. maddesi ise, “Hükmün Geri Bırakılması” başlığını taşımakta olup hükümde belirtilen şartlara uygun düştüğü takdirde hâkimin, sanık hakkında denetimli serbestlik tedbirlerinin uygulanmasıyla birlikte 1 yıldan 2 yıla kadar denetim süresine karar vererek hükmün infazını erteleyebileceğini düzenlemiştir. Denetim süresince sanık, kanuna ve öngörülen tedbirin gereklerine uygun davranırsa davanın düşmesine karar verilir. Aksi takdirde, hâkim geri bıraktığı hükmü açıklar.¹⁰⁰ Burada hâkime tam yetki tanınmakla birlikte hâkim, suçlunun ve suçun nitelikleri değerlendirecek ve yine suçlunun kişilik özellikleri ile gelecekte suç işlemeyeceğine ilişkin kanaat uyandırması halinde hükmün geri bırakılmasına karar verebilecektir. Gerekçede, 1989 tarihli tasarıda öngörülen bu düzenleme ile Türk hukuk sisteminde

⁹⁹ Coşkun Erbaş, “Tarihi Gelişim İçinde Gözetimle Erteleme (Denetimli Serbestlik-Sursis Avec Mise À L’Epreuve) ve Fransa’daki Uygulaması ile Konuya İlişkin Türk Ceza Kanunu ve Öntasarı Metinleri (IV)”, **Yargıtay Dergisi**, C. 23, S. 1-2, Ocak-Nisan 1997, (Erbaş-IV), ss. 46-84, s. 47, 48. İlgili maddenin gerekçesi, cezanın ertelenmesiyle birlikte denetimli serbestlik tedbirine hükmedilmesindeki esas amacı şu şekilde ifade etmektedir: “Maddenin 9 uncu fıkrası denetimli serbestliğin esas amacının, hükümlüde uygun sosyal davranış biçimlerinin yerleştirilmesi olduğunu belirtmek ve bu maksatla mahkûmun özellikle mesleki faaliyetleri, ikamet yeri, tıbbi kontrol, alkollü içkilerden uzak kalma gibi hususlarda etkin olmayı gerektireceğini açıklamaktadır. Hâkim bu süre içerisinde hükümlüye tüzüğünde gösterilen diğer bir takım mecburiyetleri de yükleyebilecektir. Hâkim bu yükümlere gerek kalmadığını tespit ettiğinde bunları kaldırabileceği gibi değiştirmek imkânına da sahip bulunmaktadır” bkz. Erbaş-IV, s. 49.

¹⁰⁰ Hükmün geri bırakılmasıyla birlikte denetim süresince denetimli serbestlik tedbirlerine hükmedilmesinin dayandığı esas, ilgili maddenin gerekçesinde şu şekilde açıklanmaktadır: “Hükmün geri bırakılması kurumu Anglo-Sakson hukuk sisteminde yargılanması tamamlanmış olan sanığın belli bir süre denetim altında tutulması “probation” esasına dayanır. Hâkim sanığın suçluluk ve kusurluluğunu tespit etmekle beraber cezaya hükmetmeyi geri bırakmakta ve onu belirli bir süre içerisinde denetim altında tutmaktadır. Davranışları, tabi tutulduğu denetim süresi içinde olumlu bulunduğu takdirde suçlu için bir mahkûmiyet kararı verilmemektedir. Böylece deneme süresini başarıyla geçirmiş olan suçlu, hakkında verilmiş bir yargı kararına muhatap olmamaktadır. Bu kurum, çağdaş ceza hukukunun amaçlarından biri olan kişiyi mümkün olduğu kadar damgalamamayı ve toplum ile uyum sağlanmasını gerçekleştirici bir uygulama niteliğindedir” bkz. Erbaş-IV, s. 50, 51.

önemli bir gelişme kaydedileceği ifade edilmektedir. Gerçekten müessese, suçlunun damgalanmaması ve toplumdan kopmayarak sosyal yönünü koruyabilmesi açısından oldukça önemli olup bu özellikler, denetimli serbestliğin amaçlarına da uygun düşer niteliktedir.

1989 tarihli tasarının “*Güvenlik tedbirleri, nev’ileri*” başlığını taşıyan 93. maddesi, denetimli serbestlik tedbirine yer vermektedir. Bu düzenleme, 1987 tarihli tasarıda yer alan “*Güvenlik tedbirleri, nev’ileri*” başlıklı 93. maddeyle birebir aynı olup denetimli serbestlik tedbiri aynı şekilde, yine asli cezanın çekilmesinden sonra tatbik edilmektedir. Gerekcede, bu düzenlemenin haricinde yalnız 80. maddede öngörülen uygulamanın kabul edildiği belirtilmiştir. Tasarının 94. maddesinde; “*Haklarında güvenlik tedbiri uygulanacağı veya uygulanabileceği kanunda belirtilen suçlular için 93 üncü maddede gösterilen tedbirlerden birinin uygulanmasına hâkim tarafından karar verilir*” şeklinde yer alan düzenleme de, tasarıda güvenlik tedbirleri arasında yer alan denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasına imkân tanımaktadır. 1989 tarihli tasarıda “*Güvenlik tedbirlerine hükmedilebilecek diğer haller*” başlıklı 95. madde de, 1987 tarihli tasarıda öngörüldüğü şekilde yer almış ve maddenin 1. fıkrasındaki özelliklerin göz önüne alınmasıyla hapis cezasından çevrilebilecek tedbirlerden biri olarak düzenlenmiştir.

96. maddede ise, önceki tasarıda olduğu üzere denetimli serbestlik tedbirinin 3 aydan 2 yıla kadar öngörülen bir süre için uygulanabileceği düzenlenmiştir. Ancak 1987 tarihli tasarıdan farklı olarak madde hükmüne (m. 96/4’ten sonra gelecek şekilde); “*Denetimli serbestlik tedbirinin amacı, hükümlüyü yeniden suç işlemeye teşvik edici etki ve ilişkilerden uzaklaştırmak ve hükümlünün hayatta suç işlemekten yaşayabilmesi için ona sosyal ve gerektiğinde maddi yardımların sağlanmasıdır. Bu maksatla hükümlü bir denetim görevlisinin kanun ve nizamlara uygun gözetimi altında tedbir süresini geçirir ve bu surette toplum ile yeniden bütünleşmesine katkıda bulunur*” paragrafı eklenmiştir.¹⁰¹ Diğer tedbirler için dayanan esas ile gözetilen amaçlar madde metninde yer almazken yalnız denetimli serbestlik tedbiri bakımından böyle bir düzenlemeye yer verilmesi isabetli görünmemektedir. Nitekim söz konusu nitelikteki düzenlemelerin genelde madde gerekçelerinde yer aldığı gözlemlenmektedir. Ayrıca amaç belli olmakla birlikte bu amaca hizmet edecek

¹⁰¹ Erbaş-IV, s. 60.

denetimli serbestlik tedbirlerinin ne olduğu, sağlanacak sosyal yardımın niteliği ve yine bahsedilen sosyal ve maddi yardımları temin edecek, gözetimi yerine getirecek görevlinin bağlı bulunduğu kurum veya kuruluşlar açıkça belirtilmemiştir.

(ii). Çocuklar hakkında öngörülen düzenlemeler

1989 tarihli tasarıda çocuklar hakkındaki düzenlemeler, madde 102 ile 122 arasında yer almaktadır. Çocuklar hakkındaki tedbirler ve cezaları düzenleyen 102. madde, A) Çocuğu koruma, tedavi ve eğitim noksanlığını giderici tedbirler, B) Disiplin tedbirleri ve C) Cezalar olmak üzere üç gruptan oluşmaktadır. Buna göre; denetimli serbestlik tedbiri kapsamında değerlendirilebilecek tedbirler, ilk grupta yer alan özellikle *“ahlak ve beden bakımından tehlike içinde bulunduğu anlaşılan çocuğun eğitim yardımlarına veya denetimli eğitime tabi tutulması”* ve ikinci grubun tamamını teşkil eden *“tekdir”, “çocuğun yükümlere tabi kılınması”* ve *“kamuya yararlı bir işte çalıştırma”* tedbirleridir. Maddenin gerekçesinde, işlenen suç ne olursa olsun, ceza sorumluluğu olan çocuklar hakkında 112. madde hükmü göz önüne alınarak, tedbirlerden bir veya birden fazlasına hükmedilebileceği belirtilmiştir. Yine gerekçede belirtildiği üzere, maddede gösterilen tedbirler diğer maddelerde ayrı ayrı ele alındığı için daha sonra incelenecektir.¹⁰²

Tasarının *“Eğitici tedbirler”* başlıklı 105. maddesinde, *“eğitim bakımından gerekli özenin gösterilmediğinin veya bu hususta uygun şartların mevcut bulunmadığının belirlendiği hallerde çocuğun kendi ailesi içinde veya başka bir aile nezdine verilerek veya bir eğitim veya iş kurumu veya yurdunda veya buralara yerleştirilerek eğitilmesine çocuk mahkemesince karar verilebilir”* şeklinde bir düzenleme öngörülmüştür.

Maddenin 2. fıkrasında ise, gerektiğinde bu yardımların denetimli olarak da uygulanabileceği belirtilmiştir. Maddenin gerekçesinde, tedbirle amaçlananın suç

¹⁰² Hükmün gönderme yaptığı 112. madde, *“tedbirlerin ve cezaların uygulanması”* başlığını taşımakta olup ilk fıkrasında *“suçun ortaya koyduğu tehlikeli eğilimlerin giderilmesi ve topluma uyumlu bir hayata hazırlanması için çocuğun eğitip yetiştirilmesi bakımından bir veya birden çok tedbirin uygulanması yeterli sayıldığı hallerde cezaya hükmedilmez”* şeklinde bir düzenleme öngörülmüştür. Buna göre; maddenin gerekçesinde de belirtildiği üzere, ceza ve tedbirin uygulanmasında temel hedef suçun çocukta ortaya çıkarmış olduğu tehlikeli eğilimin giderilmesidir. Bu eğilimi gidermenin ise, eğitimle sağlanacağı ifade edilmektedir. Gerekçede belirtilen önemli bir husus da, çocuk suçları bakımından tedbir uygulanması esasken ceza uygulanmasının istisnai olmasıdır. Ancak 102. maddenin A bendinde yer alan ve çocuğun koruma, tedavi ve eğitim noksanlığını giderici nitelikte olan tedbirlere cezalarla birlikte hükmedilebilmesi mümkündür. Bkz. Erbaş-IV, s. 62, 63, 71.

işleyen çocuğun suça sebep olan fiili ile çocukta ortaya çıkardığı eğitim eksikliğini gidermek olduğu, yoksa çocukta suçluluk ve sorumluluğu değerlendirip bir karşı tepki niteliğinde tedbire hükmedilmeyeceği belirtilmektedir. Eğitim noksanını giderici tedbirin denetim altında yerine getirilmesi 122. madde kapsamında ele alınmaktadır.¹⁰³

106. maddede yer alan “*tekdir*” düzenlemesi, 765 sayılı TCK’da yetişkinler için öngörülen adli tevbih müessesesine benzemekte, bu uygulamada çocuk mahkemesi *filin haksızlığını belirterek şiddetli biçimde tarizde bulunmak suretiyle* çocuğu ayıplamaktadır. Madde gerekçesinde belirtildiği üzere, mahkeme huzurunda gerçekleştirilen kınama faaliyetiyle çocuğun, fiilinin toplum ve suç mağduru bakımından sebep olduğu zarara dikkati çekilmektedir. Modern denetimli serbestlik uygulamaları arasında yer almamakla birlikte, müesseseyi denetimli serbestlik benzeri uygulamalar arasında değerlendirmek mümkündür.

Tasarının 107. maddesinde “*Çocuğun yükümlere tabi tutulması*” başlığında altında yer verilen yükümlülükler şu şekildedir: mahkemece gösterilecek yerde ikamet etmek, belirli bir aile yanında, yuvada veya kurumda yaşamını sürdürmek, belirli bir çıraklık işini veya diğer bir uğraşı kabul etmek, belirli bir hizmeti yerine getirmek, belirli kişilerle görüşmekten veya belirli yerlere gitmekten kaçınmak, işlediği suçun neden olduğu zararı mümkün olduğunca gidermek ve kamu yararına çalışan bir kuruma yardımda bulunmak. Maddede, yükümlülükler tabi olunacak süre bakımından azami süre tespit edilmiş, bunun dışında mahkemece söz konusu tedbirlerden birine veya birden fazlasına karar verilebileceği belirtilmiştir.

108. maddede, çocuklar için kamu yararına ücretsiz bir işte çalıştırma, hapis cezasına seçenek yaptırım olarak düzenlenmiştir. Maddenin gerekçesinde hükmün uygulanması için gerekli şartlar belirtilmiş olup bu şartlar: öncelikle, mahkemenin çocuk hakkında madde 102-107 arasında yer alan tedbirleri değil ancak hapis cezasını uygun bulması ve bu ceza yerine kamu yararına çalıştırma yaptırımına karar vermesi ve de çocuğun çalışmanın amacını anlayabilecek yetenekte olmasıdır. Yaptırıma karar verebilmek için çocuğun rızası gerekli görülmemektedir. Özellikle

¹⁰³ Madde ve gerekçesi için bkz. Erbaş-IV, s. 65. “*Bu bakımdan söz konusu tedbirlerin suç sebebiyle değil “suç vesilesiyle” uygulanacağını belirtmek yerinde olacaktır*” ifadesi gerekçede yer almakta olup hüküm, çocuk suçluluğunda suç oluşturan davranışlara sebep temel faktörü eğitim eksikliği olarak gören ve denetimli serbestlik tedbirlerini de genelde bu yönde tesis eden Alman denetimli serbestlik uygulamalarıyla benzerlik göstermektedir.

ikinci şart, çocuk için yaptırımla edinilmesi beklenen olumlu çıkarımın gerçekleşmesi adına oldukça isabetli görünmektedir. Nitekim söz konusu yaptırım da diğer cezalar bakımından olduğu üzere, tedbirlere başvurma imkânı kalmadığında uygulanmaktadır. Ayrıca hapis cezasının istisnai nitelikte uygulanması da isabetli görünmektedir.

Tasarının 115. maddesinde de, “*Küçükler hakkında tedbir uygulanması*” düzenlenmiş olup hükme göre, çocuk hakkında ceza uygulanmasının gerekli olduğu hallerde, madde 103-108’de yer alan tedbirlerin birinin veya birden fazlasının veya 2. fıkraya uygun düştüğü takdirde, m. 112/2-4’te yer alan hükümlerin uygulanabileceği belirtilmiştir.

1989 tarihli tasarıda yetişkinler için de öngörülen hükmün geri bırakılması, madde 119’da düzenlenmiş ve 2. fıkrasında “*hükmün geri bırakılması kararı verildiğinde çocuk veya küçük, altı ay ile iki yıl arasında mahkemece belirlenecek bir süreyle denetimli serbestlik rejimine tabi tutulur*” şeklinde yer alan ifadeyle çocuk hakkında hükmün geri bırakılmasıyla birlikte denetimli serbestlik uygulanmasına da karar verileceğini belirtmiştir. Buna göre; süre kararın kesinleştiği tarihten itibaren işlemeye başlamakta ve denetim süresi yasaya uygun olarak geçirilirse dava düşmektedir.

Tasarıda yine yetişkinler için de öngörülen cezanın ertelenmesine, madde 120’de yer verilmiş ve maddenin ilk fıkrasında, mahkûmiyetin çocuk için bir uyarı teşkil edeceği, uygulanacak olan denetim vasıtasıyla cezanın etkisine gerek kalmadan ileride topluma uyumlu, yasalara saygılı bir birey olacağı yönünde kanaat uyandırırca cezasının ertelenmesine karar verileceği belirtilmiştir. Hükme göre, çocuk için cezanın ertelenmesine karar veren çocuk mahkemesi, denetim süresini 1 yıldan 3 yıla kadar belirleyebilmektedir. Bu süre içerisinde mahkemenin ayrıca, yükümlülüklerle karar verebileceği veya çocuğun durumuna göre bu yükümlülükleri değiştirip, kaldırabileceği belirtilmiştir.

Tasarının 121. maddesinde, çocuklar için şartlı tahliyenin koşulları belirtilmiş ve 2. fıkrada, şartla salıverilen çocuk hakkında 6 ay ile 3 yıl arasında denetim süresine karar verileceği düzenlenmiştir. Bu süre içerisinde, önceki iki maddede yer aldığı şekilde, çocuğu yükümlülüklerle tabi kılmak mümkündür.

Tasarının “Denetim” başlığını taşıyan 122. maddesinin ilk fıkrasında, ilgili kısmın muhtelif maddelerinde geçen *denetim* kavramıyla ifade edilmek istenen uygulama prosedürü aktarılmıştır. Buna göre; denetim, “...*çocuk veya küçüğün denetim süresince kendisine nasihat ve tavsiyelerde bulunacak, yardım edecek nitelikli bir denetim görevlisinin gözetim ve idaresine tevdi edilmesidir. Mahkemece bu görev söz konusu hizmeti meslek olarak icra eden kişilere verilmektedir*” şeklinde tanımlanmaktadır. Maddenin 4. fıkrasında ise, ilk fıkrada bahsi geçen denetim görevlisinin uygulama dâhilinde görevlerinin neler olduğu şu şekilde ifade edilmektedir; “

...görevlendirilen mahkeme üyesi ile sürekli olarak temasta bulunur ve onunla mutabakat halinde çocuk veya küçüğün yüküm ve taahhütlerini doyurucu biçimde yerine getirmesi hususunda çaba gösterir. Görevli, bütün imkânları sonuna kadar kullanarak çocuk veya küçüğün kanuni mümessili ve eğitiminden sorumlu olan kişilerle uyuma halinde, eğitimini destekler. Görevli, bütün kaynaklara başvurarak çocuk veya küçüğün hayat tarzı hakkında bilgi elde eder ve görevli mahkeme üyesince belirlenecek aralıklarla çocuk veya küçüğün gelişmeleri hakkında raporlar verir”.

Maddede öngörülen düzenlemeden denetim görevlisinin çocuğun yararını gözeten bir yaklaşımla görevini yerine getireceği açıkça anlaşılmaktaysa da, uygulamada görevli mahkeme üyesiyle işbirliği içinde çalışmanın çok pratik bir çözüm olmadığı, hatta çocuk hakkında üstünkörü bilgiyle karar verilmesine neden olabileceği söylenebilir. Bu bakımdan tasarı ceza müesseselerinde çocuğun yararını gözeten bir tutum sergilemekle birlikte, etkin ve kapsamlı bir uygulama için ayrı bir teşkilatlanma altında çalışan personelle işbirliğine gidilmesi ve izlenecek prosedürün daha açık olmasına ihtiyaç duyulduğu gözlenmektedir.

(3). 1997, 2000 ve 2003 tarihli Tasarılar

Tasarılarda denetimli serbestlik bakımından önem teşkil eden düzenlemeler, genel olarak aktardığımız şekilde olup sonraki tarihli tasarılar (1997, 2000, 2003 tarihli) da, benzer şekilde düzenlemelere yer vermiştir. Ayrıca belirtmek gerekirse, 1989 ve 1997 tarihli tasarılar da düzenlenen hükmün geri bırakılması müessesesine, 2000 ve 2003 tarihli TCK tasarılarında yer verilmemiş; ancak “*hükmün geri bırakılması ve denetimli serbestlik*” başlığı altında 1999 ve 2002 tarihli CMUK

tasarılarında yer verilmiştir. 2003 tarihli TCK tasarısında denetimli serbestlik bakımından önem arz eden değişiklikler ise, tasarının “*kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların özel infaz şekilleri*” başlıklı 66. maddesinin 4. fıkrasında “*Hükümlülük süresi altı ayı geçmeyen kadınlar hakkında hükmedilen cezaların, elektronik alete bağlanması suretiyle oturduğu yerde çektirilmesi...*” ve “*İtiyadi suçlu*” başlıklı 45. maddesinde “*...itiyadi suçlu hakkında denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasına da hükmolunur*” şeklinde yer alan düzenlemelerdir. İtiyadi suçlu hakkında öngörülen denetimli serbestlik bakımından madde gerekçesi, uygulanacak olan denetimli serbestlik tedbirinin, güvenlik tedbirlerini düzenleyen madde 94/A’nın 2 numaralı bendine veya hürriyeti bağlayıcı güvenlik tedbirlerini düzenleyen madde 97/2’ye göre tesis edileceğini belirtmektedir.¹⁰⁴ Tasarı madde 66/4’te öngörülen düzenleme ise, modern denetimli serbestlik uygulamalarında yer alan elektronik izleme yöntemine sınırlı kapsamda yer vermiştir.¹⁰⁵ 2003 tarihli tasarıda da denetimli serbestlik tedbirlerinin asli cezanın infazından sonra uygulanacağı öngörülmüştür.

Tasarının iki izli yaptırım sistemini benimsediği ve genel olarak denetimli serbestlik tedbirlerine bu ayrıma uygun düşecek şekilde güvenlik tedbirleri arasında yer verdiği gözlenmektedir. Bununla birlikte, tasarılar da güvenlik tedbirleri arasında yer alan denetimli serbestlik tedbirleri, kural olarak asli cezanın infazından sonra uygulanmaktaysa da, bugün bir tür alternatif yaptırım olarak kabul edilen denetimli serbestlik uygulamalarını çok daha geniş kapsamda değerlendirmek mümkündür. Sonuç olarak, tasarılar da denetimli serbestlik uygulamaları ilk kez hukukumuzda dâhil edilmeye çalışılmış; ancak sistemin belkemiği olan denetim, gözetim ve yardım faaliyetlerini yürütecek personel, personelin bağlı olduğu kurum ve kuruluşlar ile bu kuruluşların teşkilat yapısına yönelik düzenlemeler yer verilmemiştir. Nitekim

¹⁰⁴ Tasarıda “*İtiyadi suçlu*” başlıklı 45. maddenin genel gerekçesinde her ne kadar suçun cezasına ek olarak tasarının 94 üncü maddesinde gösterilmiş olan güvenlik tedbirlerinden birisinin uygulanabileceği belirtilmişse de, hükümde sadece ceza ile birlikte denetimli serbestlik tedbirine karar verileceği ifadesi yer almaktadır. İtiyadi suçlu ile birlikte izleyen maddelerde suç meslek edinen kişi ve örgüt mensubu suçlu kavramları yer almış, böylelikle suçlunun tehlike haline tasarıda hukuki bir kavram olarak yer verilmiştir. 2003 tarihli tasarının genel gerekçesi ve madde gerekçesi için bkz. <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0593.pdf>, (sayfa numaraları ilgili kısma göre ayrıca verilmiştir) s. 16 (genel gerekçe), s. 23 (madde gerekçesi).

¹⁰⁵ Maddenin gerekçesinde, gerek madde 66/4 gerekse diğer fıkralar bakımından cezanın devlete külfet yüklenmeden infazına çalışıldığı ve hükmün çeşitli diğer yönlerden de faydaları olduğu belirtilmektedir. Madde gerekçesi için bkz. <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/1/1-0593.pdf>, (sayfa numaraları ilgili kısma göre ayrıca verilmiştir), s. 31.

sisteme uygulamada kapsamlı bir işlerlik kazandırılmak isteniyorsa ayrı bir teşkilatlanmanın planlanması kaçınılmazdır.

e. 2005'te Yürürlüğe Giren Temel Ceza Mevzuatı

Ceza adalet sisteminin dayandığı temel kanunlarda, zaman içerisinde ihtiyaçlara cevap vermek ve çağın onarıcı ceza adaleti anlayışını yakalamak adına değişikliklere gidilmesi gerekebilmektedir. Türk Ceza Hukuku bakımından 2005 yılı, ilgili mevzuatta yeni yasal düzenlemelerin kabul edildiği yıl olup bu dönemde 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK), 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun (CGTİHK) ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun (ÇKK) yürürlüğe girmesiyle yeni bir döneme girilmiştir. Gerek Osmanlı İmparatorluğu Döneminde gerekse 2005 yılına kadarki Cumhuriyet Döneminde cezalandırmanın yanında suçlunun ıslahını gözeten ve toplumsallaşmasına yardımcı olmayı hedefleyen denetimli serbestlik benzeri düzenlemelere rastlansa da, bu uygulamaların modern anlamda denetimli serbestlik hizmetlerini ifade etmediği açıktır. Bu dönemde denetimli serbestliğe dair ayrı bir yasal düzenlemenin bulunmaması da, ceza hukuku mevzuatında yer alan denetimli serbestlik tedbirlerinin istendik ölçüde uygulanamamasına neden olmuştur.

Ülkemizde önceki dönemlerde, bir denetimli serbestlik ve yardım sistemi kurulması adına öneriler yer almış; bununla ilişkili olarak araştırma-geliştirme merkezi kurulmuş, konuya dair tasarının hazırlık ve kuruluş süreci için araştırma amaçlı yurtdışı ziyaretleri düzenlenmiş, aynı süreçte sistemin geliştirilmesi için proje ve çalışma planı hazırlanmış, tasarı TBMM'ye sunularak seminer ve konferanslarda tartışılmış, sonuç olarak Türkiye'de kurulmuş olan denetimli serbestlik sisteminin ulusal ve uluslararası alanda tanıtımını yapmak, çeşitli bilgi ve tecrübelerden yararlanmak amacıyla uluslararası denetimli serbestlik ve yardım konferansı düzenlenmiştir.¹⁰⁶ Konuya ilişkin tasarının hazırlanmasında, özellikle temel ceza mevzuatında öngörülen değişikliklerin gerçekleşmesi beklenmiş olup 2005'te yürürlüğe giren kanunlarla, suçluların toplum içerisinde infazını öngören ve aynı

¹⁰⁶ Nursal ve Ataç, s. 295-301; Kamer, Denetimli Serbestlik, s. 63-74.

zamanda suçun faili kadar mağdurunu da gözeten denetimli serbestlik sisteminin Türk hukuk sistemine dâhil olma süreci başlamıştır.

2005'te yürürlüğe giren TCK, CMK, CGİK ve ÇKK'de düzenlenmiş olan kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar, kamuya yararlı bir işte çalıştırma, hapis cezasının denetimli olarak ertelenmesi, mükerrirler ve özel tehlikeli hükümlüler hakkında uygulanan denetimli serbestlik tedbiri, uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlıları için öngörülen tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri, tutuklama yerine adli kontrol uygulanması, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasıyla birlikte öngörülen denetim süresi ve yükümlülükler ve koşullu salıverilen hükümlü için öngörülen denetim ve cezanın konutta infazına dair düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanmasından sorumlu olmak üzere, denetimli serbestlik hizmetlerinin personel ve teşkilat yapılanması hakkında yapılan mevzuat çalışmaları tasarı haline getirilerek 20 Temmuz 2005 tarihinde, “5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu” adıyla yürürlüğe girmiştir.¹⁰⁷ Ardından ilgili Kanunun uygulanma esaslarını düzenlemek amacıyla hazırlanan “Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Yönetmeliği”, 20.12.2005'te yürürlüğe girmiş¹⁰⁸; ancak daha sonra Yönetmelikte değişiklik yapılması amacıyla Adalet ve Ceza ve Tevkifevleri Müdürlüğünce kurulan komisyon tarafından hazırlanan taslağın bazı değişikliklerle 18.04.2007'de kabulüyle yürürlükten kalkmıştır.¹⁰⁹ Bugün denetimli serbestlik sistemini ve diğer ceza mevzuatında yer alan denetimli serbestlik uygulamalarının yerine getirilme esaslarını öngören temel yasal düzenleme, 05.04.2012 tarihinde kabul edilen 6291 sayılı Kanunla değişikliğe uğramış 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu ile 05.03.2013'te yürürlüğe giren Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğidir.¹¹⁰

Modern denetimli serbestlik hizmetlerinin uygulamada geniş çaplı kabulü ile beklenen amaçları gerçekleştirebilmesi için yalnız iyi hazırlanmış yasal mevzuat yeterli olmayıp bunu uygulamaya dökebilecek eğitimli personel, personelin bağlı

¹⁰⁷ RG 20.07.2005, 25881.

¹⁰⁸ RG 20.12.2005, 26029.

¹⁰⁹ RG 18.04.2007, 26497. 2005'te yürürlüğe giren ilk Yönetmeliğin, özellikle 5275 sayılı CGİK, 5560 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun yürürlüğe girmesi neticesinde yürürlükten kalkması gerektiği düşünülmüş ve hazırlanan taslak ile yeni yönetmelik 18.04.2007'de yürürlüğe girmiştir.

¹¹⁰ 6291 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. RG 11.04.2012, 28261; Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği. RG 05.03.2012, 28578.

bulunduğu birimlerin organize bir şekilde teşkilatlanması, adalet birimlerine ayrılan bütçeden uygun bir pay ve toplumun konu hakkında sağlıklı bir şekilde bilinçlendirilmesi de gereklidir. Ülkemiz açısından on yılı aşkın süredir yasal zemini bulunan sistemin gün geçtikçe gelişeceği ve uluslararası standartları yakalayacağı umulmaktadır. Bu bakımdan; suç ve ceza politikasında hazırlanan mevzuatla birlikte geliştirilen çalışma ve projelerden, söz konusu bilimin doğası gereği kısa zaman aralıklarında büyük değişim ve faydalar beklenmese de uzun vadede bilimsel dayanağı olan insani uygulamaların fayda sağlayacağına kesin gözüyle bakılmaktadır.

III. HUKUKİ NİTELİK

A. Genel Olarak

Denetimli serbestlik kavramının hukuki niteliği farklı ülkelerin ceza adalet sistemi uygulamalarına ve buna bağlı tanımlara, kurumun teorik altyapısı ve geliştirilmesine ilişkin öğretilerde yer alan görüşlere ve uygulamada görevli denetimli serbestlik personelinin kuruma bakış açısına göre farklı kategorilerde değerlendirilmektedir.

Kurum, öğretilerde ve uygulama alanında bir gözetim tedbiri olmaktan çok idari işlem olarak görülmekte ise de uygulamacılarla yapılan çalışmalarda tanımlar farklılık göstermektedir. Buna göre; denetimli serbestlik personeli kurum için “temelde denetim ve gözetimin sağlandığı hükmün ertelenmesi”, “mahkemenin kullandığı yasal bir vasıta”, “yasal olmasından ziyade kişisel iletişimin rol oynadığı mahkeme emriyle yerine getirilen bir görev”, sorunları olan insanlara yardım eden bir kuruluş” ve “kendi yasal düzenlemeleri olan bir kurum” değerlendirmelerini yapmışlardır.¹¹¹ Denetimli serbestlik hakkında tek bir ortak tanım yapılamaması kurum hakkında hukuki niteliği tespit bakımından da farklı fikirlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Aynı şekilde, pek çok yargı çevresinde yer alan denetimli serbestlik ve ceza adalet sisteminde görevli sosyal yardım çalışanları kendilerini alternatif cezalara taraf

¹¹¹ Lewis, s. 200, 201.

ve bunları uygulayan kişiler olarak görmekten çok (genellikle rehabilite edici olmak üzere) cezaya alternatif uygulama yanlısı ve bunları temin eden kişiler olarak görmektedirler. İngiltere ve Wales'te cezalandırma kavramı pek çok yargı çevresindeki uygulayıcılar için destek, gözetim, tedavi veya yardım –hatta sorgulayıcı ve yüzleşen- olmanın aksine ahlaki yapıya, değerlere ve denetimli serbestlik ile sosyal hizmetin geleneklerine düşman olarak görülmektedir.¹¹²

1980'lerde İngiltere'de hapishanelerdeki nüfus yoğunluğu hükümeti cezalandırma yöntemleri hususunda yeniden düşünmeye teşvik etmiş ve insan haklarındaki gelişmeler ile suçlunun ıslahı konusunda mevcut adaletsizliğin ortadan kaldırılması amaçlanmış, 1990'larda daha hafif cezayı gerektiren suçlar için toplum içerisinde uygulanması öngörülen alternatif ceza yöntemleri geliştirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu süreçte benimsenen yöntem (just deserts anlayışı) her ne kadar toplum temelli yaptırımlara ağırlık verse de, bu tip cezalandırma anlayışının özellikleri olan suçlunun işlediği suçtan ötürü kınanması ve cezalandırmada sorumluluğu hissetmesi üzerine yoğunlaşılması suçlunun geçmişi, kişisel hayatı ile buna uygun tedavinin uygulanmasını engellemiştir. Bunun üzerine, 1991 tarihli Kanun (The Criminal Justice Act) da hapis cezası veya diğer cezalarda bu anlayışı benimsemiştir. Bu dönemde denetimli serbestlik tedbiri cezaya alternatif bir yaptırım olarak değil, mahkeme kararı ile uygulanan bir cezalandırma yöntemi olarak vurgulanmıştır.¹¹³ Konuya ilişkin olarak Home Office, caydırıcılık vasıtasıyla böylesi gözetim tedbirlerinin sertleştirilmesinde yeniden suç işleme oranlarının düşürülmesinin hedeflendiğini belirtmiştir. Bu şekilde, denetimli serbestlikte suçlunun koşulları ihlal etmesi halinde yeniden hapis cezasına hükmedilebileceğinin ve denetimli serbestliğin yasayı uygulayan bir kurum olduğunun farkına varmasının sağlanmaya çalışıldığını belirtmektedir.¹¹⁴ Açıklamalara göre İngiltere'de denetimli serbestliğin bir cezalandırma yöntemi olarak kabul edildiği görülmektedir; ancak denetimli serbestliğin ortaya çıkışı ile birlikte amaçları da göz önüne alındığında

¹¹² Fergus McNeill, "Probation, Credibility and Justice", **Probation Journal**, Cilt: 58, Sayı: 1, Mart 2011, ss. 9-22, (Credibility and Justice), s. 17.

¹¹³ Anthony Bottoms, Sue Rex ve Gwen Robinson, "How Did We Get Here?", **Alternatives to Prison Options for an Insecure Society**, (Ed. Anthony Bottoms, Sue Rex ve Gwen Robinson), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2004, ss. 1-28, s. 4-6; Raynor, Denetimli Serbestlik, s. 19-22.

¹¹⁴ Gough, s. 100.

içeriğın geleneksel cezalandırma yöntemlerinden farklı olduğu, toplumsal temelli olması ile de diğerk ceza adaleti kurumlarından ayrıldığı görölmektedir.

Raynor, gerek adaletin temininde ödetmenin gerekliliğine inananlar bakımından gerekse suç mağdurlarının suçun neden olduğu zararlarının karşılandığını görmesi açısından tedbirin “ceza” olarak anılabildiğini belirtmektedir. Ancak yazara göre kurum gerçek ihtiyaca cevap vermek yerine salt bu gerekçelerle isim değışikliğıne maruz bırakılmamalıdır. Yazar, denetimli serbestlik kurumunu “*cezanın alternatif ve yapıcı bir formu ya da cezayı rehabilite edici bir alternatif*” olarak ifade etmektedir.¹¹⁵

Denetimli serbestliğin hukuki nitelemesi yapılırken üzerinde durulan bir husus da kurumun bir infaz kurumu mu yoksa ıslah kurumu olarak mı değerlendirileceğidir. Konuya ilişkin tartışmaların çıkış noktası suçlu hakkında mahkeme tarafından alınan kararlar bir rehabilitasyon programının uygulanıyor olmasıdır.¹¹⁶ Burada her ne kadar bir ıslah programı takip edilerek suçlunun tekrar suç işlemesinin önlenmesi ile birlikte toplum olarak suçluyu tekrar kazanma amaçlansa da uygulamaya karar verme yetkisinin yasal merciler olan mahkemelerde olması kurumun hukuki yönünü ön plana çıkarmaktadır. Nitekim denetimli serbestlik tedbiri, hakkında suç isnadı olan veya suç işlediğı kesinleşmiş olan kişiler (hakkında ceza davası açılmış veya hükümlü sıfatını haiz) hakkında uygulanmaktadır; aksi takdirde toplumda yer alan potansiyel suçlu vatandaşların olası suç işleme güdülerini ortadan kaldırmaya yönelik bir tedbir uygulanması söz konusu değildir. Bahsi geçen husus, her ne kadar cezaların genel negatif önleme amacına işaret etse de bizzat böylesi bir çalışma ancak genel olarak politik temelli daha iyi, güvenilir, adil bir toplum için toplumsal çalışmalar olarak değerlendirilebilir.

Tedbiri hukuki, cezalandırıcı veya bağışlayıcı olarak değerlendiren görüşler de vardır; ancak yine de tüm görüşler denetimli serbestliğin ıslah edici yönünü vurgulamaktadırlar. Öğretide ise çok az sayıda kişi kurumu tamamen hukuki bir tasarruf veya cezalandırma ya da merhametlilik ölçüsü olarak görmektedir. Bu üç farklı görüş denetimli serbestliğin hukuki bir uygulama olduğu, sırf merhamet veya cezalandırma odaklı düşünölemeyeceğı fakat öncelikle temelde sosyal çalışma ve

¹¹⁵ Raynor, Denetimli Serbestlik, s. 20.

¹¹⁶ Waller, 2003’ten aktaran Sevimli Yurtseven, s. 9.

ıslah edici fonksiyonu üzerinde durulması gerektiği, ikinci olarak idari bir denetleme olduğu, son olarak ikisini de kapsadığı konusunda hemfikirdirler.¹¹⁷

Öğretide genel olarak erteleme kararından sonra hükmedilen denetimli serbestlik tedbirinin, suçlunun hakkında hükmedilen koşul ve kurallara uymazsa cezasının infaz edileceği endişesini taşıyacağından yola çıkarak cezai niteliğe sahip olduğunu belirten görüşler de yer almaktadır. Ancak işleneceği kesin olmayan bir suç nedeniyle mahkûmiyet kararı verilemeyeceği için tedbirin cezai bir yaptırım olarak değerlendirilmesi mümkün gözükmemektedir. Ayrıca belirtmek gerekirse, davanın açılmasının ya da duruşmaya devam edilmesinin ertelendiği hallerde suç henüz ispat edilmemiş bulunmaktadır ve bu bakımdan kurum, suç karşılığında hükmedilen cezai nitelikte bir tedbir olarak düşünülmemelidir. Bu bakımdan tedbir kendine özgü özelliklere sahiptir.¹¹⁸

Son olarak suçluyu hapis cezasının olumsuz etkilerinden uzak tutmak, sosyal bağlarını kuvvetlendirmek ve topluma entegre olmasını kolaylaştırmak amacıyla uygulanmakta olan tahliye ve denetimli serbestlik gibi kurumların ceza hukukunda cezalar ve güvenlik tedbirleri ile birlikte üçüncü bir iz oluşturduğunu belirtenler yer almaktadır. Bununla birlikte denetimli serbestlik sistemi ülkemiz mevzuatında düzenlendiği şekliyle mağdur haklarını da gözetmekte ve suçtan doğan mağduriyetin giderilmesine çalışmaktadır. Ceza hukukunda yer alan denetimli serbestlik ve belirtilen nitelikteki alternatif ceza adaleti uygulamalarını ceza ve güvenlik tedbirlerinden ayıran ve ona bağımsız bir nitelik atfeden bu görüş ise söz konusu uygulamaları genel olarak toplumsal yaptırımlar (tedbirler) olarak değerlendirmektedir.¹¹⁹

¹¹⁷ Lewis, s. 197.

¹¹⁸ Ataç, s. 13; Centel, Denetimli Serbestlik, s. 533.

¹¹⁹ Ceza hukukunda failin kusuru ölçüsünde sadece güvenlik tedbiri veya cezaya hükmedilen sistem *tek izliliği* ifade ederken, güvenlik tedbirinin yanı sıra cezaya da hükmedilebilen sistemler ise *iki izliliği* ifade etmektedir. Güvenlik tedbiri veya cezaların uygulanma önceliği ülkelere ve kanuni düzenlemelere göre farklılık gösterebilmektedir. Bunun yanı sıra çeşitli hukuk sistemlerinde her iki yaptırımı da içeren uygulamalar var olduğu gibi güvenlik tedbiri ve cezalar yer almaksızın tamamen yeni bir isimle tek yaptırım (*sosyal savunma tedbiri*) öngören sistemler de mevcuttur. Günümüz ceza hukuku sistemlerinde iki izli uygulamaların sıklıkla tercih edildiği görülmekteyse de güncel ceza hukuku politikaları güvenlik tedbirleri ile cezalarla birlikte *üç izliliğe* meyleden bağımsız bir yaptırımı benimseme hususunu tartışmaktadırlar. Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım**, Cilt II, 12. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1997, (Ceza Hukuku-II), s. 573, 574; Ayşe Nuhoglu, **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, Ankara, 1997, s. 140-167; Jescheck, s. 239; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 629-631; Schöch, s. 377; Ayvaz Cebre, “Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımı”, **TAAD**, S. 10, Temmuz 2012, ss. 687-718,

B. Türk Hukukunda

Türk hukukunda denetimli serbestliğin hukuki niteliğini tespit etmek için ilgili düzenlemeleri içeren mevzuata bakmak gerekmektedir. Öncelikle 1982 Anayasasının¹²⁰ “Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar” başlıklı 38. maddesinin 3. fıkrasında ifade edildiği şekliyle “*Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur*” ifadesiyle suç teşkil eden fiiller için öngörülen yaptırımların ancak kanunla düzenlenebileceğini belirtilmektedir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)’nda ise suç olarak düzenlenmiş fiiller için öngörülen hukuki sonuçlar “*Yaptırımlar*” ibaresiyle birinci kitap, üçüncü kısımda düzenlenmiştir. Üçüncü kısmın ilk iki bölümünde ise “*Cezalar*” ve “*Güvenlik Tedbirleri*” yer almaktadır.¹²¹ Buna göre gerek Anayasa gerekse TCK düzenlemesinden ceza mevzuatına hâkim olan yaptırımların cezalar ve güvenlik tedbirlerinden ibaret olduğu görülmektedir.

TCK madde 45, “*Suç karşılığında uygulanan yaptırım olarak cezalar, hapis ve adli para cezalarıdır*” demek suretiyle söz konusu cezaların kapsamına sadece hapis ve adli para cezasını almaktadır. Madde 46’da hapis cezaları belirlenmekte iken ikinci bölüm altında (madde 53-60) güvenlik tedbirlerine yer verilmiştir. Madde 50’de ise cezaların bireyselleştirilmesi ile suçun özel önlenmesine hizmet eden kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar düzenlenmiştir. Buna göre; “*...suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre*” adli para cezasına (TCK m. 50/1-a) veya tedbirlerden birine (TCK m. 50/1-b, c, d, e, f) çevrilebileceği öngörülmektedir.

İlgili düzenlemenin denetimli serbestlik kurumu ile ilişkisi, DSHY’nin 62. maddesi 2. fıkrasına¹²² göre maddede yer alan seçenek yaptırımlardan dördünün denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından yerine getirilecek olmasıdır. Ayrıca kısa süreli hapis cezasına seçenek olarak öngörülen bu yaptırımlar karşılaştırmalı hukukta

<http://www.taa.gov.tr/indir/kamuya-yararli-bir-iste-calistirma-yaptirimi-bWFrYWxlFDNINzE5LTlhMGZkLTk4YmY3LTFiZTlmLnBkZnwxOTk/>, (10.06.2015), s. 691; Artuk, Güvenlik, s. 489, 490.

¹²⁰ RG 09.11.1982, 17863.

¹²¹ RG 12.10.2004, 25611.

¹²² DSHY m. 62/2: “5237 sayılı Kanunun 50 nci maddesinin birinci fıkrasının (c), (d), (e) ve (f) bentlerindeki seçenek yaptırımların infazı müdürlükçe yerine getirilir” şeklindedir.

ceza muhakemesi sonunda hükmedilen denetimli serbestlik tedbirleri ile benzerlik göstermektedir.¹²³

Söz konusu madde başlığına bakıldığında “yaptırımlar” ifadesi kullanılmaktaysa da fıkralara bakıldığında farklı ifadelerin yer alıyor olması söz konusu yaptırımların niteliğini belirleme açısından güçlük yaratmaktadır.¹²⁴ TCK’nın 2. maddesi, 3. fıkrasında¹²⁵ öngörülen kıyas yasağı gereği adli para cezası dışında kalan söz konusu seçenek yaptırımların (tedbirlerin) ceza olarak nitelendirilmesi mümkün gözükmemektedir. Nitekim madde başlığında yer alan “yaptırımlar” ifadesi tıpkı üçüncü kısım adı altında sadece ceza düzenlemelerine yer verilmediği gibi yalnızca cezaları ifade eder şekilde kullanılmamıştır.¹²⁶ Ancak öğretide madde 50’de yer alan seçenek yaptırımların her ne kadar hürriyeti kısıtlamasa da kişilerin hakkını kayıtladığını belirten ayrıca “Cezalar” başlığı altında yer alması gerekçe gösterilerek madde kapsamındaki düzenlemelerin de birer ceza olduğunu ifade eden görüşler yer almaktadır.¹²⁷

TCK’nın m. 50/6’daki “yaptırımın” ibaresi 26.02.2008 tarih ve 5739 sayılı Kanunun¹²⁸ 4. maddesi ile “tedbirin” olarak değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile kısa süreli hapis cezası yerine hükmedilen adli para cezasının infazı CGTİHK m. 106’ya göre yerine getirilecektir.¹²⁹ Böylece kısa süreli hapis cezası yerine hükmedilen adli

¹²³ Nursal ve Ataç, s. 164.

¹²⁴ TCK m. 50/3 “...birinci fıkra yazılı seçenek **yaptırımlardan** birine çevrilir”, 50/5 “...bu madde hükümlerine göre çevrilen adli para cezası veya **tedbirdir**...”, 50/6 “...tebligata rağmen otuz gün içinde seçenek **tedbirin**...”, 50/7 “Hükmedilen seçenek **tedbirin**...” demek suretiyle ifadede birliğin sağlandığı bir düzenlemeye yer vermemektedir.

¹²⁵ İlgili hüküm için bkz. TCK m. 2/3; “Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz”.

¹²⁶ Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 629, 630; Cebre, s. 691; Mehmet Emin Artuk, “Türk Ceza Hukukunda Yaptırımlar Sistemi”, **Ceza Hukuku Dergisi**, S. 4, Ağustos 2007, (Yaptırımlar), s. 61.

¹²⁷ TCK madde 50/1-f’de yer alan “gönüllü olma koşuluyla” ifadesinin cezaların zorlayıcılığını ortadan kaldıran niteliğe sahip olmadığı, çünkü ilgili **cezaya** uyulmadığı takdirde hakkında ihlalin karşılığı olarak hükmedilen hürriyeti bağlayıcı cezanın uygulanacağı belirtilmektedir. Zeki Hafizoğulları, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 1, Kış 2007, (Cezalar ve Tedbirler), ss. 78-109, <http://www.ankarabarusu.org.tr/site/ankarabarusu/tekmakale/2007-1/8.pdf>, (10.06.2015), s. 80, 81; Cebre, s. 696, 699; Soner Hamza Çetin, **Türk Ceza Kanunu’nda Seçenek Yaptırımlar (TCK m. 50)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yeditepe Üniversitesi SBE Kamu Hukuku ABD, İstanbul, 2011, (Seçenek Yaptırımlar), s. 46.

¹²⁸ RG 26.02.2008, 26803.

¹²⁹ 5739 sayılı Kanunun gerekçesinde “*kasten işlenen suçlarda hükmolunan kısa süreli hapis cezasına veya taksirle işlenen suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezasının seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilmesine rağmen bu cezanın süresinde ödenmemesi halinde, mahkemenin tekrar hapis cezasına dönüştürme yönünde karar vermesinin önüne geçmek amacıyla bu değişikliğin yapıldığı*”

para cezası ödenmediği takdirde m. 50/6'ya göre kısa süreli hapis cezası infaz edilmeyip tazyik hapsi uygulanacak ve hükümlü hakkında hapis cezası mahkûmiyetine bağlı sonuçlar değil adli para cezasına ilişkin hak yoksunlukları geçerli olacaktır.¹³⁰ Ayrıca öğretide değişikliğe ilişkin olarak TCK m. 50'de yer alan adli para cezası ile tedbirler arasında fark yaratılmak istendiği belirtilmekte ise de düzenlemede tedbir kelimesinin tercih edilmesi söz konusu tedbirlerin niteliğini tespit hususundaki tartışmaları sona erdirememiştir. Kanun koyucunun burada denetimli serbestlik tedbirlerini mi, güvenlik tedbirlerini mi yoksa daha kapsamlı bir ifade ile her tür tedbiri mi ifade ettiği hususu belirgin değildir.¹³¹

Mevzuatta kısa süreli hapis cezasına seçenек yaptırımların infazında uygulanacak rejim CGTİHK m. 109'a göre tüzükte¹³² belirtilmektedir. Tüzükte yer alan seçenек yaptırımların infazına ilişkin düzenlemelerde ise CGTİHK Kısım 2 başlığında vurgulandığı üzere Bölüm 1 kapsamındaki hükümleri nitelemekte olan “tedbir” ifadesi yerine TCK'nın ilgili hüküm başlığında yer aldığı şekilde “seçenек yaptırımlar” ifadesi tercih edilmiştir.

Öğretide TCK madde 50'de öngörülen adli para cezası dışındaki seçenек yaptırımların güvenlik tedbiri olduğuna ilişkin görüşler de yer almaktadır.¹³³ Buna göre; ilgili düzenlemelerin (TCK m. 50/1-b, c, d, e, f) güvenlik tedbiri olarak nitelendirilme gerekçeleri arasında madde başlığının “...seçenек yaptırımlar” şeklinde düzenlenmiş olması, bu seçenек yaptırımlara niteliği itibarıyla failin kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu ile gösterdiği pişmanlığa bağlı olarak karar verilebilmesi ve söz konusu yaptırımların uygulanması ile özel ve genel önlemeden ziyade

belirtilmektedir bkz. gerekçe madde-3 ve 5'te belirtilmektedir, <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/2/2-0152.pdf>, (25.06.2015).

¹³⁰ 5739 sayılı Kanun ile getirilen değişikliğin Anayasa madde 2 ve 10'a aykırı olduğu sebebi ile açılan iptal davası, Anayasa m. 10 ile eylemli değil hukuksal eşitlik öngörüldüğü ve farklı sanıklar hakkında sanıkların hukuksal süreçteki durumuna göre farklı seçenек tedbirlere hükmedilmesinin farklı hukuksal durumlara işaret ettiği gerekçe gösterilerek reddedilmiştir bkz. AYM, 31.10.2013, E: 2013/33, K: 2013/122 (RG 09.05.2014, 28995).

¹³¹ Yavuz, Genel Görünüm, s. 64, 65, 68; Cebre, s. 692; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 629, 630.

¹³² RG 06.04.2006, 26131 (Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük).

¹³³ İzzet Özgenç, **Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi Genel Hükümler**, 3. Bası, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2006, s. 638; Veli Özer Özbek, **Yeni Türk Ceza Kanunu (Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı) İzmir Şerhi (Madde 1-75)**, C.1, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006, (İzmir Şerhi), s. 545; Artuk ve diğerleri, s. 712; Artuk, Güvenlik, s. 484.

iyileştirmenin amaçlandığı gösterilmiştir.¹³⁴ Ayrıca TCK m. 50/7’de “...*hükümlünün elinde olmayan nedenlerle yerine getirilememesi durumunda, hükmü veren mahkemece tedbir değiştirilir*” ifadesinin de seçenek tedbirlerin güvenlik tedbirleri olarak değerlendirilmesinde yerinde bir gerekçe teşkil ettiği belirtilmektedir.¹³⁵ Ancak seçenek yaptırımları güvenlik tedbiri olarak değerlendiren görüşler arasında da birtakım farklılıklar söz konusudur. Buna göre; adli para cezasının cezai niteliği¹³⁶ hususunda görüş birliği sağlanmakta iken bir yanda “*aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin*” (m. 50/1-b) tedbirinin mağduru gözetim tutumunun güvenlik tedbirlerinin mahiyetine uygun düşmediğini belirten görüşler yer almakta¹³⁷ diğer yanda ise seçenek yaptırımların teknik anlamda bir güvenlik tedbiri teşkil etmediğini, sadece hükümlüyü cezaevinin kötü koşullarından uzaklaştırmayı amaçlayan ceza yaptırımlarına alternatif bir tedbir olduğunu ifade eden görüşler yer almaktadır.¹³⁸ Madde hükmünde yer alan seçenek yaptırımları ne güvenlik tedbiri ne de ceza olarak değerlendiren bir diğer görüş ise söz konusu “*alternatif tedbirlerin*”, hapis cezasının ertelenmesi veya koşullu salıverilme sonucu hükmedilen “*diğer tedbirler*” ile birlikte “Güvenlik Tedbirleri” yerine “Tedbirler” başlığı altında düzenlenmesi gerekliliğine işaret etmektedir.¹³⁹

¹³⁴ Yavuz, Genel Görünüm, s. 63, 64.

¹³⁵ Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 629, 630; aynı hüküm esas olarak seçenek yaptırımların güvenlik tedbiri teşkil etmediğini ancak sadece tedbir olarak nitelendirilebileceğini belirten görüş için bkz. Nursal ve Ataç, s. 341.

¹³⁶ Öğretide görüşler TCK m. 50/1-a’da düzenlenen adli para cezasının bir ceza hükmü olduğunu belirtmekteyse de ilgili düzenleme TCK m. 52’de yer alan adli para cezası ile farklı değerlendirmelere tabi tutulmaktadır. Her ne kadar TCK m. 50/5’te uygulamada asıl mahkûmiyetin bu madde hükümlerine göre çevrilen adli para cezası veya tedbir olduğu belirtilmekteyse de 5271 sayılı Kanunun m. 231/5, 7 ve 11. fıkraları gereği seçenek yaptırım olarak hükmedilen adli para cezası bakımından HAGB müessesesi işletilememektedir. Nitekim sanık hakkında seçenek tedbirlere ancak HAGB koşulları değerlendirildikten sonra karar verilebilmektedir. İlgili Yargıtay Kararları için bkz. YCGK, 10.02.2009, E: 2008/9-265, K: 2009/22; Yargıtay 9. CD, 25.05.2010, E: 2010/9-94, K: 2010/120; YCGK, 25.09.2012, E: 2012/9-7, K: 2012/1783; YCGK, 09.10.2012, E: 2012/9-1233; K: 2012/1807, (www.kazanci.com.tr).

¹³⁷ Yavuz, Genel Görünüm, s. 64; Turhan ve Altıkat, s. 10.

¹³⁸ TCK m. 50/1-a’da düzenlenen adli para cezasının yanı sıra m. 50/1-f’de düzenlenmiş bulunan kamuya yararlı bir işte çalışma yaptırımını da ceza olarak kabul etmekte, diğer yaptırımları ise “*tedbir*” olarak nitelendirmektedir. Görüşüne ise 06.04.2006 tarihli 2006/10218 sayılı Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük’ ü dayanak göstermektedir. (Bkz. ilgili Tüzük’ ün 50. maddesi). Hüseyin İnce, **Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku ABD, İstanbul, 2006, s. 91; Centel, Denetimli Serbestlik, s. 533.

¹³⁹ Böylesi bir düzenleme ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’ un adının ilk tasarıdaki gibi “*Ceza ve Tedbirlerin İnfazı Hakkında Kanun*” olarak değiştirilmesinin sorunu ortadan kaldıracığı ifade edilmektedir. Nursal ve Ataç, s. 342, 343.

Denetimli serbestlik tedbirleri ile ilişkisi kapsamında değerlendirdiğimiz seçenek tedbirler hakkında öğretide yer alan bir diğer görüş ise söz konusu tedbirlerin ne güvenlik tedbiri ne de ceza olarak nitelendirilebileceğini ifade etmekte ve bunların ceza hukukumuzda geçerli olan iki izli sistem içerisinde üçüncü bir iz oluşturduğunu belirtmektedir. Bu görüş gerekçe olarak mağdurun zararının giderilmesi ile genel olarak korunmasına ilişkin düzenlemeleri göstermektedir.¹⁴⁰ Nitekim Türk denetimli serbestlik sistemi karşılaştırmalı hukuktaki düzenlemelere nazaran mağduru gözeten ve koruyan hükümlere yer vermektedir.

Yargıtay onarıcı adalet müesseselerinin (bu kapsamda değerlendirilen uzlaşma, HAGB kurumları vurgulanarak) ortak amacını mağduriyetin giderilmesi suretiyle toplumsal barışın sağlanması ve bu şekilde şüpheli veya sanığın topluma kazandırılması şeklinde ifade etmektedir.¹⁴¹ Söz konusu müesseselerde her ne kadar mağdur hakları ve korunmasına ayrıca önem verilmekteyse de konuya ilişkin kararlara bakıldığında bu husus nitelendirme açısından fark yaratmamakta, tek bir nitelendirme yapılmadığı görülmekte ve değerlendirmeler çeşitlilik göstermektedir. Buna göre; seçenek tedbirler hakkında “...öncelikle suçluyu ya da toplumu, kimi zaman her ikisini de korumaya yönelik bir güvenlik tedbiri niteliğini taşıması gerektiği gözetilmeden...”¹⁴², genel olarak denetimli serbestlik tedbirleri hakkında ise “...denetimli serbestlik, ceza değil güvenlik tedbiridir. Güvenlik tedbirleri kazanılmış hak kapsamına girmez...”¹⁴³ demek suretiyle güvenlik tedbiri nitelendirilmesi yapılmıştır. Bunun yanı sıra TCK’da madde 53-58 arasında düzenlenmemiş bulunan “özel maddelerde yer alan tedbirlerin” güvenlik tedbiri olarak nitelendirilmemesi gerektiğini belirten kararlar da bulunmaktadır.¹⁴⁴

Bahsedildiği üzere seçenek yaptırımların hukuki niteliği öğretide tartışmalıdır. Her ne kadar denetimli serbestlik tedbirleri söz konusu seçenek

¹⁴⁰ Mahmut Koca ve İlhan Üzülmaz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2011, s. 437; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 629; Veli Özer Özbek, **Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1999, (Mağduriyetin Giderilmesi), s. 188-193.

¹⁴¹ YCGK, 05.02.2013, E: 2012/2-1264, K: 2013/42, (www.kazanci.com.tr).

¹⁴² Yargıtay 6. CD, 03.12.2008, E: 2006/411, K: 23553, (www.kazanci.com.tr).

¹⁴³ YCGK, 17.04.2007, E: 2007/10-71, K: 2007/98, (www.kazanci.com.tr).

¹⁴⁴ Kararda söz konusu tedbirlere örnek olarak, özel maddelerde yer alan tedbirler (TCK m. 191/2) veya hapis cezasından dönüştürülen tedbirler (TCK m. 50) gösterilmektedir. Bu tedbirlerin güvenlik tedbiri olarak değerlendirilmemesi gerektiği belirtilmekte ise de hangi kapsamda değerlendirileceği hususunda görüş bildirilmemiştir. YCGK, 14.01.2014, E: 2013/10-13, K: 2014/5, (www.kazanci.com.tr).

yaptırımlardan ibaret olmasa da gerek tedbirlerin mağduru gözeten, suçluyu topluma kazandırmayı amaçlayan niteliği gerekse kurum personelinin söz konusu seçenek tedbirlerin infazında üstlendiği görev konuyu incelemeyi zaruri kılmaktadır. TCK’da belirtilmiş bulunan seçenek yaptırımların yanı sıra denetimli serbestlik hizmetleri kapsamında değerlendirilen diğer ceza hukuku müesseselerine bakıldığında da aynı şekilde ifade birliği sağlanamadığı gözlenmektedir.

TCK m. 51’e göre cezası ertelenen hükümlü hakkında öngörülen denetim süresi içinde belirli yükümlülüklerle karar verilebileceğine dair düzenleme erteleme ile birlikte karara bağlanan denetimli serbestlik uygulamasının bir “tedbir” değil de “yükümlülük” olarak nitelendirildiğini göstermektedir. İlgili düzenlemenin denetimli serbestlik müdürlüğünce yerine getirileceğini belirten 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu m. 14’te ise TCK madde 51’de yer alan denetim süresince belirlenecek olan uygulamalar “güvenlik tedbiri” olarak nitelendirilmiştir.

TCK m. 53’te düzenlenen belirli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma kurumu, “Güvenlik Tedbirleri” isimli İkinci Bölümde düzenlenmekte olup 5. ve 6. fıkralarda hükme bağlanan yükümlülüklerin yerine getirilmesi ile denetim süresinin kanunda belirtilen usul ve esaslara uygun olarak geçirilmesini sağlama görevi 5402 sayılı Kanun m. 14 uyarınca denetimli serbestlik müdürlüğüne verilmiştir. O halde müdürlük sadece denetimli serbestlik tedbiri olarak adlandırılan tedbirleri değil aynı zamanda belli güvenlik tedbirlerini uygulamakla da görevli kılınmıştır. Buna göre; söz konusu görevin denetimli serbestlik müdürlüğüne verilmesi ile kurumun hukuki nitelendirmesinin kararı uygulayan merciiye bakarak yapılamayacağı sonucu çıkarılabilecektir.

Belirli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma kurumu Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m. 73’te de TCK nitelendirmesine uygun olarak güvenlik tedbiri olarak belirtilmiş olmakla birlikte bölüm başlığında diğer denetimli serbestlik tedbirleri içerisinde düzenlenmiştir.

Denetimli serbestliğin diğer ceza infaz kurumlarından bağımsız olarak uygulandığı özel durumlardan TCK m. 58’de söz konusu suçlu tipine infaz sonrası uygulanması öngörülen tedbirler TCK düzenlemesinde “Güvenlik Tedbirleri” kapsamında ele alınmaktadır. İlgili maddenin 6. fıkrasında denetimli serbestlik tedbirine hükmedileceği belirtilmişse de bu tedbir dâhilinde yer alan uygulamaların

neler olduğu belirtilmemiştir. Yine TCK m. 221/5'te düzenlenen suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçu nedeniyle etkin pişmanlık kurumundan yararlanmasa söz konusu olan hükümlülere denetimli serbestlik tedbiri uygulanacağı belirtilmiş; ancak tedbirin içeriği düzenlenmemiştir. Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m. 74'te etkin pişmanlıktan yararlanan kişiler hakkında uygulanmasına karar verilen denetimli serbestlik tedbirlerinin infazı düzenlenirken Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu m. 14'te müdürlüğün kovuşturma evresinden sonraki görevleri arasında etkin pişmanlıktan yararlanan hükümlüler hakkında hükmolunan güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını sağlamak yer almaktadır. Denetimli serbestlik tedbirleri genel olarak ceza hukuku mevzuatında tek bir kategoride değerlendirilememekte, hatta denetimli serbestliğe dair Kanun ve Yönetmelikte dahi kavram birliğinin olmadığı gözlenmektedir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)¹⁴⁵ m. 231/8'de hükmün açıklanmasının geri bırakılması halinde denetim süresince uygulanmasına karar verilen denetimli serbestlik tedbirleri “...ya da takdir edilecek başka yükümlülüğü yerine getirmesine...” demek suretiyle bir yükümlülük olarak değerlendirilmektedir.

TCK m. 191'de “kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak” suç tipi düzenlenmiş, şüpheli hakkında soruşturma evresinde CMK m. 171'deki şartlar aranmaksızın 5 yıl süre ile kamu davasının açılmasının ertelenmesine hükmedileceği belirtilmiştir. Bununla birlikte, erteleme süresince şüpheli hakkında denetimli serbestlik tedbirine –gerek görülmesi halinde tedavi ile birlikte- karar verileceği belirtilmiş; ancak madde metninde tedbirler “yükümlülük” olarak nitelendirilmiştir.¹⁴⁶

Denetimli serbestlik tedbirleri, Yönetmelikte ise çeşitli maddelerde yine hem tedbir olarak hem de yükümlülük olarak ifade edilmektedir.¹⁴⁷

¹⁴⁵ RG 17.12.2004, 25673.

¹⁴⁶ Madde metni, 6545 sayılı Kanun'un 68. maddesi ile değiştirilmiştir (RG 28.06.2014, 29044). Önceki düzenlemede ise söz konusu tedbirler 3. fıkarda “güvenlik tedbiri” olarak anılmaktaydı.

¹⁴⁷ Örneğin; Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği m. 4'te “tedbir ve yükümlülükler”, m. 44, 47'de “yükümlülük”, CİGTK m. 105/A f. 5'te yer alan kamuya yararlı işte çalıştırma düzenlemesi işaret edilerek m. 50, 52'de “yükümlülük”, m. 57'de “tedbir”, m.60'da “yükümlülük”, hapis cezasının ertelenmesi halinde hükmedilen yükümlülükleri düzenleyen 4. Kısım, 4. Bölüm başlığı altında “yükümlülük”, m. 76'da “çocuklara özgü güvenlik tedbirleri”, m. 81, 83'te “yükümlülük” ve Yönetmeliğin geneline hâkim olan nitelendirmeye göre 5. Kısım 3. Bölüm'de düzenlenen koşullu salıverilme sonrası denetim ve takip, 7. Kısım'da düzenlenen elektronik cihazların kullanılması

C. Değerlendirme

Günümüz ceza hukuku programları her ne kadar temelde geçmiş katı uygulamaların teorik prensiplerini içeriyor olsa da bugün gelinen noktada bütünleştirici yaklaşım benimsenmekte, söz konusu katı uygulamalar geliştirilerek hem suçu önlemek ve suçluyu tedavi etmek suretiyle toplumu korumak hem de suçlu ile mağdurun çıkarlarını adil bir oranda gözetmek amaçlanmaktadır. Bu yaklaşımla cezalandırmada suçlunun ıslahı önem kazanmış aynı zamanda bu kişiler için toplum içerisinde toplum fertlerinin de gönüllü katılımının sağlandığı uygulamalara başvurulmuştur.

Ülkemizde uygulanmakta olan denetimli serbestlik tedbirlerini yaptırım veya güvenlik tedbiri olarak değerlendiren görüşlerin yanı sıra söz konusu tedbirlerin bir yaptırım olmadığını veya hapis cezasına alternatif yaptırımlar olarak da değerlendirilemeyeceğini belirten görüşler yer almaktadır. Bununla birlikte CGTİHK m. 105/A'da¹⁴⁸ kurumun bir ceza infaz usulü olduğu belirtilmektedir; ancak ceza mevzuatında yer alan tüm denetimli serbestlik uygulamalarının bu kapsamda değerlendirilmesi mümkün gözükmemektedir.¹⁴⁹ Denetimli serbestliğin belirli tek bir yaptırım veya infaz kategorisi içerisinde yer alamayacağını belirten görüşler sistemi bir ceza adalet kurumu olarak değerlendirmekte veya iki izli yaptırımlar sistemi içerisinde yeni bir iz ile toplumsal cezalar başlığı altında ceza mevzuatında yer alması gerekliliğine dikkat çekmektedirler.

Denetimli serbestlik tedbirleri çeşitli ülkelerde uzun zamandır uygulanmakta ise de ülkemizde yeni bir kurum olup hukuki niteliğine ilişkin farklı değerlendirmeler yapılmaktadır. Kurumun yerleşmiş bir örneğine ise İngiltere'de rastlamak mümkündür. Burada yapıcı cezalandırma ile sadece cezalandırma arasında ayrım yapılmakta; ancak onarıcı adalet uygulamalarına yer veren yapıcı bir cezalandırmada da geleneksel cezalandırmada yer aldığı üzere suçlunun ıslahı, korunması ve uzlaşma için suçlunun işlediği suçun etkileri ile yüzleşmesi ve bundan sonuç çıkarması gerektiği ifade edilmektedir. Buna göre; suçlunun işlediği suçun sonuçlarını

suretiyle takip, 9. Kısım'da yer alan kayıt işlemlerine ilişkin düzenlemeler başlıkları altında "yükümlülük" olarak ifade edilmiş ve son olarak m. 121'de hakkında denetimli serbestlik kararı verilmiş kişiler "yükümlü" olarak belirtilmiştir.

¹⁴⁸ Madde 105/A – (Ek: 5/4/2012-6291/1 md.)

¹⁴⁹ Özbek, İnfaz, s. 49; Turhan ve Altıkat, s. 7, 8.

kavrayarak sorumluluğunu üstlenmesi yeniden sosyalleşmenin önemli vasıtalarından birini teşkil edecektir.¹⁵⁰ Denetimli serbestliğin ülkedeki uygulamaları ise bugün genel olarak toplumsal cezalar kavramıyla anılmaktadır. Yeni bir kavram ile ifade edilse de uygulanan politikaların sonuç değerlendirmelerine göre geleneksel ceza politikalarının da korunması gereken özellikleri olduğu keşfedilmiş ve bu özellikler çağın ihtiyaçlarına göre geliştirilerek suçlunun rehabilitasyonu ve topluma kazandırılması ile mağdurun haklarının gözetilmesi birlikte uygulamaya konulmuştur. Bununla birlikte denetimli serbestlik sisteminin geliştirilmesine yönelik çalışmalarda sert cezaların uygulanmasının tekrar suç işleme oranlarına bir etkisi olmadığı aksine mükerrir suçluluğu arttırıcı bir faktör olduğu, hatta denetimli serbestlik tedbirlerinin uygulanma sürecinde yükümlülükler uymamanın sonucu olarak esas cezanın infaz edilecek olmasının suçluyu programın esas amacından uzaklaştırdığı, suçlunun tedavisine yönelik çalışmaların suç önlemede başarı sağladığı ortaya konmuştur.¹⁵¹

Kısaca özetlemek gerekirse denetimli serbestlik sisteminde hukuki niteliği tespit kurumun uygulamada işlerlik kazanması ve toplum tarafından benimsenmesi için elbette ki önemlidir; ancak ceza politikasında çağa uyum sağlayan yaklaşımların benimsenmesi, toplum ve suçlu bireyin gözetilmesi kadar suçtan doğan mağduriyetin giderilmesinin de hedeflendiği bu sistemde öncelikli önemi haiz olan husus cezanın özel önleme amacını yerine getirecek olan bu tedbirlerin suçlu bireye, işlenen suç ve risk değerlendirmesine uygun olarak tespit edilmesi ve tedbirlerin işlerliğini ölçen çalışmaların yaygınlaştırılmasıdır.

Kanaatimizce mevcut ceza mevzuatı içerisine sonradan dâhil olan kurumun, Nursal'ın da belirttiği üzere cezalar ve güvenlik tedbirleri şeklinde düzenlenmiş bulunan iki izli sistem içerisinde tek başına ne güvenlik tedbiri ne de ceza olarak tespitine imkân vardır.¹⁵² Bu sebepten denetimli serbestlik tedbirlerinin güvenlik tedbirleriyle birlikte genel olarak tedbirler başlığı altındaki yeni bir düzenleme

¹⁵⁰ Duff, 2003: 181'den aktaran McNeill, *Credibility and Justice*, s. 18; Nursal ve Ataç, s. 84.

¹⁵¹ Andrews ve Bonta, s. 41, 44; Raynor, *Denetimli Serbestlik*, s. 19; George Mair ve Rob Canton, "Sentencing, community penalties and the role of the Probation Service", **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe ve Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 248-292, s. 270, 271.

¹⁵² Denetimli serbestlik tedbirlerinin esasını dava, duruşma veya cezaya hükmedilmesinin şartlı olarak ertelenmesi teşkil eder demek suretiyle söz konusu tedbirlerin ceza olarak nitelendirilemeyeceği ifade edilmiştir. Dönmezer ve Erman, *Ceza Hukuku-III*, s. 7; Nursal ve Ataç, s. 343; Önder, s. 262, 263.

dâhilinde ele alınması düzenli bir tasnif açısından yerinde bir tespit olarak değerlendirilebilecektir. Nitekim genel olarak güvenlik tedbirlerini niteleyen *suçta tekerrürü önleme, kişinin ıslah ve terbiyesi ile onun topluma tekrar kazandırılması, suç işleyerek tehlikeliliğini ortaya koyan kişinin eğitilmesi* gibi özellikler¹⁵³ denetimli serbestlik tedbirleri bakımından da geçerlidir. Üstelik bu nitelikler tedbirleri cezalardan ayıran faktörler arasında da yer almaktadır. Diğer yandan söz konusu denetimli serbestlik tedbirlerinin toplumsal cezalar olarak tasnif edilmesi de önerilmektedir. Öneri hukuki nitelendirme bakımından yerinde görünmekle birlikte böylesi bir tasnif mevzuatı başlıca gözden geçirmeyi gerekli kılacak ise mevcut durumda benimsenmesi mümkün görünen en pratik yolu tercih etmek faydalı olabilecektir. Kaldı ki, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Üye Ülkelere Kamusal Ceza ve Tedbirler Hakkında Avrupa Kurallarının Uygulanmasının Geliştirilmesi Konusunda R (2000) 22 sayılı Tavsiye kararında da üye ülkelere uygun kamusal ceza ve tedbirlerin oluşturulması, kullanımının geliştirilmesi ve hapis cezası yerine alternatif oluşturan hapis dışı kamusal ceza ve tedbirlerin tespiti gibi birtakım önerilerde bulunmaktadır.¹⁵⁴ Tavsiye kararda yer alan öneriler ülkelerin ceza politikalarına ilişkin genel iyileştirici öneriler olup, isim olarak bu şekilde bir tespit veya bağımsız bir kategori belirlemek zaruriyet teşkil etmemektedir.

IV. DENETİMLİ SERBESTLİĞE HÂKİM OLAN İLKELER

Uluslararası örgütlerin insan haklarına ilişkin sözleşme ve belgeleriyle ulusal mevzuatta yer alan anayasalarda güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklere dair ilkeler ceza adaletinde ve bu kapsamda yer alan denetimli serbestlik sisteminde de öncelikle gözetilmektedir. Bugün çoğu ülke denetimli serbestlik sistemlerine ilişkin mevzuatta söz konusu ilkelere yer vermekte, uygulamada ilkelere uygun işlem yapmakla sorumlu tutulmaktadır. Buna göre belli başlı ilkelere şu şekilde yer vermek mümkündür; insan onuruna saygı ve dürüstlük ilkesi, gizlilik ilkesi, tarafsızlık ilkesi, özel hayatın gizliliği ilkesi, ölçülülük ilkesi ve zorla çalıştırma yasağı.

¹⁵³ Artuk, Güvenlik, s. 473-476.

¹⁵⁴ Necati Nursal, **Uluslararası Cezaevi Kuralları, Uluslararası Cezaevi Standartları**, 2. Baskı, Avrupa Birliği Komisyonu Yayını, Ankara, 2006, s. 59, 60.

Türkiye’de denetimli serbestlik sistemine hâkim olan ilkeler, 5402 sayılı Kanunun 4. maddesiyle 2013 tarihli Yönetmeliğin 5. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; Türk hukukunda da, uluslararası alandaki denetimli serbestlik sisteminde benimsenen ilkelere paralel ilkelere yer verildiği gözlenmektedir. 5402 sayılı Kanun ile 2013 tarihli Yönetmelikte ortak yer alan ilkeler, insan onuruna saygı ve dürüstlük, gizlilik ve tarafsızlık ilkeleri olmakla birlikte Yönetmeliğin 6. maddesinde ayrıca çocuğun yüksek yararının gözetilmesine dair ilkeye yer verilmiştir. Söz konusu ilke gereği, Yönetmeliğin uygulanmasında yetişkin ile çocuklar hakkında yürütülecek işlemlerin ayrı ayrı yapılacağı ve çocuğun yüksek yararının korunmasına ayrıca özen gösterileceği belirtilmektedir.

A. İnsan Onuruna Saygı ve Dürüstlük İlkesi

Kamusal görevlerin yerine getirilmesi sırasında denetimli serbestlik görevlilerinin, insan haklarına saygı çerçevesinde, dürüst ve kararlılıkla hareket etmelerini ve görevlerini yerine getirirken denetimli serbestlikten yararlananlara karşı aşağılayıcı, onur kırıcı ve küçük düşürücü davranışlarda bulunmamalarını öngörmektedir. Bugün insan onuru ve haysiyetini güvence altına alan pek çok ulusal ve uluslararası düzenleme bulunmakta olup özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini bu belgelere örnek olarak göstermek mümkündür.¹⁵⁵ Buna göre; kişi hakkında denetimli serbestlik içeren bir hüküm tesis edilmesi halinde, insanlık dışı, onur kırıcı, kişiyi küçük düşürücü yükümlülöklere karar verilemeyecektir. Ayrıca personelin de denetimli serbestlikten yararlananlara karşı davranışlarında rencide edici olmaması ve insanca muamele göstermesi gerekmektedir. Nitekim suçlunun topluma kazandırılmasını amaçlayan bir müessesede aksi yönde bir uygulamaya başvurulması dahi düşünölememektedir.

¹⁵⁵ Söz konusu ilkeye, Bildirgenin 5. maddesinde yer verilmiştir. Buna göre; ilgili hükümde, “Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez” şeklinde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Usta ve Öztürk, s. 23; ilke; kişi dokunulmazlığı, kişinin maddi ve manevi varlığının korunması, kişi hürriyeti ve güvenliği gibi temel hak ve hürriyetlerle bütönlük arz etmektedir. Çolak ve Altun, Denetimli Serbestlik, s. 16.

B. Gizlilik İlkesi

Ceza adalet sürecinin diğer aşamalarında da gözetilmesi gereken bir ilke olup denetimli serbestlik görevlisinin, denetimli serbestlikten yararlanan ve ailesi hakkındaki bilgilerle, denetimli serbestlik sürecinde hazırlanan belge ve raporlarda yer alan bilgilerin yasal mevzuata göre tespit edilmiş ilgili kurum ve kişiler haricinde paylaşılmaması ile saklı tutulmasını ifade etmektedir.¹⁵⁶ Denetimli serbestlik süresince gizlilik ilkesine uygun davranılması aynı zamanda sanık veya hükümlünün denetimli serbestlik görevlisi ile güven ilişkisi içerisinde iletişim kurmasına da yardımcı olacaktır. Bu bakımdan özellikle çocuk ve genç sanık ile hükümlüler bakımından ilkenin gözetilmesine bilhassa önem verilmelidir.¹⁵⁷

C. Tarafsızlık İlkesi

Denetimli serbestlik personeline, kamu görevlerini yerine getirme sürecinde kurumdan yararlananlar hakkında ırk, din, dil, etnik köken, milliyet, cinsiyet, ekonomik ve sosyal durum, fiziksel ya da akli özellikler, siyasal ve dini görüş ile diğer duygu ve düşüncelerinden ötürü ayrımcılık yapılamayacağını ifade etmektedir. Buna göre; kurumda çalışanlar yaptıkları işlemler ile yürüttükleri etkinlik ve faaliyetlerde tarafsız ve adil davranmakla yükümlüdürler. Denetimli serbestlik personelinin tarafsızlığı sağlamada dikkat edeceği hususlar; hazırlanan raporlarda, bu raporlarda yer verilen değerlendirme ve önerilerde ve denetim ile rehberlik çalışmalarının sürdürülmesinde yasal mevzuatta öngörülen hükümlerden sapmaksızın hareket etmek ve hükümlüye yaklaşımda objektif bir tutum benimsemekle sağlanabilecektir. İlke ile işlemin taraflarının yapılan işleme güven duyması da sağlanmış olacaktır.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Kamer, Denetimli Serbestlik, s. 95; şüpheli, sanık veya hükümlünün müdafii ve avukatlarının, müvekkilli ile savunma mesleği çerçevesindeki ilişkilerinde söz konusu ilkenin gözetilmeyeceği belirtilmektedir. Çolak ve Altun, s. 16.

¹⁵⁷ Usta ve Öztürk, s. 24.

¹⁵⁸ Konuya ilişkin standart ölçme ve değerlendirme araçlarının olması gerektiğine ilişkin görüşe katılmakla birlikte, çalışanların hükümlülerin topluma kazandırılması ile ıslahında kendi mesleki bilgi ve deneyimlerine göre hareket etmelerini olumsuz olarak aktaran görüşe katılmamaktayız. Nitekim kurumun özelliklerinden biri de cezaların bireyselleştirilmesine hizmet etmesidir. Bu bakımdan yalnız hükmün verilmesi aşamasında değil, söz konusu programların belirlenmesi ve kişiye özgülenmesinde de bireyselleştirmeye hizmet edilmesinin mümkün olduğu görüşünü taşımaktayız. Konu hakkında

D. Özel Hayatın Gizliliği İlkesi

Genel olarak gizlilik ilkesi ile aynı amaçlara yönelmekte olup ilkenin yine ceza adaletinin tüm süreçlerinde gözetilmesi gerektiğini belirtmek mümkündür. Buna göre, denetimli serbestlik sürecinde kişi hakkında elde edilen bilgiler amacı dışında kullanılmamalı, kişinin toplumsal yaşamda suçlu olarak damgalanmasına yol açmamalıdır. Özellikle konutta infazına karar verilen hükümlünün denetiminde, denetime tabi olanın hakkında denetimli serbestlik kararı verilen kişi olduğu unutulmamalı, eğer varsa ailesi ve yakınları ile birlikte yaşayan hükümlünün denetimi ve izlenmesinde diğer fertlerin de özel hayatlarına saygı gösterilmeli ve gizlilik ilkesine uyulmalıdır. İlke, uluslararası belgeler arasında en çok başvurulan AİHS’de de güvence altına alınmıştır.¹⁵⁹

E. Ölçülülük İlkesi

Bilhassa işlenen suç karşılığında öngörülen yaptırımın ölçülü olması gerekliliğine işaret etmektedir. Söz konusu ilkenin, sadece cezalar bakımından öngörülmesi yeterli olmayıp denetimli serbestlik uygulamalarında da kişi hakkında verilen denetimli serbestlik kararıyla öngörülen yükümlülüklerin ölçülü olması gerekmektedir. Buna göre; özellikle cezasının infazını toplum içerisinde çekmeye devam eden hükümlüler hakkında, denetim süresi içerisinde öngörülen yükümlülüklerle bir nevi lütuf sağlandığı düşünülmemeli ve erteleme kararı verilen şüpheli, sanık veya hükümlülerin ceza sistemi dışına çıkarılarak tamamen serbest bırakıldıkları şeklinde bir kanıya varılmamalıdır.

F. Zorla Çalıştırma Yasağı

Kişinin emeğinin karşılığı olan ücret temin edilmeksizin çalıştırılmasını ifade etmektedir. İlgili yasak bugün küresel anlamda en kapsamlı geçerliliğe sahip olan

dikkat edilecek husus, bireyselleştirme gerçekleştirilirken tarafsız, adil ve objektif olunmasıdır. Usta ve Öztürk, s. 25; Çolak ve Altun, Denetimli Serbestlik, s. 16.

¹⁵⁹ AİHS m. 8, özel ve aile hayatına saygıyı düzenlemektedir.

AIHS’de de güvence altına alınmıştır.¹⁶⁰ Denetimli serbestlik bakımından yasak, kamu yararına çalıştırma yaptırımı bakımından göz önünde bulundurulmalıdır. Buna göre; kişi hakkında kamu yararına ücretsiz çalıştırma hükümlerinin uygulanma koşulları gerçekleştiği takdirde, kişinin hükmün uygulanmasına ilişkin rızası aranmalıdır. Nitekim kişinin sanık veya hükümlü sıfatını kazanması, insan haklarına ilişkin temel hak ve yükümlülüklerden muaf tutulması sonucunu doğurmamaktadır.

V. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA DENETİMLİ SERBESTLİK

A. İngiltere

İngiltere’de denetimli serbestlik kurumunun tarihçesi, gerek polislik gerekse ceza ve cezalandırmanın tarihçesine hâkim olan cezaevi tarihçesine nazaran büyük oranda keşfedilmemiş bulunmaktadır. Elde edilen bilgilerin de kendi uzmanlıkları kapsamında ek olarak ilgi göstermeleri üzerine daha çok denetimli serbestlik personellerinden (veya eski personellerden veya şimdi akademisyen olan personellerden) elde edildiği ifade edilmektedir.¹⁶¹ Ayrıca belirtmek gerekirse denetimli serbestlik kurumunun ülkedeki geçmişine bakıldığında bugünkü anlamda denetimli serbestlik sisteminden çok önleyici adalet kavramı çerçevesinde şekillenen denetimli serbestlik benzeri kurumların bu kapsamda ele alındığı görülmektedir.

İngiltere’de 1678 ve 1682 tarihleri arasında ölüm cezası alan hükümlülerin bu cezalarının infazı yerine Avustralya ve daha sonra Amerika’daki kolonilere sevk edilmeleri, hâkimlerinse hükümlerinde ölüm cezası yerine söz konusu sürgün cezalarını tesis edip ülkeye dönüşü yasakladıkları uygulamalar ilk örnekler arasında gösterilmektedir. Daha sonraları ise sistemin katı tutumunu değiştirmek amacıyla kolonilere gönderilen mahkûmların izinli olarak ülkeye dönmeleri uygun bulunmuş ve bu süreçte kendilerine temin edilen izin kâğıdı ile polis nezaretinde gözetim altında kalmalarına karar verilmiştir. İlerleyen zamanda cezanın önemli bir kısmının ülkede infaz edilmiş olması halinde kalan kısmın koşullu salıverme ile kolonilerde

¹⁶⁰ AIHS m. 4, kölelik ve zorla çalıştırma yasağını düzenlemektedir.

¹⁶¹ Mike Nellis, “Humanising Justice: the English Probation Service up to 1972”, **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe ve Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, (Humanising Justice), ss. 25-59, s. 28.

infaz edilmesine karar verilmiştir.¹⁶² Başlangıçta uygulamada ortaya çıkan kurum hukuki bir çerçeveye sahip olmamakla birlikte “gözetimin”¹⁶³ ilk örneklerinden sayılmaktadır.¹⁶⁴

İngiltere’de mahkemelerin muhtemelen gelecekteki kötü davranışın şüphelisi olan kişilere ceza vermeksizin göstermiş olduğu iyi davranışlar şeklinde kendini gösteren önleyici adaletin uzun örfi hukuk geleneği şüphesiz denetimli serbestliğin ilk örneklerini teşkil etmektedir. Buna göre; dolandırıcılara, serserilere, bilindik hırsızlara ve fahişelik yapanlara uygulanan teminat ile kasten öldürme suçu hariç diğer suçlara uygulanan kefaletin 19. yüzyılın temel önleyici adalet formları olduğu ve hatta bazen hapis cezası yerine kullanıldığı da belirtilmektedir.¹⁶⁵

Denetimli serbestliğin İngiltere’de ilk kanuni düzenlemesi 1879 tarihli “Basit Suçlara İlişkin Yargılama Kanunu (Summary Jurisdiction Act)” isimli kanundur; ancak bu zamana kadar büyük ölçüde özerk bölgesel yargıçlar suçlularla resmi olmayan, yasadışı yollarla ilgilenme konusundaki takdir yetkilerini korumuşlardır. Örneğin; Warwickshire yargıçları belirli genç suçluları teminat olmaksızın gözetim altında eski işlerine dönmeleri için serbest bırakmışlardır. Yine Hertfordshire’den matbaacı Frederic Rainer’in Güney Londra Sulh Mahkemesi yargıçlarını, alkolik suçluların iki misyonerin gözetimine bırakılması hususunda ikna etmek amacıyla İngiliz Yeşilay Kuruluşunun Kilisesine küçük bir bağış yapması da kuruma ilişkin tamamen bağımsız bir gelişmedir (1876).¹⁶⁶

Londra Emniyet Müdürlüğünde Suç Araştırma Dairesinin ilk başkanı olan avukat Howard Vincent o sıralar Amerika Massachusetts’te çocuk suçlular için uygulanmakta olan denetimli serbestlik sistemini bizzat görmüş ve kefalet sisteminin

¹⁶² Suçluların devlet otoritesi altında yarı serbesti ile cezalandırılmaları, İngiltere’nin hükümlüleri çalışmak üzere kolonilere göndermesiyle başlamıştır. İnfaz kurumlarındaki yoğunluğu azaltmak amacıyla 1587 öncesinde İngiltere sürgün yasasına uygun olarak kolonilere gönderilen hükümlüler ceza süresinin belirli bir kısmında kolonide çalışarak şartsız affedilmeye hak kazanıyorlardı. Cole-Smith, s. 556’dan aktaran Ahmet Caner Yenidünya, **Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Şartla Salıverme**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 55, 56; Dönmezer ve Erman, Ceza Hukuku-III, s. 68. Bu bakımdan kolonilere gönderilen hükümlüler hakkındaki uygulamalar, aynı dönemlerde sadece gözetimli serbestlik kararlarının değil ayrıca hapis rejiminde eğitim programları, çalışma ve iyi halin ödüllendirilmesi ile şartlı tahliye kararlarının da ilk örneklerini teşkil etmektedir.

¹⁶³ Gözetim (supervision), bugün İngiliz ceza hukuku sisteminde mahkeme kararıyla alınan ve zorlayıcı niteliğe sahip toplumsal cezaları ifade etmekte ve hapis cezasının bir kısmının şartlı olarak toplum içerisinde çektirilmesini öngörmektedir. Canton ve Hancock, s. 304.

¹⁶⁴ Vehbi Kadri Kamer, **Denetimli Serbestlik Kararlarının İnfazı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007, (Denetimli Serbestlik), s. 16; Çolak ve Altun, Denetimli Serbestlik, s. 3, 4.

¹⁶⁵ Nellis, Humanising Justice, s. 28.

¹⁶⁶ Nellis, Humanising Justice, s. 28; Kamer, Kararların İnfazı, s. 17.

yumuşak algısını bir çözüm yolu olarak gören bu sistemde denetimli serbestlik memuru olarak polis memurlarının görevlendirilmesini yerinde bir uygulama olarak değerlendirmiştir. Daha sonra ise 1886 yılında İlk Kez Suç İşleyen Suçlulara İlişkin Denetimli Serbestlik Yasa Tasarısını (Probation of First Offenders Bill) sunmuştur. Denetimli serbestlik konusundaki bu ilk yasal girişim kabul görmüş ve hâkimlerin mevcut uygulamalarından öteye gidemeyen 1879 tarihli Kanunu 1887 tarihli “İlk Kez Suç İşleyen Suçlulara İlişkin Denetimli Serbestlik Kanunu (Probation of First Offender’s Act)” izlemiştir.¹⁶⁷ Bu Kanuna göre; ilk kez suç işleyen kişilerin eylemleri iki seneyi geçmeyen bir ceza verilmesini gerektirdiği takdirde hükmün ertelenmesine karar verilirdi. Söz konusu kararın tesisi içinse suçlunun önceden herhangi bir suçtan mahkûm olmaması, mahkeme tarafından mevcut suçluluğunun tespit edilmiş olması şartlarının yanı sıra hâkimde bir daha suç işlemeyeceğine dair kanaat uyandırması ve verilen deneme süresi içerisinde tekrar suç işlemeyeceğine dair teminat vermesi veya kefil göstermesi gerekmekteydi.¹⁶⁸ Bahsedilen uygulamada şahsa verilen iki yıllık süre herhangi bir denetim içermediği için bugünkü anlamda bir denetimli serbestlikten çok erteleme kurumunun niteliklerine sahip olduğunu belirtmek mümkündür.¹⁶⁹

Yeni Hükümetin bir refah ölçüsü olarak toplum güvenliğini vurguladığı süreçte denetimli serbestlik sistemi adına, 1879 ve 1887 tarihli Kanunlar yürürlükten kaldırılarak hem hükümetin hem de sivil toplumun girişimleri sonucu 1907 tarihli “Suçluların Denetimli Serbestliği Kanunu (Probation of Offenders Act)” ile genel bir yasal düzenleme yapılması yoluna gidilmiştir.¹⁷⁰ Kanunun temel prensibinin ise suçlularla çalışmada “tavsiyede bulunmak, yardımcı olmak ve dostça davranmak”

¹⁶⁷ Nellis, Humanising Justice, s. 29; Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 81, 82.

¹⁶⁸ Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 82; Ataç, s. 37.

¹⁶⁹ Ertelme ilk halinde denetimli serbestlik kurumuna benzer şekilde oluşsa da aralarında temel bazı farklılıklar yer almaktadır. Örneğin; denetimli serbestlik uygulamasında her zaman suçlu hakkında verilmiş bir mahkûmiyet hükmüne ihtiyaç duyulmasa da ertelme için söz konusu şart aranmaktadır. Yine denetimli serbestlikte suçlunun çeşitli tedavi ve tedbirlerle toplum içerisinde ıslahına çalışılması yapıcı bir profil çizerken ertelemeye esas pişman olan suçlu hakkında ceza uygulanmasına yer olmadığı düşüncesidir. Dönmezer ve Erman, Ceza Hukuku-III, s. 12; Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 82.

¹⁷⁰ Nellis, Humanising Justice, s. 29; Kamer, Denetimli Serbestlik, s. 17.

olduğu belirtilmiştir. Kanun ayrıca denetimli serbestliği, “sistemik olarak organize, kamu tarafından finanse edilen, ulusal bir kurum” olarak takdim etmiştir.¹⁷¹

Yetişkin suçlular da baştan beri uygulama kapsamında yer almakla birlikte bu Kanunla ülkedeki asi gençliğin yeniden ahlaklı bir yaşama tarzı benimsemesi amaçlanmıştır. Kanunla aynı zamanda hem yüksek mahkemelere hem de ilk derece mahkemelerine, tek koşulu denetimli serbestlik kararında belirlenen kişi tarafından denetim ve gözetim olan 1 ve 3 yıl arası bir teminat süresi kapsamına girmek kaydıyla, cezayı erteleme ve suçluyu -hatta hüküm giymemiş sanığı- tahliye etme yetkisi verilmiştir. Kanunun temel prensibi değişmesine rağmen kanunkoyucular söz konusu uygulamanın geleneksel yöntemi daha sert şekilde yorumladığını belirtmektedirler. Ancak 1907 tarihli Kanuna bakıldığında diğer iki kanuni düzenlemeden ayrılan en önemli özelliğin denetimli serbestlik tedbirlerinin mükerrir suçlular için de (adam öldürme suçları haricinde) uygulanacak olması ve herhangi bir yaş sınırlamasının yer almaması dikkati çekmektedir.¹⁷² Bu dönemde sistem hakkında eleştirmenlerin temel kanaatleri iki yönde gelişmiştir; bazıları denetimli serbestliğin hukukun caydırıcı yönünü ortadan kaldıracığından endişelenirken diğerleri ise tedbirlerin örtülü bir şekilde polisin gözetim yetkisini arttıracığını belirtmiştir.¹⁷³

İçişleri Bakanlığı (Home Office), denetimli serbestliği yeni, uzman bir kurum olmaktan ziyade sivil toplumdaki gelişmeleri teşvik eden bir vasıta olarak görmekte ve denetimli serbestlik personelini bölgesel yargıçların çalışanları olarak planlayarak çalışanları da yine mahkeme ile toplum arasında aracı olarak değerlendirmektedir. Bakanlık bu dönemde polis memurlarının denetimli serbestlik personeli olarak görevlendirilmesine karşı çıksa da bu durum engellenememiştir. Bu dönemde sulh mahkemesi misyonerlerinin ilk kuşak denetimli serbestlik personeli olarak görevlendirilmesi asla öngörülebilir bir netice olmamakla birlikte bu durum daha çok bu işi yapacak iyi karakterli ve gönüllü olarak düşük ücretle çalışmaya razı kişi sayısının az olmasından kaynaklanmaktadır.¹⁷⁴

¹⁷¹ Samuel Joshua King, **Going Straight On Probation: Desistance Transitions and the Impact of Probation**, (Unpublished Doctorate Thesis), The University of Birmingham College of Social Sciences School of Social Policy, Birmingham, 2010, s. 14, 15.

¹⁷² Nellis, Humanising Justice, s. 29, Ataç, s. 37; Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 82.

¹⁷³ Nellis, Humanising Justice, s. 29.

¹⁷⁴ Nellis, Humanising Justice, s. 30.

1908 sonrası ülkede uzman çocuk mahkemelerinin gelişmesiyle çocukların hapis cezasının kötü etkilerinden uzak tutulması hedeflenmiş, denetimli serbestlik tedbirlerinin sayısı gitgide arttırılmış ve 1913 yılı itibarıyla sulh ceza mahkemesinde karara bağlanan hükümlerin %40'ını ise 7534 denetimli serbestlik tedbiri ile 6369 teminat-kefalet kararı oluşturmuş (aynı zamanda hükümlülerin %20'si para cezası ile, %30'u ise hapis cezası ile cezalandırılmıştır –bu kişilerin de %90'ı 3 aydan az olmak kaydıyla hapis cezasına tabi kılınmıştır-) ve bu kararlardan yalnız %5'i başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu dönemde denetimli serbestlik kararlarının çoğu çocuklar ve gençler için uygulanmıştır (%44'ü 16 yaş altı, %29'u 16-21 yaş arası, %27'si 21 yaş üstü).¹⁷⁵

1914 tarihli Ceza Adaleti Yasası (The Criminal Justice Act), İçişleri Bakanlığına açığa çıkması muhtemel denetimli serbestlik personeli sayısının artacağı umuduyla -21 yaş altı suçlularla ilgili olmak üzere- herhangi bir mezhebe bağlı olmayan hayırsever kitle ağının tertibi için mali destek sağlama imkânı vermiş; ancak I. Dünya Savaşının patlak vermesiyle bu yetki kullanılamamıştır. Savaş sonrası dönemde de mahkemelerin %25'i denetimli serbestlik memuru tayin edememiş; pek çok memur ise yarı zamanlı, yoğun iş yükü ve düşük ücretle çalışmış, bazense niteliksiz personel çalıştırılmıştır.¹⁷⁶

1922 yılında denetimli serbestliğin mahkemelerdeki farklı uygulamalarına dair bir rapor hazırlanmış ve 1923'teki yasama sonrası denetimli serbestlik memurlarının istihdamını karşılayacak ücretin yarısı ödenmeye başlanmış, nihayet sulh ceza mahkemesi faaliyet alanına atanmaları zorunlu hale getirilmiştir. 1925 yılında ise 1907 tarihli Kanunda birtakım değişiklikler yapılarak ilk defa kurumsal olarak bir denetimli serbestlik teşkilatının ortaya çıkması sağlanmıştır. Denetimli serbestlik memurlarına ödenen ücretler düzene girmiş, denetimli serbestlik mesleki bir derece olarak takdim edilmiş ve 1930'da Manchester, Birmingham ve Londra'daki üniversitelerle bağlantılı olarak uygun eğitim programları tanıtılmıştır.¹⁷⁷

¹⁷⁵ Nellis, Humanising Justice, s. 31.

¹⁷⁶ Nellis, Humanising Justice, s. 31, 32.

¹⁷⁷ Nellis, Humanising Justice, s. 32, 33; Kamer, Denetimli Serbestlik, s. 18; Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 82.

1925 yılındaki kanuni değişiklikten sonra 1948 yılına kadar sistemin iyileştirilmesine yönelik birkaç değişiklik daha yapılmış ve 1948 yılında yapılan önemli bir değişiklikle “*vatana ihanet ve adam öldürme*” suçları haricinde kalan tüm suçlar için denetimli serbestlik uygulanabilmesine karar verilmiştir. Denetimli serbestlik personeli içinse mahkeme suçluluğu tespit ettikten sonra suçun özelliklerine göre ve suçlunun kişiliğine uygun olan tedbirleri uygulaması görevi verilmiştir.¹⁷⁸

Kısmen bir bilim dalı olarak psikolojinin gelişmesiyle kısmen de Amerikalıların bireyle çalışma¹⁷⁹ tekniğinde sağladığı gelişmelerle 1930’larda denetimli serbestlik, geniş anlamda mesleki olarak sosyal çalışmanın¹⁸⁰ bir parçası olarak görülmüştür. Bu dönemde, ilgili alanla işbirliği içinde çalışmanın kurumun yetkinliğini arttıracığına, halka karşı kuruma daha açık bir kimlik kazandıracağına ve yargıçlarla çalışmada daha güvenilir bir ortam sağlayacağına inanılmıştır. Bu anlayış 1950-60’lar boyunca İngiltere ve Amerika’da tedavi edici modelin hâkim olmasını sağlamış ve suçun nedenlerinin keşfedilerek buna uygun müdahalelerin uygulanması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu süreçte rehabilite edici tedbirlerin öncelenmesi sayesinde dönem, ceza adaletinde refah dönemi olarak nitelendirilmiştir. 1960’larda denetimli serbestlikte yer alan metot ve yaklaşımlar etraflıca sorgulanmaya başlansa da temelde yer alan refahçı prensipler ve sisteme dair iyimser düşünce ve inançlar korunmuştur. Yine bu yıllarda, kurumda çalışan personellerin görev alanı genişleyerek nezarethaneler, tutukevleri ve ıslahevlerinde çalışmalar ve risk değerlendirmeleri yapmaları öngörülmüş, bunun sonuçlarına göre denetimli serbestlikten yararlanmaya uygun hükümlülere tespit etmeleri ile servisten yararlanan kişi sayısında artış sağlanmıştır. Ayrıca denetimli serbestlik personelleri mahkûmlara

¹⁷⁸ Kamer, Denetimli Serbestlik, s. 18; Yavuz, Karşılaştırmalı Hukuktaki, s. 82.

¹⁷⁹ Kavramın Türkçe karşılığı konusunda ortak bir tespit yer almamaktadır; ancak başka dilde geçen kavramların kelimeye dayalı çevirisinden ziyade (vaka çalışması şeklinde) içeriksel çeviri yapmanın yerinde olacağı belirtilmektedir. Buna göre; “casework” kavramı ile *sosyal çalışmacının bir başka kişiyle, kendisine başvuran sorun sahibiyle yaptığı çalışma* ifade edilir denmekte ve kavramın yerine Türkçe karşılık olarak “bireyle çalışma” ifadesi önerilmektedir. İlhan Tomanbay, “Sosyal Çalışma Disiplini ve Mesleğinde Kavram Sorunu”, **Bilim ve Ütopya Aylık Bilim, Kültür ve Politika Dergisi**, S. 80, Şubat 2001, ss. 34-37, http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tomanbay/sosyalcalisma_kavramSORUNU.htm, (21.08.2015), s. 35.

¹⁸⁰ Kavramın (social work) Türkçe karşılığı olarak diğer dillerdeki karşılıkları da göz önüne alınarak (Alm. sozialarbeit, Fr. social travail) “sosyal çalışma” önerilmektedir. Ayrıca yaygın olarak kullanılan “sosyal hizmetler (İng. social service, Alm. sozialer dients)” ifadesinin ise *mesleğin çalıştığı alanın adını* karşıladığı gerekçesiyle “sosyal çalışmadan” ayrıldığı belirtilmektedir. Tomanbay, s. 36.

mevcut düzenle başa çıkmaları için yardımcı olmuş, danışmanlık görevi üstlenmiş ve salıverilme öncesi destek olmuş daha az oranda olsa da aileler ile birlikte çalışmalar yapılmıştır.¹⁸¹ Buna rağmen, 1970’lerde denetimli serbestlikte temel değişikliğe neden olacak daha kuvvetli bir sorun ortaya çıkmıştır; etiketleme teorisyenleri ile yeni kriminolojistler denetimli serbestlikte tedavi edici metodu sorgulamaya başlamışlardır. En önemli sorun ise tedavi öngören müdahalelerin etkililiğini ölçen deneysel çalışmalardan ortaya çıkmıştır. Martinson’un sıklıkla belirttiği “nothing works”¹⁸² adlı yazı, 20. Yüzyılda denetimli serbestliğin gelişmesindeki kritik dönüm noktasına işaret etmekte ve tedavi öngören müdahalelerin yeniden suç işlemeyi azaltma yeterliğine sahip olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir. Bu dönemde mevcut sistemin rehabilite edicilik fonksiyonunun sıklıkla sorgulanması ise denetimli serbestliğin (ayrıca kamu hizmeti cezasının da) hapis cezasına alternatif yaptırım olarak kabul edilmesine neden olmuştur.¹⁸³ 1980’lerde denetimli serbestliğin büyük oranda hapis cezasına alternatif olarak görülmesi ile tedbirlerin daha sert olması için ek koşullar¹⁸⁴ ilave edilmiştir. Ayrıca 1980’ler boyunca cezaevi nüfusu artmaya devam ettiği için suçluyu hapisten uzak tutmak adına hizmet vermekte olan denetimli serbestlik kurumunun etkililiği sorgulanmıştır. Yine bu dönemde hükümet, denetimli serbestlik hizmetlerinin sorumluluğu hakkında sorular

¹⁸¹ Nellis, *Humanising Justice*, s. 34, 44; King, s. 15, 16; Yavuz, *Karşılaştırmalı Hukuktaki*, s. 82.

¹⁸² 1960’ların ortalarına gelindiğinde cezaevlerinin suçluları cezalandırmakla birlikte ıslah edip etmediğine ilişkin artan bir şüphecilikle karşılaşmış ve bu sebeple New York eyaleti cezaevi birimi, kurumsal ve kurumsal olmayan müdahalelerin rehabilite edici etkisinin incelenmesi için araştırma başlatmıştır. Martinson tarafından yürütülen araştırmada 22 yıl boyunca yapılan tüm çalışmalar incelenmiş ve mevcut şüpheleri destekleyen bir rapor yayınlanarak bu raporda müdahalelerin önemli ölçüde suçluluğu azalttığına ilişkin çok az kanıt olduğu ifade edilmiştir. Bazı çalışmalarda metadolojik eksiklikler bulunduğu için kesin sonuçlara varılamayacağı belirtilmişse de sonuç mesaj “Nothing Work” adlı çalışmada yer almış ve dönemin İngiliz ve Amerikan hükümetlerince rapor –içerdiği aksaklıklara rağmen- cezaevi harcamalarını sınırlandırma konusunda destek sağlayacağı için uygun bulunmuştur. Carol Hedderman, “Past, present and future sentences: what do we know about their effectiveness?”, **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe ve Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 459-485, s. 468.

¹⁸³ King, s. 17; Mair ve Canton, s. 252; Hedderman, s. 468, 469; McNeill, *Credibility and Justice*, s. 17, 18; Roy Bailey, Charlotte Knight ve Brian Williams, “The Probation Service as part of NOMS IN England Wales: fit for purpose?”, **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe ve Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 114-131, s. 115.

¹⁸⁴ 1982 tarihli “Ceza Adaleti Yasası (Criminal Justice Act)” ile önemli iki yükümlülük eklenmiştir; belirlenmiş aktivitelere katılma ve gündüz bakım evine gitme (bunlardan herhangi biri en fazla 60 gün olmak koşuluyla). Mair and Canton, p. 252. 2003 tarihli yasa ile İngiltere’de gündüz bakım evleri (day centre) , toplum sağlığı merkezleri (community rehabilitation centres) olarak tekrar tanımlanmıştır. Canton ve Hancock, s. 87.

sormuş ve bu hizmetleri özel sektör veya gönüllü kuruluşlar ile rekabete açmak için girişimlerde bulunmuştur.¹⁸⁵

1991 tarihli Ceza Adaleti Yasası (Criminal Justice Act), suçlular ile çalışmada “cezasını bulma (just deserts)” yaklaşımını uygulamaya getirmiştir. Denetimli serbestlik ise daha fazla suç odaklı olmuş, toplum içerisinde cezalandırma ile daha çok ilgilenilmiştir. Bu nedenle 1990’larda denetimli serbestlik cezalandırmaya bir alternatif olmaktan cezalandırmanın alternatif bir formu olmaya geçiş yapmıştır. Ceza adaleti prensipleri daha fazla siyasallaşmış ve suç ile onu işleyen suçluyla başa çıkmak için benimsenen yaklaşımlarda ani değişiklikler olmuştur. Yine bu yıllarda çoğunlukla uyuşturucu ve alkol tedavisiyle ilgili olmak üzere denetimli serbestlik tedbirlerine ek yükümlülüklerin sayısı arttırılmıştır. 1991 Yasası ile yeni bir yaptırım daha ortaya çıkmıştır; kefaletin bir koşulu olarak elektronik izleme denemelerinin sonuçları belirsiz olmasına rağmen 16 yaş ve üzeri suçlular için mahkemenin sokağa çıkma yasağı uygulaması da mümkün hale gelmiştir. Bu Kanunla denetimli serbestliğin içeriği tamamen değiştirilmiş, maddi olmaktan ziyade sembolik olarak kalsa da bir ceza niteliği kazanmış ve tek bir suçla ilişkin olarak başka bir ceza ile birleştirilebilme imkânı getirilmiştir.¹⁸⁶

1997 yılında seçilen yeni hükümet kendini “What Works” yaklaşımı ile kanıt odaklı (evidence-based)¹⁸⁷ çalışmaya adanmış ve genç suçluları gerçekleştirilmesi hedeflenen ceza politikalarında merkeze alarak ilk defa hapse giren genç suçlu

¹⁸⁵ King, s. 17; Mair ve Canton, s. 252, 253; Bailey, Knight ve Williams, s. 115.

¹⁸⁶ Mair ve Canton, s. 253-255; King, s. 18, 19; Nellis, Dim Prospects, s. 43.

¹⁸⁷ Evidence-based (policy-law), suçun nedenleri, ıslah edici programlar hakkındaki mevcut bilgiler ve suçlunun davranışlarını olumlu yönde değiştirmeye yönelik uygulamaların etkililiğini ölçen ve buna dair ölçülebilir sonuçlar elde eden çalışmaları ifade etmektedir. Bu sonuçlara dayanarak geliştirilen ceza adaleti politikaları ise “nothing works” ten yola çıkılarak neyin işe yaradığını/yarayabileceğini gösteren, tekerrür oranlarını azaltmayı hedefleyen çalışma ve politikaları (özellikle hükümet politikaları) belirtmek üzere “what works” kavramı ile ifade edilmektedir. İngiltere’de aynı hareket, 1990’larda rehabilitasyon programlarının yeniden suç işleme olasılığını azaltabileceğine dair inancın korunduğu girişimleri ifade etmektedir. Robert Martinson, “What works?-questions and answers about reform”, **National Affairs**, Sayı: 35, Bahar 1974, ss. 22-54, http://www.pbpp.pa.gov/research_statistics/Documents/Martinson-What%20Works%201974.pdf, (26.08.2015), s. 22, 23; Mair ve Canton, s. 252; Simon Merrington ve Stephen Stenley, “Effectiveness: who counts what?”, **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe ve Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 428-459, s. 440; James McGuire, “Is research working? Revisiting the research and effective practice agenda”, **Community Justice Issues for Probation and Criminal Justice**, (Ed. Jane Winstone ve Francis Pakes), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2005, ss. 257-283, s. 265.

sayısının azaltılmasını hedeflemiştir.¹⁸⁸ Denetimli serbestlik ve cezaevi araştırmalarının gelişiminde daha fazla stratejik vurgu yapılabilmesi için 1996’da araştırma birimi ile konuyla ilgili olan istatistiksel birimler bir araya getirilmiş ve 1997 itibarıyla denetimli serbestliğin etkili uygulamalar elde edebilmesi için çalışmalar yapmak üzere çeşitli komisyonlar kurulmuştur.¹⁸⁹

2000 yılında Ceza Adaleti ve Mahkeme Hizmetleri Kanunu (The Criminal Justice and Court Services Act 2000) yürürlüğe girmiş ve 2001’de İngiltere ve Wales kapsamında işlerlik kazanmak üzere Ulusal Denetimli Serbestlik Servisi (National Probation Service-NPS) kurulmuştur. Buna göre; bağımsız hizmet veren 54 bölgesel denetimli serbestlik birimi, polis teşkilatlanmasıyla paralellik teşkil edecek şekilde 42 bölgeye indirilmiş ve kuruma ulusal bir kimlik kazandırılmıştır. Ayrıca 1’i Wales, 9’u İngiltere’de çeşitli bölgeler olmak üzere 10 bölgesel idareci görevlendirilmiştir. Söz konusu Kanunla denetimli serbestliğin yaptırımlara yumuşak bir alternatif teşkil etmediğini ortaya koymak adına cezaları tanımlamak için kullanılan kelimelerde değişikliklere gidilmiştir. Değişiklikler sonucunda ise denetimli serbestlikte “toplum”, “cezalandırma” ve “rehabilitasyon” kavramlarına merkezi olarak yer verilmiştir. Geçmişte benimsenen suçlunun bireysel kazanımı ve tedavisinden uzaklaşarak işlediği suçun karşılığı olan yükümlülükleri yerine getirdiği, işbirliğinde başarısız olduğu takdirde hakkında kovuşturmanın yürütüldüğü uygulamalar ağırlık kazanmış ve suçluya yönelik tedavilerde daha ziyade suç oranlarının azaltılması amaçlanmış, tedavilerin suçludan çok topluma yararlı olduğu kabul edilmiştir. 2000 yılına kadar sadece cezaevleriyle ilgili sorunları ele alan ombudsmanın bu tarihten itibaren Ulusal Denetimli Serbestlik hizmetlerinden yararlanan kişilerle ilgili sorunları da inceleyebilmesi mümkün hale gelmiştir. Bu dönemde denizaşırı ülkelerde uygulanmakta olan programların (özellikle Kanada, Kuzey Amerika ve Avustralya olmak üzere) İngiltere’de de benimsenmesine çalışılmıştır; ancak terimlerin ülke diline çevrilmesinde sıkıntılar baş göstermiş ve hâlihazırda söz konusu ülkelerin (ilgili programlar açısından) uygulama geçmişine

¹⁸⁸ King, s. 21; Rod Morgan ve Tim Newburn, “Youth Justice”, **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe ve Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 292-322, s. 299.

¹⁸⁹ Chris Lewis, “Working for community justice: a Home Office perspective”, **Community Justice Issues for Probation and Criminal Justice**, (Ed. Jane Winstone ve Francis Pakes), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2005, ss. 106-130, s. 109.

sahip olmayan İngiltere’de gerek kurumun gerekse personelin başarısı açısından beklenen sonuçların elde edilemediği yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur. Süreç içerisinde karşılaşılan diğer bir sorun ise birkaç yılda geliştirilen ve bölgesel ihtiyaçlara göre şekillenen programların uygulanmasına onay verilmezken birden kabulüne karar verilen yabancı programlara yerel uygulamalarındaki işlerliğine güvenilerek onay verilmesi olmuştur.¹⁹⁰

2000 yılında kabul edilen kanunu takip eden bir sonraki ceza kanunu ise 2003 tarihli Ceza Adalet Kanunu (Criminal Justice Act 2003)’dur. Yeni düzenlemede Kanun, oranlılığı gözetmek pahasına yeniden suç işleme oranlarının düşürülmesine öncelik vermiş, yaklaşım olarak caydırıcılık vasıtasıyla bu oranları düşürmeyi hedeflemiş; bu da denetimli serbestlik sisteminde birtakım sorunlara yol açmıştır. Söz konusu düzenleme kısa süreli hapis cezasına mahkûm olanlar için de (12 ay ve daha az olmak üzere) uygulanabilmekte olup toplumsal cezaların karışık bulunması sebebiyle “*custody-plus*” olarak anılan, cezaevinde başlayıp toplum içerisinde denetim ve gözetimle sona eren süreci ifade etmektedir.¹⁹¹ Program ile istenilen amaçlara ulaşılamamasının temel nedenleri arasında bilişsel-davranışsal öğrenme programlarına dayalı uygulamaların 2 hafta gibi kısa sürelerde verilmesi, cezaevi dışındaki uygulamalar bakımından denetimli serbestlik personelinin takip imkânının kısıtlı oluşu ve özünde toplumu korumayı önceleyen, suçluyu ikinci plana iten toplumsal cezaların suçlu için rehabilitasyondan çok baskıcı bir tasarrufu ifade etmesi gösterilmektedir.¹⁹² Bu bakımdan süreç içerisinde önemli bir dönüm noktası olarak görülen hareket ise 2005’te kamu yararına ücretsiz çalışmanın gelişmiş toplumsal cezaların yerini alması olmuştur.

¹⁹⁰ King, s. 21, 22; Canton ve Hancock, s. 179, 180; Rod Morgan, “Probation, governance and accountability”, **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe ve Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 90-114, s. 96, 97, 102; C. Lewis, s. 124, 125.

¹⁹¹ Kanunda yer alan söz konusu düzenleme, John Halliday ve ekibi tarafından İç İşleri Bakanlığına (Home Office) sunulmak üzere hazırlanmış olan Halliday Raporu ile teklif edilmiştir. Düzenlemeyle amaçlanan tekrar suç işlemenin önlenmesi ve suçlunun salıvermeden sonra kendi haline bırakılmasının önüne geçilmesidir. İlgili rapor için ayrıca bkz. <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+/http://www.homeoffice.gov.uk/documents/halliday-report-sppu/chap-1-2-halliday2835.pdf?view=Binary>, (28.08.2015); Gough, s. 93, 99; King, s. 23; Peter Raynor ve Maurice Vanstone, “Towards a correctional service”, **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe ve Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 59-90, s. 75.

¹⁹² Gough, s. 94, 95.

2004 yılında kurulan Ulusal Suçlu Yönetim Servisi (National Offender Management Service) ise ülkede cezaevi ve denetimli serbestlik hizmetlerinin tek çatı altında toplanmasını sağlamıştır. Sistemin ortaya çıkmasında etkili olan faktörler yeniden suç işlemenin azaltılmasına yönelik uygun ceza ve yükümlülüklerin tespitinde hiçbir kurumun sorumluluk almaması, kısa süreli hapis cezasına mahkûm olanlara gereğince yardım edilememesi ve hapishanelerin mevcut aşırı nüfusu olmuştur. Denetimli serbestlik kapsamında yer alan hizmetlerin çeşitliliği diğer organizasyonlarla işbirliği içerisinde çalışmayı gerekli kılmakla birlikte kurumun kendi bütçesi ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalacağından özel sektör ve gönüllü kuruluşların ilgili hizmetleri karşılamada daha çok katılımının sağlanması öncelenmiştir.¹⁹³ Bu dönemde Suçlu Yönetim Modeli (The Offender Management Model) ile getirilen bir yenilik de iki bilgi teknolojisi sistemine işlerlik kazandırmak olmuştur. Ulusal ve bireysel olmak üzere veri saklama ve sağlamaya yönelik sistemler ile kurumlar arası yardımlaşma sağlanmış ve özelde bireye uygun denetimli serbestlik hizmetlerinin tespiti ve takibinde, genelde ise uygun hükümet müdahalelerinin tespitinde bu verilerden yararlanılması amaçlanmıştır.¹⁹⁴

2006 yılında suçlu yönetimi sistemi hapishanelerde de kullanılmaya başlanmış ve sistemin özelliklerinden biri olan yönetim ile müdahalenin ayrı koldan işlemesi birçok denetimli serbestlik bölgesini etkilemiştir. 2007’de ilgili birimin (NOMS) İç İşleri Bakanlığından (Home Office) ayrılarak cezaevleri ve denetimli serbestlik birimlerine ilişkin sorumluluğun yeni Adalet Bakanlığına (Ministry of Justice) devredileceği belirtilmiştir. Yine 2007’de kabul edilen Suçlu Yönetimi Kanunu (The Offender Management Act 2007) ile bilhassa denetimli serbestlik

¹⁹³ Ulusal Suçlu Yönetim Servisinin (NOMS) kurulmasında, Patrick Carter isimli işadamlarının ıslah edici hizmetlere dair kapsamlı bir araştırma yazısında yer alan teklif etkili olmuştur. Değerlendirme kapsamında ele alınan konular başlıca kısıtlı kaynakların etkili kullanımı, kurumlar arası işbirliği, cezaevi nüfusunun azaltılması, insanların suç işleme nedenleriyle buna uygun suçlu yönetimi, yeniden suç işlemenin önlenmesi ile toplumun korunmasıdır. Metin için ayrıca bkz. <http://www.cjp.org.uk/EasysiteWeb/getresource.axd?AssetID=454&type=full&servicetype=Attachment> (28.08.2015). Raynor and Vanstone, s. 75-77; Canton ve Hancock, s. 175; C. Lewis, s. 125, 126.

¹⁹⁴ OASys ve C-NOMIS adlı bilgi teknoloji sistemlerinden ilki cezaevi ve denetimli serbestlik kurumları tarafından kullanılan ulusal ve bölgesel değerlendirme sistemini ifade etmektedir. İlgili verilerden yararlanmak suretiyle yeniden suç işleme oranlarını düşürmeye yönelik hareket planları hazırlanmakta ve suçlunun toplum dışı kalması önlenerek devletin sağlık, eğitim, iş bulma gibi ilgili kurumları ile işbirliği sağlanmaktadır. İkinci sistem ise, suçlu ile bizzat ilgilenilecek olan denetimli serbestlik görevlisi ile idarecinin suçlu hakkında bilgi sahibi olmasını ayrıca tutuklular için güvende olduklarına, denetimli serbestlikten yararlanmakta olanlar içinse toplum içerisinde düzenli ve uygun olarak denetime ve gözetime tabi tutulduklarına dair verilerin elde edilmesine yardımcı olmaktadır. Canton ve Hancock, s. 176; King, s. 25.

hizmetlerinde gelişme kaydedilmesi hedeflenmiştir. Özellikle belirlenen zaman dilimi içerisinde suçlu hakkında elde edilen verilerin değerlendirilmesi, kamu yararına ücretsiz çalışma gerekliliklerinin yerine getirilmesi, suçlunun belirlenen zamanlarda randevularına gelmesi, cezalandırılma öncesi raporlarının zamanında tamamlanması gibi konulara önem verilmiştir. Bu dönemde uygulamaların eleştirilen yönü ise suçlu için tahsis edilen randevularda zamanlama ve belirli denetimli serbestlik yükümlülüklerinin tamamlanma oranına verilen önemin, suçluyla kurulan iletişime veya ortaya konan işin niteliğine verilmemesi olmuştur. Aynı zamanda kişi odaklı çalışmalar yerine bürokratik işlemlerin yoğunlaştığı, risk derecelendirmelerine odaklı mekanik çalışmaların da sürece bir katkı sağlamadığı gözlenmiştir.¹⁹⁵

Suçlu yönetimine yapılan önemli miktarda devlet harcamasına rağmen yeniden suç işleme oranlarında dikkate değer bir düşüş elde edilememiş ve bu sebeple de hükümetin etkili denetimli serbestlik sistemi için tekliflerin görüşüldüğü birtakım çalışmalarından sonra 2013 yılında sunduğu tasarı 2014'te Suçlu Islah Kanunu (The Offender Rehabilitation Act) adı ile kabul edilerek 2015'te yürürlüğe girmiştir. Bu dönemde uygulamaya konan reform programı ile suçluların toplum içerisinde idaresiyle ilgili yöntemlerde değişikliklere gidilmiş ve çeşitli denetimli serbestlik hizmetlerinin sağlanmasında özel sektöre devirde artış yaşanmıştır.¹⁹⁶ Ancak mevcut ve gerçekleşmesi beklenen değişimler gerek uygulamada ve akademik çevrede gerekse ilgili hizmetlerden yararlanmakta olan suçlular açısından tedirginlik yaratmıştır. Hizmetlerin denetimli serbestlik alanında hiç tecrübesi olmayan şirketlere ihale usulü devri ve yönetimin risk kategorilerine göre tasnifi suçluların ticari ürün misali algılanmasına neden olmuş, kamu sınırlandırmalarından kurtulma olasılığına rağmen denetimli serbestlik personeli değişikliklerden oldukça etkilenmiş¹⁹⁷, suç işleyen bireyin karmaşık kişisel ve sosyal sorunlara sahip

¹⁹⁵ Canton ve Hancock, s. 387; Morgan, s. 106-109. Denetimli serbestlikte geline süreç hizmetleri rehabilite edici olmaktan uzaklaştırarak cezalandırıcı-risk odaklı olmasına yol açmıştır. Hükümetin ilgili Kanun tasarısında belirttiği cezaevi artış programları, risk değerlendirmenin artması ve cezalandırmada benimsenen popülist yaklaşımların korunması ile insancıl yaklaşımdan uzaklaşıldığı belirtilmektedir. Bu haliyle sistem, suç teşkil eden davranışları ele alırken “niçin” den çok “ne” sorusuna yönelmiş görünmektedir. King, s. 30-35.

¹⁹⁶ Home Office Ministry of Justice, “2010 to 2015 government policy: reoffending and rehabilitation”, Policy paper, 26.03.2013 (Güncellenmiş: 08.05.2015), <https://www.gov.uk/government/publications/2010-to-2015-government-policy-reoffending-and-rehabilitation/2010-to-2015-government-policy-reoffending-and-rehabilitation>, (10.09.2015).

¹⁹⁷ Paul Senior, “Editorial-Probation: Peering Through the Uncertainty”, **British Journal of Community Justice**, Cilt: 11, Sayı: 2/3, Kış 2013, ss. 1-8,

olabileceği ihtimali ve suç öyküsü arka plana itilmiş, vakalarda rakamsal başarı odaklı yaklaşımlar benimsenmiş ve son dönem reformlarında suçlunun süreç içerisinde pasif konumda kaldığı gözlenmiştir. Buna göre; son düzenlemeler neticesinde gözlenen değişim sadece denetimli serbestlik kurumu açısından değil genel olarak ceza adalet sistemi içerisinde yozlaşmaya neden olacağı endişesiyle karşılanmıştır.¹⁹⁸

B. Amerika

Ceza adalet sistemine pek çok ıslah edici seçenek sunan denetimli serbestliğin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki tarihi genel olarak denetimli serbestliğin kökeni açıklanırken aktarıldığı üzere 1841'de John Augustus'un alkolik bir adamın kefaletini ödemesi ve onu gözetimine almasına dayanmaktadır. Çocuklar için denetimli serbestlik sistemine benzer uygulamalar 1869 yılında başlamakla birlikte resmi olarak sistemin ilk kez kabulü ise 1878 tarihinde Massachusetts eyaletinin sistemi çocuk mahkemesinde benimsenmesi ile gerçekleşmiştir. Aynı eyaletin ceza mahkemelerinde denetimli serbestliğin daha kapsamlı kullanımına ilişkin ikinci bir yasa da 1891 yılında kabul edilmiştir.¹⁹⁹ 1916 yılına kadar teamül

<http://www.cjp.org.uk/EasySiteWeb/GatewayLink.aspx?allId=7438>, (23.09.2015), s. 1, 5; Anne Robinson, "Transforming Rehabilitation: Transforming the Occupational Identity of Probation Workers?", **British Journal of Community Justice**, Cilt: 11, Sayı: 2/3, Kış 2013, ss. 91-103, <http://www.cjp.org.uk/EasySiteWeb/GatewayLink.aspx?allId=7438>, (23.09.2015), s. 92; Steven D. Calder and Anthony H. Goodman, "Transforming Rehabilitation, a Fiscal Motivated Approach to Offender Management", **British Journal of Community Justice**, Cilt: 11, Sayı: 2/3, Kış 2013, ss. 175-188, <http://www.cjp.org.uk/EasySiteWeb/GatewayLink.aspx?allId=7438>, (23.09.2015), s. 181-185; Gwen Robinson ve diğerleri, "Criminal Justice Identities in Transition: The Case of Devolved Probation Services in England and Wales", **British Journal of Criminology**, Advance Access published Mayıs 19, 2015, doi: 10.1093/bjc/azv036, <http://bjc.oxfordjournals.org/content/early/2015/05/18/bjc.azv036.full.pdf>, (23.09.2015), s. 2, 3.

¹⁹⁸ Yazar, endişesini dile getirirken adaleti sağlamanın kabulü mümkün olmayan bir görev olarak değerlendirilemeyeceğini, bunun bir vatandaşlık görevi olduğunu belirtmektedir. Ayrıca vatandaş olarak karşılıklı yükümlülüklerimizi tümünden satışa çıkarmayı gözetirsek aramızdaki ahlaki bağları zayıflatacağımızı ifade etmektedir. Fergus McNeill, "Transforming Rehabilitation: Evidence, Values and Ideology", **British Journal of Community Justice**, Cilt: 11, Sayı: 2/3, Kış 2013, (Transforming Rehabilitation), ss. 83-87, <http://www.cjp.org.uk/EasySiteWeb/GatewayLink.aspx?allId=7438>, (23.09.2015), s. 83-85; Calder ve Goodman, s. 177.

¹⁹⁹ Denetimli serbestlik kavramının doğuşu, İngiltere'de ruhban sınıfının dokunulmazlık hakkı, erteleme, sığınma hakkı gibi kavramlarla ilişkilendirilerek cezanın yüklenmesi veya infazının askıya alınması ile ilişkilendirilmekteyse de bugünkü anlamda denetimli serbestliğin kökeni ıslah edici fonksiyonunun da bulunması sebebiyle Amerika'da John Augustus'un uygulamasına dayandırılmaktadır. Arne R. Johnson, "Recent Developments in the Law of Probation", **Journal of Criminal Law and Criminology**, Cilt: 53, Sayı: 2, Yaz 1962, ss. 194-206,

hukukuna dayalı denetimli serbestlik uygulamaları federal mahkemelerde ve bazı eyalet mahkemelerinde yayginken Amerikan Yüksek Mahkemesi, federal mahkemelerin cezanın yüklenmesi ve infazının ertelenmesi konusunda teamül hukukuna göre asli yetkiye sahip olmadıklarını karara bağlamış; bu kararı takiben Ulusal Denetimli Serbestlik Birliği (National Probation Association) ve diğer denetimli serbestlik sistemi savunucularının federal bir denetimli serbestlik kanununun gerekliliği için harekete geçmesiyle 4 Mart 1925'te ilk ulusal eyalet yasası yürürlüğe girmiştir (Act of Congress). Bu yasa ile yargıçlara denetimli serbestliğin hüküm ve koşullarını belirlemeye kadar varan geniş yetkiler tanınmıştır. Kuvvetler ayrılığının korunmasına ilişkin yargısal endişelere cevaben söz konusu yasa ceza mahkemelerini denetimli serbestlik koşullarını değiştirmek veya hükmü iptal etmek konusunda özellikle yetkilendirmiştir. Bu dönemde denetimli serbestlik kurumu insancıl ve hapis cezasına alternatif yararlı bir uygulama olarak görülmüş, mahkemeler tarafından denetimli serbestliğin iyiliksever yönünün açıkça ortaya konmasıyla suçlunun daha geniş koruma talep etmesinin önüne geçildiği belirtilmiştir. Buna rağmen yetersiz miktardaki Kongre ödeneklerinin ilk kez temin edilebildiği 1930 yılına kadar denetimli serbestlik uygulamaları kuvvetli şekilde desteklenememiştir.²⁰⁰

Çocuklara yönelik denetimli serbestlik uygulamaları daha erken dönemde kabul edilmekle birlikte yetişkinlere yönelik uygulamalar için halk desteğinin sağlanması çok daha güç olmuştur. Yetişkinler için denetimli serbestlik

<http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5085&context=jclc>, (22.10.2015), s. 194; konuya ilişkin olarak diğer bir yazar ise denetimli serbestliğin tarihsel kökeninin Londra'da İngiliz avukat ve ceza bilimci Mathew Davenport Hill veya Boston'da John Augustus'un çalışmalarına dayandığı konusunun tartışmalı olduğunu belirtmektedir bkz. Norval Morris ve Michael Tonry, **Between Prison and Probation**, Oxford University Press, New York Oxford, 1990, s. 27; Robert D. Hanser, **Introduction to Corrections**, SAGE Publications, United States, 2013, s. 134, 135; Louis J. Sharp, "Modern Sentencing in Federal Courts: The Effect of Probation and Parole", **American University Law Review**, Cilt: 12, Haziran 1963, ss. 167-177, <https://www.wcl.american.edu/journal/lawrev/12/12-2.cfm>, (22.10.2015), s. 167, 168; Joan Petersilia, "Probation in the United States", **American Probation and Parole Association-Perspectives**, Bölüm I, Yaz 1998, (Probation-I), ss. 30-41, http://www.appa-net.org/eweb/Resources/PPPSW_2015/docs/sp98pers30.pdf, (22. 10. 2015), s. 32, 33; Vehbi Kadri Kamer, Denetimli Serbestlik, s. 69.

²⁰⁰ Johnson, s. 194, 195; Joel R. Moore, "United States Probation System", **Journal of Criminal Law and Criminology**, Cilt: 23, Sayı: 4, Kış 1932, ss. 638-648, <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2327&context=jclc>, (23.09.2015), s. 640; Mihal Nahari, "Due Process and Probation Revocation: The Written Statement Requirement", **Fordham Law Review**, Cilt: 56, Sayı: 4, 1988, ss. 759-782, <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2782&context=flr>, (23.09.2015), s. 765, 766; Sharp, s. 168.

uygulanmasını öngören kanunu ilk kabul eden eyalet 1901 yılında New York olmuştur. 1927 yılına gelindiğinde ise Wyoming haricinde tüm eyaletler çocuklara yönelik denetimli serbestlik kanununu kabul ederken denetimli serbestliğin resmi olarak ilk kez düzenlendiği 1878 yılından 1938 yılına kadar toplam 37 eyalet, Kolombiya Bölgesi ve Federal Hükümet gerek çocuklar gerekse yetişkinler için denetimli serbestlik uygulamalarını öngören kanunları kabul etmişlerdir. 1943 yılında federal denetimli serbestlik sistemi tarafından resmi olarak ilk defa hüküm öncesi inceleme raporu kavramı ortaya çıkarılmıştır. Çocuklara yönelik denetimli serbestlik kanunun tüm eyaletler tarafından kabulü 1954 yılında gerçekleşirken yetişkinlere yönelik yasal düzenlemelerin tüm eyaletlerce kabulü 1956 yılını (yasayı en son onayan eyalet Mississippi olmuştur) bulmuştur.²⁰¹

Federal Denetimli Serbestlik Kanununda (The Federal Probation Act) 1930'da yapılan değişiklikle denetimli serbestlik personelinin şartlı tahliye kurumu ile işbirliği içerisinde çalışması öngörülmüştür. Denetimli serbestlik ve şartlı tahliye kurumlarının birliğinden oluşan bu birimin idaresi Amerikan Başsavcılığı bünyesinde sürdürülmüştür. Denetimli serbestlik personelleri ise 1939'da Kongre tarafından Amerikan Federal Mahkemeleri İdari Şubesinin kurulmasıyla İdari Şube müdürünün gözetiminde çalışmaya başlamışlardır.²⁰²

Amerika'da kanunkoyucular denetimli serbestliğin gözetim koşulları ve süreci ile ilgili olarak en azından belirli derecede birlik ve tutarlılık arzu etmektedirler; ancak büyük ölçüde kurumun ülkedeki teşkilatlanması ve yasal düzenlemeler buna engel olmaktadır. Örneğin; yetişkinler için denetimli serbestlik hizmetleri bazı eyaletlerde merkezi tek bir kurum tarafından idare edilebiliyorken diğer bazı eyaletlerde ise çeşitli bölgesel kurumlar tarafından veya iki idari usulü de benimseyen karma yöntemle yürütülmektedir. Genel olarak bakıldığında ise ülke genelinde denetimli serbestlik hizmetleri altı farklı kategoriye ayrılmaktadır; ülke çapında, belediyenin idari teşkilatı altında veya eyalet çapında yürütülen çocuklar için bağımsız denetimli serbestlik hizmetleri, ilk derece mahkemeleri veya belediye tarafından idare edilen bağımsız denetimli serbestlik birimleri, idari bölgeye (vilayet) kendi denetimli serbestlik birimini idare etme yetkisi veren ve eyalet kanun ve tüzüklerine göre idare edilen denetimli serbestlik birimleri, eyalet çapında hizmet

²⁰¹ Petersilia, Probation-I, s. 33; Hanser, s. 135, 136.

²⁰² Sharp, s. 168.

veren ancak tek bir merkezden idare edilen denetimli serbestlik birimleri, eyalet çapında denetimli serbestlik ve şartlı tahliye hizmetlerini bir arada sunan merkezler ve son olarak mahkemelerin kolu olarak ulusal düzeyde idare edilen federe birimler.²⁰³ Bununla birlikte bugün için ülke genelinde şartlı tahliye ile denetimli serbestlik görevlerini bir arada yürüten kurumlardan %90'ı eyalet düzeyinde çalışmalarını sürdürmektedir. Böylece şartlı tahliye genellikle eyalet düzeyinde, denetimli serbestlik ise bölgesel düzeyde faaliyet göstermektedir.²⁰⁴

Ülke çapında düzenli denetimli serbestlik uygulamalarının olmamasına neden bir diğer faktör ise; bazı eyaletlerde denetimli serbestliğin birkaç temel koşulu varken diğerlerinde yargıçların ve denetimli serbestlik personellerinin önceden saptanmış belirli koşullar şablonuna göre denetimli serbestliğe dair bir hüküm tayin etmesini açıkça gerektiren kapsamlı bir koşullar listesi bulunmasıdır. Genel düzenleme bu şekilde olmakla birlikte hakkında denetimli serbestlik kararı verilen belirli tipte suçlular için yargıçlara ayrıca ihtiyari olarak uygulanan ek koşullar tespit etme yetkisi de verilmiş olup bu yetkiden genellikle cinsel suçlar işleyenler veya madde bağımlısı suçlular hakkında hüküm tesisinde yararlanıldığı gözlenmiştir.²⁰⁵

Amerikan cezalandırma felsefe ve uygulamalarındaki değişiklikler büyük oranda 1970'lerden sonra gündeme gelse de daha esnek ceza kanunlarından ilki 1950 (30 Eylül 1950) tarihli Federal Gençlik Islah Yasası (Federal Youth Corrections Act)'dır. Bu Yasaya göre hükmün uygulanmasında daha esnek prosedürler benimsenmiş, daha yoğun kurumsal tedavi programlarının belirlenmesi ve uygulanan tedaviden maksimum yarar elde edildiğinde de gencin gözetim altında salıverilmesi mümkün hale gelmiştir. Söz konusu Yasa, Cezaevleri Bürosu (Bureau of Prisons) müdürünün yeterli olanaklara ulaşıldığına dair onay vermesiyle 1953'te Mississippi Nehri güneyinde, 1956'da ise ülkenin geri kalanında uygulamaya konmuştur. 1961'de aynı Yasada uygulamada rastlanan açık haksızlığı gidermek adına

²⁰³ Yazar teşkilatlanmayla ilgili olarak pek çok davada denetimli serbestliğin yürütülmesinde suçun ağırlığına göre belirleme yapılmasını önermektedir. Buna göre; gözetim, ağır suçlarla ilgili olduğunda eyalet düzeyinde çalışan personel tarafından, hafif suçlarda ise yerel (bölgesel) yönetimlere ait denetimli serbestlik birimleri tarafından yapılacaktır. Çocuklar içinse bağımsız bir birim tarafından veya kapsamlı yetişkin denetimli serbestlik birimlerinin alt bir birimi olarak teşkilatlanma önerilmiştir. Hanser, s. 136, 137; Michelle S. Phelps, "The Paradox of Probation: Community Supervision in the Age of Mass Incarceration", *Law & Policy*, Cilt: 35, Sayı: 1-2, Ocak-Nisan 2013, ss. 51-80, <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3780417/>, (23.09.2015), s. 56.

²⁰⁴ Travis III, s. 385.

²⁰⁵ Hanser, s. 139, 140.

değişikliğe gidilmiş ve bu sayede denetimli serbestlik kararıyla gözetim altında olan genç suçluya, kuruma göre mahkûmiyeti genç suçlu olması sebebiyle bir kenara bırakıldığı için, mahkeme tarafından başlangıçta belirlenen denetimli serbestlik süresi sona ermeden önce mahkeme hükmü ile koşulsuz tahliyeden yararlanma imkânı sağlanmıştır.²⁰⁶

Bu dönemde genç suçluların ihtiyaçlarına yönelik programlar oluşturulmasına çalışılmış, rehabilite edici faaliyetler önem kazanmış ve şartlı tahliye kurumları da genç suçluların toplum içerisinde gözetimini öncelemiştir. Uygulamaların yararlılığını değerlendirmek adına yapılan çalışmalarda, özellikle zor davalarda denetimli serbestlik personelleri ile yargıçlara daha detaylı bilgi verilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, özel psikiyatrik ve tıbbi bir çalışmaya ihtiyaç varsa veya ek olarak eğitsel, mesleki ve sosyal geçmişe dair bilgi gerektiğinde suçlu hakkında genellikle gözlem yöntemlerine başvurulmuştur.²⁰⁷

1950'ler ile 1970'ler arası dönem denetimli serbestlik kurumu açısından görece belirsiz bir şekilde gelişmekle birlikte genel anlamda Amerikan ceza hukuku sisteminde hapis cezasına alternatif, orta derecede ağır yaptırımlar öngören öneriler sunulmuş, uygulamada gözlenen adaletsizlikler ile farklılıkları ortadan kaldırmak adına çalışmalar yürütülmüştür. 1970'lerin ortalarına kadar Amerikan yargısı çeşitli girişimlerde bulunsa da eyalet çapında bir cezalandırma standardı belirleyememiş ve kat ettiği süreçte hapis dışı yaptırımlar açısından anlamlı standartların geliştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Amerikan Hukuk Enstitüsünün 1962 yılında Model Ceza Yasasını (The Model Penal Code) yayınlamasıyla ülke çapında sadece maddi ceza hukukunda bir dönüm noktası yaşanmamış ayrıca muhakeme sürecindeki eylemler daha adil, cezalar ise daha tahmin edilebilir bir niteliğe kavuşmuştur. Model Ceza Yasası, hapis dışı yaptırımların aslen tercih edilecek olmasını açıkça ifade etmiştir.²⁰⁸ Yasaya göre hapis cezası ile diğer yaptırımlar arasında bir tercih yapılması söz

²⁰⁶ Yasa, genç suçluyu mahkûmiyet anında 22 yaşın altında olan kişi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, mahkûmiyet bir önkoşuldur, duruşma yapılmasını gerektiren yetişkinlere özgü ceza muhakemesi süreçlerinden olmakla birlikte 18 yaş altı çocuk suçlular için öngörüldüğü üzere suçluluğa ilişkin bir hüküm değildir. Yasada söz konusu durum için belirlenen alternatiflerden biri de genç suçlunun denetimli serbestlik altında gözetimine karar verilmesidir. Sharp, s. 170-172.

²⁰⁷ Yazar, bu yöntemden hüküm öncesi araştırma (inceleme) raporunun yerine geçmesi amacıyla yararlanılmadığını aksine bunun, denetimli serbestlik personeli tarafından toplum içerisinde daha fazla bilgi toplamanın mükemmel bir yolu olduğunu belirtmiştir. Sharp, s. 174, 175.

²⁰⁸ Yasada (bölüm 7.01 (1)) "...madıkça mahkeme, bir suçtan ötürü mahkûm olmuş kişiyle hapis cezası uygulamaya koymaksızın muhatap olacaktır" hükmü yer almaktadır. Morris ve Tonry, s. 44.

konusu olduğunda çoğu suç bakımından hapis cezası yerine denetimli serbestliğin uygulanmasına olanak sağlanmıştır. Bu dönemde suçlunun rehabilite edilmesine yönelik, ihtiyaçlarına göre şekillenen yaptırımlar çoğu çalışma tarafından cezalandırmanın rastgele yapıldığı gerekçesiyle adaletsiz bulunmuş ve cezaevi davranışlarının gözlenmesiyle suçlunun gelecek davranışlarının öngörülebileceğini belirten iyileştirmeye dayanan modern cezalandırma sistemi riyakârlık olarak değerlendirilmiştir. Yine 1980'lere kadar geçen sürede özellikle hırsızlık, soygun, saldırı gibi sokak suçlarında yaşanan hızlı ve bir o kadar inanılmaz artışın sebebi olarak benimsenen yeni ceza adalet sistemi gösterilmiştir. Gerek basın, gerek halk, gerekse pek çok kamu görevlisi tarafından suç oranlarındaki artış, yargılama sürecinde (denetimli serbestlik uygulamalarının da içinde yer aldığı) hafif cezai yaptırımların kabulü ile ilişkilendirilmiştir. Dönem ceza politikasında denetimli serbestliğin kurtarıcı bir kurum olarak değerlendirilmesine karşıt görüşler, kurumun hapis cezasına alternatif olmasının yanında sosyal kontrolü sağlamak amacıyla kapsamının oldukça genişletilmesi endişelerini dile getirmişlerdir.²⁰⁹

Amerikan denetimli serbestlik tarihinde önemli bir gelişme de şartlı tahliye/denetimli serbestlik yükümlülüklerinin ihlali halinde kurumdan yararlanmakta olan kişiye, sistemin temel amaçlarından olan topluma entegrasyon göz önüne alınarak birtakım koruyucu haklar sağlanması olmuştur. Yüksek Mahkeme, yükümlülüklerin ihlali halinde özgürlüğün kaybını ağır bir hüküm olarak değerlendirmiş ve kişinin tahliye/denetimli serbestliğin iptali kararına karşı birtakım özel koruyucu haklara sahip olduğunu belirtmiştir. Mahkemenin 1972 yılında *Morrissey v. Brewer* davasında ve takiben 1973 yılında *Gagnon v. Scarpelli* davalarında vermiş olduğu kararlar neticesinde artık kişi, şartlı tahliye/denetimli serbestlik yükümlülüklerini ihlal ettiği takdirde doğrudan özgürlüğünü kaybederek hapis cezasına mahkûm olmayacak hükmün iptalinden önce şartların

²⁰⁹ 1970'lerde eyalet ve vilayetlerde hapis cezası hükümlerini azaltmak amacıyla denetimli serbestliğin yaygınlaşması amaçlanmıştır; ancak daha sonra araştırmacılar, artan denetimli serbestlik kararlarının diğer tüm yaptırım türlerinde (özellikle hafif suçlar bakımından) de artışa neden olduğunu bulmuşlardır. İleriki tarihlerde yapılan diğer bir araştırmaya göre ise, bu artışın sebebi tek başına denetimli serbestlikten kaynaklanmamakta, ancak sistemi de yine tek başına kurtarıcı olarak ön plana çıkarmamaktadır. Sorunun daha ziyade kurumun yapısıyla bağdaşmayan sıkı denetim ve uygulama farklılıklarından kaynaklandığı belirtilmiştir. Son olarak yazarın makalesine konu çalışmada da ülkenin artan hapis nüfusuna yönelik ulusal krizin aşılmasında dosyaların denetimli serbestlik kurumuna naklinin başarı sağladığına ilişkin bulgular elde edilmiştir. Phelps, s. 52, 53, 61; Morris ve Tonry, s. 44-46; Petersilia, Probation-I, s. 33.

değerlendirileceği bir duruşma yapılacaktır. Buna göre; öncelikle yararlandığı kurumun (şartlı tahliye/denetimli serbestlik) şartlarını ihlal ettiğine dair yazılı olarak bilgilendirilecek, kişi duruşmada dinlenecek, delillerini sunma imkânı verilecek ve dilerse gönüllü tanık çağırabilecek, kimliğin açıkça ifşasının tehlike yaratmayacağı hallerde aleyhe tanıklık yapanlarla karşılaştırılarak sorgulanabilecek, duruşma bağımsız ve tarafsız bir mahkeme heyeti tarafından yürütülecek (denetimli serbestlik açısından özellikle iptali gerektiren şartların oluştuğunu tespit eden görevlinin heyette yer almaması açısından) ve hükmün esası kişiye yazılı olarak bildirilecektir. Ayrıca bu duruşma, şahsın avukat talebinde bulunması halinde veya şartlı tahliye memurunun aleyhe tanıkların duruşmada hazır bulunması talebi halinde ertelenebilecektir.²¹⁰ Bu duruşmanın önemi şartların ihlal edildiğine ilişkin delillerin, üzerinden çok zaman geçmeden değerlendirilebilmesi ve bu iki kurumun amaçlarına hizmet eder şekilde hapis cezasını uygulamaktansa hükümlüye kendini ifade etme olanağı yaratmasıdır.

1970’li yıllarda denetimli serbestlik hizmetleri ve organizasyon yetersizliğinin ulusal düzeyde dikkat çekmesiyle 1973 yılında Ceza Adaletinde Standartlar ve Amaçlar Ulusal Danışma Kurulu (National Advisory Commission on Criminal Justice Standards and Goals) kurulmuştur. Bu dönemde özellikle suçun önlenmesi ve risk yönetimi gibi konular önem kazanmış ayrıca mevcut sistemde arka planda kalan haksızlığa maruz kalan mağdur ile toplum güvenliği gibi konular ön plana çıkmıştır.²¹¹ Suçluluğun azaltılmasında etkili olan yöntemlerin tek başına

²¹⁰ Marcia W. Sullivan, “Implications of Morrissey v. Brewer for Prison Disciplinary Hearings in Indiana”, **Indiana Law Journal**, Cilt: 49, Sayı: 2, Kış 1974, ss. 306-319, <http://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2955&context=ilj>, (16.09.2015), s. 307, 311; Vincent O’Leary ve Kathleen Hanrahan, “The Impact of Morrissey and Gagnon on Parole Revocation Proceedings”, **Journal of Criminal Law and Criminology**, Cilt: 69, Sayı: 2, Yaz 1978, ss. 160-169, <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6066&context=jclc>, (16.09.2015), s. 161-165; Yazar makalesinde denetimli serbestlik ve şartlı tahliyenin birbirinden tamamen farklı kurumlar olduğunu anımsatmaktadır; ancak hükümlünün söz konusu duruşma hakkı bakımından genel özellikler ve şartlar çok büyük farklılıklar teşkil etmemektedir (ayrıca belirtmek gerekirse federal ve farklı eyalet hukuku sistemlerine göre de uygulama birtakım farklılıklar gösterebilmektedir). H. Richmond Fisher, “Parole and Probation Revocation Procedures after Morrissey and Gagnon”, **Journal of Criminal Law and Criminology**, Cilt: 65, Sayı: 1, 1974, ss. 46-61, <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5884&context=jclc>, (20.09.2015), s. 48, 49, 55, 57, 60; Eserde bu iki kurumun oldukça benzer olmakla birlikte idari bakımdan farklılıklar taşıdığı anımsatılmaktadır. Travis III, s. 385, 399; Hanser, s. 141, 148, 149; Nahari, s. 771.

²¹¹ National Crime Prevention Council, “United by Prevention”, Community Justice Concepts and Strategies, APPA, 1998, s. 30; Adriaan Lanni, “The Future of Community Justice”, **Harvard Civil**

kanunkoyucuların düzenlemeleriyle keşfedilmesinin mümkün olmadığı, toplumsal bir sorun olan suç ve suçluluğun bizzat toplumun da katkısı ile azaltılabileceği görüşü savunulmuştur. Ancak gerek halk gerekse kanunkoyucular, suçlunun ıslahına yönelik stratejileri ona karşı bir ayrıcalık olarak görmeye devam etmiş ve sistem cezaların yumuşatılması olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemde, önceki dönem ceza hukuku politikalarına hâkim olan sosyal kontrol amacı terkedilmişse de yeni politikaların belirlenmesinde siyasi otoriteler söz sahibi olmuş, aksini iddia eden veriler elde edilmesine rağmen rehabilite edici uygulamaların etkili olmadığına dair akademik çalışmalar yayınlanmıştır.²¹² Bu sebeplerden ötürü onarıcı ceza adaleti uygulamalarında yeni bir döneme girilerek denetimli serbestlik, şartlı tahliye gibi hemen çoğu sistemde suçlu hakkında risk değerlendirmesi yapılmış ve bu risk faktörüne göre karar vermek üzere denetimli serbestlikten hapis cezasına kadar çeşitli yaptırımlar sınıflandırılmıştır. Bu dönemde temel amaç risk değerlendirmesi yöntemi ile suçlunun tekrar suç işlenmesini önlemek olmuştur. Ayrıca çoğu eyalette cezaların, caydırıcı olma fonksiyonu ön plana alınarak ağırlaştırılmasına karar verilmiştir. 70’lerde benimsenen bu yaklaşım kimi yazarlarca denetimli serbestliğin bu dönemde yalnızca hapis cezasına alternatif olarak uygulanmadığını, giderek artan sayıda insanı ceza adalet sisteminin kontrolü altına almakta olduğunu ve en hafif suçlarda dahi denetimli serbestliğe karar verilerek uygulamasının genişletilmeye çalışıldığını, bu bakımdan değerlendirmek gerekirse sistemin amacına uygun işletilmediğini belirtmişlerdir.²¹³ 1973 yılında var olan sistemin yapısal olarak

Rights-Civil Liberties Law Review, Cilt: 40, Sayı: 2, Yaz 2005, ss. 359-405, http://www.law.harvard.edu/students/orgs/crcl/vol40_2/lanni.pdf, (21.01.2016), s. 375; Petersilia, s. 33.

²¹² Kay Prannis, “Promising Practices in Community Justice: Restorative Justice”, **Community Justice Concepts and Strategies**, APPA, 1998, ss. 37-58, s. 40, 41; William D. Burrell, “Trends in Probation and Parole in the States”, **The Book of the States** (Ed. Keon S. Chi), Cilt: 37, Lexington KY Council of State Governments, 2005, ss. 595-600, http://knowledgecenter.csg.org/kc/system/files/burrell_1.pdf, (21.01.2016), s. 595; Yazar, bu dönemde sonuç odaklı değerlendirme yapıldığı için suçlunun rehabilite edilmesine yönelik stratejilerle elde edilecek olan kamu yararının ikinci planda kaldığını ve bu sebeple sistemin başarısız olarak nitelendirildiğini belirtmektedir. Mario Paparozzi, “Historical Lessons and Emerging Trends in Parole and Probation”, **The Book of the States** (Ed. Keon S. Chi), Lexington KY Council of State Governments, 2003, ss. 508-515, <http://knowledgecenter.csg.org/kc/system/files/paparozzi.pdf>, (21.01.2016), s. 2, 3; Petersilia, Probation- I, s. 37.

²¹³ Vincent O’Leary ve Todd R. Clear, “Community Corrections Approaching the 21st Century”, **National Institute of Corrections**, Washington DC, Ocak 1997, ss. 1-60, s. 6-8; National Crime Prevention Council, s. 33-35; Yazar 1970’lerde başlayan bu akımın günümüzde de devam ettiğini belirtmektedir. Fiona Doherty, “Obey All Laws and Be Good: Probation and the Meaning of Recidivism”, **Georgetown Law Journal**, Cilt: 104, Sayı: 2, 2016, ss. 291-354,

geliştirilmesi ve kapsamlı kullanımını yaygınlaştırmak adına kurulan Ceza Adaletinde Standartlar ve Amaçlar Ulusal Danışma Kurulu, yönetimin eyalet çapında birleştirilmesi hususunda mahkeme ve diğer onarıcı adalet mekanizmalarına nazaran daha güçlü bir duruş sergilemiştir. Hizmet ve görevlerin yerel ve bölgesel düzeyde yerine getirilmesi ile personel desteğinin eyalet çapında tedariki teklif edilmiştir. Amerikan tarihinde ilk defa, eyaletler onarıcı ceza adalet sistemine ilişkin tavsiye ve standartların geliştirilmesi için ayrılan bütçeyi üstlenerek, bütçe miktarını arttırmıştır. Buna göre; mahkeme, sanık masrafları ile onarıcı adalet mekanizmalarının işletilmesinden doğan masraflar, kovuşturma faaliyetinde merkezi teknik yardım için gerekli olan masraflar (merkezi yönetimden kaynaklanan diğer masraflar hariç olmak üzere) ile laboratuvar hizmetleri, bilgi sistemleri ve iletişim ağları, yönetim ve danışma hizmetleri, yerel polis eğitim ve maaşları gibi diğer birtakım kolluk masraflarının bu bütçeden karşılanmasına karar verilmiştir.²¹⁴ Ayrıca kurul, karma cezalandırma usullerine eleştiri getirerek özellikle, yasal dayanağını 1958 tarihli Federal yasa tasarısında bulan “*split sentence*” (parçalı-bölünmüş ceza) uygulamasını kapsamlı olarak incelemek adına 1975 yılında bir projenin yürütülmesine ön ayak olmuştur. Projede, düzenlemenin kavramsal çerçevesi, düzenlemenden yararlanan suçluların karakteristiği ve düzenlemenin etkileri üzerinde durulmuş, sadece denetimli serbestlikten yararlananlar ile “*split sentence*” hükmü neticesinde denetimli serbestlikle birlikte hapis cezasının uygulandığı hallerde suçluların tekrar suç işleme sıklığı incelenmiştir. Yine bu dönemde, mağdur hakları hareketi ile denetimli serbestlik hizmetleri kapsamında suçlu hakkında düzenlenen hüküm öncesi araştırma raporlarında değişikliğe gidilmiştir.²¹⁵ Mağdur etki beyanı (victim impact statement)

<http://georgetownlawjournal.org/files/2016/01/Doherty-ObeyAllLawsandBeGoodProbationandtheMeaningofRecidivism.pdf>, (08.03.2016), s. 340; Lanni, s. 390.

²¹⁴ Daniel L. Skoler, **Criminal Justice Organizations, Financing and Structure: Essays and Explorations (Visiting Fellowship Program)**, National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice, Haziran 1978, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/45883NCJRS.pdf>, (21.02.2016), s. 1, 2, 56; Petersilia, Probation-I, s.33.

²¹⁵ “*Split sentence*” şeklinde parçalı-bölünmüş cezaların daha önce ceza adalet sistemiyle hiç ilişkisi olmamış veya çok az olmuş kişiler için hapis cezası riski ile kişiyi şok etmesi amaçlanmaktadır. Buna göre; kişilerin denetim-gözetim süresince hapis cezasına maruz kalmamak için yükümlülüklerine uyacağı ve tekrar suç işlemekten kaçınacağı beklenmektedir. Ancak; araştırma sonuçları hapis cezasına mahkûm olanların “*split sentence*” şeklinde karma ceza alanlardan, karma ceza alanların ise yalnız denetimli serbestlikten yararlananlardan daha yüksek oranda tekrar suç işlediklerini göstermektedir. 1974 tarihli çalışma da aynı şekilde denetim-gözetim yükümlülüklerinin ihlaliinde karma ceza alanlar ile yalnız denetimli serbestlikten yararlananlar arasında anlamlı bir fark olmadığını

olarak anılan sisteme göre; yalnızca denetimli serbestlikten yararlanan şahsa ilişkin koşulların raporda yer almasının doğru olmadığı aynı zamanda mağdurun da suçtan doğan her türlü zararı denetimli serbestlik personeline anlatması ve bu ifadelere söz konusu raporda aynen yer verilmesi gerekliliği üzerinde durulmuş ve böylece hâkimin daha objektif karar alabileceği ifade edilmiştir.²¹⁶

1980’li yıllarda Amerika’da denetimli serbestlik, ilk ortaya çıktığı zaman benimsediği yalın halinden bir hayli uzaklaşmıştır. Suçluyu hapisanenin yozlaştırıcı etkisinden uzak tutarak ona yasalara uyan birey olma hususunda yardımcı olmayı amaçlayan kurum, daha sıkı kurullar benimseyen bir kimliğe bürünmüştür. Bu dönemde yalın denetimli serbestlik uygulamaları yeterli görülmemekle birlikte daha etkili bir suç kontrol mekanizması yaratmak amacıyla ara yaptırımlar (*Intermediate sanctions/punishments*) benimsenmiştir. Bu yaptırımlara örnek olarak; yoğun denetim-gözetim (*intensive supervision*), kamu hizmet cezası, ev hapsi, para cezası, tedavi emri, zararın aynen iadesi, genç suçlular için uygulanan eğitim kampları (*boot camp*) ve yasadışı elde edilen malvarlığının müsaderesi gösterilebilir.²¹⁷ 1983’te Georgia Eyaletinin harcamaların azalacağı ve suçta tekrerrün önleneyeceği iddiasıyla yoğun denetim ve gözetim (*intensive supervision*) programları hayata geçirilirken buna ilaveten öncelikle New Mexico’da, sonrasında daha kapsamlı bir uygulamayla Florida’da suçluların elektronik izlenmesine geçilmiştir.²¹⁸ 80’li yıllarda ara

belirtmektedir. Konuya ilişkin araştırmalar uygulamanın başarılı olduğu sonucuna varmamıştır; ancak “*split sentence*” hükmü Amerika’da bugün hala yürürlükte olan alternatif yaptırımlardandır. Nicolette Parisi, “A Taste of the Bars”, **Journal of Criminal Law and Criminology**, Cilt: 72, Sayı: 3, Güz 1981, ss. 1109-1123, <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6255&context=jclc>, (08.03.2016), s. 1113-1115, 1123.

²¹⁶ Söz konusu değişikliği eleştirenler, raporda mağdur ifadelerine yer vermenin hâkimi, suçlu hakkında önyargıyla değerlendirme yapmaya iteceğini belirtmişlerdir; ancak araştırmalar hâkimlerin daha yüksek ceza verme oranlarında bir değişiklik olmadığını göstermiştir. Todd R. Clear, George F. Cole ve Michael D. Reisig, **American Corrections**, Ninth Edition, Wadsworth Cengage Learning, USA, 2011, s. 210.

²¹⁷ “*Intermediate sanctions/punishment*” ile ilgili olarak doktrinde farklı kullanımlar yer almaktadır. Kullanımın analitik bir önem teşkil etmediği belirtilirken daha ziyade ifade şekline göre tercihte bulunulmuştur. Buna göre; “*punishment*” ifadesinin yarattığı algı daha kuvvetli iken “*sanction*” ifadesinin toplum tarafından rehabilitasyon, salıverilme gibi uygulamaları da kapsadığı düşüncesiyle adaletin sağlanmadığı yanılgısına neden olduğu belirtilmektedir. Bunun dışında doktrinde “*intermediate penalty*” ifadesinin kullanımına da rastlanmaktadır. Morris ve Tonry, s. 4, 5; Clear, Cole ve Reisig, s. 81, 233; Travis III, s. 296; Doris L. MacKenzie, **Sentencing and Corrections in the 21st Century: Setting the Stage for the Future**, Department of Justice, National Institute of Justice, Washington DC, USA, Temmuz 2001, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/189106-2.pdf>, (20.10.2015), s. 11.

²¹⁸ Petersilia, Probation-I, s. 33.

yaptırımların ortaya çıkma ve sıklıkla tercih edilme nedeni öncelikle suçlu birey sayısı ve hapisane nüfusunun artmasıdır. Bu sebeple sadece basit suçlar için değil bazı orta dereceli hatta ağır suçlar için bile hapis dışı yaptırımların uygulanması gerekmiştir. Ayrıca risk yönetimi ile toplum güvenliğinin sağlanması amacı da diğer bir etken olarak gösterilmektedir. Bu dönemde toplumun beklenti ve düşünceleri de büyük oranda ceza politikası ile uyum içerisinde olmuş, belirli suçlular için alternatif yaptırımların uygulanması desteklenirken suçlunun işlediği suçun karşılığını/cezasını görmesi gerektiği düşüncesi terkedilmemiştir. Bu sebeple, aynı dönemde bir grup Kanadalı araştırmacının rehabilite edici kurumların doğru uygulandığı takdirde gerçekten başarı sağladığına ilişkin çalışmaları yayınlanmakta iken Amerika’ da denetimli serbestlik ve şartlı tahliye gibi kurumlardan rehabilite edici izlerin silinmesine çalışılmıştır. 1980 sonrası on yıllık dönemde (ve 90’ların başlarında) hükümetin cezalandırma faaliyetlerine ayırdığı bütçe eğitim ve ulaşım için ayrılan toplam bütçenin 3’te 2’sini bulmuş; ancak ilgili kurumların uygulanmakta olan sistemin etkililiğini ölçmeden bir diğerine geçmesi sebebiyle ve başarısız şekilde planlanmış yeni sistemlerin bütçe desteği ve istemci bulma hususunda mevcut sistemle yarışması sonucunda başarı sağlanamamıştır. Denetimli serbestlik ve şartlı tahliyede toplum güvenliğini gündeme getiren yeni sistem bu dönemde oldukça destek görmüşse de bu destek daha çok deneysel gerçeklikten ziyade ideolojik amacı temsil etmiştir. Tekerrürün ve harcamaların azaltılmasını hedefleyen sistem her ne kadar halkın ödetici adalet düşüncesini hafifletiyor görünse de uygulanan programların değerlendirme bulguları, sistemin en iyi ihtimalle suçlu bireyin tekrar suç işlemesinde hiçbir etkisinin olmadığını, en kötü ihtimalle ise olumsuz etkisinin olduğunu göstermiştir. Bu dönem ceza politikasında gerçekleştirilen değişikliklerden çıkarılan en önemli derslerden biri, suç ve suçluluğun önemli bir toplum sağlığı problemi olduğu (sosyal anlamda) ve bu döneme kadar kendilerini diğer asli kurumlardan ayıran hukukun yerine getirilmesi, suçlunun tedavisi ve sosyal hizmetlerden sorumlu kurumların çalışmalarını işbirliği içerisinde yürütmedikleri takdirde ceza adaletini gerçekleştirmede başarı sağlayamayacaklarını fark etmeleri olmuştur.²¹⁹

²¹⁹ 1980-1988 yılları arasında Amerika’da hapisanelerin (federal ve eyalet) nüfusu neredeyse iki katına çıkmış; ancak aynı dönemde adam öldürme, hırsızlık ve soygun suçlarında yaklaşık çeyrek

1990'ların ilk dönemlerinde gerek eyalet düzeyinde gerekse ulusal düzeyde gözetim, denetimli serbestlik yükümlülüklerinin ihlali ve ihlal halinde cezalandırılma üzerinde durulmuş rehabilitasyon niteliği arka planda kalmıştır. Bu durum, denetimli serbestlik personelinin kâğıt üzerinde çalıştığı zamanı arttırırken suçlunun denetim ve gözetimine daha az vakit ayrılmasına neden olmuştur. 1991'de Amerikan Adalet Bakanlığı, yoğun denetim/gözetim programlarının ülke çapında tanıtımı ve geliştirilmesi için bütçe ayırmıştır; ancak bu dönem denetimli serbestlik hizmetlerinde genel olarak yaşanan finansman sıkıntısı, kurumun etkililiğine odaklanılmasından çok yönetimin öncelikle mali krizleri atlatarak ayakta kalmayı hedeflemesine yol açmıştır. Hüküm öncesi raporları, kurumun dosya yükü nedeniyle ya kısaltılmış ya uygulamadan kaldırılmış, risk temelli suçlu sınıflandırma sistemleri tanıtılmıştır. Önceki dönem rehabilitasyon programlarının işe yaramadığı fikrine karşılık bu dönemde Amerika, Kanada ve İngiltere'de mükerrerliği azaltmada neyin başarılı olduğunu keşfetmeye yönelik sosyal bilim araştırmaları yapılmıştır. Buna göre; suçlu davranışlar yıllardır suçun sebeplerini sosyal yapıyla açıklayan ve bireysel suçlu davranıştan daha çok birikmiş suç oranlarını açıklamakla ilgilenen sosyolojik temelle açıklanırken bu dönemde gerek politikacılar gerekse araştırmacılar tarafından ıslah edici tedavi programlarının etkinliğini genişleten psikolojik yaklaşımlar yeniden keşfedilmeye başlanmıştır. Amerika genelinde toplum temelli ıslah kurumları risk kontrol modelinden risk yönetim modeline kaymaya başlamış ve bu modelle güvenilir, etkili, uygun müdahale araçlarıyla suçlunun yasaya uyan bir birey olması amaçlanmıştır. Denetimli serbestlik kurumunun temel işlevlerinden birinin, suçlu bireyin ihtiyaçları doğrultusunda tasarlanmış bir program hazırlamak olduğu ifade edilmiş aynı zamanda uygulanan programların etkililiğini araştıran kapsamlı çalışmalar yapılmıştır. Suçlunun ihtiyaçlarına göre şekillenen (alkol veya uyuşturucu bağımlılığı, akıl hastalığı, cinsel suçlular, alkollü sürücüler, çete üyeliği veya şiddet suçluları gibi suçlular bakımından) programlar denetimli serbestlik personelinin de mesleğinde uzmanlaşmasını gerektirmiş, bunun sonucunda personellere sıkı uzmanlık eğitimleri verilmiştir. Bu şekilde ilgili diğer resmi kurumlarla işbirliği içerisinde çalışarak kurumun uygulama alanı genişletilmiştir. 90'lı yıllarda denetimli serbestlik

oranda düşüş yaşanmıştır. Morris ve Tonry, s. 5, 47; O'Leary ve Clear, s. 7, 8, 42; Travis III, s. 299, 300, 400; Paparozzi, s. 511, 512; Burrell, s. 4.

hizmetlerinin teşkilatlanmasında genel eğilim merkezileşme doğrultusunda olmuştur. 1996 yılında bütün eyaletlerin dörtte üçü yetişkin denetimli serbestlik hizmetlerini yürütme organının çatısı altında birleştirirken, kurum bütçesinin idaresi de merkezi yürütmeye devredilmiştir.²²⁰ 1995’e kadar geline on yıllık dönem, en iyi şekilde, yoğun denetim/gözetim (yoğun denetimli serbestlik) programlarının uygulandığı ve geliştiği dönem olarak nitelendirilmektedir. Bu süreçte, neredeyse tüm büyük denetimli serbestlik veya şartlı tahliye kurumları yoğun gözetim, elektronik takip, ev hapsi, uyuşturucu testi ve aynı oranda olmasa da eğitim kampı -genç suçlular için- (boot camp) ve günlük eğitim merkezi programları (day reporting –treatment-centers) geliştirmişlerdir.²²¹

2000’li yıllara gelindiğinde denetimli serbestlik ve toplumsal yaptırımlarda bilimsel araştırmalara dayanan uygulamalar daha fazla önem kazanmıştır. Sosyal bilimlerin de, özellikle ceza politikalarına ayrılan bütçe ile konuyla ilgili olan özel kuruluş yatırımlarının hayli fazla olduğu göz önüne alındığında etkililik araştırmaları yapması gerektiği savunulmuştur. 2002’de tekrar suç işleme oranlarını düşürmeyi amaçlayan bilimsel araştırmalara dayanan uygulamalar (*evidence-based practice*) ülke genelinde ilgi çekmiş, aynı yıl Ulusal Islah Kurumu (*National Institute of*

²²⁰ Roger K. Warren, “Probation Reform in California: Senate Bill 678”, **Federal Sentencing Reporter**, Cilt: 22, Sayı: 3, Şubat, 2010, ss. 186-193, s. 187; Söz konusu psikolojik yaklaşım, suçlu davranışın sosyal bağlamda öğrenildiğini varsayan sosyal öğrenme görüşünü ifade etmektedir. Davranış için sosyal destek ve suçlu davranışa sebep olan biliş, temel etkenler olarak ele alınmakla birlikte suç geçmişi ve bir grup antisosyal kişilik faktörleri de değerlendirmede aynı derecede önemlidir. Daha az etkili görülen faktörlerse aile/evlilik durumu, madde kullanımı ve sosyal başarıyı temsil eden eğitim/iş durumudur. Bu çerçevede yazar ve ekibi suçlunun ıslahı için etkili bir program oluşturmanın temelinde üç prensibin yer aldığını ifade etmektedir; risk, ihtiyaç ve duyarlılık prensipleri. Andrews ve Bonta, s. 44, 45; “*evidence-based practice*” öncelikle suçta tekrarı önlemeyi amaçlayan uygulamaların aynı zamanda işe yarayıp yaramadığının iyi tasarlanmış araştırma çalışmalarıyla test edilmesini, “*specialized supervision program*” suçlu bireyin ihtiyaçlarına ve işlediği suça uyan denetim ve gözetimin toplum içerisinde gerçekleştirilmesini, “*performance-based supervision*” ise suçlunun rehabilitasyonundan ziyade toplum ve özellikle mağdur güvenliğini önceleyen denetimli serbestlik uygulamalarını ifade etmektedir. Clear, Cole ve Reisig, s. 219-221; Lanni, s. 365-367; bu yaklaşımı savunanlar, diğer tüm insani hizmetlerle ıslaha yönelik tali hizmetlerin yürütme organı çatısı altında olmasının programlara uygun bütçe ayarlanabilmesi bakımından daha iyi olacağını, nitekim işletme değil hukuk eğitimi görmüş yargıçların denetimli serbestlik hizmetlerinin idaresi için donanımlı olmadığını iddia etmektedirler. Abadinsky 1997:35’ten aktaran Petersilia, Probation-I, s. 33, 38; Burrell, s. 6; MacKenzie, s. 37.

²²¹ Günlük eğitim merkezleri, yalın denetimli serbestlik uygulamalarının yeterli olmadığı, sonraki dönem orta şiddette yaptırımları ifade eden toplum merkezli gözetim/ denetim uygulamalarından biridir. Denetimli serbestlik yükümlülüklerini ihlal edenlerin(yükümlülük yeni bir suç işlemek kaydıyla ihlal edilmediği sürece) yükümlülüklerine uymalarını sağlamak amacıyla çeşitli eğitimlerin verildiği, barınma hizmeti sunmayan merkezlerdir. Clear, Cole ve Reisig, s. 241, Joan Petersilia, “A Decade of Experimenting with Intermediate Sanctions: What Have We Learned?”, **Corrections Management Quarterly**, Cilt: 3, Sayı: 3, 1999, (Intermediate Sanctions), ss. 19-27, s. 21; Morris ve Tonry, s. 251.

Corrections) ceza adalet sisteminde söz konusu çalışmaları uygulamak için Suç ve Adalet Kuruluşuyla (*Crime and Justice Institute*) işbirliği yapmıştır. 2003 ve sonrasında denetimli serbestlik ve şartlı tahliye uygulamalarında görev ve sorumlulukların daha kapsamlı bir şekilde kavramsallaştırılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaca yönelik girişimlerde ise yine kısa dönemde risk yönetimi ve uzun dönemde bireysel olarak suçlunun davranışlarını düzeltme amacına bağlı kalınmıştır. Risk değerlendirme ve risk yönetimi gibi kavramlar daha önceki dönemlerde de var olmasına rağmen bu dönemde bilimsel araştırmalarla geliştirilerek çok yönlü amaca hizmet etme niteliğini kazanmıştır. Dört yıl sonra ise, Pew Center isimli araştırma merkezi, başlattığı projeye eyaletlerin, suçluyu sorumlu tutan ve toplum güvenliğini sağlayan cezalandırma ve ıslah mekanizmalarında veri tabanlı politika ve uygulamalar geliştirmesine; ayrıca bütçeyi kontrol etmesine yardımcı olmuştur. Merkezin hazırladığı rapora göre; 2007 sonuna gelindiğinde Amerika'daki tüm suçluların %31'i hapis cezasına mahkûm edilmişken, %69'u hakkında denetimli serbestlik veya şartlı tahliye kararı verilmiştir (bu da yaklaşık 4.3 milyon yetişkinin denetimli serbestlikten yararlanmakta olduğunu göstermektedir). Raporda hapis cezasına mahkûm olan her suçlunun toplumsal yaptırımların uygulanmasına nazaran devlete mali yönden daha çok yük olduğu aktarılmaktadır. Toplumsal yaptırımların finansmanına suçlunun kendisinin de katıldığı vurgulanarak gerektiği şekilde uygulandığı takdirde toplum güvenliğinin sağlanmasında da daha fazla başarı elde edildiği belirtilmiştir. Merkez, 2008'de denetimli serbestlik ve şartlı tahliyeye dair stratejiler belirlemek adına alanında öncü uygulayıcılar ile araştırmacıları bir araya getirmiş, yasakoyucular ve politikacılar için denetimli serbestlikte mevcut başarısızlıkları ortadan kaldırmaya yönelik önerilerde bulunmuştur. Bu dönemde çeşitli eyaletler, bilimsel araştırmalara dayanan uygulamaları arttırmayı amaçlamış; bunun yanı sıra denetimli serbestlikten yararlanan bireylerin mükerrer suçluluğunu önlemede en büyük engeli yanlış mali stratejiler ile yetersiz bütçe olarak gördükleri için özellikle bu iki konuda yasal düzenlemeler yapmışlardır.²²² 2001 ve sonrasında

²²² Paparozzi, s. 513; California eyaleti bakımından konuya ilişkin söz konusu yasal düzenlemeler ilgili makalede aktarılmıştır bkz. Warren, s. 187-189; Pew Center'in 2008 tarihli projesiyle bir araya gelen uzmanların tartışmaları neticesinde "Toplumsal Yaptırımların Güçlendirilmesi Çerçeve Prensipleri" (*Policy Framework to Strengthen Community Corrections*) kabul edilmiştir. İlkeler temel olarak, suçlunun suçtan ve uyuşturucudan uzak kalmasını, başarı oranlarının artması için kurumların mali teşvikini ve toplumsal yaptırımlar için yeni kaynaklar yaratan stratejiler ile yasal mevzuatta

hapishane nüfusunun azaltılması amacıyla özellikle üç konu önem kazanmıştır: uyuşturucu bağımlılığının tedavisi ve yerine yararlı edinimde bulunulması veya sosyal beceri kazandırma, toplum içinde denetim ve gözetim, şartlı tahliye düzenlemeleri.²²³ Bu dönem denetimli serbestlik uygulamaları da dâhil olmak üzere genel olarak ceza politikasında ön plana çıkan anlayış temelde suçlunun tekrar suç işlemesinin önüne geçmek ve ceza politikalarına ayrılan bütçenin başarılı bir şekilde organizasyonu olmuştur. Bunun için; önceki dönemlerde eleştiriyile yaklaşılan sosyal kontrol anlayışı terkedilse de yerine gayriresmi sosyal kontrol anlayışı benimsenmiştir. Yöntem, resmi cezai prosedürlerin işletilmesinden önce ve hatta ziyade suçun ortaya çıkmasını engellemek adına çeşitli tedbirlerin alınmasını ifade etmektedir. Suçla başa çıkmada önleyici yaklaşımı ifade eden söz konusu düzenlemeler kolluk hizmetleriyle işbirliği içinde çeşitli coğrafi analizlerle belirli suç tiplerine çözüm aranmasını, aynı zamanda gelecekte gerçekleşmesi muhtemel suçlar için de stratejiler oluşturulmasını kapsamaktadır.²²⁴

2000’li yıllar, Amerika’da suçun azaltılması için bilimsel risk yönetimi ve değerlendirilmesi çalışmalarının yoğun olduğu dönemlerdir. Geliştirilen tekniklerle sadece istatistiksel rakamlardan yararlanılan klasik yöntemlerden yararlanılmamış, aynı zamanda denetimli serbestlik süresince aktif olarak işlenen veriler sayesinde programlar suçluların ihtiyaç ve durumlarına göre şekillendirilebilmiştir. Bu dönemde suçluların risk kategorisine göre sınıflandırılması anlayışı sürdürülmüş ve

kullanılan dil gibi konuları düzenlemektedir. The Pew Center on The States, One in 31 The Long Rich of American Corrections, **The Pew Charitable Trusts**, Washington DC, Mart 2009, (Pew Center Report),

http://www.pewtrusts.org/~media/legacy/uploadedfiles/pes_assets/2009/pspp1in31reportfinalweb32609pdf.pdf, (05.04.2016), s. 4, 6, 12, 22.

²²³ 80’li yılların sonunda uyuşturucu bağımlılarının sebep olduğu suçların artması neticesinde (gerek bulundurma, kullanma gerekse bağımlılığın sebep olduğu şiddet suçları vb. açısından) Amerika’da çok sayıda *drug-court* açılmıştır. Söz konusu mahkemelerin yanı sıra, 2000’li yıllara gelindiğinde bağımlılar hakkında alternatif yaptırımların (bağımlılar açısından tıbbi tedavi) uygulaması artmıştır. Bu şekilde hem basit suç işleyen bağımlıların hapis cezası almasının önüne geçilmiş hem de devletin ceza adaleti yatırımlarından zararlı çıkması önlenmiştir. (2004 yılı kayıtları göstermektedir ki, federal hapishanelerdeki suçluların %55’i uyuşturucu suçlarından mahkûm olmuştur ve bu suçluların ¼’i ise tutuklanma anında denetimli serbestlik veya şartlı tahliyeden yararlanmaktadır). Ryan S. King, “A Change of Course: Developments in State Sentencing Policy and Their Implications for the Federal System”, **Federal Sentencing Reporter**, Cilt: 22, Sayı: 1, Kasım 2009, ss. 48-52, s. 49, 50.

²²⁴ Bir kavga veya hırsızlık suçunun ortaya çıkmasını bekleyerek polise haber vermek yerine önceden tedbir alınarak bu suçların baştan ortaya çıkmasını engellemek olarak betimlenen düzenlemeler; ev sahibine uyuşturucu satıcısı kiracısını mahkeme kararıyla evden çıkartma yetkisi verilmesi, gençlere belirli saatlerde ev hapsi verilerek sosyal kontrolün yüksek suç oranlarına sahip bölgelerde çok işe yaramayacağını ve söz konusu yöntemin sadece sağlıklı toplumlarda işlerlik kazanabileceğini belirtmektedir. Paparozzi, s. 513.

elektronik izleme ile diğer teknolojik yöntemlerden -hapis cezasına göre daha uygun bütçeli alternatif oldukları da göz önüne alınarak- sıkça yararlanılmıştır. 2004'te ceza muhakemesinde görevli farklı personellerle işbirliği içinde yürütülen HOPE (Hawaii's Opportunity Probation with Enforcement) adlı proje ile denetimli serbestlikte yeni bir yöntem uygulamaya konulmuştur. Olağan fakat habersiz olarak uygulanan uyuşturucu testlerinde uyuşturucu kullanımına devam ettiği anlaşılan, işyeri ziyaretlerinde yerinde olmadığı tespit edilen ve diğer denetimli serbestlik yükümlülüklerini yerine getirmede anlaşılan kişiye birkaç günden bir haftaya kadar hapis cezası veya hafta sonu yasal çalışma yükümlülüğü öngörülmektedir. Bu şekilde denetimli serbestlikten yararlanan suçlulara makul oranda bir tehditle yasadışı davranışta bulunma ve ceza alma riskine karşı uyarıda bulunulduğu belirtilmiş ve yapılan çalışmalarla bu yöntemin mükerreriği azalttığı ifade edilmiştir. Yöntem, Amerika'da kısa sürede büyük destek göyerek farklı eyaletlerde de uygulanması yönünde teşvik olsa da doktrinde bu proje yeterli araştırma yapılmadan ülke genelinde yaygınlaştırıldığı, alternatif yaptırımlarla kıyaslanmadan sonuçları başarılı olarak değerlendirildiği için yoğun eleştirilerle karşılaşmıştır.²²⁵

Son on yıllık dönem, Amerika'da genel olarak suçlu nüfusun arttığı bir dönem olmakla birlikte 2014 yılında denetimli serbestlikten yararlanan nüfusta azalma olmuştur. Bu dönemde denetimli serbestlik kararları daha çok hapis cezasına alternatif yaptırım olarak değerlendirilerek mahkeme tarafından hüküm verilmesi suretiyle toplum içerisinde gözetimi ifade edecek şekilde uygulanmıştır. Daha ağır suçlar sebebiyle denetimli serbestlik hükmünün karara bağlanma oranı 2000'li yıllarda daha düşükken günümüzde bu oran daha yüksektir. Son olarak, günümüzde Amerika'da denetimli serbestlik hükümleri en yüksek oranda malvarlığına karşı suç

²²⁵ Pew Center Report, s. 25-30; eleştiriler yöntemin, siyasiler tarafından sadece propagandalarına uygun olduğu için desteklenmesi, özellikle yüksek riskte kategorize edilmiş suçlularda caydırıcılık temelli uygulamaların işe yaramaması, denetimli serbestlik yükümlülüğünü ihlal eden davranışın her zaman bir suç oluşturmayabileceği, suçluya yeni olumlu sosyal becerilerle davranışlar kazandırmadan sadece cezalandırmanın suçluyu uzun vadede suçtan uzak tutmadığı ve cezalandırmada aslolanın cezanın ağırlığı değil kesinliği olduğu ilkesinin yanlış yorumlandığı üzerinedir. Ayrıca denetimli serbestlik kurumu ile onarıcı ceza adaleti uygulamalarının temelinde ıslah edici faaliyetlerin esas olduğu hatırlatılmaktadır. Stephanie A. Duriez, Francis T. Cullen ve Sarah M. Manchak, "Is Project HOPE Creating a False Sense of Hope? A Case Study in Correctional Popularity", **Federal Probation**, Cilt: 78, Sayı: 2, Eylül 2014, ss. 57-70, s. 59-64; Francis T. Cullen, Sarah M. Manchak ve Stephanie A. Duriez, "Before Adopting Project HOPE, "Read the Warning Label: A Rejoinder to Kleiman, Kilmer and Fischer's Comment", **Federal Probation**, Cilt: 78, Sayı: 2, Eylül 2014, ss. 75-78, s. 75-77; Administrative Office of the United States Courts Office of Probation and Pretrial Services, **An Overview of the Federal Post Conviction Risk Assessment**, Eylül 2011, s. 1, 8-15.

işleyenler, daha sonra ise uyuşturucu madde ve şiddet suçları işleyenler hakkında verilmektedir.²²⁶ Günümüzde Amerikan denetimli serbestlik hizmetlerinin uygulama alanı bir hayli genişlemiş ve kurumun ortaya çıkış amacından uzaklaşmıştır. Kamu harcamalarında tasarrufa giden hükümetler, denetimli serbestlik uygulamalarının özelleştirilmesine destek vererek iş yükünü hafifletmeyi amaçlamışlardır. Ancak kendisine sunulan denetimli serbestlik hizmetine mali katkıda bulunmak durumunda olan birey ödemekle yükümlü olduğu miktarı ödeyemediği takdirde hapis cezası ile karşılaşmakta, nihayetinde özel sektör çalışanı olan denetimli serbestlik personelleri ile ödemesini yapamayan birey arasında çatışma yaşanmakta, özel denetimli serbestlik yapılanmasını gelir getiren sektör olarak değerlendiren devlet söz konusu kurumlarda yeterli denetimi gerçekleştirememektedir. Denetimli serbestlik hizmetleri, bugün suçlunun özel ihtiyaçlarına göre belirlenmekte ve şekillenen tedavi veya programa göre alanında uzman kişilere danışılarak profesyonel anlamda eşgüdümlü olarak temin edilmektedir; ancak artan dosya yükü ve daha küçük birimlerde yeterli düzeyde eğitilmiş personele ulaşılamaması yaşanan sıkıntılar arasındadır. Ülkede geçmiş on yıla nazaran suç oranları ve denetimli serbestlik nüfusunda azalma görülse de, denetimli serbestlik sistemi açısından yaşanan diğer bir sıkıntı da gerçekte hapis cezasını gerektirme olasılığı bir hayli az olan daha fazla sayıda basit suçun denetimli serbestlik hükmü gerektiren kapsama dâhil edilmesidir.²²⁷ Aktarılan sorunlar ise gerek akademik gerekse politik çevrede önemle üzerinde durulması ve çözüm üretilmesi gereken hususlardır.

C. Almanya

Almanya’da suçluya yardım etme kavramı 20. yy’nin ilk yarısına kadar ceza politikasında yer almamış olmakla birlikte suçluya destek olmanın kökeni ülkede Hristiyanlığın insani yardım düşüncesine dayanmaktadır. Ancak bu yardımlar da

²²⁶ Danielle Kaebler, Laura M. Maruschak ve Thomas P. Bonczar, “Probation and Parole in the United States, 2014”, **NCJ 249057**, Department of Justice, Bureau of Justice Statistics, Washington DC, USA, November 2015, <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/ppus14.pdf>, (20.03.2016), s. 1-6.

²²⁷ Human Rights Watch, **Profiting From Probation America’s “Offender Funded” Probation Industry**, USA, Şubat 2014, https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/us0214_ForUpload_0.pdf, (10.04.2016), s. 1-20, metinde aktarılan basit suçlara örnek olarak basit trafik kuralı ihlallerinden hız yapma ile sigorta belgesi olmaksızın araç kullanma ağırlıkta olmak üzere mağaza hırsızlığı, kamusal alanda sarhoşluk sebebiyle mahkeme çağırısı bulunma gibi suçlar gösterilmektedir bkz s. 6; Burrell, s. 6.

sadece hapisshanedeki suçlulara ulaştırılabılmıştır. Sonraki dönemlerde ise tahliye edilmiş suçlulara da yardım ulaştırmak mümkün hale gelmiş, 1826'da cezaevlerinin desteklenmesi için Ren-Vestfelya Derneği ile 1830'da Württemberg'teki tahliye edilen mahkûmları destekleme derneği gibi özel kuruluşlar vasıtasıyla kavram daha geniş bir sosyal yapı içerisinde yerini almıştır.²²⁸

Denetimli serbestlik sisteminin ülkedeki tarihine bakıldığında sistemin sosyal hizmetler kapsamında değerlendirildiği ve daha ziyade suçluların sosyal çalışma alanında desteklenmesi amacıyla gönüllü kuruluşların da işbirliği ile hizmetlerin yürütüldüğü gözlenmektedir. Sistem, Amerikan ve İngiliz mahkemelerinde uygulanagelmekle birlikte Almanya'da bugünkü anlamda ortaya çıkışı daha sonraki dönemlere denk düşmektedir. Ülkede büyük ölçüde Askeri Müttefik Devletlere (Allied Military Government) bağlı olarak çalışan Amerikan uzmanların ve daha sonra da 1948 yılında Müttefik Kontrol Komisyonunun (Allied Control Council-Alliiertes Kontrollrat) dağılması neticesinde, yeni kurulan Federal Almanya Cumhuriyetinin (Batı Almanya) gelişimini düzenlemek ve denetlemek için kurulan Müttefik Yüksek Kurulunun (HICOG-Alliierte Hohe Kommission) (hukuk sistemine etkisi bakımından Almanya için Amerikan Yüksek Kurulu-USHCG) etkisiyle denetimli serbestlik (yanı sıra şartlı tahliye), Almanya'da modern ceza adaletinin ayrılmaz parçası haline gelmiştir.²²⁹

²²⁸ Jürgen Mutz, "Germany", **Probation in Europe**, (Ed. Anton M. van Kalmthout ve Ioan Durnescu), aolf Legal Publishers (WLP), Netherlands, 2008, (Germany), ss. 381-417, <http://cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Germany.pdf>, (15.03.2015), s. 1.

²²⁹ II. Dünya Savaşı sonrasında, Almanya'daki tüm kurumlar işlevini yitirmiş, dolayısıyla adalet sistemi duraklama dönemine girmeye başlamış, bunu Alman yargı örgütünün yeniden yapılanması ve işlevini yenilemesi izlemiştir; tüm bu değişiklikler Askeri Müttefik Devletlerin yasal mevzuatına göre yapılmıştır. Askeri Müttefik Devletler, ilk olarak idari yükümlülükleri üstlenerek farklı işgal bölgelerinde kendi yasa ve mahkemeleri ile geçici adalet sistemi oluşturmuşlardır. Amerikan Askeri Devleti, Amerikan Askeri işgal bölgesini savaş sonrası adalet sisteminin idaresi için belirlenen çerçeve prensiplerin de ötesine geçerek yönetmiş, ayrıca Hessen, Baden-Württemberg ve Bavyera eyaletlerinde Alman mahkemeleri ve bu mahkemelerin yargısal işlemleri için düzenlemeler öngörmüştür. Bu dönemde yargıçlar tüm askeri devletlerin mevzuatına uymak ve yasalarını tatbik etmek ve kendilerine dayatılan Alman mahkemelerinin yetki sınırlarına uymakla görevlendirilmişlerdir (bu sınır, Askeri Devletlerin öncelikle yetkilendirmesini gerektiren Alman Ceza Yasasının herhangi bir hükmünü uygulamayı da kapsamaktadır). Yine bu dönemde yasal sistemin reformuna ilişkin en dikkate değer başarı, Ceza Muhakemesi Kanununda yapılmıştır. Andrew Szenajda, "Restoring Administrations of Justice in Early Practice: American-Occupied Germany 1945-1949", **Amsterdam Law Forum**, Cilt: 6, Sayı: 1, 2014, ss. 35-67, <http://amsterdamlawforum.org/article/view/331/499>, (14.03.2016), s. 36-49; John Otto Reinemann, "Delinquency in Postwar Germany", **Crime and Delinquency**, Cilt: 1, Sayı: 2, Kasım 1955, ss. 159-166, s. 163; ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz., <http://www.archives.gov/research/guide-fed-records/> ve <http://www.archives.gov/research/holocaust/finding-aid/>, (14.05.2016).

1945 sonrası dönemde ceza hukukuna dâhil olan denetimli serbestlik sistemi, ceza politikasında daha ılımlı bir döneme geçildiğini ifade eder nitelikte görünmekle birlikte 20. yy'nin başlarında gerek toplumu korumak gerekse suçlunun gelişimini sağlamak adına cezanın gerekli olduğu düşünülmektedir. Hatta bu amaçla 1920'lerde bazı Alman şehirlerinde şüpheli veya sanık hakkında kişisel araştırma raporu hazırlamak amacıyla mahkeme yardımcıları (*Gerichtshelfer*) görevlendirilmiş ve bürolar tahsis edilmiş; ancak 1933-45 arası dönemde bu sistemin işe yaramadığı tecrübe edilmiştir. 1923 tarihli Çocuk Mahkemeleri Kanunu, suç işleyen çocuk/gençlerle ilgili olarak Genel Ceza Kanunu (*Strafgesetzbuch*, StGB) nezdinde birtakım kurallar öngörmüştür. Bugünkü anlamda denetimli serbestlik sistemine karşılık gelmemekle birlikte, söz konusu Kanun, çocuk suçlular için ceza yerine eğitici tedbirlerden oluşan unsurlarla yasal usuli işlemler ve teminatın bir arada uygulanmasını ifade eden karma bir sistem öngörmektedir. Ancak 1923 tarihli Kanun ile bu Kanuna dair yasal değişikliklerin, "eğitim" kavramının tam tanımını yapmaması ve kavramın içerdiği ilkeleri belirtmemesi sonucu uygulamalar amaçlanan doğrultuda gerçekleştirilememiştir. Ayrıca tamamen refah odaklı bu çocuk adaleti modeli, çocuk suçlularla başa çıkmada ceza seçeneğini koruma niyetini sürdüren Alman zihniyetiyle uyum sağlayamamıştır. 1945 sonrasında Almanya'da, Anglo-Amerikan hukukun etkisiyle, politik anlamda hoşnutsuzlukla karşılanan hapis cezası yerine belli davalarda sınırlı ve denetlenen özgürlüğün tercih edilmesini kapsayan uygulama, Federal Adalet Bakanlığındaki yüksek kamu çalışanları ve bazı hâkimleri, suçluyla başa çıkmada yeni bir yöntemin denenmesi şeklinde ifade edilen modern düşünceye sevk etmiştir. Böylece 1951 yılında, küçük bir denetimli serbestlik biriminin ilk tam zamanlı üyeleri olan sosyal çalışmacıları istihdam eden bir denetimli serbestlik birliği kurulmuş ve öncelikle beş Alman şehirde hizmet vermeye başlamıştır. Projenin başarılı olmasıyla birkaç yıl sonra, özel nitelikteki birliğe bağlı olarak çalışan denetimli serbestlik personellerinin eyalete bağlı kamu görevlileri olarak çalışmasına karar verilmiştir.²³⁰ Denetimli serbestliğe dair ilk yasal

²³⁰ 1923 tarihli Çocuk Koruma Kanununun getirdiği yeniliklerden bir tanesi de çocuklar için cezai sorumluluk yaşının 12'den 14'e yükseltilmesi olmuşsa da sonraki dönemlerde bu sınır tekrar düşürülmüştür. Kanunla, çocuklara yönelik yaptırımlarda ceza yerine denetimli serbestlik benzeri eğitici tedbirleri içeren düzenlemeler öngörülmesi çocuklar için yeni bir ceza kanunu yaratıldığı anlamına gelmemekte olup, cezalandırılabilir suçlar yetişkinlerde olduğu gibi çocuklarda da aynıdır. Ayrıca, 1923 tarihli Kanunda yer alan "eğitim" ibaresinin Nazi Almanyası döneminde ceza yerine

düzenleme 1 Ekim 1953 tarihli Çocuk Mahkemeleri Kanununda (*Jugengerichtsgesetz*) yer alıp, yasa genç suçlular için eğitimi, profesyonel denetimli serbestlik personelleri ile teşkilatlanmış bir denetimli serbestlik sistemini uygulamaya koymuştur. Yetişkinler için denetimli serbestlik sisteminin uygulamaya geçmesi ise Ceza Kanununda (*Strafgesetzbuch*) 1 Ocak 1954 tarihli bir yasa değişikliği ile olmuştur. Özellikle çocuk/gençlere ilişkin yasal düzenlemelerde, yargıca, cezanın yüklenmesi ve infazını erteleyebilme ile -çocuğun geçmiş öyküsü, kişiliği kadar suça karşı tutumu veya suç oluşturan hareketleri gerçekleştirdikten sonraki ortamda, cezanın ertelenmesi halinde gösterdiği gelişimin de elverişli olması şartıyla- belirli süreliğine denetimli serbestliğe (*Bewährung*) hükmedebilme yetkisi verilmiştir. Böylece gencin denetimli serbestlik süresince sistemin eğitici yönü sayesinde yasalara itaat eden bir birey olabileceği öngörülmüştür. Daha sonra, benzer hükümler, şartlı tahliye hükmü tesis eden çocuk mahkemesi hâkimleri için de yasal düzenlemelerde yer almıştır. 1953 tarihli Çocuk Mahkemeleri Kanununa göre, denetimli serbestlik memuru hâkimin öngördüğü talimatlara göre denetimli serbestlik süresince çocuğun gözetim ve denetiminden sorumlu olup özellikle denetimli serbestlik yükümlülüklerini ihlal edip etmediği hususunda belirli aralıklarla hâkime rapor verir. Denetimli serbestlik personelinin bu kapsamda diğer görevleri ise; çocuğa danışmanlık ve rehberlik etmek, okul ve aile ile işbirliği içerisinde eğitimini teşvik etmektir (çocuk eğer çırak olarak bir zanaatı öğrenmekte ise denetimli serbestlik altındaki çocuğun eğitiminden ustası sorumlu tutulmaktadır). 1953 tarihli Kanuna göre, kural olarak, her yargı çevresinde tam zamanlı en az bir denetimli serbestlik personeli istihdam edilmelidir, daha az nüfusu olan bölgelerde tek bir denetimli serbestlik personeli birden fazla yargı çevresinde görev alabilir, dosya yükü oldukça az olan bölgelerde ise ekonomik sebeplerle bölgeye denetimli serbestlik personeli atanmasından vazgeçilebilir. Yine aynı Kanuna göre denetimli serbestlik personeli görevini, hakimın gözetim ve denetimi altında yerine

eğitim değil, ceza ile eğitmek şeklinde yorumlanarak sistemin yanlış değerlendirilmesi ve başarısız olmasına neden olmuştur. Frieder Dünkel, “Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice”, **International Handbook of Juvenile Justice (Current Diagnostic Pediatrics)**, (Ed. Josine Junger-Tas ve Scott H. Decker), Springer Publishing, 2008, ss. 225-263, s. 226, 227; Mutz, Germany, s. 3; Jürgen Mutz, “The Role of Probation in the Criminal Justice System in Germany”, **보호관찰 제9권 제2호**, Korea, 2009, (The Role of Probation), ss. 95-152, <http://www.kapps.kr/doc/b.pdf>, (25.03.2016), s. 96; Schöch, s. 376.

getirmektedir. 1950’li yıllarda denetimli serbestlik haricinde, aralarında çocuk mahkemeleri için sosyal durum araştırma raporları hazırlama ve çocukları suçtan uzak tutarak onlara danışmanlık hizmeti sunma gibi hizmetlerin de olduğu çocuk konuk evleri (*jugendheime*) ile çocuk evleri (*häuser der jugend*) de çocuk refah hizmetleri alanında uygulamaya geçirilmiştir.²³¹

1960’lı yılların sonlarında sosyal ve politik hareketler ile değişimleri takiben reform tartışmaları ortaya çıkmış; tartışılan temel konular arasında 1922 tarihli Çocuk Refahı Kanununun öngördüğü kurumların (evlerin) kapatılması ve 1943 tarihli Çocuk Adaleti Kanununun uygulama alanı kapsamındaki disiplin cezalarının ölçüsü yer almıştır. Bu dönemde özellikle çocuklar için uygulanan şok hapis cezasında sürenin uzatılması tepkiyle karşılanmış, ilerleyen süreçte çocuk ceza adaletinde ılımlı bir yaklaşım sergilenmesi gerektiği düşüncesi reform hareketlerine zemin hazırlamıştır. Bunun dışında genel olarak, 1969 yılında Ceza Kanunu Reformu (*Strafrechtsreform*) ile birlikte denetimli serbestlikte cezaların ertelenmesi usulünün olası kullanımının yanı sıra şartlı tahliyenin de kullanımının genişlediği (örneğin; hapis cezasında arta kalan cezanın ertelenmesi) örnekler göz önüne alınarak, denetimli serbestlik sisteminin niteliksel ve niceliksel kapsamının genişlediği gözlenmiştir. 1964 yılında yayınlanan bir çalışma, Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinde 1956-58 yılları arasında verilen denetimli serbestlik hükümlerinin başarıyla sonuçlandırılması incelemiş ve ceza düştükten sonra denetimli serbestlikten yararlananların büyük çoğunluğunun tekrar suç işlemediğini göstermiştir. Bu dönem denetimli serbestlikten yararlanan nüfus, düşük risk grubu ile karakterize olup denetimde ihtiyaç duyulan unsurlar sınırlıdır (örneğin hapis cezasının ertelenmesi için önceki kayıt ve sabit iş geçmişi temel ön koşullar arasında yer almamaktadır). 1 Nisan 1970 tarihinde yeni Alman Ceza Kanununu yürürlüğe girinceye kadar, ülkede denetimli serbestlik düzenlemeleri, ayırımın çocuk ve yetişkinler esas alınarak yapılması gerektiği için karmaşık ve düzensiz olarak yer almaktadır. Ayrıca denetimli serbestlikten yaralanan kişi, denetim süresince bir plana dâhil olmaksızın

²³¹ Söz konusu çocuk/gençlik merkezleri kurma görevi yasanın, belediyelere bağlı çalışan çocuk refah hizmetleri departmanına verdiği çok sayıda görevden biridir. Bu merkezlerin diğer görevleri arasında terk edilmiş ve muhtaç çocukların bakımını üstlenme, koruyucu ailelerin belirlenmesi ve denetimi, evlilik dışı çocukların re’sen velayetini üstlenme, çocuk işçiliğini düzenleme ve kontrol etme, gündüz bakımevlerinin idaresi ile çocuklara rehberlik etme yer almaktadır. Reinemann, s. 163-165; Mutz, Germany, s. 3; Mutz, The Role of Probation, s. 97.

kendi başına bırakılmaktadır. Ancak İlk Ceza Hukuku Reformu Kanununun (*Strafrechtsreformgesetz*) 24. maddesinde yapılan değişiklikle, özellikle 27 yaş altındakileri kapsamak üzere, yetişkinler için denetim süresini denetimli serbestlik personeli nezaretinde geçirmek mümkün hale gelmiştir. Alman ceza hukukunda çocuk suçlular için öngörülen denetimli serbestlik tedbiri de tıpkı cezalar gibi yetişkinler için öngörülenlerden farklılık göstermektedir. Buna göre; bu dönemde çocuk veya genç suçlu için denetimli serbestlik kararına hükmedilmesi (erteleme halinde uygulanan denetim), ancak cezalar gibi son çare olarak ve işlenen suç bir zarara sebep olmuşsa söz konusu olabilmektedir. Bu dönem denetimli serbestlik uygulamaları (cezanın ertelenmesi - *Strafaussetzung zur Bewährung*) ülkede, Fransız *sursis* (erteleme) konsepti ile düzenlenmiş olup gerçek anlamda Anglo-Amerikan uygulamasında yer alan denetimli serbestlik kavramıyla örtüşmemektedir. Erteleme ile denetim kararı hâkimin takdir yetkisine dayanmakta olup, şartların tespitindeki ifade belirsiz olduğu için mahkemeler farklı sıklıklarda söz konusu karara hükmetmişlerdir.²³²

1970’de yürürlüğe giren yeni Ceza Kanunu, hukuk devleti olmanın yanı sıra sosyal devlet olmanın da altını çizerek suçlunun işlediği suç oluşturan fiilden toplumun da sorumlu olduğu, suçlunun topluma yeniden uyum sağlamasının oldukça önemli olduğu fikirleri üzerinde durmuştur. Bu dönemde (reform sürecinde) failin konumu daha fazla önem kazanmış, gelişmelere paralel şekilde suçlunun topluma entegrasyonunu gözeten yaptırımlardan denetimli serbestliğin uygulama şekli ile

²³² Dünkel, s. 227; Mutz, Germany, s. 3; Mutz, The Role of Probation, s. 97; Hans-Jörg Albrecht, “Sentencing and Punishment in Germany”, **Sentencing Reform in Overcrowded Times A Comparative Perspective**, (Ed. Michael Tonry and Kathleen Hatlestad), Oxford University Press, USA, 1997, ss. 181-187, s. 185; Çocuk veya genç suçlunun işlediği suçun zararlı olması ile ifade edilmek istenen, suçlunun kriminal eğilimleri ve eğitim düzeyinin veya cezalandırma araçlarının bu eğilimlerle savaşmakta yetersiz olmasıdır. Kriminal eğilimlerin çocuğun cezalandırılması için bir önkoşul olması, bununla birlikte erteleme halinde denetimli serbestlik hükmünün verilebilmesi şartının çocuğun kişiliği ve geçmişinin denetimli serbestlik süresince uygulanan eğitim sonucu değişerek gelecekte yasalara uyan bir birey olacağı umuduna dayanması, Alman doktrinde çelişkili olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir. Friedrich Schaffstein, “Research into the Effectiveness of Probation Results”, **Criminological Research Trends in Western Germany**, (Ed. Günther Kaiser ve Thomas Wüntenberger), Springer-Verlag Berlin Heidelberg GmbH, Heidelberg, 1972, ss. 74-90, s. 74-76; çalışmaya ilişkin raporda, toplam 7084 denetimli serbestlik hükmünün (*Bewahrungshilfe-denetimli serbestlik ve şartlı tahliye*) ele alındığı, bunlardan %45.5’nde cezanın ertelenmesinin, yeni suç işlenmesi veya denetimli serbestlik yükümlülüklerinin ihlali sebepleriyle iptal edildiği, bunların arasından 462 kişinin denetimli serbestlik süresinin sona ermesinden itibaren 5 yıla kadar takibiyle bahsedilen sonuçların elde edildiği aktarılmaktadır (%55.2’si tekrar suç işlememiş, %19.7’si basit suçlar sebebiyle para cezasına çarptırılmış ve %25.1’i tekrar ciddi suçlar işlemişlerdir) bkz. Schaffstein, s. 77; Schöch, s. 377.

kapsamı da değişmiştir. 1970'li yıllarda, Alman yasama meclisi, kısa dönemli hapis cezalarının ertelenmesi olanağının kapsamını genişletmiştir (burada erteleme kavramı Alman denetimli serbestlik kavramını ifade eder şekilde düzenlenmiştir). Buna göre; Alman Ceza Kanunu madde 56, mahkemelerin, suçlunun hapis cezası gerektirecek bir suç işlemeyeceği kanaatine vardıkları takdirde, cezanın infazının bir yıla kadar ertelenmesine karar verebileceklerini düzenlemiştir. Ayrıca Alman hukuku, Amerikan uygulamasının aksine, bölünmüş ceza (*split-sentence*) uygulamasını da açıkça yasaklamış olup ceza süresinin en az yarısının tamamlanmış olması kaydıyla şartlı tahliyeden yararlanma hakkını bu kapsam dışında değerlendirmiştir. Cezalandırmada sade bir sistem benimseyen Alman Ceza Kanunu, temelde gün para cezası ile (ertelenmiş veya doğrudan infazı gerçekleştirilen) hapis cezalarını hükme bağlamıştır. Bunun dışında, denetimli serbestlik ile kamu hizmeti tek başına ceza olarak düzenlemede yer almamıştır. Buna göre; mahkeme hapis cezasını ertelediği hallerde 2 yıldan 5 yıla kadar denetimli serbestliğe hükmetmekte, bu süreçte yeni bir suç işlenirse de erteleme hükmü ortadan kalkarak hapis cezası uygulamaya konmaktadır. Denetimli serbestlik süresince çeşitli koşullar ve sınırlamalar öngörülebilmekte ve gerekli görüldüğü hallerde denetimli serbestlik memurunun görevlendirilmesine de karar verilebilmektedir. 1969'dan 1975'e kadarki dönem, Alman Ceza Kanununda en önemli değişikliklerin gerçekleştirildiği dönem olarak değerlendirilmekte olup, bu dönemde ilk defa suç işleyenler ile basit suç işleyenlerin kısa süreli hapis cezasının bozucu etkisinden uzak tutulmasına çalışılmıştır. 1970 tarihli Kanun ile çocuk ceza hukukunu yetişkin ceza hukukundan ayıran oldukça önemli bir özellik, denetimli serbestlikten yararlanan çocuğun bir denetimli serbestlik memurunun gözetiminde süreyi geçirmesi ile bu görevlinin Anglo-Amerikan hukukunda olduğu üzere tam zamanlı istihdam edilmiş bir personelden seçilmesinin kural olmasıdır. Alman Ceza Muhakemesi Kanununda 1 Ocak 1975 tarihinde yapılan değişiklik ile duruşma öncesi araştırma raporunun hazırlanması için denetimli serbestlik personelinden yardım almak mümkün hale gelmiştir. Aynı yıl Alman Ceza İnfaz Kanununda (*Strafvollzugsgesetz*) yer alan bir düzenlemeyle, hal ve gidişin denetimi tedbiri (*Führungsaufsicht*) uygulamaya geçirilmiş ve ceza infaz kurumlarında sosyal çalışmanın kapsamı genişletilmiştir. Bu

dönemde genel olarak, hapis cezasından para cezası, denetimli serbestlik ve çeşitli diğer programların uygulanmasına geçilmiştir.²³³

1980 sonrası dönemde yapılan yasal düzenlemeler ile denetimli serbestlik personellerine yeni görevler tahsis edilmiş olup bunlar arasında; suçlunun para cezasını ödememesi halinde hapis cezasına karar verilmesi yerine kamu hizmeti yaptırımını uygulamaya sokmak ve mağdur odaklı arabuluculuk faaliyetlerinin kodifikasyonunu sağlamak yer almaktadır. Yine bu dönemde, ceza adalet sistemi içinde yer alan sosyal çalışmacılar (sosyal hizmet alanında) tarafından yerine getirilen görevlerin kapsamı genişlemiştir. 1970’li yıllarda eski hale getirme kurumu, Federal Almanya Cumhuriyeti ceza hukukunda ikincil nitelikte bir konu olarak ele alınmakta iken benzer uygulamalar diğer ülkelerde, özellikle de Amerika’da, gitgide üzerinde tartışılan bir konu haline gelmiş, Alman uygulamasında ise gerçekleşmesi olası, somut planların hayata geçirilmesini sağlayamamıştır. 1980’li yıllara gelindiğinde mağdura verilen önem artmış, mağdur destek birimleri kurularak özellikle mağdur odaklı yaklaşımların çocuk/genç suçluluğuna karşı toplum ve devletin umut verici bir alternatif yaklaşımı olarak değerlendirilmiştir. Aynı dönemlerde yapılan bir araştırma, Almanya’da mağdur odaklı yaklaşımları en çok destekleyen kurumun denetimli serbestlik kurumu olduğunu göstermiştir.²³⁴ Alman adalet sisteminde 1970’lerden itibaren süren büyük değişimler (yeni toplumsal

²³³ Denetimli serbestlik süresince belirlenen koşul ve sınırlamalar arasında mağdurun zararını tazmin etmeye yönelik görevler (*restitution*), devlete veya bir hayır kurumuna bir miktar paranın ödenmesi, belirli kişilerle görüşmekten imtina etme ve belirli sürelerde mahkeme veya polise rapor verme yer almaktadır. Thomas Weigend, “Germany Reduces Use of Prison Sentences”, **Sentencing Reform in Overcrowded Times A Comparative Perspective**, (Ed. Michael Tonry ve Kathleen Hatlestad), Oxford University Press, USA, 1997, ss. 177-181, s. 178; Albrecht, s. 181, 183; Mutz, Germany, s. 3; denetimli serbestlikten yararlanan çocuğun gözetim, denetim ve kontrolünden sorumlu denetimli serbestlik personelinin tek görevi bahsi geçenler olmayıp, çocuğun eğitimi ile ilgili tüm konular ve belki de rehabilitasyonuna engel olabilecek sorunlarında çocuğa yardımcı olmak da personelin görevleri arasındadır. Schaffstein, s. 77; Albin Eser, “Son Yüzyıl İçinde Almanya’daki Ceza Düzenlemeleri Geçmişe Bir Bakış ve Gelecekteki Eğilimler”, çev. Feridun Yenisey, **Yargıtay Dergisi**, C. 15, S. 1-4, Ocak-Ekim 1989, ss. 12-36, <https://www.freidok.uni-freiburg.de/dnb/download/4387>, (20.04.2016), s. 25, 26.

²³⁴ Araştırmada denetimli serbestlik kurumları, mağdur odaklı arabuluculuk faaliyetlerini uygulama yetkileri kendilerinde mi yoksa değil mi bilsin veya bilmesinler sistemin uygulanması kararını desteklemişlerdir. Hans-Jürgen Kerner, Erich Marks ve Jürgen Schreckling, **Restorative Justice on Trial Pitfalls and Potentials of Victim Offender Mediation –International Research Perspective-**, (Ed. Heinz Messmer ve Hans-Uwe Otto), Springer Publishing, Netherlands, 1992, ss. 29-55, s. 32, 43-46; mağdur odaklı yaklaşımların fail odaklı yaklaşımlara tepki olarak ortaya çıkmış olabileceği belirtilmekle birlikte, mağdur odaklı yaklaşımlar temelde kovuşturma yetkisinin devlete geçmesiyle mağdurun ceza muhakemesinde ikinci plana düşen konumunu güçlendirerek zararını karşılamayı amaçladığı kadar faile de gerek mağdurla gerekse toplumla olan ihtilafını çözümleyerek faili yeniden topluma kazandırma imkânı sağlamaktadır. Özbek, Mağduriyetin Giderilmesi, s. 28-37.

yaptırımların ortaya çıkması gibi) 1980’lerde çocuklar hakkında verilen hapis cezası hükümlerinin azalmasını sağlamıştır. Bu dönemde uygulamaya konan ilk toplumsal yaptırım kamu hizmeti olmuştur. Kamu hizmetini takiben veya kamu hizmetiyle eşzamanlı olarak özel eğitim tedbir kararı uygulanmaktadır. Personel başına en az yetmiş veya daha fazla dosyanın düştüğü klasik denetimli serbestlik yaptırımına alternatif olarak gösterilen bu yaptırımda, çocuk suçlu genellikle 6 ile 12 ay arasında bir sosyal hizmet görevlisinin rehberliğinden yararlanmaktadır. Bu şekilde, çocuk suçlular daha az iş yüküne sahip sosyal hizmet görevlisi nezdinde daha yoğun destek alabilmektedir. Yetişkinlerde ise, genellikle denetimli serbestlik nezdinde yürütülen hizmet bazı eyaletlerde mahkeme yardımcıları veya sosyal çalışmacı eşliğinde sürdürülmektedir. Söz konusu yaptırımın ülkede, yardım sunma ve toplumsal bütünleşme hizmetleri açısından klasik denetimli serbestlik uygulamalarından (cezanın ertelenmesi sürecinde denetim ve gözetim) daha etkili olduğu gözlenmiştir. 1980’lerin başında uygulamaya konan diğer bir toplumsal yaptırım da toplumsal eğitim kursları olmuştur. Bu yaptırım ise, boş zaman ve günlük hayat problemlerini hedef alan grup odaklı, eğitici tedbirleri ifade etmektedir. Toplumsal eğitim kursları her hafta bir veya iki kere gerçekleştirilip hafta sonları yoğunlaştırılmış hafta sonu etkinlikleri ile birleştirilmektedir. Yaptırım ile amaçlanan ise, özel ve mesleki yaşantıda sosyal yeterlilik ve beceriyi geliştirmek olmuştur. Denetimli serbestlik kavramı yerine tüm denetimli serbestlik hizmetlerinin yerine getirilmesini ifade eden kavram ülkede, ceza adaletinde sosyal hizmetler (Soziale Dienste der Justiz) şeklinde ifade edilmektedir. Cezai kurumlarla işbirliği içerisinde çalışan sosyal çalışmacı ve sosyal pedagoglar kamu hizmetinin yanı sıra mağdur odaklı arabuluculuk uygulamalarında da görev almaktadırlar. 1980’lerin ortalarına doğru başlayan ceza hukukunda arabuluculuk faaliyetlerinin organize olarak kurulması ise 1990’ları bulmuştur.²³⁵

1980’li yıllarda ortaya çıkan mağdur odaklı yaklaşımlar, 1990’lı yıllarda da gündemde olup ceza hukukunda mağdur odaklı arabuluculuk faaliyetleri ilk kez 1990 yılının Kasım ayında Alman Çocuk Ceza Kanununda düzenlenmiştir. Yetişkinlere yönelik uygulama ise 1994 yılında Ceza Kanununda 1999 yılında Ceza Muhakemesi

²³⁵ Dünkler, s. 228, 251; kamu hizmeti ayrı bir yaptırım olarak değil, para cezasının ödenmemesi halinde hapis cezası yerine uygulanmak üzere alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Mutz, Germany, s. 4, 115, 116.

Kanununda düzenlenmiş, düzenlemeleri 2004 yılında konu hakkındaki yasa değişiklikleri izlemiştir. Ceza hukukunda arabuluculuk faaliyetleri, yetişkin suçlular için kimi eyaletlerde denetimli serbestlik personellerince yürütülmekte iken kimi eyaletlerde ise arabuluculuk hususunda özel eğitim almış sosyal çalışmacılar tarafından denetimli serbestlik birimlerine bağlı olarak yürütülmektedir. Ayrıca tüm eyaletlerde özel sektör tarafından arabuluculuk hizmetleri yürütülmektedir. Ayrıca 1990 yılında Çocuk Adaleti Kanunundaki yasama reformuyla Çocuk Refahı Kanunu, çocuklara ilişkin yaptırımlarda temel prensibin son çare olarak uygulanması özelliğini korumuş, cezaların sınırları belirlenirken oranlılık ilkesinin gözetilmesi gerekliliğinin üzerinde durulmuş ve yine çocuklara ilişkin temel yaptırımlar eğitici ve disipline edici önlemler olarak belirlenmiştir. Bu dönemde Çocuk Adaleti Kanununu reformu ile *diversion* kurumunun²³⁶ yasal olarak uygulama kapsamı bir hayli genişlemiştir. Söz konusu Kanun ile öngörülen düzenlemeler, mağdurun zararını gidermeyi amaçlayan veya mağdur odaklı uzlaşma, arabuluculuk faaliyetlerini açık bir şekilde eğitici tedbirlerle eşdeğer tutmuştur. Reform ile birlikte, çocuk için uygulanan eğitici ve ıslah edici önlemler yeterli gelmediği takdirde, hapis

²³⁶ Amerikan hukuku kökenli olan kavram, 1980'li yıllarda Almanya'da çocuk suçluluğuyla mücadelede önem verilen bir kavram olarak ortaya çıkmakla birlikte yasal zeminde uygulama alanı bularak kapsamının genişlemesi 1990'lı yıllara denk düşmektedir. Kelime anlamı saptırma, başka yöne sevk etme olan kavram (kovuşturmadan sapma) , ceza hukukuna ilişkin doktrinde farklı kapsamlarda yorumlanmaktadır. Buna göre; Alman hukukunda kimi yazarlar şüphelinin yakalanması ile başlayan süreçten kovuşturmanın başlanmasına kadar geçen süreçte uygulanan alternatif yaptırımları bu kapsamda değerlendirirken, kimi yazarlarsa daha geniş bir yorumlama ile hapis cezası dışındaki her tür alternatif yaptırımı ve devletin bazı fiilleri suç olmaktan çıkarma hareketlerini bu kapsamda değerlendirmektedirler. Amerikan hukukunda denetimli serbestliğin bir türü olarak yorumlanan kurum, Türk hukukunda ise, bazı uyuşmazlıklarla basit suçların hüküm verilmeden sistem dışında çözüme kavuşturulması, ceza hukukunda önleme amacını gözeterek muhakemenin yaptırım uygulanmadan sona erdirilmesi ve suçlunun eylemini ceza adaleti dışına çıkararak sistemin resmi kanalları vasıtasıyla değil de polis ve savcının sanık ile işbirliğine gitmesi ve kamu davasının açılması yerine tedavi veya rehabilitasyon programlarının uygulanması, ceza hukukunda arabuluculuk faaliyetleri gibi uygulamaları bu kapsamda değerlendirmektedirler. Türk hukukunda sisteme örnek olarak kamu davasının ertelenmesi ve uzlaşma gösterilebilir. Özbek, Mağduriyetin Giderilmesi, s. 121-124; Öznur Sevdiren, "Türk ve Alman Ceza Muhakemesi Hukuku'nda Çocuk Suçluluğu Bakımından Diversiyon Düşüncesinin Gelişimi", **TAAD**, C. 1, S. 5, Yıl: 2, 2011, ss. 257-284, s. 257-260, 268, 276; Mustafa Serdar Özbek, "Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin "Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Konulu Tavsiye Kararı"", **DEÜHFD**, C. 7, S. 1, 2005, (Tavsiye Kararı), ss.127-166, s. 129, 130; Sistem Amerika'da çocuk suçluluğuyla mücadelede etkili olamadıysa da, Almanya'da yapılan deneysel çalışmalar çocuk suçluluğuyla mücadelede çocuğa yapılacak en etkili müdahalenin soruşturmanın erken safhalarında onu ceza yargılamasının dışında tutmak ve damgalanmasının önüne geçmek olduğunu göstermiştir. Sevdiren, s. 267-270; Özbek, Mağduriyetin Giderilmesi, s. 122; Wolfgang Heinz, Iwar Cornelius ve Reinfred Pailer, "Suç ve Ceza Hukuku İstatistikleri Işığında Baden-Württemberg'de Genç İnsanların Suçluluğu (1. Bölüm)", çev: Veli Özer Özbek ve Pınar Bacaksız, **Çocuklar ve Suç-Ceza, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi-4**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, ss. 208-230, s. 221; M. Özbek, Arabuluculuk Uygulaması, s. 78-81.

cezasının *ultima ratio* olarak uygulanabileceği belirtilmiş, kamu hizmeti, bakım ve koruma talimatları (*betreuungsweisung*), sosyal eğitim kursları gibi yeni toplumsal yaptırımların düzenlenmesi ile çocuk suçlular için öngörülen yaptırımlar kataloğu genişlemiştir. Bu dönemde bahsedilen yaptırımlarla amaçlanan, çocuğun günlük hayat akışını hedef alan direktifler ile suçun ortaya çıkmasına sebep olabilecek tehlikeli durumları önlemek olmuştur. Önleme amaçlı düzenlenen söz konusu yaptırımlar arasında ayrıca hâkim kararıyla belirli yerlere gitmenin yasaklanması, resmi ihtarı ifade eden ıslah edici tedbirler, para cezası ve 1 veya 2 haftadan 4 haftaya kadar özel ıslahevlerinde özgürlüğü bağlayıcı cezaya hükmetme gibi yaptırımlar yer almaktadır. 1990'lı yıllarda sıkça uygulama alanı bulan toplumsal yaptırımlar genel olarak hapisane nüfusunda büyük bir düşüş elde edilmesini sağlamış; ancak denetimli serbestlikten yararlanan nüfusta genel bir artış (yetişkin ve çocuk denetimli serbestlik uygulamaları açısından) yaşanmıştır. Geçmiş dönemlere nazaran çocuklara ilişkin cezalarda denetimli serbestliğe çevrilen cezaların oranı artsa da 1990'ların ortalarına doğru özellikle mükerrerliği azaltmak amacıyla çocuklara ilişkin hükümlerde özgürlüğü bağlayıcı cezaların arttığı gözlenmiştir; ancak doktrinde yargı alanının aksine genel kanı özellikle çocuk suçluluğunda cezaların sertleştirilmesi ile uzun cezaların işe yaramadığı ve bunun özel önleme açısından işlevsel olmadığı yönündedir.²³⁷ Bu dönem ülkede, denetimli serbestlik ve benzeri uygulamaların arttırılmasının, çocuk suçluluğu ile mücadelede eğitim ve sosyal hizmet uygulamalarının işlevi göz önüne alındığında bilhassa önemli olduğunu göstermektedir. Nitekim daha ılımlı, eğitici ve sosyal önleme araçlarıyla çözüme kavuşturulması mümkün olan suçluluğun henüz ilk aşamada ceza yaptırımı ile çözümlenmeye çalışılması sorunu daha çok içinden çıkılmaz hale getirebilmektedir.

2000'li yıllarda ceza politikasındaki temel değişimler denetimli serbestliğin çalışma alanını da etkilemiştir. Geçmiş dönemde ayrı ayrı hizmet veren (dar anlamda

²³⁷ Yazarın belirttiğine göre, ceza hukukunda uzman akademisyenler, suçlunun temel insani ve sosyal davranış kurallarını ihlal etme ve davranışının sorumluluğunu yüklenme hususunda dikkatini çekmek için en etkili yöntemin mağdur odaklı arabuluculuk faaliyetleri olduğunu dile getirmektedirler. Yine ifadeye göre, bilimsel araştırmalar suçlu davranışla mücadelede alternatif olan bu yöntem, tekrar suç işlemeyi etkili bir şekilde azaltmaktadır. Mutz, *The Role of Probation*, s. 116, 117; Dünkel, s. 228-230, 252; Heinz, Cornelius ve Pailer, s. 213, 224, 225; Wolfgang Heinz, "Yargı İstatistikleri Işığında Federal Almanya'daki Gençlik Ceza Hukukuna İlişkin Yaptırım Uygulaması, çev: Pınar Bacaksız, **Çocuklar ve Suç-Ceza, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi-4**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, ss. 609-616, s. 609-616; Albrecht, s. 181, 185; Mutz, Germany, s. 18, 19.

denetimli serbestlik kurumu, suçlunun gözetimi ve denetimi ile mahkeme yardımcılarının faaliyetleri gibi) birimler bu dönemde tek bir teşkilat altında toplanmıştır. Bu bütünleşme girişimiyle bürokrasinin azaltılması, etkililiğin artırılması amaçlanmıştır. Diğer önemli bir gelişme olan Federal kanunkoyucunun 2007’de Ceza Kanununun 68. maddesini revize etmesiyle bir çeşit yoğun denetimli serbestlik uygulaması olan hükümlülük sonrası gözetim ve denetim güçlendirilmiştir. Bu değişiklikle Almanya’da söz konusu uygulamadan yararlanan kişi sayısı aynı yıl içinde 15.000’den 20.000’e yükselmiş olup Kuzey Ren-Vestfalya’da denetimli serbestlikten yararlanan her 10 kişiden biri, Bavyera’da ise her 4 kişiden biri hükümlülük sonrası denetimli serbestlik hizmetlerinden yararlanmıştır. Cezaevinde iken özellikle yeterli derecede veya hiç sosyal-teröpatik destek almayan kişilerin seçildiği hükümlülük sonrası denetimli serbestlik uygulamasında bireye yoğun destek imkânı sağlanmakta ve topluma daha rahat entegre olmasına yardımcı olmak amaçlanmaktadır. Bu dönemde denetimli serbestliğin uygulama alanının genişlemesi ve personellerin iş yükünün artması ile kurumun polis ile işbirliği içerisinde çalışması ihtiyacı doğmuştur. Ülkede hâlihazırda tahliye olan şiddet suçluları ile cinsel suçluların risk ve gerekli düzenlemelere göre sınıflandırılması sonucu elde edilen veri dosyalarından yararlanarak tekrar suç işlenmesinin önüne geçmek amacıyla yeni çalışmalar yapılmıştır. Böylece bu dönemde denetimli serbestlik personelinin görevi sadece suçluyla ilgilenmek ve yardımcı olmaktan çıkmış ayrıca polise detaylı bilgi vermek ve daha önce gözetim ve denetiminde olan şahsın tekrar suç işlememesi için polisle işbirliği içinde çalışmak da görevleri arasına eklenmiştir. Denetimli serbestlik personelinin ülkedeki çalışma usulleri farklılık göstermekle birlikte, temelde mahkeme tarafından atanarak yardım ve kontrol görevini yerine getirmek, çoğu eyalette savcılığa ait olan bireysel ve sosyal soruşturma raporlarıyla ilgilenmek, son olaraksa mahkeme veya savcılığa değil ancak Adalet Bakanlığına karşı sorumlu olmak kaydıyla sosyal hizmetler konseptinde hizmet sunmak görevlerini yerine getirmektedirler. Buna önemli bir istisna ise, 1 Ocak 2007’den itibaren Baden-Württemberg’teki denetimli serbestlik faaliyetleri ile mahkeme yardımcılığı görevlerinin, teftiş organı eyaletin Adalet Bakanlığı olacak şekilde, kar amacı gütmeyen özel bir limited şirkete (gGmbH-Neustart) devredilmesi ile getirilmiştir. Bu dönemde denetimli serbestlik alanındaki son değişiklikler, mevcut

performansı, gücü ve hizmetlerin etkililiğini koruma ve mümkünse eğer arttırmayı amaçlamaktadır.²³⁸ 1990'ların ortalarından beri daha sınırlayıcı tahliye uygulamalarıyla birlikte daha yüksek oranda hapis cezasına hükmedildiği (bu dönem özellikle çocuk suçluların tutuklanması eğilimi de söz konusudur) gözlenmekte iken 2003 yılı istatistiksel kayıtlarına bakıldığında bir suçtan hüküm giyen sanıkların %8.9'u şartlı tahliye imkanı olmaksızın hapis cezasına, %13.4'ü denetimli serbestlik tedbirine ve %68.9'u ise para cezasına mahkum edilmiştir. Bu durum, zaman zaman cezalandırıcı eğilimler gözlense dahi Almanya'da hapis dışı yaptırımlara hükmetme eğiliminin arttığı yönünde yorumlanmıştır. 2000'li yıllarda kamu kuruluşları tarafından suçun önlenmesine yönelik girişimler yaygınlaştırılmış, çoğu Alman şehrinde yerel suçla mücadele konseyleri kurulmuştur. Suçtan ve kargaşadan etkilenen bireyler sorumluluk bilinci çerçevesinde suçla mücadeleyi yerel girişimlerle desteklemişlerdir. Bu dönemde alternatif yaptırımların tercih edilme sıklığı artmakla birlikte, Alman kriminoloji alanındaki yaptırım ve suçla mücadele politikalarının sistematik değerlendirilmesinin yapılmaması sistemin işlerliğinin çözümlenmesi açısından eksik kalmıştır. Hükümet ve ceza adaleti kurumları, deneysel modelleri kapsayan, düzgün araştırmalar ile ön işlem ve işlem sonrası (ıslahı önceleyen uygulamalar bakımından) ölçümlerin gerekliliğini nadiren dikkate almış, mevcut değerlendirme araştırmaları ise kötü bir şekilde tasarlanmış ve yeterli desteği alamamıştır. Ayrıca ihtiyaç duyulan meta-analiz çalışmaları da oldukça azdır. Sonuç olarak, 2000'li yıllarda denetimli serbestlik ve benzer nitelikteki alternatif uygulamaların kapsamının arttırılması gerekliliği yanında, buna karşı olan görüştekiler (özellikle suçlulukla mücadelede hapis cezasının gerekliliğini savunulara karşı) için uygulamaların bilimsel çalışmalarla desteklenmesi ihtiyacı baş göstermiştir. Bu dönem suç siyasetine yön veren verilerin değerlendirilmesinde, ihbar alışkanlıklarındaki değişimin, karanlık alanda kalan suçluluk oranlarının göz önünde bulundurulması ve mağdurdan elde edilen bilgiler ile resmi istatistiksel

²³⁸ Yazar, denetimli serbestlik personellerinin polis ile yoğun işbirliği içerisinde tekrar suç işlenmesinin önlenmesi için çalışmasını ve çalışma kapsamının genişletilmesi ile yoğunlaştırılmasını eleştiriye açık olarak değerlendirmektedir. Özelleştirmeye ilgili olarak ise, özelleştirmenin etkili ve işlevsel olabilmesi için öncelikle yeni kılavuz ilkelerin geliştirilmesi ve esasen onursal temele dayalı olarak, daha ziyade az ücretle çalışan yeni gönüllü çalışanların katılımının sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Axel Boetticher ve Johannes Feest, "German Criminal and Prison Policy", **Prison Policy and Prisoner's Right**, (Ed. Peter Johan Paul Tak ve Manon Jendly), Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008, ss. 361-390, s. 387-390; Mutz, The Role of Probation, s. 98, 99, 121-123; Schöch, s. 381, 382.

veriler haricinde gayriresmi ve değişken yaptırımların da istatistiksel kayıtlarından yararlanmanın gerekliliği anlaşılmıştır.²³⁹

Son olarak, ülkedeki güncel denetimli serbestlik faaliyetleri temelde yardım ve destek ile denetim ve gözetim faaliyetlerini üstlenmektedir. Denetimli serbestlik birimleri bu iki temel görevinin yanı sıra rapor hazırlama ve kendi istatistiksel verilerini tutmakla da yükümlüdür. Bugün denetimli serbestlik ve benzeri diğer alternatif yaptırımları uygulamakla yükümlü denetimli serbestlik birimleri, hal ve gidişin denetimi tedbirine ilişkin istatistiksel kayıtları tutma faaliyetlerine 2011 itibariyle son vermiştir. Denetimli serbestlik ile birlikte uygulanabilecek birtakım şartlar kanunda sayılı olarak belirlenmiş olup bunun yanı sıra talimatlara karar verilebilmesi de mümkündür. Söz konusu talimatlar mahkeme izni olmaksızın ikametgâhını değiştirmek, tıbbi tedavi alma veya bir kuruma yatma, çocuklarla iletişim kurmama, çocuklar için ğretmen olarak çalışmama ve oyun parklarının civarında bulunmama gibi talimatlar olup, mahkeme orantılı olmak kaydıyla başka talimatlara da hkmedebilmektedir. En az 1 yıl hapis cezasına hükmedilmiş cinsel suçlarla en az 2 yıl hapis cezasına hükmedilmiş ve kastla işlenmiş olan diğer tüm suçlarda hapis cezasının sona ermesinden itibaren denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması kanunen zorunlu olarak düzenlenmiştir. Burada amaç yüksek risk oluşturan suçluların tekrar suç işlemesinin önüne geçmek ve sosyalleşmelerine yardımcı olmaktır. Alman uygulamasında ceza yaptırımına hükmetme gibi denetimli serbestlik kararının iptali de ultima ratio olup denetimli serbestlik süresince işlenen her suç, tedbirin iptali sonucunu doğurmamaktadır (masumiyet karinesi gereği). Bunun için kişi öncelikle mahkeme tarafından suçlu bulunmalıdır. Sonuç olarak yargılamayı yapan diğer mahkeme de denetimli serbestlik kararına hükmederse ilk mahkemenin verdiği kararın uygulanmasına devam edilmekte, hapis cezasına hükmederse ilk mahkemenin verdiği karar düşerek ikinci karar uygulamaya konmaktadır. Amerikan uygulamasında hükmün iptali duruşması yer alırken Almanya'da savcı ile hükümlüye denetimli serbestliğin iptali kararına karşı dava açma hakkı tanınmıştır. Suçlunun gidişatı hakkında mahkemeyi bilgilendirmekle yükümlü olan profesyonel

²³⁹ Dietrich Oberwittler ve Sven Höfer, "Crime and Justice in Germany An Analysis of Recent Trends and Research", **European Journal of Criminology**, Cilt: 2, Sayı: 4, 2005, ss. 465-508, https://www.mpicc.de/files/pdf1/obi_hoefer.pdf, (24.03.2016), s. 472-479, 495; Heinz, Cornelius ve Pailer, s. 209, 225-230; Schöch, s. 378.

denetimli serbestlik personelleri, suçluyu da programın içeriği hakkında bilgilendirmeli ve mahkemeye sunduğu raporlarda suçlunun bakış açısına da yer vermelidir. 2010 yılı itibariyle Almanya’da hemen tüm cezalardan denetimli serbestliğe kadar pek çoğunda planlanan başarıya ulaşıldığı gözlenmiştir. 2011 denetimli serbestlik istatistiksel verilerine göre, çocuk ceza hukuku kapsamında %18 oranında, yetişkin ceza hukuku kapsamında ise %82 oranında denetimli serbestliğe hükmedilmiştir. Çocuklar için uygulanan denetimli serbestlik süresi, yetişkinlerinkinden daha az olup denetimli serbestlikten yararlanmakta olan tüm nüfusun içinde çocuklar 1/3’ünü teşkil etmektedir. Bugün Alman denetimli serbestlik teşkilatında 2500 çalışmacı 170.000 suçlunun gözetim ve denetiminden sorumludur, personellerin %10’u ayrıca mağdur odaklı arabuluculuk faaliyetlerinde de görev almaktadır.²⁴⁰ Alman denetimli serbestlik uygulamaları suç ve suçluluğa yaklaşımda eğitim ve sosyal hizmet uygulamalarının önemini göz ardı etmemesi, baskılayıcı değil önleyici düzenlemelerle soruna toplumsal boyutta yaklaşması açısından önemli olup doktrinde de eksikliği vurgulanan istatistiksel çalışmaların varlığı ile ceza politikasına yön veren fikirler daha güvenilir bilimsel değerlendirmelere dayandırılabilir.

²⁴⁰ Cezanın kalanı veya tamamının, denetimli serbestlik süresinin başarıyla geçirilmesi sonucu affedilmesi oranı %54 iken; cezanın tamamı veya kalanının ertelenmesi hükmünün iptali ile denetimli serbestlik süresi biten ve hapis cezasının tamamı veya kalanına hükmedilen oran ise %29’dur (çocuk suçlularda bu oranlar %38 ve %17’dir). İlk durum denetimli serbestlikte başarı oranını, ikincisi ise başarısızlık oranını ifade etmektedir. Jörg-Martin Jehle, **Criminal Justice In Germany Facts and Figures**, Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, Sixth Edition, 2015, https://www.bundesjustizamt.de/DE/SharedDocs/Publikationen/Justizstatistik/Criminal_Justice_Germany_en.pdf?__blob=publicationFile, (25.03.2016), s. 32, 33, 47-49; hal ve gidişin denetimi tedbiri hakkında bilgi için bkz. Jehle, s. 46 ve Mutz, Germany, s. 22; Stefan Scherrer, “Probation in Germany Cooperation between Probation Service, Judges and Prosecutors”, **TAIEX Seminar**, Antakya, Mayıs 2011, http://cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Antakya_Probation_in_Germany_cooperation_presentation.pdf, (25.03.2016), s. 5, 8, 11-21; Stefan Scherrer, “Probation in Germany”, **TAIEX Seminar**, Antakya, Mayıs 2011, http://cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Antakya_Probation_in_Germany_presentation.pdf, (25.03.2016), s. 8, 20, 21; Mutz, The Role of Probation, s. 100-106; Mutz, Germany, s. 24, 25; Schöch, s. 380, 381.

İKİNCİ BÖLÜM

DENETİMLİ SERBESTLİK UYGULAMALARI

Türk ceza hukukunda geçmişi çok da eski olmayan denetimli serbestlik sisteminin güncel ceza hukukundaki yerinin aktarılacağı bu bölüm kapsamında mevzuatta yer alan düzenlemelere, personel ve teşkilat yapısına, denetimli serbestlikten yararlanan bireylerin hak ve yükümlülükleri ile doktrinde yer alan görüşlere değinilerek Türk suç ve ceza politikası açısından sistemin değerlendirmesine yer verilecektir.

I. DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİNİN KURULUŞU, TEŞKİLATLANMASI, PERSONEL REJİMİ, HAZIRLANAN RAPORLAR İLE YÜKÜMLÜLERİN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

A. Kuruluş

Denetimli serbestlik ve yardım merkezlerinin kuruluşuna yönelik dayanak Kanun, 5275 sayılı CGTİHK m. 104 olup hükmün 1. fıkrasında,

“cezaları ertelenen, salıverilen veya haklarında hapis cezası dışında herhangi bir tedbire hükmedilen hükümlülerin toplum içinde izlenmesi, iyileştirilmesi, psiko-sosyal problemlerinin çözülmesi, salıverme sonrası korunması ve yargılanan kişiler hakkında sosyal araştırma raporlarının düzenlenmesi ve mağdurun korunması gibi görevleri yerine getirmek üzere denetimli serbestlik ve yardım merkezleri” kurulması öngörülmüştür.²⁴¹

Maddenin 3. fıkrasında denetimli serbestlik ve yardım merkezleri ile koruma kurullarının kuruluş, çalışma yöntem ve esaslarının ilgili kanununda düzenleneceği belirtilmiştir. Buna göre; 03.07.2005 tarihli 5402 sayılı Denetimli Serbestlik

²⁴¹

Maddenin

gerekçesi

için

bkz.

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c068/tbmm22068031ss0710.pdf>,
(15.06.2016), (TBMM, Dönem 22, Yasama Yılı 3, Sıra Sayısı 710, Adalet Komisyonu Raporu).

Hizmetleri Kanunu²⁴² m. 6'da, Kanunda belirtilen görevleri yerine getirmek üzere, Genel Müdürlük bünyesinde Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, adalet komisyonunun bulunduğu yerlerde denetimli serbestlik müdürlüğü ile koruma kurulu kurulacağı belirtilmiştir. Denetimli serbestlik ve yardım ile koruma hizmetlerine ilişkin danışma organı olarak Bakanlıkta Denetimli Serbestlik Hizmetleri Danışma Kurulu oluşturulmaktadır. Kanunun 3. maddesinde yer alan “Tanımlar” başlıklı hükümde yer aldığı üzere, Bakanlık, Adalet Bakanlığını; Genel Müdürlük, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünü ifade etmektedir. Kanunun 7. maddesinde ise, teşkilat yapısını düzenleyen “*denetimli serbestlik ve yardım ile koruma hizmetleri, Bakanlık merkez teşkilâtında daire başkanlığı, taşra teşkilâtında müdürlükler ve koruma kurulları tarafından yürütülür*” hükmüne yer verilmiştir. Yine 2013 tarihli Yönetmelik m. 7’de, denetimli serbestlik hizmetlerinin, Bakanlık merkez teşkilatında Daire Başkanlığı, taşra teşkilatında ise, müdürlükler, müdürlüğe bağlı bürolar ve koruma kurulları tarafından yerine getirileceği belirtilmiştir. 2007 tarihli Yönetmelik m. 7’de “...gerektiğinde, şube müdürlüğü bulunmayan ilçelerde denetimli serbestlik ve yardım hizmetlerini yürütmek üzere şube müdürlüğüne bağlı bürolar kurulabilir veya kaldırılabilir” şeklinde yer alan düzenleme yerine yukarıda bahsettiğimiz şekilde bir düzenlemeye yer verilmiştir. Kanunda büroların gerektiğinde kurulacak olmasına ilişkin ifade karşısında Yönetmelikte bu düzenlemeye değinilmemiştir. Ancak teşkilatın yerine getirmekle yükümlü olduğu görevler göz önüne alındığında büroların genel olarak kurulması gerekliliği göze çarpmaktadır. Özellikle 05.04.2012 tarihli 6291 sayılı Kanunun 1. maddesiyle CGTİHK kapsamında yer alan m. 105/A düzenlemesiyle denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infazına yönelik uygulama, denetimli serbestlikten yararlanan kişi sayısını ve teşkilatın iş yükünü bir hayli arttıracak niteliktedir. Bu bakımdan, gerekli görülmesi şeklindeki ibarenin kaldırılması ve yerine müdürlüklere bağlı büroların görevlendirilmesi şeklinde bir

²⁴² 05.04.2012 tarihli 6291 sayılı Kanunun 6. maddesiyle değişikliğe uğramıştır (RG 11.04.2012, 28621). 6291 sayılı Kanun m. 6: “Madde ile, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununun adı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu olarak değiştirilmekte ve Kanunda yer alan “denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü” ibaresi “denetimli serbestlik müdürlüğü”, “denetimli serbestlik ve yardım merkezi şube müdürü” ibaresi “denetimli serbestlik müdürü” olarak değiştirilmektedir. Bu düzenleme doğrultusunda adı geçen Kanunda geçen tüm “şube müdürlüğü” ibareleri “müdürlük” şeklinde değiştirilmektedir. Ülkemizde idari yapılanmada taşra birimlerinde şube müdürlüğü olmadığı için uygulamada birçok sıkıntı yaşanması ve çeşitli sorunlara yol açması nedeniyle bu şekilde bir değişikliğe ihtiyaç duyulmuştur”, <http://www.kgm.adalet.gov.tr/TasariSamaIari/KanunIasan/2012Yili/Kanmetni/6291ss.pdf>, (15.06.2016), (TBMM, Dönem 24, Yasam Yılı 2, Sıra Sayısı 207), Adalet Komisyonu Raporu).

ifadenin tercih edilmesi isabetli olmuştur. Ancak hükümde de belirtildiği üzere, amaç “hükümlülerin dış dünyaya uyumlarını sağlamak, aileleri ile bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek...” şeklinde ifade edilmektedir. O halde gerek ilgili hüküm açısından gerekse denetimli serbestliğin diğer uygulamaları açısından toplum içerisinde alternatif yaptırımların uygulanması söz konusu olup bu durum, teşkilatlanmanın bağımsız bir şekilde yapılması veya Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne bağlı Daire Başkanlığı şeklinde bir yapılanma yerine ayrı bir Genel Müdürlük ile denetimli serbestlik kapsamında yer alan hizmetlere göre belirlenecek daireler nezdinde teşkilatlanmayı gerekli kılmaktadır.

B. Teşkilatlanmalar

1. Merkezi Teşkilatlanmalar

a. Daire Başkanlığı

Denetimli serbestlik ve yardım ile koruma hizmetleri, merkez teşkilatında Bakanlığa bağlı Daire Başkanlığı tarafından yerine getirilmektedir.²⁴³ 5402 sayılı Kanunun 8. maddesi ile 2013 tarihli Denetimli Serbestlik Yönetmeliğinin 8. maddesinde yer alan düzenlemeye göre; Daire Başkanlığında bir Daire Başkanı, yeteri kadar tetkik hâkimi, şube müdürü, uzman personel ve en az üç şube bulunmaktadır. Kanunda Daire Başkanlığında bulunması gereken asgari şube sayısı belirtilmekte iken Yönetmelik m. 8/2’de Daire Başkanlığının altı şube müdürlüğünden oluşacağı ve bu şube müdürlüklerinin neler olduğu belirtilmektedir. Buna göre; Daire Başkanlığına bağlı şube müdürlükleri; değerlendirme ve planlamadan sorumlu şube müdürlüğü, infaz ve iyileştirmeden sorumlu şube müdürlüğü, çocuk hizmetlerinden sorumlu şube müdürlüğü, elektronik izlemeden sorumlu şube müdürlüğü, koruma kurulları ve mağdur destek hizmetlerinden sorumlu şube müdürlüğü şeklinde belirlenmiştir.²⁴⁴ Merkez teşkilatında ayrıca

²⁴³ Daire Başkanlığının işlevleri, ceza ve infaz kurumları ve tutukevleri ilgili işlevler ve denetimli serbestlikle ilgili işlevler olmak üzere ikiye ayrılır. Işıktaç, Adalet, s. 338.

²⁴⁴ 2007 tarihli Yönetmelikte Daire Başkanlığına bağlı şube müdürlükleri beş adet belirlenmiş olup 2013 tarihli Yönetmelikte ek olarak, elektronik izlemeden sorumlu şube müdürlüğünü öngörülmüştür. Elektronik izleme aracılığıyla takip ve denetimin yaygınlaştırılması amacıyla mevzuatta ilgili

hiyerarşik olarak teşkilattan bağımsız nitelikte Denetimli Serbestlik Hizmetleri Danışma Kurulu, danışma organı olarak görev almaktadır. Daire Başkanlığının görevleri, 5402 sayılı Kanunun 9. maddesiyle 2013 tarihli Yönetmeliğin 9. maddesinde belirtilmiştir. Yönetmelik m. 9, Daire Başkanlığının görevleri hususunda 5402 sayılı Kanuna atıf yaparak ilgili diğer mevzuatta verilen görevlerin yerine getirileceğini belirtmiştir. Buna göre, Daire Başkanlığının görevleri;

- *Müdürlükler ile koruma kurullarının genel amaç ve politikalar çerçevesinde düzenli ve verimli çalışmalarını sağlamak,*
- *Denetimli serbestlik, yardım ve koruma hizmetlerini geliştirmek, hükümlülerin yeniden suç işlemesinin önlenmesi ve topluma kazandırılmasını sağlayıcı etkenleri güçlendirmek amacına yönelik çalışmalar yapmak,*
- *Müdürlükler ve koruma kurullarınca hazırlanan yıllık iş programları ve projeleri ile çalışma raporlarını Genel Müdürlüğe sunmak; Genel Müdürlükçe yayınlanacak yıllık faaliyet raporunu hazırlamak,*
- *Müdürlük bulunmayan ilçelerde büroların kurulmasını veya kaldırılmasını Genel Müdürlüğe önermek,*
- *Müdürlükler ve koruma kurullarının yönetim, denetim ve gözetim görevlerini yürütmek,*
- *Müdürlükler ve koruma kurullarının çalışmaları ile ilgili her türlü karar ve işlemi yürütmek ve görevleri ile ilgili bakanlık, diğer kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan vakıf ve dernekler ile uygun görülen gönüllü gerçek ve tüzel kişilerle işbirliği yapmak,*
- *Görev alanına giren kanun ve düzenleyici işlemlerdeki ihtiyaçlara ilişkin inceleme ve araştırma yaparak Genel Müdürlüğe öneride bulunmak, bu konuda gerekli tasarıları hazırlamak,*
- *Toplum için tehlike hâli taşıyanlara özel dikkat gösterilmesini sağlamak ve bunlara özgü iyileştirme tedbirlerini geliştirmek,*

değişiklikler yapılmış olup 2016 Eylem Planında, denetimli serbestlik müdürlüklerinin elektronik izleme sisteminde kullanacakları Uyp ekran tasarımlarının gerçekleştirilmesi faaliyeti ile elektronik izleme personeli, elektronik izleme müdahale ekibi ve takip edilen hükümlülere yönelik kılavuz hazırlık çalışmalarına başlanacaktır. **Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, Eylem Planı**, TC Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2016, http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/faaliyetlerimiz/eylem_plani/eylem_plani_2016/eylem_plani_2016.pdf, (15.06.2016).

- Görev alanına giren konularda çocuk ve gençlere özel dikkat gösterilmesini, özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya bu etkiyi doğuran her türlü madde kullanma ve aile içi şiddet söz konusu olduğunda, koruyucu ve tedavi edici yöntemlerin özenle uygulanmasını sağlamak,
 - Danışma Kurulunun yazı işleri hizmetlerini yürütmek,
 - Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak
- şeklinde düzenlenmiştir.

b. Danışma Kurulu

Danışma Kurulunun kuruluşuna ilişkin düzenlemeler, 5402 sayılı Kanunun 19. Maddesi ile 2013 tarihli Yönetmeliğin 107. maddesinde yer almaktadır. Danışma Kurulu, denetimli serbestlik, yardım ve koruma hizmetleriyle ilişkili olarak danışma organı niteliğinde görev yapmak üzere, Bakanlıkta Bakanlık Müsteşarının başkanlığında kurulmaktadır. Vekillik görevini ise, müsteşar yardımcısı yerine getirmektedir.

Danışma Kurulu üyeleri; Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürü, Bakanlık Kanunlar Genel Müdürü, Bakanlık Personel Genel Müdürü, TBB'nin görevlendireceği bir temsilci, YÖK tarafından görevlendirilecek, üniversitelerin hukuk fakültelerinin ceza ve ceza usûl hukuku ana bilim dalından bir, sosyal hizmetler yüksek okulu veya bölümünden bir, fakültelerin sosyoloji ve psikoloji bölümlerinden birer profesör veya doçent unvanına sahip, öncelikle bu Kanunun içerdiği konularda çalışmaları bulunan öğretim üyesi, İŞKUR Genel Müdürü, SHÇEK Genel Müdürü, Kadının Statüsü Genel Müdürü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürü, MEB Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürü, ÇSGB'den üst düzey bir temsilci, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanı, JGK ve EGM'nin asayişten sorumlu genel müdür yardımcısı veya daire başkanı, TOBB'dan bir temsilci, TESK'den bir temsilci, Denetimli Serbestlik Daire Başkanıdır. Ayrıca Danışma Kurulu toplantılarına gündeme göre, ilgili kişiler ile kurumların temsilcileri de katılımcı olarak davet edilebilmektedir (Yönetmelik m. 107/4).

Danışma Kurulu her takvim yılında en az bir defa toplanmakta olup başkan gerekli gördüğü hallerde de Danışma Kurulunu toplantıya çağırabilmektedir.

Danışma Kurulu yazı işlerini Genel Müdürlük yürütmektedir. Danışma Kurulunun gündeminin hazırlanması, Kurulun toplanması, görevleri ve mali hükümlere ilişkin düzenlemeler Yönetmeliğin 108-111. maddeleri arasında düzenlenmiştir.

Danışma Kurulunun görevleri, Kanunun 20. maddesi ile 110. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Danışma Kurulunun görevleri;

- *Denetimli serbestlik, yardım ve koruma hizmetlerine ilişkin temel ilkeleri belirlemek, öneri niteliğinde kararlar almak ve bu kararları ilgili kurum ve kuruluşlara iletmek,*
 - *Genel Müdürlük tarafından sunulan, müdürlükler ve koruma kurullarının yıllık faaliyetlerini değerlendirmek ve önerilerde bulunmak,*
 - *Müdürlükler ve koruma kurullarının görevleri ile ilgili olarak hazırlanan kanun, tüzük ve yönetmelik taslaklarını incelemek ve önerilerde bulunmak,*
 - *Kanunla verilen diğer görevleri yapmak*
- şeklinde düzenlenmiştir.

2. Taşra Teşkilatlanmaları

a. Müdürlükler

Denetimli serbestlik ve yardım hizmetlerine ilişkin taşra teşkilatlanması, Adalet komisyonunun bulunduğu yerdeki Cumhuriyet başsavcılığına bağlı müdürlükler kurulması şeklinde yapılandırılmıştır. İş durumu ve coğrafi konum göz önüne alınarak, Genel Müdürlüğün önerisi ve Bakanlık onayı ile müdürlük bulunmayan ilçelerde de denetimli serbestlik ve yardım hizmetlerini yürütmek üzere müdürlüğe bağlı büro kurulabilir. Yukarıda da değindiğimiz üzere, yaptırımların birçoğu denetimli serbestlik ve yardım hizmetleri kapsamında değerlendirme ve uygulamaları gerektirmektedir. Ayrıca denetimli serbestlikten yararlanan kişi sayısı gün geçtikçe artmakta²⁴⁵ ve uluslararası örgütlerin tavsiye ve kararlarında da yer aldığı üzere, alternatif yaptırımların benimsenme oranı geleneksel (hapis cezası vb.)

²⁴⁵ Denetimli serbestlik ve yardım hizmetleri kapsamında 2016 Mayıs ayı içerisinde, takip ve denetimi yapılan karar türlerine göre dosya ve kişi sayısı için bkz. http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/istatistik/2016/mayis_2016.pdf, (17.06.2016).

yaptırımlara oranla giderek artmaktadır. Bu bakımdan müdürlüğün bulunmadığı ilçelerde söz konusu büroların kurulması önümüzdeki yıllarda zaruriyet teşkil edebilecektir. Taşra teşkilatında denetimli serbestliğin yardım ayağını koruma kurulları oluşturmakta ve bu yapıdan bağımsız olarak hizmet vermektedir. Müdürlükler ile koruma kurullarının yetki alanları, adalet komisyonunun, büroların yetki alanı ise, bulundukları ilçenin yargı çevreleri ile sınırlıdır. Müdürlükte görevli kadro, 5402 sayılı Kanun m. 10/3 ile Yönetmelik m. 10/1’de belirtildiği üzere, bir müdür, yeterli sayıda müdür yardımcısı, bürolarda birer şef, yeterli sayıda denetimli serbestlik uzmanı ve memuru (sosyal çalışmacı, sosyolog, öğretmen... vd.), benzeri alanlarda eğitim almış ve denetimli serbestlik hizmetlerinde geçici olarak görevlendirilen uzman personel ile diğer hizmetleri yürütecek görevlilerden oluşmaktadır. Müdürlüklerde ayrıca gelen evrak bürosu, kayıt kabul bürosu, değerlendirme ve planlama bürosu, infaz bürosu, eğitim ve iyileştirme bürosu, denetim bürosu, mağdur destek hizmetleri bürosu, koruma kurulları bürosu ve idari ve mali işler bürosu görev almaktadır (Yönetmelik m. 10/3).²⁴⁶

Müdürlüğe, denetimli serbestlik, yardım ve koruma hizmetleri için infaz ve koruma memuru atanması veya görevlendirilmesinde bu hizmetlere yönelik en az iki ay süreli hizmet içi eğitimi başarı ile tamamlamış olmaları koşulu aranmaktadır (5402 sayılı Kanun m. 10/4). Müdürlüğün görevleri; genel olarak Kanunun 11. maddesinde düzenlenmiş olup devam eden maddelerde (m. 12-15 ve 15/A) soruşturma, kovuşturma, kovuşturma sonrası ve salıverme sonrası görevler ile elektronik cihazların kullanılması suretiyle takip düzenlemesine yer verilmiştir. Müdürlüğün görevlerine ilişkin Yönetmeliğin 11. maddesi ise, Kanunun ilgili hükümlerine atıf yapmakta olup devam eden maddelerde (m. 12-21) büroların görevlerine ilişkin hükümlere yer verilmiştir. 5402 sayılı Kanunun 11. maddesine göre müdürlüğün temel görevleri;

²⁴⁶ 2007 tarihli Yönetmelik m. 11/7’de, şube müdürlüklerinde, yetişkin denetimli serbestlik, çocuk denetimli serbestlik, koruma kurulları ve yardım, kamu yararına çalışma ve madde izleme ile rapor ve rehberlik hizmetlerinin yürütüldüğü bölümlerin bulunacağı belirtilmişti. 2013 tarihli Yönetmelikte büroların görev dağılımına ilişkin ayırım değişmiş olmakla birlikte, kanımızca uluslararası uygulamalarda rastlandığı üzere, çocuk ve yetişkin denetimli serbestlik işlemlerinin ayrı ayrı yürütülmesinde yarar vardır. (Her ne kadar Yönetmelik m. 16/7’de müdürün, kararların niteliğine göre, kamu hizmeti, adli kontrol, tedavi ve denetimli serbestlik, çocuk hizmetleri gibi özel infaz birimleri oluşturabileceği söylenmişse de, konu hakkında müdüre takdir yetkisi verilmiş olup uygulama açısından genellik sağlanmayacağı görülmektedir).

- *Bu Kanunla ve diğer kanunlarla verilen görevleri, soruşturma ve kovuşturma evreleri ile hükümden ve salıverilmeden sonra bir denetim plânı çerçevesinde yerine getirmek,*
 - *Çocuk mahkemeleri ile aile mahkemelerine denetimli serbestlik, yardım ve koruma hizmetleri alanında gözetim esaslarına göre yardımda bulunmak,*
 - *Kanunlarla öngörülen denetimli serbestlik tedbirine ilişkin görevleri yapmak*
- şeklinde düzenlenmiştir.

Kanaatimizce, teşkilatlanmanın merkezi yapısına zarar vermeyecek ölçüde denetimli serbestlik müdürlüğünün bulunduğu bölge yapısı ile suç ve suçlunun niteliklerine göre, istisnai durumlarda müdüre belirli ölçüde görevleri düzenleme yetkisi verilebilmelidir. Konuya ilişkin herhangi bir sorunla karşılaşmamak için bu yetkinin verilmesinde merkezden izin alınması yerinde olacaktır.

b. Koruma Kurulları

Koruma Kurulları kurulmasına ilişkin temel hüküm, 5402 sayılı Kanunun 16. maddesi olup Yönetmeliğin 112. maddesinde de konuya yer verilmiştir. Koruma kurulları, adalet komisyonunun bulunduğu yerlerde Cumhuriyet başsavcısının veya görevlendireceği Cumhuriyet başsavcı vekili ya da Cumhuriyet savcısının başkanlığında; baro temsilcisi, belediye başkanı veya görevlendireceği yardımcısı, Cumhuriyet başsavcısı tarafından belirlenecek bir ceza infaz kurumu müdürü, denetimli serbestlik müdürü, milli eğitim müdürü, sosyal hizmetler müdürü, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı temsilcisi, teşkilâtı bulunan yerlerde İŞKUR müdürü, Ziraat ve Halk Bankası müdürleri, varsa ticaret ve sanayi odaları, ziraat odaları, borsalar, esnaf ve sanatkârlar birliği yöneticileri ile varsa kamuya ait fabrikalar ile istekleri hâlinde o yerde şubesi bulunan kamuya yararlı dernek veya vakıflar ve özel bankaların yönetici seviyesindeki temsilcilerinden Cumhuriyet başsavcısı tarafından uygun görülenlerin katılımı ile oluşmaktadır (5402 sayılı Kanun m.16/1, 2013 tarihli Yönetmelik m. 112/2). Ayrıca Kurul toplantısının gündemine göre, Cumhuriyet başsavcısının daveti ile ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulu başkanı, sağlık müdürü veya sağlık grup başkanı, özel idare müdürü, kolluk

amirleri ile ilgili kişi ve kurumların temsilcileri de toplantıya katılabilmektedir (Yönetmelik m. 112/4).

Koruma kurulları, Cumhuriyet başsavcılığınca her yılın Ocak ayı içerisinde oluşturulmakta ve kimlerden oluştuğu, çalışma usul ve esasları üyelere bildirilmektedir. Kurulun yetki alanı, adalet komisyonunun yargı çevresiyle sınırlıdır. Koruma Kurulunun yazı işleri hizmetleri, müdürlük tarafından yürütölmektedir.

Koruma kurulu gündeminin hazırlanması, koruma kurullarının çalışma usul ve esasları ve görevlerine ilişkin düzenleme, Yönetmeliğin 113-115. maddelerinde; mağdur, hükümlü veya kanuni temsilcisinin koruma kuruluna başvurusu, başvuruya ilişkin talep formu, talebin değeriendirilmesi, işe veya eğitim kurumuna yerleştirilenlerin denetlenmesine yönelik takip formu, suç işlemeyi önleme ve topluma kazandırma amacından hareketle hükümlüler için koruma kurullarınca projeler hazırlanmasına ilişkin düzenlemeler ise, Yönetmeliğin 116-120. maddelerinde yer almaktadır.

Koruma kurulunun görevleri Kanunun 17. maddesi ile Yönetmeliğin 115. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre söz konusu görevler;

- Müdürlüklerden iletilen suçtan zarar gören kişilerin karşılaştıkları sosyal ve ekonomik sorunların çözümü ile ceza infaz kurumlarından salıverilen hükümlülerin meslek veya sanat edinmelerinde, iş bulmalarında, sanat sahibi olanlar ile tarım işletmeciliği yapmak isteyenlere araç ve kredi sağlanmasında, işyeri açmak isteyenlere yardım edilmesinde ve karşılaştıkları diğeri güçlüklerin çözümünde yardımcı olmak, çocuk ve genç hükümlülerin öğrenimlerine devam etmelerini sağlamak, diğeri hükümlülere bu konuda yardımcı olmak,

- Kanunla verilen diğeri görevleri yapmak şeklinde düzenlenmiştir.

Yönetmelik m. 115'te yer alan düzenlemede Kanuna atıfla yetinilmemiş, bentler halinde Kurulun görevlerine yer verilmiştir. Burada yer alan düzenleme Kanunda yer alan düzenlemeyle uyum göstermekte olup hükümde yer alan ifadeye göre, Kurulun müdürlükle işbirliği içinde çalıştığı, hizmetler listesi ve eğitim ile program listesi hazırlanması ve güncellenmesinde müdürlüğe görüş ve önerilerde bulunulduğu anlaşılmakta, müdürlüğün yanı sıra kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan vakıf ve dernekler,

gönüllü gerçek ve tüzel kişilerle de işbirliği içerisinde çalışıldığı ifade edilmektedir (Yönetmelik m. 115/ğ).²⁴⁷

Koruma kurulunun görevleri, denetimli serbestliğin topluma kazandırma ve yardım fonksiyonu açısından oldukça önemlidir. Denetim ve kararların infazı öncelikle kurumun kendisi tarafından gerçekleştirilecek olmakla birlikte, bahsi geçen görevler göz önüne alındığında işbirliği içerisinde çalışma gerekliliğinin kaçınılmaz olduğu dikkati çekmektedir. Topluma kazandırma ise, ancak toplumda yer alan kişi ve grupların desteğiyle istendik düzeyde başarılı olabilecektir. O halde gönüllü gerçek ve tüzel kişilerin sürece dâhil edilmesi üzerinde bilhassa durulmalı, konu hakkında bilinçlenmeyi sağlayacak çalışma ve etkinlikler düzenlenmelidir. Koruma kurullarının görev alanında olup da üzerinde önemle durulması gereken bir husus da, mağduru ilgilendiren görevlerin, sanık ve hükümlülere ilişkin görevlere nazaran ikinci planda kalmasının önüne geçilmesidir. Nitekim onarıcı adalet kurumları, suçtan zarar gören mağdura yardımcı olmayı, karşılaştığı zarar ve zararın etkilerini en aza indirmeyi, mümkünse yok etmeyi amaçlamaktadır.

3. Özel Teşkilatlanmalar

Denetimli serbestlik ve yardım hizmetlerinin özelleştirilmesi kapsamında değerlendirilecek konular, denetimli serbestlik hizmetlerinin tamamen özel sektöre devri veya denetimli serbestlik kapsamında ele alınan eğitim programları, bağımlılık tedavisi, elektronik izleme gibi uygulamaların bağımsız olarak özel sektöre devridir. Bunun yanı sıra denetimli serbestlik birimlerindeki yemek, temizlik vb. faaliyetlerin de özel şirketlere devredildiği uygulamalara rastlamak mümkündür. Denetimli serbestlik uygulamalarının ülkemizdeki geçmişi çok eskiye dayanmamakta olup bu sebeple, teşkilatlanmanın kısmen veya tamamen özelleştirilmesine ilişkin konu, gündemi meşgul eden öncelikli konular arasında yer almamaktadır. Günümüzde hala cezaevlerinin özelleştirilmesine ilişkin tartışmalar devam etmektedir. Cezalandırma faaliyetinin yerine getirilmesi konusunda yetkili makamın değerlendirilmesini de

²⁴⁷ Yazarlarca, koruma kurullarında yer alan ilgili kurum ve kuruluşların maddi kaynaklarından acil yardım halleri için bir fon oluşturulması önerisi getirilmektedir. Kanaatimizce de böyle bir fon oluşturulması nakit paraya ihtiyacı olan hükümlü veya mağdur açısından faydalı olacaktır. Ancak söz konusu fondan yapılacak harcamalarda adil ve tarafsız davranmaya özen gösterilmelidir. Nursal ve Ataç, s. 336.

kapsayan cezaevlerinin özelleştirilmesi hakkında var olan değerlendirmelerin, denetimli serbestlik ve yardım sisteminin özelleştirilmesine ilişkin konu hakkında fikir vereceği kanaatini taşımaktayız.

Cezalandırmanın devletin tekelinde bulunması gerektiği görüşlerine karşılık, cezaevi işletmeciliğinde özel sektörün tercih edilmesinin pek çok faydası olduğunu belirten görüşler de yer almaktadır. Buna göre, cezaevi işletmeciliğinde özel sektörün tercih edilmesinin kamu gücünün yerini almayacağı, aksine iki sektörün işbirliği içerisinde çalışacağı belirtilmiştir. Nitekim karşılaştırmalı hukukta söz konusu uygulamanın, özel sektördeki rekabeti arttırarak daha etkili ve verimli çalışmayı teşvik ettiği ifade edilmektedir. Yine kamunun özel sektörün denetçisi konumunda işlerliğini sürdüreceği, özel sektörle yapılacak anlaşmada yer alan kuralların da kamu tarafından belirleneceği dile getirilmektedir. Özelleştirmenin diğer bir faydası da, sonuç odaklı çalışma ile bürokratik süreçte daha hızlı hareket etme imkânı sağlayacağı ve devletin mali yönden yükünü azaltacağı yönündedir.²⁴⁸ Özelleştirmenin olumsuz etkileri ise, özel şirketlerde kar amacının öncelikli olduğu ve işletmenin devamlılığı açısından ihlallerin önlenmesine çalışılarak topluma kazandırmanın amaçlanamayacağı şeklindedir. Yine yararlanıcıların güvenliğinin ön planda olmaması ile vasıfsız görevlilerin çalıştırılması riski de ön plandadır. Burada suçun önlenmesine çalışılmamasının diğer bir sonucu da, özel sektör kapsamında yer almayan adli hizmetler yönünden devletin iş ve mali yükünün artabilecek olmasıdır. Özelleştirmeye ilgili alanda başarı elde edebilmek için ülkenin sosyo-politik yapısının uygulamaya elverişli olması gereklidir.²⁴⁹ Kanaatimizce de gerek cezaevlerinin gerekse denetimli serbestlik uygulamalarının özelleştirilmesinden kamu hizmeti olarak kamu gücüyle yerine getirilmesi daha yerinde bir uygulama sağlayacaktır. Denetimli serbestlik hizmetlerinin yerine getirilmesi geleneksel yaptırımlarda olduğu üzere, aynı organ tarafından karara bağlanmaktadır. Ayrıca denetimli serbestliğin köklü geçmişe sahip olduğu ve birtakım kamu görevlerinin özel sektöre devredilmesini benimseyen ülkelerde dahi uygulamada istenmedik

²⁴⁸ Vahit Bıçak, “Hürriyeti Bağlayıcı Cezaları İnfaz Sistemi: Kamu Sektörü-Özel Sektör İlişkisi”, **21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu**, Adalet Bakanlığı, 2001, Ankara, ss. 199-209, s. 204-207; Mehmet Şahin ve Hilal Görkem, “Kamusal Hizmet Olarak Cezaevi Hizmetlerinin Özelleştirilmesi ve Türkiye’de Özel Sektör Cezaevlerinin Uygulanabilirliği”, *Yönetim ve Ekonomi*, C. 14, S. 2, ss. 19-29, s. 23; Bacaksız, s. 4938.

²⁴⁹ Şahin ve Görkem, s. 24, 27.

sonuçlarla karşılaştığı gözlenmiştir.²⁵⁰ Bununla birlikte, özelleştirme ile umulanın daha nitelikli hizmet alma olmasına karşılık, denetimli serbestlik hizmetlerinin özel sektör tarafından yerine getirilmesinin daha etkili olduğuna dair bir çalışma bulunmadığına da dikkat çekilmektedir.²⁵¹

C. Personel Rejimi

1. Nitelikler

Denetimli serbestlik teşkilatında görev yapacak olan personelin, göreviyle uyum sağlayacak şekilde kişilik, karakter ve nitelikleri de göz önüne alınarak seçilmesi ve işe alınması tavsiye edilmektedir. Denetimli serbestlik tedbirlerini yerine getirmek üzere görevlendirilen personelin, dürüst, insancıl ve yenilikçi olması gerekmektedir. Görevlerini tam anlamıyla yürütebilecek mesleki bilgi ve becerilere sahip olmakla birlikte, bu bilgi ve becerileri geliştirmeye ve işbirliği içerisinde çalışmaya açık olmaları da gerekmektedir. Buna göre; Avrupa Konseyi R (92) 16 sayılı Kararında, personellerin mesleki yeterliliklerinin performans ve sicillerine göre geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Personele verilecek başlangıç eğitim programlarında, davranışların izlenmesi ve yorumlanması, iletişim kurulması ve diğer insan ilişkileriyle ilgili konuların da bulunduğu eğitim süresinin personelin eğitimden yeterince yararlanabileceği uzunlukta olması gerekmektedir. Ayrıca personele verilecek eğitimde hizmetlerin uygulanmasına ilişkin modeller hakkında da bilgi verilmelidir.²⁵² Kanaatimizce denetimli serbestlik personelinin

²⁵⁰ Söz konusu hizmetlerin özel sektör tarafından yerine getirilmesinin olumsuzlukları arasında; özel sektörün öncelikli amacının para kazanmak olduğu, daha seri bir şekilde nitelikli hizmete ulaşmak mümkün olsa da tekrar suç işleme ve topluma kazandırma açısından amaçlanana ulaşılamaması halinde bütçede kısıntıya gitme ve bu kısıntının personelin gelirinden yapılması, alanında uzman nitelikli kurumların ihaleye girecek bütçeye sahip olmaması, şirketlerin hizmetlerden yararlananların güvenliğini yeterince temin edememesi sayılmaktadır. Calder ve Goodman, s. 180, 181, 183; Human Rights Watch, s. 5-8; Belirtilenlerin yanı sıra, hakkında denetimli serbestlik kararı icra edilen bireyin özel sektörden hizmet alması ile devlete ait bir kuruma müracaat etmesi arasında tutum açısından da farklılık söz konusu olabilecektir.

²⁵¹ Canton ve Hancock, s. 219, 220.

²⁵² Nursal ve Ataç, s. 55-57; AK Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Ceza ve Tedbirlerin Uygulanmasıyla İlgili Personel Hakkındaki R (97) 12 Sayılı Tavsiye Kararı için bkz. <http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/tavsiyekararlari/9.pdf>, (18.06.2016); Deneyisel çalışmalarla elde edilen veriler, denetimli serbestlik personelinde aranan niteliklere ilişkin uluslararası tavsiye ve kararlarda yer alan düzenlemelerle paralellik göstermektedir. Buna göre; hükümlülerin empati yeteneği fazla olan,

bilgi ve tecrübesini arttırmaya yönelik eğitimlerde çeşitli kurum ve kuruluşların yanında bizzat eğitimden yararlanan personel tarafından getirilecek öneriler de dikkate alınmalı ve eğitim programının şekillendirilmesinde bu öneriler de göz önünde bulundurulmalıdır. Yine sivil toplum kuruluşlarından gelen öneriler de, eğitim programlarının geliştirilmesinde faydalı olabilecektir.

Ülkemizde gerek ceza infaz kurumlarında gerekse denetimli serbestlik müdürlüklerinde görev yapan personelin eğitimlerine ilişkin programlar, Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğünce hazırlanmaktadır.²⁵³ 5402 sayılı Kanun m. 24'te de, görevli personele hizmet öncesi, aday memurluk, hizmet içi ve görevde yükselme eğitimlerinin yanı sıra görevleriyle ilgili eğitimlerin de verileceği belirtilmektedir. Gerektiğinde gönüllü çalışanlara da eğitim verilmektedir. Denetimli serbestlik atanması ve görevlendirilmesine ilişkin 2013 tarihli Yönetmelik m. 27'de yer alan düzenlemede, atanacak personelin hizmetlere yönelik en az 2 ay süreli hizmet içi eğitimi başarıyla tamamlamış olma koşulu aranacağı belirtilmiştir. Ayrıca Müdürlüklerden ceza infaz kurumlarına veya adliyelere, ceza infaz kurumlarından veya adliyelerden müdürlüklere atama veya görevlendirmeye ilişkin adalet komisyonu kararları, ilgisine göre Genel Müdürlük veya Personel Genel Müdürlüğüne gönderilerek alınacak Bakanlık onayı ile tamamlanacaktır.²⁵⁴ Yönetmeliğin 28. maddesinde ise, alınan hizmet içi eğitimlere göre öncelikle ve

kendilerine saygı gösteren, suçluluk haline vurgu yapılmaksızın önerilerde bulunan ve topluma karışma konusunda kendilerini teşvik eden personellerden hizmet almayı tercih ettikleri görülmüştür. Sarah Lewis, "Learning from success and failure: Deconstructing the working relationship within probation practice and exploring its impact on probationers, using a collaborative approach", **Probation Journal**, Cilt: 61, Sayı: 2, 2014, (Success and Failure), ss. 161-175, s. 167-174; Sarah Lewis, "Exploring positive working relationships in light of the aims of probation, using a collaborative approach", **Probation Journal**, Cilt: 61, Sayı: 4, 2014, (Positive Working), ss. 334-345, s. 339-343.

²⁵³ Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Personelinin 2016 Yılı Eğitim Programı için bkz. http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/egitim_faliyetleri/egitim_program%C4%B1/egitim_programi.asp, (18.06.2016).

²⁵⁴ 5402 sayılı Kanunun geçici 3. maddesinde, bu Kanunla öngörülen müdürlüklerin kuruluşu, buralarda görev yapacak personelin atanması, göreve başlaması ve eğitimi gibi işlemler sonuçlanıncaya kadar bu Kanunla verilen görevlerin; psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog, eğitim uzmanı ve benzeri personeli çalıştıran kamu kurum ve kuruluşlarından veya aile ve çocuk mahkemelerinde görevli benzeri personelden geçici görevlendirme veya yardım suretiyle yerine getirileceği belirtilmiştir (Ayrıca bkz. 5402 sayılı Kanun m. 25). Ancak belirtilen şekilde yapılan görevlendirmenin kuruluşun tamamlanması ve eğitimin sonuçlanmasına kadar sürmesiyle yetinilip teşkilatlanmanın tamamlanmasıyla ihtiyaç duyulan personellerin bizzat kuruma atanması gerekmektedir. Aynı yönde görüş için bkz. Nursal ve Ataç, s. 430; söz konusu eğitimin yalnız teorik değil uygulamaya da yönelik olması gerektiği belirtilmiştir. Nursal ve Ataç, s. 431. Bu bakımdan, 2016 Yılı Eğitim Programının öneriye uygun bir içeriğe sahip olduğunu söylemek mümkündür.

sırasıyla gelen evrak, kayıt ve kabul, denetim bürolarında, daha sonra diğer bürolarda çalıştırılacakları öngörülmüştür. Çalışma usulü ve süresi ile mesai sonrası ve hafta sonu çalışmaya ilişkin düzenlemeler Yönetmeliğin devam eden 29 ve 30. maddelerinde düzenlenmiştir. Denetimli serbestlikte hem cezalandırma hem de rehabilitasyonu içeren tedbir ve uygulamaların yerine getirilmesi söz konusu olup kurumda çalışan personel süreç içerisinde iş yükü ve stres sebebiyle kötü etkilenebilmektedir. Bu bakımdan çalışanların iş doyumunun ve motivasyonun sağlanması ve stres yönetimi ile adaptasyonunun kolaylaştırılması gerekmektedir. Buna göre; ilgili konularda personele eğitim verilmesi ve sahip oldukları eğitim düzeyi ile niteliğe göre iş yüküne sahip kılınması faydalı olabilecektir.²⁵⁵

2. Görev ve Yetkiler

5402 sayılı Kanunda denetimli serbestlik teşkilatında görevlendirilecek personele ilişkin herhangi bir sınıflandırma yapılmamıştır. 2013 tarihli Yönetmelikte ise, denetimli serbestlik memuru, denetimli serbestlik personeli ve denetimli serbestlik uzmanı şeklinde bir ayrıma gidilmiş, Yönetmeliğin “*Tanımlar*” başlıklı 4. maddesinde söz konusu kavramların tanımı yapılmış ve denetimli serbestlik uzmanı ve memurunun görevleri sırasıyla m. 24 ve 25’te düzenlenmiştir. Müdürlük dışından görevlendirilen uzmanın görev ve sorumluluklarına ilişkin düzenleme ise m. 26’da yer almaktadır.

Yönetmelik m. 4’e göre;

Denetimli serbestlik memuru: Denetimli serbestlik müdürlüğü veya bürosunda kadrolu veya sözleşmeli olarak görev yapan infaz ve koruma memurunu,

Denetimli serbestlik personeli: Denetimli serbestlik müdürünü, müdür yardımcısını, şefi, denetimli serbestlik uzmanını ve denetimli serbestlik memuruyla diğer görevlileri,

Denetimli serbestlik uzmanı: Denetimli serbestlik müdürlüğünde kadrolu veya geçici olarak görev yapan psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog ve öğretmeni ifade etmektedir.

²⁵⁵ Duygu Altın, “Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Personel Gelişimi ve Eğitimine Genel Bakış”, **Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Sempozyumu Uluslararası Yaklaşımlar**, İstanbul, 2015, s. 5 vd.

Yönetmelikte yer alan düzenlemeden denetimli serbestlik personelinin, denetimli serbestlik uzman veya memuru olarak görevini icra etmeyen fakat denetimli serbestliğin taşra teşkilatındaki idari kadroda görevlendirilmiş çalışanlar ile denetimli serbestlik uzman ve memurlarının tamamını ifade ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca kurumda gönüllü çalışma talebi kabul edilmiş kişileri de bu kapsamda değerlendirmek gerekmektedir.²⁵⁶ O halde denetimli serbestlik personeli çalışılan birim ve sunulan hizmet hakkında net bir fikir vermemekte ise de, teşkilatta görevli teknisyen, şoför ve hizmetliyi bu kapsamda değerlendirmenin mümkün olmadığı görülmektedir.²⁵⁷

Denetimli serbestlik memuru, görevli infaz ve koruma memurlarını ifade etmekte olup memurların kadrolu veya sözleşmeli olarak görevlendirilmesi tanım açısından bir fark yaratmamaktadır.

Denetimli serbestlik uzmanı, 5402 sayılı Kanunun 10. maddesinde de yer alan psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog ve öğretmeni ifade etmektedir. Buna göre; denetimli serbestlik kapsamında gerçekleştirilen bireysel görüşmeler, grup çalışmaları, seminer faaliyetleri (kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde olmak üzere), iyileştirme çalışmaları ile müdahale programlarını uygulama uzmanlar tarafından yerine getirilmektedir.

a. Denetimli Serbestlik Uzmanının Görevleri

Denetimli serbestlik uzmanı, genel olarak hükümlülerin iyileştirilmesi ve topluma kazandırılmalarına yönelik denetim planında belirlenen çalışmaları yürütmekle yükümlüdür. Yönetmelik m. 24'te denetimli serbestlik uzmanın görevleri şu şekilde belirtilmiştir: Yükümlülerle bireysel görüşmeler yapmak ve grup çalışmalarını yürütmek, yükümlülerin boş zamanlarının yapılandırılmasına yönelik eğitsel ve sosyal çalışmaları diğer kurumlarla iş birliği içinde yürütmek, yükümlülerin, iyileştirilme süreçlerini izlemek ve yükümlünün durumu hakkında

²⁵⁶ Yönetmelik m. 54/5'e göre, "Gönüllülerin hizmet verecekleri alana yönelik programların hazırlanması, takibi ve değerlendirilmesi müdürün görevlendirdiği uzmanın rehberliğinde olur...".

²⁵⁷ Nitekim 5402 sayılı Kanunun 10. maddesinde, "...benzeri alanlarda eğitim alan personel ile bu alanda özel hizmet içi eğitim almış diğer unvanlardaki personel ve yönetim hizmetlerini yürütecek görevliler bulunur" şeklindeki ibare diğer unvanlardaki personeli, benzeri alanlarda eğitim alan veya özel hizmet içi eğitim almış diğer unvanlardaki kişilerle sınırlandırmıştır.

vaka sorumlusunu sözlü ya da gerektiğinde yazılı olarak bilgilendirmek, sosyal araştırma raporu hazırlamak, gerektiğinde hizmetler listesinin oluşturulmasında görev almak, yükümlülerin risk ve ihtiyaçlarının değerlendirilmesi ile denetim planlarının hazırlanmasında danışmanlık yapmak, değerlendirme ve planlamanın uygunluğunu kontrol etmek ve gerektiğinde değerlendirme ve planlama yapmak, yükümlülerin iyileştirilmesi ve topluma kazandırılması ile mağdurların desteklenmesine yönelik projeler hazırlamak ve yürütmek, iyileştirilme çalışmalarına esas olmak üzere, denetim altındaki hükümlülerle ev, okul veya iş yerinde özel hayatın gizliliğine dikkat ederek görüşmeler yapmak, koruma kurulları çalışmaları kapsamında, gerektiğinde denetimli serbestlik memuru ile birlikte ev ve iş yeri ziyaretlerine gitmek, ceza infaz kurumundan salıverilen hükümlüler ile suç mağdurlarına rehberlik hizmeti vermek ve müdahale programları uygulamak ve yükümlülerin iyileştirilmesi ve yeniden topluma kazandırılması ile mağdurların desteklenmesine yönelik müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

b. Denetimli Serbestlik Memurunun Görevleri

Denetimli serbestlik memuru, müdürlüğün idari işleri ile infaz işlerinin yürütülmesinden, kalem hizmetlerinden ve yükümlülerin toplum içerisinde denetim ve takibinden sorumludur. Yönetmelik m. 25'te denetimli serbestlik memurunun görevleri şu şekilde belirtilmiştir: Kararların kayıt işlemleri ile dosyayla ilgili yazışmaları yapmak ve diğer kalem hizmetlerini yürütmek, araştırma ve değerlendirme formunu doldurmak, denetim planını hazırlamak, yükümlülerin toplum içinde denetim ve takibini yapmak, hizmetler listesi, kurumsal eğitimler ve programlar listesi ile çalışma protokolünün hazırlanmasında görev almak, koruma kurulları talep ve takip formunu doldurmak, koruma kurullarınca uygun bulunan projeleri hazırlamak, denetimli serbestlik ve koruma kurulları çalışmaları kapsamında ev ve iş yeri ziyaretleri yapmak, denetimli serbestlik hizmetlerinin yerine getirilmesi ile ilgili, müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak.

c. Müdürlük Dışından Görevlendirilen Uzmanın Görevleri

Müdürlük dışından görevlendirilen uzmanın görev ve sorumlulukları, Yönetmeliğin 26. maddesinde düzenlenmiştir. Hükmün ilk fıkrasında, söz konusu uzmanın en az 15 gün süreyle bir denetimli serbestlik uzmanının refakatinde çalışacağı belirtilmiştir. Bu süre içerisinde söz konusu uzmana, iyileştirme ve denetim sürecinde yapılan çalışmaların tümü hakkında bilgi verilmektedir. Nitekim hükmün 3. fıkrasında, söz konusu uzmanın eğitim ve iyileştirme brosunda²⁵⁸ çalışacağı ngrlmştır.

Eğitim ve iyileştirme bürosunca yerine getirilecek görevler, hükümlü hakkında uygulanacak tedbir kapsamında yer alan uygulamaları içermektedir. Uzmanlık alanına göre ve ihtiyaç halinde müdürlük dışından bir uzmanın görevlendirilmesi yerine göre faydalı olacak bir uygulamadır. Ancak ilgili büro tarafından yerine getirilen görevler arasında, bireysel görüşme, aile, okul ve işyerleri ile işbirliği içerisinde çalışmalar yürütme gibi görevler yer almaktadır. Bu görevlerde ise, hükümlünün belirli tek bir uzman gözetim ve rehberliğinde denetimli serbestliğe tabi kılınmasında fayda vardır. Özellikle bireysel görüşme kapsamında hükümlünün uzman ile kurmuş olduğu iletişim ve güven ilişkisi oldukça önemlidir. Bu sebeple, müdürlük dışından görevlendirilen uzmanın eğitim ve iyileştirme bürosunda yerine getirilen her görev için değil de, belirli görevler bakımından yetkili kılınması yerinde olacaktır.

3. Denetim

5402 sayılı Kanunun 23. maddesine göre; Taşra teşkilatında görevli denetimli serbestlik müdürlükleri ile koruma kurullarının işlemleri, adalet müfettişleri tarafından denetlenmektedir.

²⁵⁸ Eğitim ve iyileştirme bürosunun görevleri için bkz. Yönetmelik m. 17.

D. Denetimli Serbestlik Hizmeti Kapsamında Hazırlanan Raporlar

Bu kapsamda denetimli serbestlik birimlerince yerine getirilen tüm rapor ve belge hazırlama işlemlerine değinilmeyecek olup yalnız en çok önem arz ettiği düşünülen temel raporlar hakkında bilgi verilecektir.

1. Hüküm Öncesi

Hüküm öncesi araştırma raporu hazırlama, Denetimli Serbestlik kurumu ile denetimli serbestlik personeli için en temel görev niteliğindedir. Denetimli serbestliğin geçmiş dönemlerinden beri, cezalandırma sürecine yardımcı olma hususunda kilit noktayı teşkil eden faaliyet, karşılaştırmalı hukukta olduğu kadar aynı ülke içerisinde dahi farklı şekillerde yerine getirilebilmektedir. Söz konusu raporlarda, işlenmiş olan suçtan ziyade, suçlunun içinde bulunduğu şartlara ve geçmişine ilişkin bilgilere yer verilmekte, ayrıca suçlunun işlediği suça bakış açısı ile hakkında hangi uygulamanın yerine getirilmesinin uygun olduğu da değerlendirilmektedir.²⁵⁹

Sosyal araştırma raporu hazırlanmasına yönelik düzenlemeler, 5402 sayılı Kanunun soruşturma evresindeki görevleri düzenleyen 12. maddesi 1. fıkrası (b) bendinde Cumhuriyet savcılığınca gerekli görüldüğünde hazırlanmak üzere; kovuşturma evresindeki görevleri düzenleyen 13. maddesi 1. fıkrası (b) bendinde karar öncesinde mahkeme veya hâkimin istediği üzere hazırlanmak üzere; salıverme sonrası görevleri düzenleyen 15. maddesi 1. fıkrası (a) bendi ve 3 numaralı alt bendinde salıverme sonrası hükümlünün davranışlarının izlenmesi suretiyle hâkime verilmek üzere rapor hazırlanması şeklindedir. Ayrıca 2013 tarihli Yönetmelik m. 38’de sosyal araştırma raporu hazırlanmasına yönelik ayrıntılı bir düzenlemeye yer verilmiştir. 5395 sayılı ÇKK m. 35’te yer alan düzenlemeye göre; ilgili Kanun kapsamında çocuklar hakkında mahkeme, çocuk hâkimi veya Cumhuriyet

²⁵⁹ Sosyal araştırma raporlarının (Social Inquiry Report) diğer bir adı da, hüküm öncesi araştırma raporudur. Canton ve Hancock, s. 212, 213; söz konusu raporlarda eksik bilgiye yer verilmesi yanında gerekenden fazla bilgiye ver verilmesinin de bazı araştırmacılar tarafından eleştirildiği dile getirilmektedir. Peter Raynor, “Is there any Sense in Social Inquiry Reports?”, **Probation Journal**, Cilt: 27, Sayı: 3, Eylül 1980, (Inquiry Reports), ss. 78-84, s. 78, 81-84; Nursal ve Ataç, s. 346; Kamer, İnfaz Sistemi, s. 72.

savcılarınca gerekli görülmesi halinde, çocuğun bireysel özellikleri ve sosyal çevresini gösteren bir inceleme yaptırılmaktadır. Mahkemenin çocuğun işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını kavrama yeteneğini haiz olup olmadığına ilişkin takdirinde, söz konusu raporlar göz önüne alınmaktadır. Kanaatimizce çocuğun bahsi geçen algılama ve yönlendirme yeteneğini haiz olup olmadığına ilişkin tespit ve değerlendirmenin sağlık kuruluşlarınca yapılması gerekmektedir. Denetimli serbestlik personeli tarafından hazırlanan raporda psikolojik, sosyal ve eğitime ilişkin değerlendirmeler yer alacağından ve fakat tıbbi nitelikte görüş ve değerlendirmeler ancak sağlık kuruluşlarından alınacak raporlarda bulunabileceğinden mahkemenin konu hakkında söz konusu raporlardan yararlanmasının mümkün olmadığını düşünmekteyiz. Yine yetişkinler hakkında hazırlanan rapor, sosyal araştırma raporu olarak adlandırılırken çocuklar hakkında hazırlanan aynı nitelikte rapor, sosyal inceleme raporu olarak adlandırılmaktadır. Kavram birliğinin sağlanması açısından gerek yetişkinler gerekse çocuklar hakkında hazırlanan raporlarda sosyal araştırma raporu kavramının benimsenmesinde fayda görmekteyiz.²⁶⁰ Ayrıca denetimli serbestlik kapsamında hakkında rapor hazırlanması gereken çocukların da, yetişkinler gibi aynı denetimli serbestlik mevzuatına tabi olacağını, bu sebeple konu hakkında kavram birliği sağlanmasının yerinde olacağını düşünmekteyiz.

Yönetmelik m. 38'e göre; sosyal araştırma raporunda yer alacak hususlar, şüpheli veya sanığın geçmişi, ailesi, çevresi, eğitimi, kişisel, sosyal, ekonomik, ruhsal ve psikolojik durumu ile çevresinin sistemli bir bakış açısıyla değerlendirildiği, topluma ve mağdura karşı taşıdığı risk ile ihtiyaçlarının belirlendiği ve bu ihtiyaçlara yönelik hizmet, program ve kaynaklarla ilgili önerilerdir. Raporunda şüpheli veya sanığın mağdura ve topluma yönelik tutumu ile konuya ilişkin risk değerlendirmesine de yer verilmektedir. Raporun hazırlanmasında şüpheli veya sanık ile bu kişilerin aile ve sosyal çevreleriyle ve gerekli görülmesi halinde mağdurla da görüşülmesi öngörülmüştür. Herhangi bir değerlendirme veya önerinin gerekli görülmediği salt kişisel veya ekonomik bilgilere ilişkin rapor, kolluk veya ilgili birimlerce yerine getirilmektedir. Düzenleme oldukça yerindedir, nitekim denetimli

²⁶⁰ Aynı yönde görüş için bkz. Nursal ve Ataç, s. 348, 349; yazarlar tarafından sosyal araştırma raporunun, sosyal inceleme raporundan daha kapsamlı olduğu ve inceleme raporunda yer alan kişisel ve sosyal çevre bilgileri yanında ruhsal, psikolojik, eğitsel vb. bilgilerin de bulunduğu belirtilmektedir. Nursal ve Ataç, s. 346, 347.

serbestlik personelinin iş yükü bir hayli fazla olmakla birlikte, daha önce de belirttiğimiz gibi sırf el koyma, bildirim gibi görevlerin (denetim ve gözetim tedbiri içermeyen) denetimli serbestlik birimlerince yerine getirilmesinde herhangi bir fayda görülmemektedir.

Hakkında rapor hazırlanması öngörülen şüpheli veya sanık ceza infaz kurumunda ise, rapor ceza infaz kurumuna gidilerek hazırlanmaktadır. Denetimli serbestlik uzmanı, kişinin hapis dışı ceza veya tedbir kararıyla toplum içerisinde iyileştirilmesinin mümkün olduğu kanaatinde ise, hapis cezasının kişi üzerinde gerçekleşmesi muhtemel olumsuz etkilerini de değerlendirerek şüpheli veya sanığın ihtiyaç duyacağı hizmet, program ve kaynakları raporda belirtmektedir. Konu hakkında takdir yetkisi mahkemeye ait olmakla birlikte, söz konusu durumun raporda açıkça belirtilmesi öngörülmüştür. Her bir şüpheli veya sanık hakkında kapsamlı olmasa dahi gerekli bilginin elde edilmesi bile bazı durumlarda güç olabilmektedir. Bu bakımdan, rapor hazırlanması gerekli görülen²⁶¹ şüpheli veya sanık hakkında hüküm tesis edilmeden önce fikir verecek olan söz konusu raporlar oldukça önemli bir niteliği haiz olup, denetimli serbestlik uzmanlarının bu görevi titizliklere yerine getirmesi gerekmektedir.

Şüpheli veya sanık hakkında iki nüsha halinde rapor hazırlanmakta, raporlardan biri talep eden ilgili makama gönderilirken diğeri ise, sosyal araştırma raporu kartonunda ve UYAP bilişim sistemi ortamında özel hayatın gizliliği ilkesine uygun olarak saklanmaktadır.

Son olarak, hüküm öncesi raporların, özellikle kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı ile hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararında, kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesinde ve genel olarak cezanın bireyselleştirilmesinde önemli bir fonksiyona sahip olduğunu söylemek mümkündür.²⁶²

²⁶¹ Şüpheli/sanık veya müdafinin doğrudan rapor hazırlanmasına ilişkin talepte bulunabileceğini öngören herhangi bir yasal düzenleme yer almamaktadır. Adil yargılanma hakkının gereği olarak söz konusu düzenlemenin gerekli olduğu belirtilmişse de, böyle bir düzenlemenin uygulamada gereğinden fazla iş yüküne yol açacağı, şüpheli veya sanık hakkında sağlıklı bir araştırma yapılmaksızın rapor hazırlama yoluna gidilebileceği ve bu sebeple de konuya ilişkin itiraz hakkının doğacağı ifade edilmektedir. Nursal ve Ataç, s. 345.

²⁶² Kamer, İnfaz Sistemi, s. 72, 73.

2. Hüküm Sonrası

Denetimli serbestlik personeline hazırlanan hüküm sonrası raporlar; sanık veya hükümlü hakkında, kararların toplum içinde infazının, denetim sürecinin ve iyileştirme ile topluma kazandırmaya yönelik çalışmalara ait planların yer aldığı denetim planının başarıyla yerine getirilip getirilmediğini değerlendiren denetim raporu ile CGTİHK m. 105/A hükmüne göre denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezası infaz edilen hükümlü hakkında hazırlanan değerlendirme raporundan oluşmaktadır.

a. Denetim Raporu

Denetim raporu, Yönetmeliğin 36. maddesinde düzenlenmiş olup raporda, hükümlünün, uygulanan iyileştirme programları kapsamında topluma uyumdaki başarısı, olumsuz davranışlarını değiştirmek için gösterdiği çaba ve bu doğrultuda genel gelişimi değerlendirilmektedir.

Denetim raporu, haklarında mahkemece, rehberlik çalışmalarına katılma yükümlülüğü veya tedavi ve denetimli serbestlik tedbiri verilen yükümlüler hakkında ilgili hâkime verilmek üzere 3 ayda bir hazırlanmaktadır.

Denetim raporu iki kısma ayrılmakta olup bir kısımda, infaz ve denetim; diğer kısımda ise, iyileştirme çalışmaları değerlendirilmektedir. Söz konusu rapor ilgili birimlerden bilgi almak suretiyle vaka sorumlusu tarafından hazırlanmaktadır. İyileştirme çalışmaları ve değerlendirme ve öneriler kısmında denetimli serbestlik uzmanının katılımı da söz konusudur. Raporların tek bir personel tarafından hazırlanmaması aksine, ilgili birimlerde görevli personelin kendi bürosu dâhilinde yer alan görevler hakkında değerlendirme ve önerilerde bulunması yerinde bir uygulamadır. Yine hükümlü hakkında tek bir kişinin hazırlayacağı rapora nazaran daha objektif bir uygulama söz konusu olabilecektir. Ayrıca bir büro dâhilinde yer alan çalışmalar doğrultusunda olumlu yönde gelişme kaydeden yükümlünün diğer bir büro dâhilinde yer alan çalışmalar neticesinde, çeşitli sebeplerle olumlu yönde gelişme kaydedememesi halinde, değerlendirme de buna göre yapılabilir.

b. Değerlendirme Raporu

Değerlendirme raporu, Yönetmeliğin 77. maddesinde düzenlenmiş olup rapor, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezasının infazını talep eden hükümlü hakkında, ceza infaz kurumu psiko-sosyal ve eğitim servisinde görevli uzman veya öğretmen tarafından hazırlanmaktadır. Yine Yönetmeliğin 91. maddesinde vaka sorumlusu tarafından değerlendirme raporu hazırlanacağı belirtilmiştir.

Hükümün 2. fıkrasına göre; hazırlanan raporda, eğitim ve iyileştirme programlarına katılım ve bu konudaki çaba ve gayret, ceza infaz kurumundaki uyum ve iş birliği, kişisel tutum ve davranışlar, tekrar suç işleme hususundaki risk, topluma veya mağdura zarar verme hususundaki risk, hükümlünün toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı ve salıverme sonrasına kendini ne kadar hazırladığı, olası sorunlarının farkında olup olmadığı ve bunları çözmek için ne tür planlar yaptığı hakkında değerlendirmeler yapılmaktadır.

Değerlendirme raporunda, hükümlünün, tekrar suç işleme, topluma veya mağdura zarar verme riskinin bulunup bulunmadığı, toplumla bütünleşmeye hazır olup olmadığı gerekçeleri ile birlikte açıkça belirtilmektedir. Söz konusu tespit ve değerlendirmeler de, hüküm öncesi raporlarda yer alan tespit ve değerlendirmelerde olduğu üzere, karar merci açısından bağlayıcı olmayıp öneri niteliğindedir. Ancak hükümlünün infaz süresince tutum ve davranışlarına ilişkin süreç açısından önem arz edecek gelişmelerden başkaca haberdar olma imkânı olmayan karar merci için söz konusu raporların büyük önem arz ettiğini söylemek mümkündür.

3. Salıverilme Öncesi

Koşullu salıverme, hükümlü için ıslah olmayı teşvik etmek amacıyla öngörülmüş, hükümlünün iyi halli olması halinde ceza sürelerinin dolmasından evvel toplumsal hayata dönmelerini sağlayan ve bu süreçte de hükümlünün belirli bir süreliğine denetim ve gözetime tabi kılınmasını gerekli kılarak hem hükümlünün muhtemel tehlikelilik haline karşı toplumu koruyan hem de hükümlünün toplum uyum sağlamasını gözetken çağdaş bir ceza hukuku kurumudur.²⁶³ Koşullu

²⁶³ Dönmezer ve Erman, Ceza Hukuku-III, s. 64, 65; Mengüç, s. 191; Yenidünya, s. 15-19.

salıvermede esas amaç, suçlunun hâkimde uyanan kanıya nazaran daha çabuk ıslah olacağı düşüncesi ile cezadan beklenen amacın elde edilmesiyle cezanın infazının gereksiz yere uzatılmasının önüne geçmektedir. Ayrıca koşullu salıvermede, ıslah olan hükümlü ile olmayan bir tutulmamakta, tutum ve davranışları gözlemlenerek işlediği suçtan ötürü pişmanlık duyduğu anlaşılan hükümlünün toplumsal hayata uyum süreci hızlandırılmaktadır.²⁶⁴

Aktardığımız üzere koşullu salıvermede ıslah olduğuna ilişkin kanaat, hükümlü hakkında hazırlanacak olan salıverme öncesi raporlarla ortaya konabilecektir. Buna göre; salıverme öncesi düzenlenecek rapor, ceza infaz kurumlarında kullanılmakta olan gözlem ve sınıflandırma formunda yer alan infaz sürecine ilişkin bilgiler, hükümlünün suça ilişkin düşünceleri, hükümlü hakkında psiko-sosyal servisin değerlendirmesi, hükümlünün kişisel bilgileri, salıverme sonrasına ilişkin düşünceleri ve yaşamı hakkındaki amaç ve planları göz önünde bulundurularak psiko-sosyal servis tarafından diğer servislerle (tahliye sonrası denetim ve gözetimden sorumlu denetimli serbestlik müdürlüğü ilk sırada olmak üzere) işbirliği içerisinde hazırlanmaktadır.²⁶⁵

Raporun genel değerlendirme kısmında, salıverme sonrası hükümlü hakkında uygulanması önerilen yükümlülükler ile denetim süresince rehberlik edecek bir uzmanın görevlendirilmesine ilişkin görüş ve değerlendirmelere yer verilmektedir.²⁶⁶ 5275 sayılı CGTİHK m. 107/9 uyarınca, hükümlüye rehberlik edecek uzman kişinin hükümlünün davranışları, sosyal uyumu ve sorumluluk bilincindeki gelişme hakkında 3'er aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime vereceği belirtilmiştir. Rapor, esas itibarıyla salıverilmesi düşünülen mahkûm hakkında yazılmakla birlikte, salıverilmesi düşünülen tutuklu hakkında yazılması da mümkündür.²⁶⁷

Salıverme sonrası hazırlanacak rapor, 5402 sayılı Kanunun 1. fıkrası (a) bendi 1. alt bendinde ve Yönetmeliğin 77. maddesinde düzenlenmiştir. Yukarıda cezanın denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak infazında hazırlanacak olan değerlendirme

²⁶⁴ Ceza sürelerini tamamlamalarından evvel ıslah olup olmadıklarına bakılmaksızın salıverme uygulamalarını bu kapsamda değerlendirmek mümkün değildir. Ayrıca söz konusu uygulamaların örtülü aflara kaynaklık teşkil etmesinden kaçınılması gerektiği belirtilmektedir. Yenidünya, s. 15, 19, 243, 265. Kanaatimizce koşullu salıvermede hazırlanan salıverme öncesi raporlar konu açısından önem teşkil etmekte ve kurumu, benzerlerinden ayırmaktadır.

²⁶⁵ Kamer, İnfaz Sistemi, s. 73; Nursal ve Ataç, s. 350.

²⁶⁶ Kamer, İnfaz Sistemi, s. 73.

²⁶⁷ Nursal ve Ataç, s. 350; aktarılan bilgiler salıverme sonrası hazırlanan raporlarla ilgili genel bilgiler olup koşullu salıvermeye özgülenmiş değerlendirme için bkz. Nursal ve Ataç, s. 352, 353.

raporu hakkında aktardığımız bilgiler burada da geçerlidir. Yönetmeliğin 91. maddesinde de, yine aktardığımız şekilde salıverilmesine 1 aydan az kalan hükümlüler hakkında vaka sorumlusu tarafından değerlendirme raporu hazırlanmaktadır. Son olarak salıverme sonrası raporların da, salıverme için hazırlanması zorunlu nitelikte olmadığını; ancak salıverme sonrası hükümlünün işsiz, sosyal bağlantıları zayıf bir şekilde toplumsal yaşamdan kopuk yaşamasını engellemek adına önem arz ettiğini belirtmek mümkündür.

E. Denetimli Serbestlikten Yararlananların Hak ve Yükümlülükleri

1. Haklar

a. Şikâyet ve İtiraz

5402 sayılı Kanunun 18. maddesinde düzenlenen şikâyet ve itiraz hakkı, denetimli serbestlikten yararlanan yükümlülerin şikâyetle bulunma ve itiraz kanun yoluna başvurma hakkını ifade etmektedir. Buna göre; müdürlükler ile koruma kurullarının idari nitelikteki eylem ve işlemlerine karşı infaz hâkimliğine şikâyetle bulunulabileceği belirtilmiştir. Ayrıca bu Kanunun uygulanması kapsamında verilmiş olan hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hallerde mahkeme kararlarına karşı itiraz yolu açık olup diğer kanunlarda belirtilen kanun yolları da saklı tutulmuştur.

2013 tarihli Yönetmelik m. 48’de yükümlünün şikâyet ve itiraz hakkı ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Hükmün 1. fıkrasında, yükümlüler ile kanuni temsilcilerin, infaz hizmetlerinin yürütülmesi sırasında müdürlükçe hazırlanan denetim planları ve raporları ile müdürlükçe yapılan uyarılar gibi işlem ve eylemlerin kanun, tüzük ve yönetmelik hükümleri ile genelgelere aykırı olduğu gerekçesiyle müdürlüğe itirazda ya da infaz hâkimliğine şikâyetle bulunulabileceği belirtilmiştir. Hükmün 5. fıkrası 3. cümlesinde, müdürlük işlemlerine ve koruma kurulu kararlarına karşı yapılan itirazların şikâyetteki usullere tabi olacağı ifade edilmiştir. Söz konusu düzenleme yerinde olmuştur²⁶⁸; nitekim müdürlük işlem ve eylemleri ile koruma kurullarının

²⁶⁸ 2007 tarihli Yönetmelik m. 115’te, şube müdürlükleri veya büroca hazırlanan raporlara şüpheli, sanık veya hükümlü ile kanunî temsilcileri tarafından ilgili adli mercie itirazda bulunulabileceği

işlemleri idari nitelikte olup 5271 sayılı CMK'nın 267. maddesine göre, hakkında itiraz kanun yoluna başvurulabilecek kararlar, hâkim kararları ile kanunun gösterdiği hallerde mahkeme kararları olarak belirlenmiştir. Böylece Yönetmelikte ifade edilen itiraz ile şikâyet hakkında izlenecek prosedür, yalnız şikâyetle ilişkin hükümlere göre yerine getirilecektir. Yönetmeliğin 48. maddesinde yer alan düzenleme, 4675 sayılı İnfaz Hâkimliği Kanunu²⁶⁹ “İnfaz hâkimliğine şikâyet ve usulü” başlıklı m. 5'te yer alan düzenlemeden yola çıkılarak hazırlanmış görünmektedir.

Yönetmelikte yer alan ilgili düzenleme, yükümlünün hakkındaki işlem ve eylemleri öğrendiği tarihten itibaren 15 gün, her halde işlem ve eylemlerin yapıldığı tarihten itibaren 30 gün içinde şikâyet yoluyla infaz hâkimliğine başvurabileceğini belirtmektedir. Şikâyet, dilekçe ile doğrudan infaz hâkimliğine yapılabileceği gibi; Cumhuriyet başsavcılığı veya denetimli serbestlik müdürlüğü aracılığıyla da yapılabilmektedir. Ayrıca müdürlük işlemlerine karşı yapılan itirazların komisyon²⁷⁰ tarafından, koruma kurulu kararlarına karşı yapılan itirazların ise, koruma kurulu²⁷¹ tarafından incelenerek sonuçlandırılacağı belirtilmektedir. Bu kararlara karşı infaz hâkimliğine şikâyetle bulunmak mümkündür. Hükmün 1. fıkrasında belirtilen yazışma ve belgelerde hükümlüye şikâyet ve itiraz hakkı ile süresi açıkça belirtilmektedir. Kanımızca Yönetmelikte ayrıntılı olarak düzenlenmekle birlikte, 4675 sayılı Kanunun 5. maddesine “Ceza infaz kurumları ve tutukevlerinde hükümlü ve tutuklular...” ibaresinden sonra gelmek üzere eklenecek “...ile hakkında denetimli serbestlik kararı verilenler...” veya “denetimli serbestlik tedbiri altındakiler” şeklinde bir ibare ile yükümlünün söz konusu hakları daha sıkı bir şekilde teminat altına alınabilecektir.

Denetimli serbestlik uygulamalarına ilişkin hâkim tarafından verilen kararlar ile mahkeme kararları hakkında CMK m. 268'ye göre, kararın öğrenildiği günden itibaren 7 gün içinde kararı veren mercie verilecek bir dilekçeyle veya tutanağa geçirilmek koşuluyla zabıt kâtibine yapılacak beyanla itiraz kanun yoluna başvurmak mümkündür.

düzenlenmiş; ancak itirazın şikâyetteki usullere tabi olacağı belirtilmemiştir. 2007 tarihli Yönetmeliğin öngördüğü düzenleme, Kanunda yer alan ifadeyle de çelişmekte idi.

²⁶⁹ RG 23.05.2001, 24410.

²⁷⁰ 5402 sayılı Kanun m. 3 ile 2013 tarihli Yönetmelik m. 4; komisyonu, İnfaz İşlemleri Değerlendirme Komisyonu olarak öngörmektedir.

²⁷¹ 5402 sayılı Kanun m. 3 ile 2013 tarihli Yönetmelik m. 4; koruma kurulları, adli yargı ilk derece mahkemeleri adalet komisyonlarının bulunduğu yerde oluşturulan kurulu olarak öngörmektedir.

b. Denetimli Serbestlik Kararlarının Değiştirilmesi, Durdurulması veya Kaldırılması

2013 tarihli Yönetmelik m. 45'te düzenlenen kararların değiştirilmesi, durdurulması veya kaldırılmasına ilişkin hüküm, denetimli serbestlik kararının, yükümlünün elinde olmayan nedenlerle yerine getirilememesi, infazının mümkün olmaması, yükümlünün tutuklanması, hapis cezasının infazına başlanması veya askere alınması nedeniyle infazının imkânsız hale gelmesi, 5395 sayılı Kanunun 40. maddesinin 1. fıkrası uyarınca tedbirden beklenen yararın elde edilmesi veya hapis cezasından daha ağır sonuçlar doğurması hallerinde, Kanunda aksine bir düzenleme yoksa vaka sorumlusunun önerisi üzerine komisyon tarafından ilgili mahkemeden denetimli serbestlik kararının değiştirilmesi, kaldırılması veya uygun olan başka bir karar verilmesinin talep edilebileceğini belirtmektedir.

Maddenin 3. fıkrasında belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi sırasında, yeni bir suç işleyip tutuklanan veya mahkûm olduğu hapis cezasının infazı başlatılan veya askere alınan yükümlünün, yükümlülüklerini yerine getirmesinin durdurulacağı ve denetim süresi içerisinde serbest bırakılacağı (denetimli serbestlik müdürlüklerince yerine getirilen denetim açısından) ifade edilmektedir.

Düzenlemeye göre, kararın değiştirilmesi, durdurulması veya kaldırılması vaka sorumlusunun önerisi üzerine komisyon tarafından ilgili mahkemeden istenecektir. Yükümlü hakkında denetim planı hazırlama görevi, değerlendirme ve planlama bürosunda görevli denetimli serbestlik personeli tarafından yerine getirilirken, denetim planının uygulanması infaz bürosunda görevli vaka sorumlusu tarafından yerine getirilmektedir. Denetim planı ise, kararın infaz kabiliyeti, hükümlünün ihtiyaçları, uygunluğu ve becerileri göz önüne alınarak hükümlü ile işbirliği içerisinde hazırlanmaktadır. Buna göre; vaka sorumlusunun re'sen öneride bulunması yanında, hükümlünün elinde olmayan bir sebep yüzünden kararın infazını olanaksız kılacak hali, ilgili denetimli serbestlik personeli veya vaka sorumlusu memura bildirmesi ile söz konusu düzenlemeden yararlanma hakkı bulunmaktadır diyebiliriz.

c. İzin ve Nakiller

2013 tarihli Yönetmelik m. 43, yükümlü başka denetimli serbestlik müdürlüğüne nakli gerektirecek şekilde yerleşim yeri adresini değiştirmek istemesi halinde, bu durumu ve yeni adresini önceden denetimli serbestlik müdürlüğüne yazılı olarak ve gerekçesiyle birlikte bildirmek zorunda olduğunu belirtmiştir. Hükmün 2. fıkrasına göre; talep, komisyon tarafından değerlendirilmektedir. Buna göre; komisyon talebi değerlendirilirken, ileri sürülen mazeretin doğruluğu ile gerekliliği araştırmaktadır. Aksi takdirde, infazdan kaçmak veya yükümlülüğü etkisiz kılmak amacıyla yapıldığı anlaşılan nakil talepleri reddedilecektir. Talebi kabul edilen hükümlü, nakil kararının tebliğinden itibaren 5 gün içinde yeni yerleşim yeri adresinin bulunduğu denetimli serbestlik müdürlüğüne müracaat etmek zorundadır.

Hükmün 5. fıkrasından itibaren hükümlünün izin almasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Buna göre; yükümlünün haklı bir mazerete dayanan talebi ve vaka sorumlusunun uygun görüşü doğrultusunda denetimli serbestlik müdürü tarafından yükümlüye 5 güne kadar izin verilebileceği belirtilmiştir.

Gerek başka bir denetimli serbestlik müdürlüğüne bağlı olarak kararın yerine getirilmesi gerekse haklı bir mazerete bağlı olarak izin alınmasına ilişkin düzenleme bakımından hükümlüye yükümlülük yüklendiği kadar haklar da tanındığını belirtmek mümkündür. O halde, kendisine en uygun müdürlükçe kararın yerine getirilmesini talep etme ile hükümlünün de bir birey olarak karşılaşacağı olağandışı haller için öngörülen izin hakkı insancıl ceza uygulamaları açısından oldukça önemlidir.

2. Yükümlülükler

5402 sayılı Kanunun “Yükümlülük” başlıklı 5. maddesi, hakkında herhangi bir tedbire hükmedilen kişinin, karara uygun olarak müdürlüğün hazırladığı programa ve denetimli serbestlik görevlilerinin bu kapsamdaki uyarı ve önerilerine uymak ve katlanmak zorunda olduğunu belirtmektedir. Hükmün 2. fıkrasında yükümlülük ihlalden anlaşılması gereken hususa yer verilmiş ve denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından yapılan çağrılara veya hazırlanan denetim planına

uyarıya rağmen uyulmaması hali, denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülük ihlali olarak kabul edilmiştir.

2013 tarihli Yönetmelik m. 42’de, yükümlülerin uyması gereken kurallara yer verilmiştir. Hükümde, hakkında denetimli serbestlik kararı verilen yükümlünün, yapılan çağrılara ve hazırlanan denetim planına, iyileştirme çalışmaları kapsamında belirlenen yükümlülöklere, kararın infazı ve denetim için belirlenen kurallara, denetimli serbestlik personelinin uyarı ve önerilerine uymak ve katlanmak zorunda olduğu belirtilmiştir. Hükümün içeriğine bakıldığında söz konusu kuralların Kanunun 5. maddesinde yer alan yükümlölöğe ilişkin düzenlemeye işaret ettiği görölmektedir. Bu sebeple, her ne kadar içerikten anlaşılacak olsa da yükümlünün yükümlölöklere ilişkin hüküm başlığının Kanuna uyumlu olacak şekilde düzenlenmesinde fayda vardır.

Hükümde yer alan düzenlemeye göre, yükümlölüğün elektronik cihazlar kullanılmak suretiyle yerine getirilmesine karar verilmesi durumunda, yükümlü elektronik kelepçe ve diğer cihazlar ile ilgili üniteyi usulüne uygun olarak kullanmak ve korumak zorundadır. Ayrıca yükümlünün, denetimli serbestlik personeli ile cezaların infazında görev alan diğer kurumların personeline saygılı davranmak, müdürlüğün ve diğer kurumların işleyişinin bozulmaması ve güvenliğinin tehlikeye düşürölmemesi için gerekli özeni ve dikkati göstermek zorunda olduğu da belirtilmiştir.

Yükümlünün adres yeri değişikliği ile askere alınma hallerinde, ilgili durumu, müdürlöğe bildirmesi gerekliliğine ilişkin düzenleme de, hükümlünün uyması gereken kurallar başlığı altında yer almaktadır. Yukarıda değindiğimiz üzere, söz konusu haller yükümlöye bir hak tanımakla birlikte yükümlölük de yüklemektedir. Adres yeri değişikliği için haklı gerekçesi olan yükümlü bu haktan yararlandırılmak durumundadır; ancak yeni yerleşim yerini müdürlöğe bildirme yükümlölüğünü yerine getirmediği takdirde, eski adrese yapılacak tebligatlar geçerli sayılacaktır.

Son olarak, hükümde kural olarak öngörölün düzenlemelerin yükümlölük yerine geçeceği belirtilmiştir. Kanaatimizce kural ve yükümlölük kavramları ile ortaya çıkması muhtemel karışıklığı önlemek amacıyla söz konusu fıkra düzenlemesine yer verilmiş olup böylesi bir düzenleme yerine başlığın yükümlölük ibaresini içermesi daha faydalı olabilecektir.

II . DENETİMLİ SERBESTLİK SİSTEMİNİN UYGULAMA ESASLARI

Bu bölümde hukukumuzda denetimli serbestlik hizmetleriyle ilgili düzenlemeleri içeren kanun ve yönetmeliklerdeki esas ve uygulamalar ele alınacaktır. Bölüm içerisinde konular, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu ile Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğine uygun olarak, ilgili Kanunlarla yer alan karşılık hükümlerle birlikte incelenecektir. Bu bakımdan mevzuatta yer alan denetimli serbestlik hizmetleriyle ilgili düzenlemeler sırasıyla soruşturma, kovuşturma, kovuşturma sonrası ve salıverme sonrası aşamalarındaki uygulamalara göre incelenecektir.

A. Soruşturma Evresinde

Denetimli serbestlik müdürlüklerinin soruşturma evresindeki görevleri, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanununun 12. maddesinde düzenlenmiş olup hükümde belirtilen görevler şu şekilde düzenlenmiştir;

“...a) 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesine göre adli kontrol altına alınan şüphelilerle ilgili olarak, kararda belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin çalışmaları yürütmek.

b) Cumhuriyet başsavcılığınca gerekli görüldüğünde, şüpheli hakkında sosyal araştırma raporu düzenleyip sunmak.

c) Suçtan zarar gören kişilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde danışmanlık yapmak ve bu kişilere yardımcı olmak.

d) İstek hâlinde şüpheliye psiko-sosyal danışmanlık yapmak.”

Kanunun uygulanma esaslarını düzenleyen 2013 tarihli Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin “Müdürlüğün Görevleri” başlıklı 11. madde hükmü de, “Müdürlük 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanununun 11, 12, 13, 14 ve 15 inci maddesinde sayılan ve ilgili mevzuatta verilen görevleri yerine getirir” şeklinde öngördüğü hükümle Kanunda yer alan düzenlemeyi destekler niteliktedir. Buna göre; 2007 tarihli Yönetmelikte, 5402 sayılı Kanunda yer aldığı şekilde soruşturma evresindeki, kovuşturma evresindeki, kovuşturma evresinden sonraki, salıverme sonrası görevler ve müdürlüğün görevleri şeklindeki düzenlemeden

vazgeçilmiş; bunun yerini bahsettiğimiz şekilde düzenlenen madde hükmü almıştır. Böylelikle, görevler Yönetmelikte ayrıntıyla ele alınmamış, 5402 sayılı Kanun ile ilgili mevzuata atıf yapmakla yetinilmiştir. 2007 tarihli Yönetmeliğin soruşturma evresindeki görevleri düzenleyen ilgili hükmünde, CMK m. 109'un yanı sıra ÇKK m. 20'de yer alan adli kontrol tedbirleriyle birlikte öngörülebilir diğer tedbirlerin de denetimli serbestlik müdürlüğünce yerine getirileceğine ilişkin ifade, 2013 tarihli Yönetmelikte yer almamaktadır. Burada yer alan adli kontrol dışındaki tedbirlerin denetimli serbestlik tedbirleri kapsamında değerlendirilmemesi ihtimaline karşılık, 2013 tarihli Yönetmelikte bu düzenlemeden vazgeçilmiş ve yerine genel bir ifade tercih edilmiş; ayrıca Yönetmeliğin 3. maddesinde, Yönetmeliğe esas teşkil eden Kanun hükümleri arasında “...5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 47 nci maddesine...” de yer verilmiştir.²⁷² Yönetmeliğin 6. maddesinde öngörülen “*Bu Yönetmeliğin uygulanmasında, yetişkin ve çocuklar hakkında yürütülecek işlemler ayrı ayrı yapılır ve çocukların yüksek yararının korunmasına özen gösterilir*” şeklindeki düzenlemeyle de, bahsi geçen tedbirlerin denetimli serbestlik tedbirleri olarak kabulüyle (eğer söz konusu ise) çocuğun bu durumdan zarar görme ihtimali ortadan kaldırılmak istenmiş, yetişkinlerle çocuklar için yürütülecek işlemlerin ayrı ayrı yapılacağı vurgulanarak tedbirlerin niteliği aynı olsa da, uygulamada çocuğun yüksek yararının gözetileceği ifade edilmiştir. Son olarak, hâlihazırda ÇKK m. 20'de öngörülen bu tedbirler, ikinci bölüm başlığı altındaki koruyucu ve destekleyici tedbirler arasında yer almayıp İkinci Kısımın “*Soruşturma*” başlığını taşıyan Birinci Bölümü altında düzenlenmektedir. Nitekim 6352 sayılı Kanunla²⁷³ CMK’ da yerini alan yeni yükümlülükler, ÇKK m. 20'de yer alan adli kontrol dışı tedbirlerle de benzerlik göstermektedir. Bu bakımdan ÇKK m. 20'de yer alan adli kontrol dışı tedbirlerin de birer denetimli serbestlik tedbiri niteliğinde olduğunun ve bu tedbirleri

²⁷² 5395 sayılı ÇKK (RG 15.07.2005, 25876). 5395 sayılı ÇKK m. 47; “*Bu Kanunun 5 ve 10’uncu maddelerinin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar, Adalet Bakanlığı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından müştereken, diğer maddelerin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ise Adalet Bakanlığı tarafından altı ay içinde çıkarılacak yönetmeliklerle düzenlenir*” şeklinde bir düzenleme öngörmektedir.

²⁷³ 6352 sayılı Kanun (RG 05.07.2012, 28344). 6352 sayılı Kanunla CMK m. 109/2’ye eklenen (j), (k), (l) bentlerinde öngörülen yükümlülükler sırasıyla konutunu terk etmemek, belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek ve belirlenen yer veya bölgelere gitmemek iken, 5395 sayılı ÇKK’nin “*adli kontrol*” başlıklı 20. maddesinde yer alan adli kontrol dışı tedbirler; belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak, belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek ve son olarak belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak şeklindedir.

denetimli serbestlik müdürlüklerinin yerine getirebileceğinin kabulü isabetli görünmektedir.

1. Adli Kontrol Tedbiri

a. Genel Olarak

Adli kontrol sistemi, CMK’da düzenlenmekle birlikte, Kanunda konuya ilişkin herhangi bir tanım yer almamakta, yalnız uygulama şartları belirtilmekte ve adli kontrol tedbiri olarak öngörülen yükümlülüklerin neler olduğu sayılmaktadır. Bununla birlikte; adli kontrolü, kaçma ve delilleri karartma şüphesinin bulunduğu hallerde, işlediği bir suçtan ötürü soruşturma veya kovuşturma evresinde şüpheli veya sanığın mahkemede bulunmak veya hakkında öngörülen yükümlülükleri yerine getirmek hususunda, tutuklanması yerine toplum içerisinde adli makam ve mercilerin gözetim ve denetimi altında tutulması şeklinde tanımlamak mümkündür.²⁷⁴

Adli kontrol tedbiri, 5271 sayılı CMK’nın “*Koruma Tedbirleri*” başlıklı 4. Kısım ve “*Adli Kontrol*” başlıklı 3. Bölümünde 109-115. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kanunun 4. Kısım, 2. Bölümün “*Tutuklama*” başlığı altında tutuklamaya ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Tutuklama nedenlerini düzenleyen 100. maddede, “...işin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez” ifadesi yer almakta, böylelikle tutuklama kararının verilmesinde ölçülülük ilkesinin gözetilmesi gereğine vurgu yapılmaktadır. Söz konusu ilkeye yapılan vurgu ile çıkarılan anlam, tutukluluğa ancak son aşamada ve kuvvetli suç şüphesi varsa başvurulabileceğidir. İşte bu aşamada, hâkimin kişiyi serbest bırakmakla tutuklamak arasında kalmasını önleyen ve aynı zamanda tutuklamaya oranla kişiyi özgürlüğünden daha az kısıtlayan

²⁷⁴ Caner Hacıoğlu, “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Tutuklama Koruma Tedbirine Seçenek Olarak Düzenlenen Adli Kontrol Koruma Tedbiri Üzerine Bir İnceleme”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜEHFD)**, C. 9, S. 1-2, 2005, ss. 167-192, s. 172; Veli Özer Özbek ve diğerleri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, (Ceza Muhakemesi), s. 339-342; Nur Centel ve Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, , Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 12. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 393-395.

alternatif niteliğindeki adli kontrol tedbirlerine hükmedilmektedir.²⁷⁵ Şahsın adli kontrol altına alınması kararı, CMK m. 109/1 gereği hâkimin takdirinde olup, tedbirin uygulanması zorunlu değildir. Ancak her iki müesseseye ilişkin madde hükümlerinden, 100. maddede yer alan tutuklama sebeplerinin varlığı tespit edildiği takdirde, öncelikle 109. maddede belirtilen koşullara uyuyorsa adli kontrol tedbiri uygulanması; aksi takdirde m. 100 vd. göre, tutuklamaya karar verilmesi gerektiği anlamı çıkarılmaktadır. Bu bakımdan, doktrinde ifade edildiği üzere, CMK’da yer alan ilgili düzenlemelerden adli tedbire ilişkin olan bölüme, uygulamada gözetildiği sırayla uyumlu olacak şekilde tutuklamaya ilişkin olan bölümden önce yer verilmesi gerektiği görüşüne katılmaktayız.²⁷⁶

CMK m. 109/1, 6352 sayılı Kanunla değişikliğe uğramış, hükümde yer alan “...üst sınırı 3 yıl veya daha az hapis cezasını gerektiren bir suç sebebiyle...” şeklindeki düzenlemeden vazgeçilerek maddede öngörülen diğer koşulların gerçekleşmesi halinde, herhangi bir ceza sınırı olmaksızın her suç bakımından adli kontrol tedbiri uygulanma imkânı sağlanmıştır. Hükümün 2. fıkrasında, kanunda tutuklama yasağı öngörülen hallerde de, adli kontrole ilişkin hükümlerin uygulanabileceği belirtilmiştir.²⁷⁷ 3. fıkrada adli kontrol tedbirleri sıralanmış ve bu tedbirlerden bir veya birkaçına hükmedilebileceği ifade edilmiştir. CMK m. 112’ye göre, adli kontrol hükümlerinin isteyerek yerine getirilmemesi hali ise, şüpheli veya sanığın hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun hakkında hemen tutuklanma kararı alınmasıyla sonuçlanabilecektir.

²⁷⁵ Özbek, İnfaz, s. 398; Zekeriya Yılmaz, “Adli Kontrol”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 1, 2006, (Adli Kontrol), ss. 33-63, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2006-1/2.pdf>, (16.04.2016), s. 39, 40.

²⁷⁶ Akın Çakın, “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Açısından Adli Kontrol”, **Adalet Dergisi**, S. 30, Ocak 2008, ss. 27-39, http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/30.sayi/09_35_54.pdf, (20.05.2016), s. 32.

²⁷⁷ Bu halde öngörülen adli kontrol tedbiri, 1. fıkradakinden farklı olarak tutuklamaya alternatif teşkil etmemektedir. Burada uygulanan adli kontrol, tek başına tedbir niteliğinde olup söz konusu tedbir bakımından tutukluluk ile adli kontrol tedbiri uygulanması arasında gözetilen ölçülülük ilkesi bağlamında bir değerlendirmeyi gerektirmediği belirtilmektedir. Çakın, s. 31. Söz konusu tedbirlerle kişi hak ve hürriyetleri sınırlandırılmakta olduğu için her ne kadar tutukluluğa alternatif teşkil etmese de, tedbirin oranlı (ölçülü) olması gerektiği düşüncesindeyiz. Nitekim ceza hukukunda bir işlemin yapılması ile sağlanması beklenen yarar ve ortaya çıkması muhtemel zarar arasında bir oran yoksa işlemin uygulanmasından vazgeçilmelidir. Eğer fiilin karşılığı adli kontrol tedbiri uygulanmasını gerektirmiyorsa, tedbirin uygulanması hukuka aykırı bir nitelik kazacaktır. Değerlendirme tarafımızca yapılmış olup bahsi geçen ilke için bkz. Özbek, ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 88, 89; Yılmaz, Adli Kontrol, s. 36, 37.

CMK'nın 110. maddesine göre, adli kontrol altına alma kararı, soruşturma evresinin her aşamasında, şüpheli veya cumhuriyet savcısının istemiyle veya sulh ceza hâkiminin kararıyla alınabilmektedir. Adli kontrol tedbirinin uygulanması aşamasında, hâkim, Cumhuriyet savcısının istemiyle şüpheli hakkında yeni yükümlülüklerin belirlenmesine veya mevcut yükümlülüklerin tamamen veya kısmen kaldırılmasına karar verebilmektedir. CMK m. 109 ile 110'da yer alan düzenlemeler, gerekli görüldüğünde, görevli ve yetkili diğer yargı mercileri tarafından da kovuşturma evresinin her aşamasında uygulanabilecektir. Kovuşturma evresinde kararı verme yetkisi mahkemede olmakla birlikte, bu aşamada Cumhuriyet savcısının talebi zorunlu olarak öngörülmemektedir. Ancak adli kontrol kararı duruşma aşamasında veriliyorsa, CMK m. 33 gereği savcının görüşü dinlendikten sonra hüküm verilebilmektedir.²⁷⁸ Adli kontrol kararının kaldırılması, CMK m. 111'de düzenlenmiş olup karar, şüpheli veya sanığın istemi üzerine, Cumhuriyet savcısının görüşü alınarak hâkim veya mahkeme tarafından verilmektedir. Adli kontrol kararlarına karşı itiraz kanun yolu mümkündür ve itiraz bakımından kararı hangi merciinin verdiği önem taşımamaktadır (CMK 267 vd.).

Adli kontrol kararı gerekçeli olarak yazılmak zorunda olup kararda uygulanacak tedbirlerin hangileri olduğu, süresi, yetkili merci ve başvurulacak kanunyoluna da yer verilmesi gereklidir. Kararda yer alması gereken diğer hususlar ise, tutuklama ile kuvvetli suç şüphesi sebeplerinin dayandığı somut olgulardır. Bu bakımdan, tedbirin uygulanmasından sorumlu başta denetimli serbestlik olmak üzere tüm merciler, öngörülen tedbirle elde edilmesi umulan amaçta ölçülülük ilkesini gözetebilecek, değişen ihtiyaçlara göre değerlendirmelerde bulunabileceklerdir.

Hakkında tutuklama talep edilen şüpheli veya sanığın müdafî yardımından yararlanma hakkı ile tutuklama kararından önce savunmasının alınması zorunluluğu, Kanunda adli kontrol müessesesi için öngörülmemiştir. Ancak doktrinde tutuklama için öngörülen bu düzenlemenin kıyasen adli kontrolde de gözetilmesi gerektiği belirtildiği gibi; adli kontrol tedbirlerin tutuklamaya nazaran kişi hak ve özgürlüklerine daha az müdahale eden yapısı göz önüne alındığında, şüpheli veya

²⁷⁸ Duruşma dışında verilecek kararlarda ise, savcının yazılı veya sözlü görüşü alınacaktır. Hacıoğlu, s. 185, 186; Centel ve Zafer, CMK m. 163 gereğince, soruşturma evresinde sulh ceza hâkiminin, zorunlu savcılık yaptığı hallerde tedbire, talep olmadan da re'sen karar verebileceğini belirtmektedirler. Centel ve Zafer, s. 396.

sanığın hazır değilse yokluğunda ve savunması alınmadan da adli kontrol altına alınabileceği ifade edilmiştir.²⁷⁹

CMK'nın 113. maddesinde düzenlenen güvence ile adli kontrol güvenceye bağlanarak maddenin 1. fıkrası (a) bendinde belirtildiği üzere; “*şüpheli veya sanığın bütün usul işlemlerinde, hükmün infazında veya altına alınabileceği diğer yükümlülükleri yerin getirmek üzere hazır bulunması*” ve Kanunda belirtilen sıraya göre ödemelerin yapılması sağlanmaya çalışılmaktadır. Buna göre; yatırılan güvenceden sırasıyla katılanın yaptığı masraflar, suçun neden olduğu zararların giderilmesi ve eski hale getirme, kamusal giderler ve para cezaları karşılanacaktır. Madde 113’de düzenlenen güvencenin, madde 109/3 (f)’de yer alan güvence olduğu düşünülmektedir.²⁸⁰ CMK’nın 114. maddesinde soruşturma veya kovuşturmayla esas teşkil eden olaylar sebebiyle mağdur veya nafaka alacaklısı lehine yargı kararı verilmişse, rızaya bakılmaksızın önceden ödeme yapılabileceği; 115’te ise, güvencenin geri verilmesi ve Hazineye gelir kaydedileceği haller düzenlenmiştir.

Son olarak Kanunun 109. maddesi, 6. fıkrasında, adli kontrol tedbiri altında geçen sürenin şahsi özgürlüğü sınırlayıcı bir sebep olarak kabul edilmeyeceği ve bu sürenin cezadan mahsup edilemeyeceği düzenlenmiştir.²⁸¹

b. Koşul ve Yükümlülükler

Yukarıda kısaca değinmekle birlikte, koşul ve yükümlülüklerin bu bölümde ayrı ayrı ele alınmasında fayda görülmektedir.

²⁷⁹ Tutuklamadaki savunma hakkından yararlandırmanın kıyasen adli kontrolde de uygulanabileceği görüşü için bkz. Özbek ve diğerleri, Ceza Muhakemesi, s. 352; duruşmada hazır bulunmadığı takdirde şüpheli veya sanığın yokluğunda adli kontrol kararı alınabileceğini belirten görüşler için bkz. Yılmaz, Adli Kontrol, s. 59; Çakın, s. 34; Hacıoğlu, s. 186. İkinci görüş ayrıca, adli kontrol yükümlülüklerine uyulmaması halinde hemen tutuklamaya karar verilmeden önce bu hususun gözetilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

²⁸⁰ Özbek ve diğerleri, Ceza Muhakemesi, s. 354; Kanunda tutuklamaya alternatif iki güvence gösterildiği, CMK m. 109/3-f’de yer alan güvencenin genel güvenceyi, m. 109/3-i ve h ile m. 113/1-b-1’de yer alan güvencelerin özel güvenceyi teşkil ettiği belirtilmektedir. Centel ve Zafer, s. 398, 399.

²⁸¹ Özellikle CMK m. 109/3 (e)’de yer alan adli kontrol tedbirinde hastaneye yatma, muayene ve tedavi tedbirine tabi olmanın özgürlüğü kısıtladığı, bu sebeple de cezadan mahsubunun mümkün olduğu belirtilmektedir. Nursal ve Ataç, s. 359; Hacıoğlu, s. 191; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 728.

(1). Koşullar

Adli kontrol tedbirine hükmedilebilme koşulları şu şekildedir:

➤ CMK m. 100'de belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı bulunmalıdır. CMK m. 100/2 bahsedilen tutuklama sebeplerini ise şu şekilde sıralamaktadır;

- Şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olguların varlığının bulunması,
- Şüpheli veya sanığın davranışlarının;
- Delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme,
- Tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunması hususunda kuvvetli şüphe oluşturmaması,
- Ayrıca CMK m. 100/3'te sayılan suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebeplerinin varlığı.

CMK m. 100'de bahsi geçen kuvvetli suç şüphesi, tutuklama kararı vermek için aranan şartlardan olmakla birlikte, söz konusu şart adli kontrol müessesesinin işletilebilmesi için de gereklilik teşkil etmektedir.²⁸²

Sonuç olarak, CMK m. 100'de belirtilen tutuklanma sebeplerinin varlığı halinde, tutuklama yerine doğrudan adli kontrol tedbirine hükmedilebileceği gibi, CMK m. 109/7'ye göre, “Kanunlarda öngörülen tutukluluk sürelerinin dolması nedeniyle salıverilenler hakkında...” da adli kontrol altına alma kararı verilebilmektedir.

- Cumhuriyet savcısının talepte bulunması (CMK m. 110/1),
- Sulh ceza hâkiminin adli kontrol altına alma yönündeki kararı (CMK m. 110/1)

²⁸² 5271 sayılı Kanunun 109. madde hükmü gerekçesinde; “...bu kurumun uygulanabilmesi için şüpheli veya sanığın suçluluğu ve tutuklama nedenlerinin varlığı hakkında kuvvetli belirtilerin saptanmış olması gerekecektir. Dikkat edilmelidir ki, 109 nci maddeyi uygularken hâkim 100 uncu maddeyi daima göz önünde bulundurmalıdır” demek suretiyle 100. maddede yer alan her türlü ibarenin 109. madde bakımından da önemle göz önünde bulundurulması gereğine işaret etmektedir. Erdal Noyan, **Ceza Muhakemesi**, Adil Yayıncılık, Ankara, 2005, (Ceza Muhakemesi), s. 259. (TBMM, Dönem 22, Yasama Yılı 3, Sıra Sayısı 698, Hükümet Tasarısı Gerekçesi); Hacıoğlu, s. 173; Yılmaz, Adli Kontrol, s. 50.

Soruşturma ve kovuşturma evresinde adli kontrol altına alma kararına hükmetme yetkisine sahip merciler yukarıda aktarılmıştır.

➤ Oranlılık (ölçülülük) ilkesine uygunluk

Ceza yargılaması sırasında tutuklama ve tutuklamaya alternatif adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasına dair verilen kararlar, kişi hak ve özgürlüklerine müdahaleyi gerektirmektedir. Bu aşamada kişi hak ve özgürlüklerinin, Anayasanın 19. maddesi, 2. fıkrası gereğince sınırlandırılabilmesi mümkün olup sınırlandırmada esas ölçülülük ilkesine uyulmasıdır. Ölçülülük ilkesinin elverişlilik, gereklilik ve oranlılık olmak üzere üç alt ilkesi²⁸³ bulunmakta ve kişi hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılmasında bu üç ilke gözetilmektedir. Kişi hak ve özgürlüklerine en ağır müdahaleyi gerektiren kurumlardan biri tutuklamadır. Bu bakımdan, tutuklamaya istisnai hallerde ve alternatif tedbirle amaca ulaşmak mümkün değilse başvurulmalıdır. 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda (CMUK) yer aldığı şekilde, sadece tutuklamayı düzenleyen madde hükmünde ölçülülük ilkesine yer verilmesi; ancak bu ilkeyi uygulamada gözetmeye yarayacak tutuklamaya alternatif tedbirlerin kanunda belirtilmemesi uygun değildir. Böylece CMK m. 109'da adli kontrol adı altında alternatif tedbirlere yer verilmiştir; tedbirler, ölçülülük ilkesine işlerlik kazandırmak açısından önem arz etmektedir.

Son olarak, şüpheli veya sanığın işlediği suçla ilişkin muhakeme şartı varsa, bu şartın gerçekleşmesi gerektiği de belirtilmektedir.²⁸⁴

Gerek tutuklama sebepleri gerekse adli kontrol tedbirine hükmedilmesi açısından gözetilen kuvvetli suç şüphesi, CMK m. 109'da sayılan adli kontrol yükümlülüklerinin sayıca ve nitelik olarak amaca uygun tahsis edilmesi, belirlenen tedbirlerin uygulanması sırasında kısmen veya tamamen kaldırılması veya

²⁸³ Bu üç ilkeden *elverişlilik ilkesi*, alınan tedbirin ulaşılmak istenen amaca uygun olmasını; *gereklilik ilkesi*, ulaşılmak istenen amaca hizmet eden aynı derecede elverişli birden çok araç arasından kişi hak ve özgürlüklerine en az müdahale edeni seçmeyi ve son olarak *oranlılık ilkesi*, ulaşılmak istenen amaç bakımından fail hakkında uygulanan tedbirden beklenen fayda ile tedbirin uygulanması neticesinde failin hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması sebebiyle karşılaşılabilecek zarar arasında gözetilen dengeyi ifade etmektedir. Yılmaz, Adli Kontrol, s. 36, 37; Özbek ve diğerleri, Ceza Muhakemesi, s. 339.

²⁸⁴ Örnek olarak, şikâyet tabi bir suç nedeniyle adli kontrol altına alma kararı uygulanmak isteniyorsa, bu suç hakkında şikâyet şartının yerine getirilmiş olması gerektiği ifade edilmektedir. Hacıoğlu, s. 173.

değiştirilmesi ve tedbirle elde edilmesi beklenen amaç doğrultusunda öngörülen tedbir süresi ölçülülük ilkesi gözetilerek değerlendirilmesi gereken konulardır.

(2). Yükümlülükler

CMK m. 109/3'te düzenlenen yükümlülükler şu şekildedir:

1. *Yurt dışına çıkamamak,*
2. *Hâkim tarafından belirlenen yerlere, belirtilen süreler içinde düzenli olarak başvurmak,*
3. *Hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde mesleki uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak,*
4. *Her türlü taşıtları veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme, makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek,*
5. *Özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya uçuucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla, hastaneye yatmak dâhil, tedavi veya muayene tedbirlerine tabi olmak ve bunları kabul etmek,*
6. *Şüphelinin parasal durumu göz önünde bulundurularak, miktarı ve bir defada veya birden çok taksitlerle ödeme süreleri, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkimce belirlenecek bir güvence miktarını yatırmak,*
7. *Silah bulunduramamak veya taşıyamamak, gerektiğinde sahip olunan silahları makbuz karşılığında adli emanete teslim etmek,*
8. *Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim tarafından miktarı ve ödeme süresi belirlenecek parayı suç mağdurunun haklarını güvence altına almak üzere ayni veya kişisel güvenceye bağlamak,*
9. *Aile yükümlülüklerini yerine getireceğine ve adli kararlar gereğince ödemeye mahkûm edildiği nafakayı düzenli olarak ödeyeceğine dair güvence vermek,*
10. *Konutunu terk etmemek,*
11. *Belirli bir yerleşim bölgesini terk etmemek,*
12. *Belirlenen yer veya bölgelere gitmemek.*

Son üç tedbir, hükme 6352 sayılı Kanunun 98. maddesiyle eklenmiş bulunmaktadır. Söz konusu, adli kontrol tedbirleri tutuklamaya alternatif olarak düzenlenmiştir; ancak tutukluluk süreleri CMK m. 102’de açıkça belirlenmiş iken tedbirlerin uygulanacağı sürenin önceden Kanunla belirlenmediği görülmektedir. Tedbirlerin net olarak uygulanacağı sürenin, ilgili denetimli serbestlik raporlarının hazırlanması ve mahkemece değerlendirilmesi sonucu belirleneceğini söylemek mümkündür.

Kanunun 109/3. maddesinde sayma suretiyle belirtilen bu tedbirler dışında ayrı bir tedbire hükmetmek mümkün değildir. Ancak doktrinde bu husus, hâkime teknolojik gelişmelerin getirdiği yeniliklerden yararlanarak yeni tedbirlere hükmedebilme yetkisi verilmemesi ve Kanun hükmünde sayılanlar dışında, amaca uygun tedbiri belirlemek için takdir hakkı tanınması yönlerinden eleştirilmektedir. Diğer görüşler ise, söz konusu tedbirlerin kişi hak ve özgürlüklerine müdahale niteliği taşıdığını, bu bakımdan kişi hak ve özgürlüklerinin yalnız kanunla sınırlanabileceğini ve hâkime bu konuda takdir hakkı verilemeyeceğini, tedbirlerin ancak Kanunda düzenlendiği takdirde uygulamaya elverişli olduğunu belirtmektedirler.²⁸⁵ Tutuklamaya alternatif olarak uygulanan adli kontrol tedbirlerinin kişi hak ve özgürlüklerine müdahale etme niteliği açık olduğundan bu tedbirlerin ancak kanunla belirlenebileceğini ifade eden görüşlere katılmaktayız. Nitekim hâkim adli kontrol tedbirini uygulama hususunda tümüyle sınırlı yetkiyle hareket etmemekte, tutuklamayı gerektiren sebebi göz önünde bulundurarak, CMK’nın ilgili hükmünde yer alan tedbirler arasından birine veya birkaçına amaca uygun düşecek şekilde hükmedebilmektedir. Ayrıca tedbirin uygulandığı süre zarfında hükmedilen yükümlülükle ilgili olarak değiştirme, kısmen veya tamamen kaldırma, yenilerini belirleme gibi hususlarda da takdir hakkına sahiptir.

CMK m. 109/3 (d) belirtilen yükümlülük hakkında Kanun 5. fıkrasında, adli kontrol altına alınmış şüpheli veya sanığın mağduriyetini önlemek için özel bir hüküm tesis etmiştir. Buna göre; 5. fıkra, hâkim veya Cumhuriyet savcısının

²⁸⁵ Kanunda yer alan tedbirler haricinde, hâkime yeni tedbirler belirleme konusunda takdir yetkisi verilmesi gerektiği belirlen görüşler için bkz. Çakın, s. 33; Nur Centel, “Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 2000 Tasarısına Eleştirel Yaklaşım”, **Prof. Dr. Mahmut Tevfik Bırsel’e Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 2001, (Eleştirel Yaklaşım), ss. 495-521, s. 514, 515; Tedbirlerin kişi hak ve özgürlüklerine müdahale niteliği taşıdığından ancak kanunla belirlenebileceğini belirten görüşler için bkz. Özbek, İnfaz, s. 401; Hacıoğlu, s. 177; Özbek ve diğerleri, Ceza Muhakemesi, s. 544.

“...(d) bendinde belirlenen yükümlülüğün uygulanmasında şüphelinin mesleki uğraşlarında araç kullanmasına sürekli veya geçici olarak...” izin verebilecekleri düzenlenmiştir.

Kanunda öngörülen adli kontrol tedbirlerinin niteliklerine bakıldığında, hepsinin koruma tedbiri niteliğinde değerlendirilmeye elverişli olmadığı görülmektedir. Buna göre; m. 109/3 (h) bendinde mağdurun suçtan doğan zararlarının giderileceğini öngören tedbir, koruma tedbirinden çok önleme tedbiri niteliğinde görülmektedir. Madde 109/3 (i) bendinde düzenlenen tedbir de suçtan doğan mağduriyeti gidermesi açısından önemli olmakla birlikte, koruma tedbiri niteliği taşımamaktadır. Yine madde 109/3 (e), (d), (g) ve (h) bentlerinde yer alan tedbirlerin de koruma tedbiri niteliğinde olmadığı; ancak önleme tedbiri olarak kabul edileceği söylenebilmektedir.²⁸⁶

c. Çocuklar Hakkındaki Adli Kontrol Tedbirleri

Çocuklar için öngörülen adli kontrol tedbirleri, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun (ÇKK) 20. maddesinde düzenlemiştir. 20. madde; suça sürüklenen çocuklar hakkında adli kontrol tedbirlerinin, yetişkinlerde de olduğu üzere, soruşturma ve kovuşturma evrelerinde uygulanabileceğini öngörmüş ve tedbirlerin, maddenin (a), (b), (c) bentleri ile CMK m. 109’da düzenlenen tedbirlerden belirlenebileceği düzenlemesine yer vermiştir. Buna göre; CMK m. 109’da yer alan tedbirlerden başka;

- *Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak,*
- *Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek,*
- *Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak*

²⁸⁶ Madde 109/3 (e) ve (i) bendinde yer alan tedbirlerinden ilkinin masumiyet karanesiyle çeliştiği, ikincininse özel hukuk ilişkilerini ceza hukukuna taşıdığı ifade edilmektedir. Centel ve Zafer, s. 395; Özbek ve diğerleri, Ceza Muhakemesi, s. 346; Yılmaz, Adli Kontrol, s. 55; Çakın, s. 35; tedbirlerden bir kısmının önleyici bir kısmının ise ıslah ve topluma kazandırmaya katkı sağlayıcı nitelikte olduğu belirtilmektedir. Usta ve Öztürk, s. 30, 31.

şeklindeki adli kontrol tedbirlerine de çocuklar hakkında hükmedilebilecektir. Doktrinde önceki dönemlerde, ÇKK m.20’de yer alan tedbirlere CMK m. 109’da da yer verilmesi gerektiğine ilişkin görüşler yer almaktaydı.²⁸⁷ Bu bakımdan, CMK m. 109’a 6358 sayılı Kanunun 98. maddesiyle getirilen (j), (k), (l) bentlerinde yer alan tedbirlerin, belirtilen görüşlere uyumlu olacak şekilde ÇKK’deki tedbirlerle benzerlik taşıdığını belirtmek mümkündür.

Çocuklar hakkında uygulanan adli kontrol tedbirlerden sonuç alınamaması veya sonuç alınamayacağının anlaşılması halinde veya çocuğun öngörülen tedbirlere uymaması durumunda adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasına son verilerek tutuklama kararı verilebilecektir. Adli kontrole yer veren 20. maddeden sonra tutuklama yasağını düzenleyen 21. madde, 15 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı 5 yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerden dolayı tutuklama yapılamayacağı belirtilmiştir. O halde, adli kontrol tedbirlerine uyulmaması durumunda 15 yaşından küçük çocuklar hakkında tutuklama kararı vermek ancak suçun üst sınırı 5 yılı aşıyorsa söz konusu olabilecektir.

d. Adli Kontrol Tedbirlerinin Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri

CMK m. 109’da yer alan adli kontrol tedbirlerinin yerine getirilmesi yetki ve görevi, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu madde 12/1 (a) ve madde 13/1 (a) gereğince denetimli serbestlik müdürlüklerine verilmiştir. Yine 2013 tarihli Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 4. Kısımında 55-60. maddeler arasında adli kontrol tedbirlerinin yerine getirilmesine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır.

Yönetmelik 55. maddesinde adli kontrolü; “...*şüpheli veya sanığın tutuklanması yerine bir veya birden fazla yükümlülüğe tâbi tutularak, toplum içinde denetimini öngören bir koruma tedbiri...*” şeklinde tanımlamaktadır.

²⁸⁷ Aktarılan tedbirlerin, tutuklama sebebinin kaçma şüphesine dayandığı hallerde beklenen amacı gerçekleştirmek için daha etkili olduğu belirtilmektedir. Çakın, s. 36; CMK m. 109/3 (j)’de yer alan konutu terk etmemek tedbiri de, Batı ülkelerinde uygulanan adli kontrolün evde infazına Türk hukuk sisteminde yer verilmesi gerektiğini düşünen görüşlerle uyum göstermektedir. Nursal ve Ataç, s. 360.

56. maddede, CMK m. 109/3'te yer alan tedbirler aynı şekilde tek tek düzenlenmiş olup ilgili tedbirler hakkında açıklamalara yer verilmiştir. ÇKK m. 20'de çocuklar için öngörülen adli kontrol tedbirleri de yine aynı başlık altında düzenlenmiş olmakla birlikte, ayrı bir madde hükmünde yer almamaktadır. Bu bakımdan çocuklar için CMK m. 109/3 haricinde ÇKK m. 20'de yer alan tedbirlerin de denetimli serbestlik müdürlükleri tarafından yerine getirileceğini söylemek mümkündür. Ancak ÇKK m. 20/1 (b)'de yer alan tedbirle CMK m. 109/3 (I)'de yer alan tedbir Yönetmelik madde hükmünün (i) bendinde tek kalemde ele alınmış; belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak tedbirinin ise ÇKK m. 20'de yer aldığı üzerine yalnızca çocuklar bakımından uygulanacağı belirtilmiştir.

Adli kontrol altına alma kararı öncelikle savcılığa bildirilecek ve daha sonra bu karar, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezlerine iletilip kayıt yapılarak tedbirin infazına başlanacaktır. Adli kontrol tedbirlerinin yerine getirilmesini düzenleyen 57. maddede²⁸⁸, kayıt edilen adli kontrol kararının infazına başlanması için vaka sorumlusuna²⁸⁹ gönderileceği belirtilmiştir. Kural olarak, tedbirin infazına sanığa yapılan bildirimle başlanmaktadır. İşte şüpheli veya sanığa gönderilen bu tebligatta adli kontrol tedbirinin türü, uygulanma şekli, uyulması gereken kurallarla bu kurallara uymamanın sonuçları hakkında bilgilendirme yapılmaktadır. Maddenin 2. fıkrasında, tebligata rağmen mazeretsiz olarak, kararın gereğini yerine getirmeyen veya adli kontrol yükümlülüklerine uymayan sanık veya şüpheliye uyarı yapılmaksızın dosyanın, hakkında karar verilmek üzere, Cumhuriyet başsavcılığına veya mahkemeye gönderileceği düzenlenmektedir. Kanaatimizce, tedbire mazeretsiz olarak uymamak ihlal nedeni sayılmakla birlikte, her adli kontrol tedbiri bakımından uyarı yapılmaksızın dosyanın başsavcılığa veya mahkemeye gönderilmesi uygulamada beklenen amacın gerçekleşmesine hizmet etmeyecektir. Örneğin; kişinin konutunu terk etmemesi tedbirinde mazeretsiz de olsa tek seferlik ihlal, kişi hakkında tutukluluğuna sebep olabilecek bir karar verilmesiyle sonuçlanabilecektir.

57. maddenin 3. fıkrasında, suça sürüklenen çocuklar hakkında adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasında çocuğun ailesi ve sosyal çevresiyle işbirliği

²⁸⁸ 2013 tarihli Yönetmelik m. 57'de yer alan düzenleme için ayrıca bkz. Özbek ve diğerleri, Ceza Muhakemesi, s. 350.

²⁸⁹ Yönetmeliğin 57. maddesinde yer alan düzenlemede infazın başlaması için kararın gönderileceği vaka sorumlusunun diğer görevleri, madde 16/5'te yer almaktadır.

yapılmasının mümkün olduğu belirtilmiş ve bu takdirde, çocuğun özel hayatının gizliliği ile kimliğinin ifşa olmaması için gerekenlerin yapılacağı belirtilmiştir. Yönetmeliğin 6. maddesinde yer verilen çocuğun yüksek yararı ilkesini ön planda tutan bu uygulamalar, suça sürüklenen çocuğun tekrar topluma kazandırılması bakımından önem arz etmektedir.

Adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasında kişinin uymak zorunda olduğu yükümlülüklerin içeriği, süresi, uygulanma şeklini düzenleyen bir denetim planı hazırlanması usulü esasken, 2013 tarihli Yönetmeliğin 74. maddesi 4. fıkrasında, adli kontrol tedbirlerinin yerine getirilmesinde şüpheli veya sanık hakkında risk ve ihtiyaç değerlendirmesi yapılmayacağı ve denetim planı hazırlanmayacağı şeklinde bir düzenleme yer almaktadır.²⁹⁰ Yapılan tebligatta şüpheli veya sanık hakkında uygulanacak adli kontrol tedbiriyle ilgili bilgiler yer almaktaysa da, denetimli serbestlik birimlerince kişiye özel bir denetim planlanması bireyselleştirme açısından önem arz etmektedir. Bu bakımdan, denetim planına dair tanım ve uygulama esaslarına yer veren Yönetmeliğin 35. maddesine bakmakta fayda bulunmaktadır. Madde 35/7 (ç) hükmü, adli kontrol ile birlikte diğer bentlerde yer alan tedbirler için denetim planı hazırlanmasa da, yükümlülere yükümlülükleriyle ilgili uyması gereken kurallar ve dikkat etmesi gereken hususları gösteren bir bilgilendirme formu tebliğ edileceğini, bu formun denetim planı yerine geçtiğini ifade etmektedir. Ancak kanaatimizce, tedbirler bakımından ayrı ayrı form veya denetim planı şeklinde düzenlemelere gitmek yerine, tüm tedbirler için denetim planı hazırlanması daha yerinde bir uygulama teşkil edecektir. Bilgilendirme formu sadece yükümlüye tebliğ edilen bir belge iken, denetim planında tedbirin uygulanmasında kaydedilen gelişmeler ve denetimli serbestlik görevlisi ile yükümlünün de görüşlerine yer verilebilecektir. Bu durumda mahkemeye sunulan denetim raporlarına karşılık, denetim planı yükümlü açısından bir güvence teşkil edebilecektir.

57. maddenin son fıkrasında bir yenilik getirilerek, Yönetmelik m. 56/1 (a), (h), (ı), (i) bentlerinde yer alan tedbirlerin elektronik kelepçe takılmak suretiyle

²⁹⁰ Buna göre; madde 16/3'te yer alan, haklarında denetim planı hazırlanan yükümlülerin infaz bürosuna gönderileceğine ilişkin düzenleme ile değerlendirme ve planlama bürosunun görevlerini düzenleyen m. 15/4'ün bir arada değerlendirilmesi gerekecektir. Nitekim değerlendirme ve planlama bürosunda haklarında denetim planı hazırlanan yükümlüler infaz bürosuna gönderilmektedir. Madde 15/4'te yer ihtiyaç ve risk değerlendirmesi ile CMK m. 105/A için öngörülen görevler haricindekilerin, hakkında adli kontrol altına alınma kararı verilen suçlular için uygulanması mümkün görünmektedir.

uygulanması mümkün hale gelmiştir. Bu düzenlemeyi, teknolojik gelişmelerden yararlanarak tedbirlerin daha az maliyetle ve geliştirilerek uygulanması açısından olumlu şekilde değerlendirmek mümkündür.

CMK m. 109/3 (c)'de belirtilen bir eğitim programına devam etme tedbiri, Yönetmeliğin 58. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; mahkeme sanık hakkında, sanığın kişisel, sosyal ve eğitim durumuna uygun düşecek şekilde özellikle bir meslek veya sanat sahibi olmayan sanığın meslek sahibi olmasına katkıda bulunmak amacıyla bir eğitim programına devam etmesini zorunlu kılabilmektedir. Yükümlülüğün infazında ayrıca sanığın yaşı, devam etmekte olduğu örgün eğitim kurumunun varlığı, sağlık durumu gibi hususlar da dikkate alınmaktadır. Sanığın eğitim programlarına kayıt işlemleri, gerektiğinde eğitim ve iyileştirme bürosunda²⁹¹ görevli denetimli serbestlik uzmanı eşliğinde yapılmaktadır. Bir eğitim programına devam etmesine karar verilen sanığın programlara devam etmesi ve topluma kazandırılmasına yönelik çalışmalarda, ilgili kurumlardaki yetkili ve yöneticilerle işbirliği yapılmaktadır. Kurum yetkililerinin sanığın durumunu ifşa etmeme ve bu konuda gerekli önlemleri alma konusunda yükümlülükleri vardır. Toplumsal yaşama katılma ve eğitimini sürdürürken suçlu profile sahip olmayan fertlerden ayrılmaksızın damgalanmadan yükümlülüklerini yerine getirme açısından yerinde bir düzenleme olmakla birlikte, uygulamada başarı sağlanabilmesi için ilgili kurumlardaki görevlilerin bu konuda bilinçlendirilmiş, hatta gerekli eğitim programlarıyla yol, yöntem hususunda donanımlı kılınmış olması gereklidir. Bugün denetimli serbestliğin ilk ortaya çıktığı ülkelerde gerek meslek içi eğitimlerle denetimli serbestlik uzmanlarının gerekse butik eğitim programlarıyla işbirliği içerisindeki çalışanların nitelikli personeller haline gelmesi için çaba gösterilmektedir.

CMK m. 109/3 (b) ve (l)'de düzenlenen belirli yerlere gitmemek ve belirlenen yerlere düzenli olarak başvurmak tedbirleri, Yönetmeliğin 60. maddesinde yer almaktadır. Bu tedbir bakımından da, mahkeme, sanığın kişisel, sosyal ve eğitim

²⁹¹ 2013 tarihli Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 12. maddesi 1. fıkrasında, denetimli serbestlik müdürlüklerinin denetimli serbestlik kararlarının infazı ile diğer işlemleri, bürolar aracılığıyla yerine getireceği düzenlenmiştir. Buna göre; görevli bürolar Yönetmelikte yer alan düzenlemeye göre sırasıyla gelen evrak, kayıt kabul, değerlendirme ve planlama, infaz, eğitim ve iyileştirme, denetim mağdur destek hizmetleri, koruma kurulu, idari ve mali işler büroları olmak üzere madde 13 ile 21 arasında düzenlenmiştir.

durumuyla suç işleme nedenlerini göz önünde bulundurarak karar vermektedir. Daha önce önleme tedbiri niteliğinde değerlendirilebileceğini belirttiğimiz bu tedbir hakkında, Yönetmelikte de tekrar suç işlenmesinin önüne geçmek amacının vurgulandığı gözlenmektedir. Madde 60/2’de gitmekten sakınılacak yerler ile devam edilecek yerlerin tespit edilmesinde göz önüne alınacak ölçütlere yer verilmiştir. Adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasında madde 57/4 gereği, risk ve ihtiyaç değerlendirmesi yapılmayacağı ile denetim planı hazırlanmayacağını belirtmiştik; ancak bu hüküm bakımından denetim planı hazırlanmasının önemli olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim gerek m. 58 gerekse m. 60’da yer alan tedbirler bakımından ilgili maddelerin son fıkralarında “...yükümlülüğün infazı, hazırlanan denetim planının sanığa tebliği ile başlar...” ifadesi yer almaktadır. Buna göre; 57/4’te yer alan ifadeye yer verilmemesi, hem çelişkiyi ortadan kaldıracak hem de uygulama için gerekli bir prosedürü sisteme dâhil etmiş olacaktır.

Diğer tedbirler arasında yer alan yurt dışına çıkmamak, sürücü belgesini teslim etmek, silah bulundurmamak veya taşımamak gibi tedbirler Emniyet birimini ilgilendirmekte olup denetimli serbestlik birimlerinin tedbirlerin yerine getirilmesi bakımından nasıl bir uygulamaya yer vereceği açık değildir. Ayrıca güvence yatırılmasına ilişkin tedbirler, herhangi bir denetim ve gözetim gerektirmediği için denetimli serbestlik birimlerince yerine getirilmesi zorunlu görünmemektedir. Denetim bürosu, denetimli serbestlik tedbirleri içerisinde denetim gerektiren tedbirleri yerine getirmekle birlikte, kollukla işbirliği içerisinde çalışmaktadır; ancak özellikle silah taşımama ve sürücü belgesini teslim gibi tedbirler bakımından bu işlemlerin yalnızca emniyet birimleri tarafından yerine getirilmesi, denetimli serbestliğin iş yükünü azaltabilecektir.²⁹² Aksi takdirde Yönetmelikte benimsenen büro tahsisinin kapsamı genişletilerek mali tedbirlerle ilgilenmek üzere yeni bir büro açılabilir.

Son olarak, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun (CGTİHK)²⁹³ “Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi ile Koruma Kurulları” başlığını taşıyan İkinci Bölümün aynı başlıklı 104. maddesinde denetimli serbestlik birimlerinin görevleri tespit edilmiştir. Buna göre; 1. fıkra, “Cezaları ertelenen, salıverilen veya haklarında hapis cezası dışında herhangi bir tedbire...”

²⁹² Aynı yönde görüş için bkz. Usta ve Öztürk, s. 30, 31.

²⁹³ RG 29.12.2004, 25685.

hükmedilen hükümlüler hakkında denetimli serbestlik ve yardım merkezleri ile koruma kurullarının görevleri belirtilmiştir. Böylece adli kontrol altına alınan şüpheli veya sanık hakkında yürütülen işlemlerin de bu kapsamda değerlendirilebileceğini söylemek mümkündür. Ayrıca 5402 sayılı Kanunun 10. maddesinde; “(1) *Adalet komisyonunun bulunduğu yerdeki Cumhuriyet başsavcılığına bağlı olarak bir müdürlük kurulur. İş durumu ve coğrafi konum göz önüne alınarak Genel Müdürlüğün önerisi ve Bakanlık onayı ile müdürlük bulunmayan ilçelerde de denetimli serbestlik ve yardım hizmetlerini yürütmek üzere müdürlüğe bağlı büro kurulabilir*” şeklinde bir düzenleme yer almaktadır. Maddenin 3. fıkrasında ise, müdürlüklerde bir müdür, bürolarda bir şef ile birlikte yeterli sayıda öğretmen, sosyal hizmet görevlisi, sosyolog, psikolog ve özel hizmet içi eğitim almış diğer alanlardaki personellerin görevlendirileceği belirtilmiştir. Kadrolara atanacak ilgili personellerin, denetimli serbestlik birimlerine gelen kararlara göre, öncelikle ihtiyaç duyulan alanlardan ve ihtiyaca göre belirlenen oranlarda istihdam edilmesinin yararlı olacağı düşüncesindeyiz. Bu ise, ancak alanında uzman personeller tarafından düzenli olarak takip ve değerlendirmeyi gerektiren bir denetimli serbestlik veri değerlendirme biriminin kurulmasıyla mümkün olabilecektir.

Adli kontrol müessesesi, ceza infaz kurumlarının gereksiz kalabalığını önleme, devlet harcamalarında tasarruf sağlanma bakımından avantajlı olmakla birlikte aynı zamanda, uzun süreli hapis cezasını gerektirmeyen suçlarda sanığın sosyal çevresinden uzaklaşmadan mahkemece öngörülen yükümlülüklerini yerine getirmesine de yardımcı olmaktadır. Nitekim cezaevi nüfusunun büyük çoğunluğunun hükümlülerden değil, tutuklulardan oluştuğu belirtilmekte, bu sebeple tedbirden yararlanmanın cezaevi nüfusunu büyük oranda azaltacağı ifade edilmektedir.²⁹⁴

²⁹⁴ Nursal ve Ataç, s. 359; Çakın, s. 31.

2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

a. Genel Olarak

Ertelemenin, suç işlemiş fail hakkında kamu davasının açılmasının, duruşmanın yapılmasının; suçluluğun tespiti veya mahkûmiyet hükmünün verilmesinin; böyle bir hüküm verilmiş ise, infazının belirli bir süreliğine, suçlunun göstereceği iyi hale bağlı olarak ertelenmesini ifade eden farklı türleri bulunmaktadır.²⁹⁵ Bu konu başlığı altında değinilecek olan erteleme türü kamu davasını açılmasının ertelenmesi olup müessese hukukumuzda 2005 tarihli ceza hukuku reformundan sonra dâhil olmuştur.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, suç işlemiş bulunan fail hakkında kişiliği ve işlediği suçun mahiyeti dikkate alınmak suretiyle, öngörülen bazı yükümlülöklere uyması ve belirli bir süre iyi hal göstermesi halinde hakkında kamu davası açılmasından vazgeçilmesini ifade etmektedir.²⁹⁶ Müessese karşılaştırmalı hukukta iki şekilde uygulanmaktadır; uygulamalardan birinde savcının mutlak yetkisi söz konusuyken diğesinde ise savcı tek başına karar verememekte, kararının merci tarafından onaylanması gerekmektedir. Bununla birlikte, kamu davasının açılmasının ertelenmesi için hukuk sistemince kamu davasının açılmasında ihtiyarılık ilkesinin benimsenmiş olması gerekmektedir. Türk hukuk sisteminde yer alan uygulama için kamu davasının açılmasında savcının kararının, bir yargı merciince onaylanmasının gerekmediği ve savcının bu konuda tam takdir yetkisine sahip olduğu belirtilmelidir.²⁹⁷ Bu şekilde karar merci, Cumhuriyet savcılığı olmakla birlikte,

²⁹⁵ Önder, s. 5; Doğan Gedik, “Karşılaştırmalı Hukukta ve 1999 Tarihli Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısında Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kurumu”, **Adalet Dergisi**, S. 10, Ocak 2002, <http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/10.sayi/8dogan.pdf>, (22.04.2016).

²⁹⁶ Önder, s. 95; Ersin Şare, “Türk Hukuk Sisteminde Kabul Edilen Erteleme Kurumları Üzerine İnceleme”, **TBBD**, S. 111, Mart-Nisan 2014, ss. 163-236, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-111-1365>, (20.08.2015), s. 166; Seyithan Güneş, “Çocuk Ceza Hukuku Açısından Kamu Davasının Ertelenmesi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 55, S. 3, 1997, ss. 143-158, s. 144.

²⁹⁷ Hüseyin Denizhan, “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Erteleme Kurumu Üzerine Bir İnceleme”, **TBBD**, S. 65, Temmuz-Ağustos 2006, ss. 214-245, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-65-248>, (20.06.2015), s. 218; Mustafa Özen, “Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, S. 3, Yaz 2009, ss. 17-28, s. 20, 21; Özbek ve diğerkleri, Ceza Muhakemesi, s. 574. CMK m. 171/1 ve 2 bakımından savcının ihtiyari yetkiye sahip olduğu izlenimi elde edilse de, buradaki yetkinin mecburilik ilkesi gereği bağlı yetki olduğunu ifade eden aksi yönde görüş için bkz. Metin Feyzioğlu,

doktrinde uygulamanın düzenlenen iddianameyi erteleme anlamını taşımadığı ve fakat iddianamenin düzenlenmesinin ertelendiği ifade edilmektedir. Böylece iddianameyi kabul yetkisinin CMK m. 175/1 gereği mahkemede olduğu ve söz konusu müessesenin ancak mahkeme eliyle işletilebileceği savunulmaktadır.²⁹⁸ Kamu davasının, savcının düzenlendiği iddianame ile değil de, mahkemenin iddianameyi kabulü ile açıldığından yola çıkarak bu fikri savunan görüşe katılmamakla birlikte, söz konusu durumun kamu davası açıldıktan sonraki kovuşturma evresini ilgilendirdiğini söylemek mümkündür. Nitekim ilgili müessese açısından kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma evresinde erteleme uygulanmamakta, bir nevi kamu davasının açılmasından belirli şartlar dâhilinde vazgeçilmektedir. Kamu davasını açma görevi ise CMK m. 170/1 gereği, Cumhuriyet savcısına verilmiştir.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi müessesesi, 5271 sayılı CMK'nın “*Kamu Davasının Açılması*” başlıklı İkinci Kısım ve aynı başlıklı Bölümün “*Kamu davasını açmada takdir yetkisi*” başlıklı 171. maddesi, 2. fıkrasında düzenlenmiştir. Çocuklar hakkında kamu davasının ertelenmesi ise, 5395 sayılı ÇKK'nin “*Kamu davasının açılmasının ertelenmesi*” başlıklı 19. maddesinde düzenlenmiştir. Daha önce 5271 sayılı CMK Tasarısının 174. maddesinde yer verilen kurum, komisyonlarda yapılan görüşmeler neticesinde ertelenmiş; ancak üçüncü kez Tasarıya alınmasıyla 5560 sayılı Kanunun 22. maddesiyle ceza muhakemesi hukukundaki yerini almıştır.²⁹⁹

CMK'nın 171. maddesi, 2. fıkrasında, “*253 üncü maddenin ondokuzuncu fıkrası hükümleri saklı kalmak üzere, Cumhuriyet savcısı, soruşturulması ve*

“5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, **TBBD**, S. 62, 2006, ss. 27-61, <http://tbddergisi.barobirlik.org.tr/m2006-62-193>, (30.06.2015), s. 41, 42; cezaların bireyselleştirilmesi ve mahkemelerin iş yükünün azaltılması açısından kovuşturma mecburiyeti ilkesinin kısıtlayıcı olduğu ve suçlunun iyileşmesine yönelik en uygun cezanın belirlenmesinde maslahata uygunluk ilkesinin gözetilmesi gerekliliği görüşü için bkz. Hüsamettin Uğur, “Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyeti İlkesinden Maslahata Uygunluk İlkesine”, **TBBD**, S. 73, Kasım-Aralık 2007, ss. 256-288, <http://tbddergisi.barobirlik.org.tr/m2007-73-378>, (07.07.2015), s. 265, 268, 269, 276; müessesenin maslahata uygunluk ilkesine dayandığı, Al. CMUK m. 153a örnek gösterilerek belirtilmiştir. Özbek, Mağduriyetin Giderilmesi, s. 287.

²⁹⁸ Yazarlar, CMK m. 171/2 hükmünün, iddianamenin düzenlenmesinin ertelenmesini öngördüğünü belirtmekteyse de, “...*Cumhuriyet savcısı, ...kamu davasının açılmasının beş yıl süreyle ertelenmesine karar verebilir...*” ifadesinden yola çıkarak bu görüşe katılmanın mümkün olmadığı kanaatindeyiz. Centel ve Zafer, s. 496, 497.

²⁹⁹ RG 19.12.2006, 26381. 2005 öncesinde hukuk sistemimizin ilgili kuruma ilişkin düzenleme öngörmediği belirtilmekteyse de, 765 sayılı TCK m. 423, 434 bakımından kurumun mevcut olduğu belirtilmektedir. Güneş, s. 149; Uğur, s. 276.

kovuşturulması şikâyeteye bağlı olup, üst sınırı bir yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen kamu davasının açılmasının beş yıl süreyle ertelenmesine karar verebilir. Suçtan zarar gören, bu karara 173'üncü madde hükümlerine göre itiraz edebilir" şeklinde bir düzenleme öngörülmüştür. Bu düzenleme, Kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin objektif koşulları içermekte olup bu koşullara aşağıda ayrı bir başlık içerisinde yer verilecektir.

Madde 171/3'te yer alan düzenleme, uzlaşmaya ilişkin hükümler saklı kalmak üzere, müessesenin işletilmesi için gereken subjektif koşulları bentler halinde düzenlemektedir. Hükme göre, kamu davasının açılmasının ertelenebilmesi için öngörülen şartların hepsi bir arada gerçekleşmelidir. Madde 171/4 hükmü gereğince erteleme süresince kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir, aksi takdirde kişi hakkında kamu davası açılacaktır. Maddenin son fıkrasında ise, kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin kararların, bunlara mahsus bir sisteme kaydedildiği belirtilmektedir. Yine son olarak, maddede metninde yer verilen amaçlar dışında başka bir amaç için kayıtların kullanılamayacağı da ifade edilmiştir.

Kanunda yer alan düzenlemenin, uzlaşma ile kamu davasının açılmasının ertelenmesi müesseselerinin bir arada işletilmesine cevaz verdiği gözlenmektedir. Bu bakımdan, aynı soruşturma kapsamında her iki kurumdan yararlanmak mümkün olabilecektir. Ancak uzlaşma kapsamına giren bir suç söz konusuysa, öncelikle uzlaşma usulü denenerek, CMK m. 253'teki düzenlemenin göz önüne alınması gerektiği belirtilmektedir. CMK m. 253/19, iki kurumun bir arada uygulanmasına ilişkin düzenlemeye yer vermektedir. Buna göre; uzlaşma sonunda mağdurun veya kamunun uğradığı zarar CMK m. 253/19'da düzenlendiği şekilde giderilirse, kamu davasının açılmasının ertelenmesi için gerekli olan şartlara bakılmaksızın söz konusu ertelemeye karar verilmektedir. Bu halde zararın giderilmesi süreci, denetim süresi olarak kabul edilmektedir.³⁰⁰

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi, iyi bir ceza siyaseti ve bireyselleştirme vasıtası olduğu dile getirilmektedir. Ayrıca kurum ile mağduriyetin giderilmesi yönünde bir uygulama da tesis edilmiş olmaktadır. Kurumun ceza

³⁰⁰ Centel ve Zafer, s. 498; Şare, Erteleme, s. 167, 168.

adaleti açısından önemi kabul edilmekle birlikte, erteleme süresince denetime tabi tutulmaları gerekliliği de vurgulanmaktadır. Bu bakımdan, tamamen serbest bırakılan suçluların tekrar suç işleme olasılıkları göz önünde bulundurularak, denetim altında topluma kazandırılmalarına çalışılması faydalı olacaktır. Kurumun kısa süreli hapis cezalarının bozucu etkisini de ortadan kaldıran bir uygulama vaat ettiğini belirtmek mümkündür. Ancak suçsuz olduğuna inanan kimseler için yargılanarak beraat etme imkânı, da yasal vasıtalarla sıkı şekilde güvenceye alınmalıdır. Buna göre; söz konusu güvencenin CMK m. 173'yer alan düzenleme ile giderilmeye çalışıldığını söylemek mümkündür.³⁰¹

b. Koşullar

Kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin koşullar CMK m. 171/2 ve 3'te düzenlenmektedir. Buna göre;

(1). Objektif Koşullar

Yeterli suç şüphesi bulunmasına rağmen, uzlaşma kapsamı dışında olan

- Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı ve
- Üst sınırı 1 yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren

suçlardan dolayı, kamu davasının açılmasının ertelenmesi mümkündür (CMK m. 171/2).

(2). Sübjektif Koşullar

Uzlaşmaya ilişkin hükümler saklı kalmak üzere;

³⁰¹ Önder, s. 104, 105; Gedik; 4616 sayılı 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartlı Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun'un 1. maddesine 4758 sayılı Kanunla eklenen ibare, suçsuz olduğuna inanan kimselerin yargılanarak beraat etmesini sağlamak adına düzenlenmiştir. Uğur, s. 279, 280; Centel ve Zafer, s. 498; Özbek, Mağduriyetin Giderilmesi, s. 286-289.

- Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunması,
- Yapılan soruşturmanın, kamu davasının açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi,
- Kamu davasının açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması,
- Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi

koşullarının birlikte gerçekleşmesi halinde kamu davasının açılmasının ertelenmesine hükmedilebilecektir (CMK m. 171/3). Türk hukukunda yer alan düzenleme bu şekilde olmakla birlikte karşılaştırmalı hukukta farklı uygulamalara rastlanabilmektedir.³⁰²

c. Çocuklar Hakkında Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesinin Uygulanması

Hukukumuzda kuruma, karşılaştırmalı hukukta da uygulandığı üzere, öncelikle çocuk suçlular bakımından yer verildiğini söylemek mümkündür. Daha önce Tasarılar da düzenlenmesine rağmen, Kanun kapsamında yürürlüğe girmesi 2005 ten sonra mümkün olabilmektedir.³⁰³ Çocuklar hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin düzenlemeler, 5395 sayılı ÇKK'nin 19. maddesinde yer almaktadır. ÇKK madde 19; “(1) Çocuğa yüklenen suçtan dolayı Ceza Muhakemesi Kanunundaki koşulların varlığı halinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilir. Ancak bu kişiler açısından erteleme süresi üç yıldır” şeklinde bir düzenlemeye yer vermektedir. Kanunda çocuk suçlular için öngörülen şartlara, CMK’da yer alan düzenlemeden ayrı bir şekilde yer verilmekte ve savcının erteleme kararı çocuk hâkiminin onayına bağlı kılınmakta iken 5560 sayılı Kanunun 39. maddesiyle, bu hüküm değiştirilmiş; ertelemenin çocuk suçlular bakımından uygulanması halinde de CMK’nın 171. maddesinde öngörülen tedbirlerin gözetilmesine karar verilmiştir.

³⁰² Örneğin; Danimarka’da kamu davasının açılmasının ertelenebilmesi için öngörülen şartlar arasında, suçlunun itirafta bulunmuş olması da yer almaktadır. Ayrıca diğer ülkelerdeki uygulamalar için bkz. Önder, s. 96-102; Güneş, s. 145-149; Gedik.

³⁰³ Söz konusu Tasarı, Yeni Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun Tasarısı olmakla birlikte, kuruma ilişkin Tasarı gerekçesi için bkz. Güneş, s. 151.

Çocuklar hakkında uygulanacak erteleme için önemle üzerinde durulması gereken konu, ÇKK'nin 19. maddesinin, 5560 sayılı Kanunla değişikliğinden önce daha lehe düzenlemeler öngörmesidir. Buna göre; değişiklik öncesinde 15-18 yaş aralığındaki çocuklar için iki yıla kadar (iki yıl dâhil olmak üzere), 15 yaşını doldurmamış çocuklar açısından ise, üç yıla kadar (üç yıl dâhil olmak üzere) hapis cezasını gerektiren suçlar için kamu davasının açılmasının ertelenmesi öngörülyordu. Ancak yeni hüküm, yetişkinlerle çocuklar için aynı şartları gözetmektedir; ancak çocuklar için beş değil, üç yıl denetim ve erteleme süresine karar verilmiştir.³⁰⁴

ÇKK m. 36/1'e göre; hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan çocuğun denetim altına alınmasına da karar verilebilmektedir. Bu halde denetim, denetimli serbestlik personeli nezaretinde yerine getirilecektir.

Çocuklar hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesine hükmedilmesi, çocuğun yüksek yararını gözetme ve adil yargılanma ilkesinden sapmadan yargı sürecini hızlandırma açısından oldukça önemlidir. Uygulamada kurumdan etkin bir şekilde yararlanılması, yine BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin 40. maddesinin de gereğini teşkil etmektedir.³⁰⁵

d. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri

Yönetmeliğin “*Denetim altına alınan çocuğun iyileştirilmesi*” başlıklı 76. maddesi, 1. fıkrası, (b) bendine göre; hakkında kamu davasının ertelenmesi kararı verilen ve ÇKK m. 36'ya göre denetim altına alınması öngörülen çocukların toplum içerisinde denetimi, takibi ve iyileştirilmesine yönelik rehberlik çalışmalarının ilgili kurumlarla işbirliği içerisinde denetimli serbestlik birimlerince yerine getirileceği düzenlenmiştir. Madde hükmünde yer alan ilgili kurum ve kuruluşların hangileri olduğu belirtilmemekle birlikte, denetim açısından bu kurumun ancak resmi bir

³⁰⁴ Uğur, s. 283-285.

³⁰⁵ Türkiye, ÇHS'yi 14.09.1990 tarihinde imzalamış ve onaylanmak üzere 09.12.1992 tarih ve 4058 sayılı “Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun” u çıkarmıştır (RG 11.12.1994, 22138). Sözleşme, Bakanlar Kurulunun 23.12.1994 tarihli ve 94/6423 sayılı kararı ile çekince konarak onaylanmıştır (RG 27.01.1995, 22184). Ayrıca bkz. Uğur, s. 283, 284.

kurum olabileceğini söylemek mümkündür. ÇKK'nin 5. maddesinde yer alan tedbirlerin yerine getirilmesinden sorumlu kurumlar, m. 42'de belirtilmiştir. Ancak kamu davasının açılmasının ertelenmesi, bu tedbirler arasında yer almamaktadır. 47. maddede ise, 5. ve 10. maddeler açısından ilgili usul ve esasların, Adalet Bakanlığı ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından; diğer maddelerde yer alan usul ve esasların ise, Adalet Bakanlığının çıkaracağı yönetmeliklerle tespit edileceği belirtilmiştir. Böylece, çıkarılacak yönetmeliklerle ilgili kurumların hangileri olduğunun belirlenmesi mümkün olabilecektir. Ayrıca hazırlanan denetim planı kapsamında yer verilen çalışmalara göre ilgili kurumları tespit etmekte fayda görülmektedir.

Yönetmeliğin 76. maddesi, 3. fıkrasına göre, suça sürüklenen çocuk risk ve ihtiyaçlarının belirlenmesi için değerlendirmeye tabi tutulacak, bunun sonucunda çocuk ile işbirliği içerisinde denetim planı hazırlanacak ve bu plan hâkimin onayına sunulacaktır. Denetim planı hazırlanması ve bu kapsamda yürütülen iyileştirme çalışmalarının uygulanmasında Yönetmeliğin 37. maddesi ile ÇKK'nin 38. ve 39. maddeleri göz önüne alınacaktır.

Çocuğun denetim planında yer alan eğitim ve iyileştirme çalışmalarına katılmaması veya çalışmayı reddetmesi halinde, durumun raporla hâkime bildirileceği düzenlenmiştir. 4. fıkranın devamında yer alan düzenlemede ise, sivil toplum kuruluşları veya gönüllü kişilerle suça sürüklenen çocuğun toplum içerisinde denetiminin sürdürüleceği ifade edilmiştir. Bu durumda, belirlenen plan ve programı kabul etmeyen çocuklar bakımından öngörülen düzenleme, çocuk açısından daha yerinde bir uygulamaya yani toplum içerisinde çocuğun risk ve ihtiyaçlarına göre ilgili kurum ve kişilerle işbirliği içerisinde denetime işaret etmektedir. O halde plan ve programa uymayan veya uymak istemeyen çocuklar, gelişme göstermeye çalışan çocuklara nazaran avantajlı bir konumda yer alabileceklerdir. Kanaatimizce denetim planı ve bu kapsamda yer alan programların uygulanması için tek bir usul öngörülmeli; ancak bireyselleştirme kapsamında çocuğun durumuna göre söz konusu düzenlemeye başvurulmalıdır. Aksi takdirde, aynı koşullarla denetimli serbestlik birimlerine gelen çocukların ilgili plan ve programlara uyması için bir sebep bulmak güç hale gelecektir.

Aynı maddenin 5. fıkrasında ise, denetimin kaldırılması hali ve buna ilişkin usul düzenlenmiştir. Buna göre; denetimin kaldırılması ancak gerekçeli bir raporla mahkemeden talep edilebilmektedir. 6. fıkarda, denetim altına alma kararının yerine getirilmesinde, Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin ilgili hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiştir.

3. Uzlaşma

Ceza adalet sisteminde yalnız suçlunun ıslahını gözetten uygulamalar, etkili bir infaz sisteminin eksikliğini gözler önüne sermektedir. Bu bakımdan suç mağdurunun suçun işlenmesi sebebiyle karşılaştığı sorunlar ile zararların giderilmesine yönelik ihtiyaç, ceza adalet sisteminde yalnız suçluyu değil, mağduru da gözetten yeni kurumların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Uzlaşma bu şekilde ortaya çıkmış kurumlardan biri olup uygulama kapsamında fail ile mağdurun bir araya getirilmesi ve ihtilafın yargıya taşınmadan çözüme kavuşturulması esastır.³⁰⁶

Uzlaşma kurumuna uygulamada iki şekilde rastlanmaktadır: bunlardan ilki, fail-mağdur uzlaşmasını ifade etmekte olup süreç iki aşamadan meydana gelmektedir. Suçun işlenmesi neticesinde fail ile mağdur bir araya gelerek tarafsız bir aracı nezdinde, suçtan doğan mağduriyeti gidermek adına görüşmeler yapmaktadırlar. Süreç, soruşturmanın sona erdiği ve fakat kovuşturmaya geçilmediği evreye tekabül etmektedir. Burada taraflar arasında, mağduriyetin giderilmesine ilişkin edim hususunda pazarlık yapılmakta ve uzlaşma sağlanmaya çalışılmaktadır. Anglo-Amerikan hukuku kaynaklı bu uygulamaya karşılık diğer uzlaşma usulünde, ihtilaf ceza muhakemesi aşamasında ortadan kaldırılmaya çalışılmakta ve sanığın suçtan doğan mağduriyetini gidermeye yönelik edime hâkim karar vermektedir. Bu kapsamda sanık ve mağdurun muhakeme evresinde daha etkin olması sağlanmaktadır. Ayrıca Kara Avrupası'nda benimsenen bu ikinci uygulamaya göre

³⁰⁶ Özbek ve diğerleri, Ceza Muhakemesi, s. 933; Usta ve Öztürk, s. 35; Mustafa Özbek, “Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Esasları”, *AÜHFD*, 2007, C. 56, S. 4, Ankara, 2007, (Uzlaşma), ss. 123-205, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/264/2375.pdf>, (21.04.2016), s. 130; Frauke Petzold ve Lutz Netzig, “Waage Hannover E.V. –A Reconciliation and Restitution Program for Adult Offenders and Victims: The Concept for Practice and Research”, *Restorative Justice on Trial Pitfalls and Potentials of Victim-Offender Mediation –International Research Perspectives-*, (Ed. Heinz Messmer ve Hans-Uwe Otto), Springer Publishing, Netherlands, 1992, ss. 513-521, s. 513, 514.

sanık ile pazarlık yapma yoluna gidilmemektedir.³⁰⁷ Her iki uzlaşma sistemi açısından sonuç sırasıyla, kovuşturmayaya yer olmadığı kararı ve cezada indirim ile ceza vermeme şeklinde sonuçlanmaktadır.

a. Genel Olarak

Türk Ceza Hukukunda uzlaşma kurumu, 5271 sayılı CMK'nın “*Uzlaşma ve Müsadere*” başlıklı İkinci Kısım ve “*Uzlaşma*” başlıklı Birinci Bölümünde m. 253-255’de düzenlenmiştir. 5237 sayılı TCK’nın 73. maddesi, 8. bendinde yer alan düzenleme ise, 06.12.2006 tarih ve 5560 sayılı Kanunun 45. maddesi gereği yürürlükten kaldırılmış; aynı Kanunun 24. maddesiyle de CMK’nın 253. maddesi değiştirilmiştir. Böylece son değişiklikler neticesinde kuruma, yalnız CMK’da yer verilmiştir.³⁰⁸

CMK düzenlenmesi haricinde hukukumuzda başka uzlaşma şekilleri olduğu belirtilmektedir. Buna göre; TCK m. 73/4-7’de yer alan şikâyetten vazgeçme kurumunun adliye dışında faille mağdur arasında gerçekleşen bir uzlaşma olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca devletle şüpheli veya sanık arasında uzlaşmayı ifade eden önödeme veya idari ceza kararnamelerini de bu kapsamda değerlendirmenin mümkün olduğu belirtilmekte ve konumuz açısından incelemekte olduğumuz

³⁰⁷ Özbek ve diğerleri, Ceza Muhakemesi, s. 931; Centel ve Zafer, s. 510; Anglo-Amerikan uzlaşma sisteminde yer verilen pazarlık yöntemi, Kıta Avrupası’nda, ceza hukukunda maddi gerçeği bulma gayesi ve ceza muhakemesi hukukunun temel prensiplerine zarar vereceği düşüncesiyle tepkiyle karşılanmış ve yöntemin benimsenmesine karşı çıkmıştır. Hamide Zafer, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Özelleşme Eğilimi: Uzlaşma”, **Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan**, İstanbul, 2003, ss. 727-750,

http://dosya.marmara.edu.tr/huk/fak%C3%BCitedergisi/prof.dr.ergun%20%C3%B6ner/36yrd.do_dr.hamide_zafer.pdf, (23.05.2016), s. 729, 748; M. Özbek, Uzlaşma, s. 129.

³⁰⁸ Uzlaşmanın muhakeme engeli olarak kabulü ile bir muhakeme hukuku kurumu; faille devlet arasındaki ceza ilişkisini sona erdirmesinin göz önünde bulundurulması ile de bir ceza hukuku kurumu olduğu belirtilmektedir. Ancak buradaki ceza ilişkisinin, muhakemeye devam edilmesini engelleyen bir işlem sebebiyle sona erdiğine dikkat çekilerek sonuç olarak, kurumun muhakeme hukuku kurumu olma niteliğinin ağır bastığı söylenmektedir. Centel ve Zafer, s. 511, 512; soruşturma veya kovuşturma işlemi olmamakla birlikte, bir ceza hukuku ihtilafının mevcut olması, uzlaşmanın yargısal kurallar gereği ilgili makamlarca teklifi ve uygulanması, muhakeme hukuku işlemi olduğunu göstermektedir. Seydi Kaymaz ve Hasan Tahsin Gökcan, **Uzlaşma ve Önödeme, Türk Ceza Kanunu ve Özel Kanunlardaki Uzlaşmaya Bağlı Suçlar**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 50; Bu durumda ceza hukukunda uzlaşma kurumuna, değişiklikler neticesinde yalnız CMK kapsamında yer verilmesinin yerinde bir yöntem olduğu söylenebilecektir; CMK m. 253’ün değişiklik neticesinde tek madde için oldukça ayrıntılı ve uzun bir düzenlemeye yer vermesi kanun yapma tekniği açısından eleştirilmektedir. Soner Hamza Çetin, “Ceza Muhakemesi Kanunda Uzlaşma (CMK m. 253, 254, 255)”, **TBBT**, S. 82, Mayıs- Haziran 2009, (Uzlaşma), ss. 1-33, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2009-82-516>, (23.05.2016), s. 3, 4.

uzlaşmanın “fail-mağdur uzlaşması” olduğu, bu sebeple uzlaşma niteliğindeki tüm uygulamaların bir üst kavram olarak uzlaşma başlığı altında ele alınmasının gerektiği ifade edilmektedir.³⁰⁹

CMK m. 253’te uzlaşmaya ilişkin esas ve usuller öngörülmekte, soruşturmanın başlatılmasından sonra uygulanan ve muhakemeye engel olan uzlaşmaya ilişkin düzenlemeye yer verilmektedir. CMK m. 254’te ise, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından uygulanacak olan uzlaştırma hükümleri düzenlenmiştir. Konu başlığımız altında m. 253’de yer alan uzlaştırma kurumu incelenecek, m. 254 gereği uygulanan uzlaşmaya ise, daha sonra kovuşturma evresindeki uygulamalar arasında değinilecektir.

CMK m. 253/1’de, yine maddenin 1. fıkrasında bentler halinde sayılan suçlar ile 2. fıkrası kapsamında değerlendirilebilen suçlar bakımından şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişinin uzlaştırılması girişiminde bulunulacağı düzenlenmiştir. Maddenin 3. fıkrasında, hangi suçlar bakımından uzlaştırmanın uygulanamayacağı belirtilmiş ve 5918 sayılı Kanunun 8. maddesi ile fıkra “...*Uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçla birlikte işlenmiş olması halinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz*” hükmü eklenmiştir.³¹⁰

Maddenin ilk üç fıkrasına göre suçun uzlaşmaya tabi olduğunun anlaşılması halinde, Cumhuriyet savcısı veya talimatı üzerine adli kolluk görevlisi, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunmaktadır. Burada uzlaşmanın bizzat adli kolluk görevlisince yerine getirilmesi söz konusu olmayıp kolluk yalnızca uzlaşma teklifini yapabilecektir.³¹¹ Cumhuriyet savcısı, uzlaşma teklifini açıklamalı tebligat veya istinabe yoluyla da yapabilmektedir. Yine maddenin 4. fıkrasında yer alan bu düzenlemeye göre, teklifin üç gün içinde kabul edilmemesi halinde, teklif reddedilmiş sayılacaktır. Maddenin 5. fıkrasında, uzlaşma teklifinde bulunurken uzlaşmanın mahiyeti, kabulü veya reddi ile karşılaşılabilecek olan hukuki durumun da anlatılacağı ifade edilmektedir.

³⁰⁹ Centel ve Zafer, s. 511; M. Özbek, Arabuluculuk Uygulaması, s. 95-109.

³¹⁰ RG 09.07.2009, 27283.

³¹¹ Özbek ve diğerleri, Ceza Muhakemesi, s. 940.

Uzlaşma teklifinin kabul edilmesi halinde³¹², 9. fıkraya göre, Cumhuriyet savcısı veya baro aracılığıyla görevlendirmiş olduğu avukat veya hukuk öğrenimi görmüş kişiler arasından uzlaştırmacı olarak seçilecek kişiler uzlaşmayı gerçekleştirecektir. Görevli uzlaştırmacının belirlenmesinde, hâkimin davaya bakamayacağı haller ile hâkimin reddi sebepleri de göz önünde bulundurulacaktır (m. 253/10).³¹³ Buna göre; görevlendirilen uzlaştırmacıya gerekli belgelerin birer örneği verilerek, soruşturmanın gizliliği ilkesine uygun davranmakla yükümlü olduğu hatırlatılır (m. 253/11). Maddenin 13. fıkrasına göre, uzlaştırma görüşmelerinin yürütülmesinde de gizlilik ilkesinin geçerli olduğu belirtilmiş ve uzlaştırma görüşmelerine kimlerin katılabileceği düzenlenmiştir. Gizlilik ilkesine göre, uzlaştırma görüşmelerinde yapılan açıklamalardan, herhangi bir soruşturma veya kovuşturma evresinde veya davada delil olarak yararlanmak mümkün değildir (m. 253/20). Uzlaştırmacıların görüşmeler sırasında izlenmesi gereken yöntemle ilgili olarak, Cumhuriyet savcısıyla görüşmesi ve savcıdan talimat alması mümkündür (m. 253/14).

Uzlaştırmacıya gerekli belgelerin verilmesinden itibaren, ilaveten en çok 20 gün uzatılabilmek kaydıyla, en geç 30 gün içinde uzlaştırma işlemleri sonuçlandırılmaktadır (m. 253/12). Uzlaştırma sonunda uzlaştırmacı bir rapor hazırlar ve uzlaşma öncesi kendisine verilen belgelerle birlikte bunları Cumhuriyet savcısına verir. Uzlaşma gerçekleşmişse, raporda ne suretle uzlaşıldığına da ayrıntılı olarak yer verilecektir (m. 253/15).

Taraflar, uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen kendi aralarında uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcılığına başvurarak da uzlaştıklarını beyan edebileceklerdir (m. 253/16). Cumhuriyet savcısı, tarafların özgür iradeleriyle uzlaşmaya vardıklarını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse rapor veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza edecektir (m. 253/17). İlgili düzenlemeler,

³¹² CMK m. 253/7'ye göre; birden fazla kişinin mağdur olması veya suçtan zarar görmesi halinde, uzlaştırmacının uygulanabilmesi için ilgili şahıslarının tümünün uzlaşmayı kabul etmesi gerektiği belirtilmektedir.

³¹³ Uzlaştırmada taraflardan birisinin menfaatlerinin öncelenmediği, her iki tarafın da gözetilerek uzlaşmanın tarafların ihtiyaçları doğrultusunda yapıldığı belirtilmektedir. Bu bakımdan uzlaşmanın temelini bağımsızlığa dayandığı ve uzlaştırmacının tarafsız bir şekilde süreci yönetmesi gerektiği vurgulanmaktadır. M. S. Özbek, Uzlaşma, s. 138; uzlaşmada esasın tarafsızlık üzerine kurulu olduğu söylenmekle birlikte, tamamen bağımsız veya bağımlı uzlaşmadan kaçınılması gerektiği belirtilmektedir. M. Özbek, Uzlaşma, s. 139.

uzlaşmada tarafların tamamen özgür iradesiyle anlaşmaya varması gereğine uygun düşmektedir. Uzlaştırmanın sonuçsuz kalması halinde ise tekrar uzlaşma yoluna gitmek mümkün değildir (m.253/18).

Uzlaşma teklifinin kabul edilmiş olması, yeterli suç şüphesi elde edildiği takdirde, soruşturma konusu suça ilişkin delillerin toplanmasına devam edilmesine ve şüpheli hakkında koruma tedbirlerine hükmedilmesine engel değildir (m. 253/8).

Maddenin 6. fıkrasında, uzlaşma yoluna gidilmeksizin soruşturmanın sonuçlanacağı hallere yer verilmiştir. Buna göre; resmi belgelerde beyan etmekle birlikte, ilgili adreste bulunmama, yurtdışında olma veya herhangi bir sebeple taraflara ulaşılamaması halinde uzlaştırmaya gidilmeksizin soruşturmaya gidilecektir. Uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini def'aten yerine getirmesi halinde ise, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmektedir (m. 253/19). Aynı fıkra da yer alan düzenlemeye göre; edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakıldığı, takside bağlandığı veya süreklilik arz ettiği hallerde, 171. maddedeki şartlar aranmaksızın şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilecektir. Bu karar sonrası edimin şartları yerine getirilmezse m. 171/4'teki şartlar aranmaksızın kamu davası açılacaktır. Yine uzlaşmanın sağlanması halinde, suç nedeniyle tazminat davası açılmayacak ve açılmış olan davadan da feragat edilmiş sayılma söz konusu olacaktır. Uzlaşma sonucunda, suçtan doğan maddi veya manevi zararlar ödenerek suçtan doğan mağduriyet giderilmektedir. Bu ise, maddi olarak belirli bir miktarın ödenmesi olabileceği gibi, daha ziyade suçla ilişkili olacak şekilde özür dileme, bir kuruma bağışta bulunma veya kamuya yararlı bir kurumda çalışma gibi faaliyetler de olabilmektedir. Kurumun doğası gereği yer verilen bu uygulamalar, hâlihazırda mağdur veya suçtan zarar görenin suç sebebiyle tazminat davası açması gereğini ortadan kaldırmaktadır.³¹⁴ Bu bakımdan ilgili hüküm yerinde

³¹⁴ Centel ve Zafer, s. 516, 517; def'aten ibaresi ile edimin, yalnız maddi bir edim olduğu düşünülebilmekteyse de, suçtan doğan zararı gidermeye yönelik maddi, manevi her tür edim bu kapsamda kabul edilmelidir. Özbek ve diğerleri, Ceza Muhakemesi, s. 931; Özbek, Mağduriyetin Giderilmesi, s. 21; karşılaştırmalı hukukta, ceza hukukunda fail mağdur uzlaşması bakımından yalnız sözel ifadeyle özür dilemenin suç oluşturan davranışın ciddiyeti karşısında yetersiz kaldığı, bu bakımdan mağdurun zararını giderecek (örneğin; zarar verdiği malı bizzat onarmak gibi) bir faaliyette bulunarak özür dilenmesi ve uzlaşmada öncelikle failin yaptığı davranışın hatalı olduğunu fark etmesinin sağlanması gerektiğini belirten görüş için bkz. Antony Duff, "Restoration and Retribution", **Restorative Justice and Criminal Justice Competing or Reconcilable Paradigms?**, (Ed. Andrew von Hirsch ve diğerleri), Hart Publishing, Portland Oregon USA, 2003, ss. 43-61, s. 51-53; Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin "Edimin konusu" başlıklı 20. maddesinde; uzlaşma kapsamında anlaşmaya varıldığı takdirde, maddi-manevi zararın kısmen veya tamamen

bir düzenleme öngörmekle birlikte, böylesi bir düzenleme mevcut olmasaydı dahi uygulamadan açık bir çıkarımda bulunmanın mümkün olduğu söylenebilecektir.

Uzlaştırma sonunda Cumhuriyet savcısı tarafından uzlaştırmacı için, çalışma ve masraflarıyla orantılı bir ücret takdir edilmekte ve buna göre ödeme yapılmaktadır. Yargılama giderlerinden sayılan bu masraflar, uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde Devlet Hazinesi tarafından karşılanacaktır (m. 253/22).

Maddenin 21. fıkrasında dava zamanaşımı ile dava süresinin işlemesine; 23. fıkarda, uzlaştırma neticesinde verilecek kararlar ilgili kanunlarına başvuruya ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Son olarak ilgili maddenin son fıkrasında uzlaştırmacının uygulanmasına dair hususların yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir (m. 253/25). Uzlaştırmacının uygulanmasına dair hususların Yönetmelikle³¹⁵ düzenleneceği belirtilmekle birlikte, hâlihazırda CMK m. 253'te yer alan düzenlemenin 24 fıkradan oluşacak şekilde oldukça kapsamlı bir düzenleme öngördüğünü düşünmekteyiz. Kanaatimizce, genel esaslarla usulü makul bir düzenleme ile Kanunla, diğer uygulama hükümlerini ise Yönetmelikle düzenlemek daha yerinde bir tercih olabilecektir.

b. Koşullar

Uzlaşmanın gerçekleşebilmesi için;

1. Uzlaşma kapsamına giren bir suç bulunması,
2. Suçun işlendiğine dair yeterli şüphe bulunması,
3. Şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması,
4. Uzlaşma kapsamında yer alan şikâyete bağlı suçlar bakımından şikâyet hakkının kullanılmış olması,

tazmini veya eski hale getirme, bir kamu kurumu veya kamu yararına çalışan kuruma bağışta bulunma niteliğinde bir edimde veya bu kurumlarda geçici süreyle hizmette bulunma, topluma faydalı birey olmasını sağlayacak bir programa yazılma veya benzer yükümlülükler ile özür dileme gibi edimler kararlaştırılabilmektedir. Buna göre; hukukumuzda özür dilemenin uzlaşma kapsamında belirlenebilecek edimlerden olduğunu söylemek mümkündür.

³¹⁵ Yönetmelik, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin ceza arabuluculuğu hakkındaki R (99) 19 sayılı tavsiye kararında belirtilen ilkeler göz önüne alınarak hazırlanmıştır. M. Özbek, Arabuluculuk Uygulaması, s. 110; “Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmacının Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik”, (RG 26.07.2007, 26594).

5. Tarafların uzlaşma teklifini özgür iradeleriyle kabul ederek uzlaşma görüşmelerini başlatmış olması,

6. Uzlaşarak belirlenen edimin yerine getirilmesi gerekmektedir.

Uzlaşmanın gerçekleşebilmesi için gereken koşullar arasında yer alan, uzlaşma kapsamına giren suçlar CMK m. 253/1 (a), (b) ve 2’de düzenlenmiştir;

(1). Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı suçlar (m. 253/1 (a))

Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye tabi suçlar bakımından öncelikle mağdurun şikâyetinde bulunmuş olması gerekmektedir. Cumhuriyet savcısı veya mahkeme (kovuşturma evresinde), öncelikle şikâyetin TCK m. 73’te öngörülen şartlara uygun olarak yerine getirildiğini kontrol etmeli ve daha sonra şüpheli veya sanığa uzlaşma teklifini usulüne uygun olarak aktarmalıdır.³¹⁶

CMK m. 253/3; “*Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı olsa bile, etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez*” şeklinde öngördüğü yerinde bir düzenlemeyle bu suçlar bakımından uzlaştırmadan yararlanılamayacağını belirtmiştir. Nitekim ilgili suçlar bakımından uzlaşmayı yasaklayan değişiklik öncesinde, bu husus doktrinde de tepkiyle karşılanmaktaydı.³¹⁷ Ancak etkin pişmanlık kapsamındaki suçlar bakımından Cumhuriyet savcısı uzlaşma öneremese bile takdir hakkını kullanarak kovuşturmaya yer olmadığı kararı alabilecektir.³¹⁸

5237 sayılı TCK’da yer alan takibi şikâyeteye bağlı suçları şu şekilde sıralamak mümkündür: Basit yaralama (m. 86/2), taksirle yaralama (m. 89), tehdit (m. 106/1 c.

³¹⁶ Aksi takdirde, sanığa, uzlaşmanın hukuki mahiyeti ile uzlaşmayı kabul veya reddetmesinin hukuki sonuçları anlatılmadan hüküm tesis edilmesi bozma sebebi sayılacaktır. Yargıtay 5. CD, 06.10.2009, E: 2008/13237, K: 2009/11124; Yargıtay 6. CD, 08.06.2011, E: 2007/8842, K: 2011/8104. Uzlaşma teklifinin yapılıp yapılmamasından çok, nasıl yapıldığının önemli olduğu vurgulanmaktadır. Yine teklifi anlamayan tarafların bu durumda izlemesi gereken yol da belirsizdir. Asuman Aytekin İnceoğlu ve Ulaş Karan, “Türkiye’de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi”, **Onarici Adalet Mağdur Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı**, (Der. Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı), İstanbul Bilgi Üniversitesi, 1. Baskı, İstanbul, 2008, ss. 45-81, http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/26/onarici_adalet_turkiye_ve_avrupa_bakisi.pdf, (25.03.2016), s. 56, 57.

³¹⁷ Nursal ve Ataç, s. 373; özellikle cinsel saldırı suçu-basit hali (m. 102/1 ve 2), reşit olmayanla cinsel ilişki (m. 104), cinsel taciz-basit hali (105)’te yer alan suçların uzlaşmaya müsait olmadığı belirtilmiştir. Özbek ve diğerleri, Ceza Muhakemesi, s. 938; Çetin, Uzlaşma, s. 15.

³¹⁸ Centel ve Zafer, s. 513.

2), konut dokunulmazlığının ihlali (m. 116), iş ve çalışma hürriyetinin ihlali (m. 117), kişilerin huzur ve sükûnunu bozma (m. 123), hakaret-kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen hariç (m. 125, 131), kişinin hatırasına hakaret (m. 130, 131), haberleşmenin gizliliğini ihlal (m. 132, 139), özel hayatın gizliliğini ihlal (m. 134, 139), bedelsiz senedi kullanma (m. 156), kaybolmuş veya hata sonucu ele geçmiş eşya üzerinde tasarruf (m. 160), açığa imzanın kötüye kullanılması (m. 209), aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali (m. 233), sırrın açıklanması-Türkiye’de oturmayan bir yabancıya veya onun memurlarına açıklanması hali haricinde- (m. 239).³¹⁹ Buna göre; CMK m. 253/1 (a) gereği, soruşturma veya kovuşturma aşamasında tarafların uzlaştırılması yoluna gidilebilecektir.

CMK m. 253/3 gereği, uzlaştırma kapsamına giren bir suç uzlaştırma kapsamına girmeyen bir başka suçla birlikte işlendiği halde, uzlaşma hükümlerinin uygulanması mümkün değildir. Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetle bağlı suçlarda önem arz eden bir konu da, uzlaşma haricinde şikâyetten vazgeçme kurumunun da varlığını sürdürmesidir. Buna göre; suçtan zarar gören ve failin aralarında anlaşması sonucu, fail şikâyetten vazgeçme hakkını kullanabilir. Bu durumda taraflar uzlaşma prosedürünü saf dışı bırakarak anlaşmış olmaktadır.³²⁰

(2). Şikâyetle Bağlı Olup Olmadığına Bakılmaksızın Türk Ceza Kanununda Yer Alan Aşağıdaki Suçlar (CMK m. 253/1 (b) ve 2)

Şikâyetle bağlı olup olmadığına bakılmaksızın tarafların uzlaşmasının mümkün olduğu suçlar;

³¹⁹ Şikâyetle bağlı olmalarına rağmen, CMK m. 253/3 gereği uzlaşma yoluna gidilemeyen suçlarla, şikâyet edenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olmaması sebebiyle CMK m. 253’ün uygulanma imkânı doğmadığı suçlara bu kapsamda yer verilmemiştir.

³²⁰ Yazarlar, şikâyetten vazgeçme kurumunun, şikâyetle bağlı olduğu suçlarda yasal şekilde öngörülen uzlaşma uygulamasının olumsuz yönde etkileneceğini belirtmektedirler. Centel ve Zafer, s. 514; şikâyetten vazgeçmenin uzlaşmaya etkisi, mağdur ya da suçtan zarar gören kişiye bir nevi yargılanacak kişiyi seçme yetkisi vermesi şeklindedir. Muammer Ketizmen, “Uzlaşmanın Sirayet Etmezliği İlkesinin Sonucu Olarak Mağdurun Yargılanacak Kişiyi Seçebilme Yetkisi”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 2, S. 1, 2012, ss. 1-10, s. 7. Konunun Yargıtay kararlarındaki yansıması için bkz. Yargıtay 12. CD, 25.02.2014, E: 2013/11212, K: 2014/4592; Yargıtay 19. CD, 01.02.2016, E: 2016/2, K: 2016/879 (www.kazanci.com.tr). Bununla birlikte, şikâyetten vazgeçme her durumda tarafların uzlaşmaya vardığı anlamını taşımamaktadır. Yargıtay CGK, 25.09.2007, E: 2007/6-189, K: 2007-188 (www.kazanci.com.tr).

1. Kasten yaralama (3. fıkra hariç, madde 86, madde 88),
2. Taksirle yaralama (madde 89),
3. Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116),
4. Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234)

şeklinde CMK m. 253/1 (b)'de sıralanmaktadır. Söz konusu suçlarla ilgili olarak, her halde uzlaştırmamanın teklif edileceği anlaşılmaktadır.

Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı olmamak kaydıyla, diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaştırmaya gidilebilmesi için kanunda bu konuda açık hüküm bulunması gerekmektedir. Buna göre; diğer kanunlarda yer alan soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı suçlar için m. 253/1 (a)'ya göre uzlaşmaya gitmek mümkün olabilecek; yine diğer kanunlarda yer alan şikâyeteye bağlı olmayan suçlarda ise ancak açık hüküm bulunduğu takdirde uzlaşmaya gidilebilecektir.³²¹

Son olarak, uzlaşmanın şartlarından olan edimin yerine getirilmesi hususunda doktrinde farklı görüşler yer almaktadır. Uzlaşmanın sağlanması için edimin yerine getirilmesi gerektiğini belirten görüşlerin yanı sıra uzlaşma için taraflarca yerine getirilmek üzere belirli bir edime karar vermekle uzlaşmanın sağlanacağı, yoksa edimi yerine getirmeye ilişkin açık bir düzenlemenin bulunmadığını belirten görüşler de yer almaktadır.³²² Kanaatimizce, her ne kadar 5560 sayılı Kanunla değiştirilen CMK m. 253'te failin doğmuş olan zararın tümünü veya bir kısmını ödemesi veya gidermesi gerekliliğini düzenleyen hükme yer verilmesi de, uzlaşmanın esaslarından biri, suçtan zarar gören veya mağdurun zararının karşılanmasıdır. Yargıtay da kararlarında uzlaşmanın sağlanmasını, edimin yerine getirilmesinden yola çıkarak tanımlamaktadır.³²³ 5560 sayılı Kanunla getirilen değişiklik öncesi failin suçu kabullenmesine ilişkin düzenlemeye, yeni hükümde yer verilmemiştir. Kanaatimizce bu değişiklik yerindedir. Nitekim uzlaşmanın önkoşulu olarak failin suçu ikrarının kabul edildiği hallerde, uzlaşmadan beklenen amacın gerçekleşmesi güç olacaktır.³²⁴

³²¹ Aynı yönde görüşler için bkz. Mahmut Kaplan, "Onarıcı Adalet ve Türk Ceza Hukukuna Yansımaları", **Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 1, Haziran 2015, ss. 59-86, s. 81; Çetin, Uzlaşma, s. 15; Centel ve Zafer, s. 513.

³²² Edimin yerine getirilmesi gerektiği görüşü için bkz. Centel ve Zafer, s. 516, 517; Kaplan, s. 82; edimin belirlenmesinin yeterli olduğu görüşü için bkz. Ketizmen, s. 6.

³²³ Yargıtay CGK, 15.04.2008, E: 2008/2-73, K: 2008/88 (www.kazanci.com.tr).

³²⁴ Özbek ve diğerleri, Ceza Muhakemesi, s. 938. Bununla birlikte, uzlaşmada failin suçtan doğan sorumluluğunu kabul etmesi beklenmektedir. Ancak sorumluluğun kabulü ile suçun ikrarının aynı

c. Çocuklar Hakkında Uzlaşmanın Uygulanması

Yetişkinler için uygulanan uzlaşmada temel amaç, tarafların bir araya gelmesiyle ihtilafın her iki tarafı da tatmin edecek şekilde, kısa sürede çözümlenmesi iken topluma kazandırma ve ıslah fonksiyonunun birincil planda yer almadığı, hatta yargıda iş yükünün azaltılması gibi amaçların yanında böylesi bir fonksiyonun hiç bulunmadığı da söylenebilmektedir. Ancak çocuklar açısından durum aynı şekilde değerlendirilememekte olup kurumun özellikle, çocuğun tekrar suç işlemesini engelleme ve çocuğun topluma yeniden kazandırılması hususlarında önemi büyüktür. Ayrıca, suça sürüklenen çocuk bakımından uzlaştırmının çocukta sorumluluk bilincini geliştirdiği belirtilmektedir. Buna göre; söz konusu çocuklar bakımından uzlaştırmada, edimin maddi unsurlardan çok manevi unsurlara dayanmasının sorumluluk bilincini geliştirmede daha etkili olacağı ifade edilmektedir.³²⁵

Hukukumuzda çocuklar hakkındaki uzlaşma hükümleri, 5395 sayılı ÇKK'nin “*Soruşturma ve Kovuşturma*” başlıklı İkinci Kısım ve “*Kovuşturma*” başlıklı İkinci Bölümü altında uzlaşmayı düzenleyen 24. madde ile bu maddenin atıfta bulunduğu 5271 sayılı CMK'nın 253. maddesidir. Temel hükümler bu şekilde olmakla birlikte, Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik³²⁶ ile Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik³²⁷ de suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak uzlaşmada yararlanılacak mevzuat arasındadır. ÇKK'de ilgili düzenlemeye yalnızca kovuşturma başlığı altında yer vermek, uzlaşmanın çocuklar bakımından yalnız bu evrede uygulanabileceği izlenimi uyandırmaktadır. Üstelik maddenin, CMK'da atıf yaptığı hüküm yalnız kovuşturma evresine ilişkin değildir. Bu bakımdan düzenlemeye, çocuklara özgü hükümlerle, ancak CMK'da yer alan düzenlemeyle uyumlu olarak yer verilmesi isabetli olacaktır.

anlama gelmediğini belirtmekte fayda vardır. M. S. Özbek, *Uzlaşma*, s. 143; Duff, p. 53; Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı, “Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım”, **Onarıcı Adalet Mağdur Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı**, (Der. Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı), İstanbul Bilgi Üniversitesi, 1. Baskı, İstanbul, 2008, ss. 15-20, http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/26/onarici_adalet_turkiye_ve_avrupa_bakisi.pdf, (25.03.2016), s. 16.

³²⁵ Nursal ve Ataç, s. 371; Ayrıca ABD'de fail-mağdur uzlaştırma programlarındaki temel önceliğin suça sürüklenen çocuklar olduğu belirtilmektedir M. Özbek, *Uzlaşma*, s. 133, 136, 186.

³²⁶ RG 24.12.2006, 26386.

³²⁷ RG 24.12.2006, 26386.

ÇKK m. 24'ün yaptığı atıf gereği çocuklar hakkında uzlaştırmamanın uygulanmasında yetişkinlerde olduğu üzere, CMK'nın ilgili düzenlemelerinden yararlanılacaktır. Buna göre; çocuklarla yetişkinler hakkında uzlaşmaya bağlı olunan suçlar aynı şekilde düzenlenmiş olmakta, yalnız m. 253/4 gereği, çocuklarda uzlaşma teklifi çocuğun kanuni temsilcisine yapılmaktadır. Bu konu doktrinde gerek yetişkinlerle çocukların aynı hükümlere tabi kılınması gerekse uzlaşma teklifinin doğrudan çocuğa yapılmaması yönlerinden eleştiriyle karşılanmaktadır.³²⁸ Gerçekten, ceza hukukunda onarıcı adalet uygulamalarından çocuğun daha kapsamlı şekilde yararlandırılması esas olup yine çocuklara ilişkin hukuki düzenlemenin ayrı bir hükümle öngörülmesi yerinde olacaktır. Yine Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi³²⁹ ile BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de yer alan ilgili hükümlerde aktarıldığı üzere, çocuğun kendini ifade etme hakkı ve yargı makamları önünde yaşı ve durumu göz önüne alınarak uygun şartlarda, kendisini ilgilendiren konunun sonuçlandırılmasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. CMK m. 253/4 bakımından üzerinde durulan husus, uzlaşma teklifinin çocuğun kanuni temsilcisine yapılacak olmasıdır. Ayrıca teklifin çocuğa yapılması gerektiği ifade edilirken uzlaşmanın kanuni temsilci olmaksızın yürütülmesi gerektiği de kastedilmemektedir.³³⁰ Konu hakkındaki Yargıtay kararlarında, açıkça teklifin çocuğa yapılması şeklinde bir ifade yer almasa da, teklifin muhatabı olarak kanuni temsilciyi değil, uzlaşmanın tarafı çocuğu aldığı görülmektedir.³³¹ Bu bakımdan; uzlaşma görüşmelerinin çocuğa getirilen uzlaşma teklifi ile başlayıp görüşmelerin kanuni temsilci eşliğinde çocukla sürdürülmesi görüşüne katılmaktayız. Söz konusu durum taraf olduğumuz uluslararası hukuki belgelerin de gereği olup çocuğun

³²⁸ M. Özbek, Uzlaşma, s. 159; Aytekin İnceoğlu ve Karan, s. 56; uzlaşmaya dair mevcut yasal düzenlemenin Anayasaya ve taraf olunan uluslararası sözleşmelere aykırı olduğu belirtilmektedir. Uğur Bahadır, "Ceza Muhakemesi Kanunun 253/4 üncü Maddesi Gereğince Çocuklara Yapılacak Uzlaşma Teklifinde Uygulanan Usulün Anayasa ve Milletlerarası Sözleşmelere Aykırılık Sorunu", **Adalet Dergisi**, S. 51, 2015, ss. 164-176, s. 164; Sevdiren, s. 275.276; Çetin, konuyla ilgili olarak uzlaşma kapsamındaki suçların çocuklar için daha geniş tutulabileceğini, bunların da ÇKK m. 24'te eklenecek bir fıkra ile düzenlenebileceğini belirtmiştir. Çetin, Uzlaşma, s. 16.

³²⁹ Türkiye tarafından 09.06.1999 tarihinde imzalanan Sözleşme, 18.01.2001 tarihli 4620 sayılı Kanunla onaylanmış, onay kanununun 01.02.2001 tarihli 24305 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmasıyla yürürlüğe girmiştir.

³³⁰ Bahadır, s. 10.

³³¹ Yargıtay 23. CD, 06.09.2012, E: 2012/329, K: 2012/792; Yargıtay 22. CD, 07.03.2016, E: 2015/10978, K: 2016/3033 (www.kazanci.com.tr).

kendisine getirilen teklifin kapsamını, neden ve sonuçlarını algılayabilir olması kaydıyla bu işlemin tarafı olabilmesi gerekmektedir.

d. Uzlaşmanın Uygulanmasında Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri

Uzlaşmanın teklifi, teklifi yapacak merci ile uzlaştırmacının seçilmesi hususlarına yukarıda değinmiştik. Denetimli serbestlik ve yardım merkezleri bu uygulamanın herhangi bir aşamasında görevli olmamakla birlikte, karşılaştırmalı hukukta söz konusu görevlerin denetimli serbestlik birimlerince yerine getirildiğine rastlanmaktadır.³³² Bu bakımdan kurumun uygulanma esasları ile uygulayan merciler ve bunların geliştirilmesine yönelik öneriler açısından konuya değinmek gerekli görünmektedir. Ceza mevzuatında yer alan çeşitli hükümler gereği denetimli serbestlik ve yardım merkezlerinin görev kapsamında yer alan uygulamalar oldukça fazladır. Bu bakımdan uzlaşmaya ilişkin görevlerin ayrı bir birim tarafından yerine getirilmesi uygun düşebileceği gibi, hiç değilse çocuklar bakımından manevi edimin yerine getirilmesinde denetimli serbestlik birimleriyle işbirliği içerisinde çalışmak mümkün olabilmelidir. Nitekim yetişkinler açısından ıslah fonksiyonu ön planda olmayan kurumun, çocuklar için bu işlevi yerine getirmede önemi büyüktür. İlgili birimlerde çalışan denetimli serbestlik personellerinin çeşitli sosyal bilim alanlarından istihdam edilmiş olması ve aralarında çocuklarla iletişim konusunda daha bilinçli olacakları öngörülen eğitimcilerin de yer alması konu açısından önemlidir. Gerek suça sürüklenen çocuk, gerekse suç mağduru çocuk bakımından

³³² M. Özbek, Arabuluculuk Uygulaması, s. 92, 95; Brian Williams ve Hannah Goodman, “Working for and with Victims of Crime”, **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe ve Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 518-542, s. 529, 530; Ülke ceza hukukunda uzlaşma ve arabuluculuk gibi uygulamalar öncelikle çocuklar bakımından benimsenmiş ve konuyla ilgili olarak denetimli serbestlik birimleri görevlendirilmiştir. Tony F. Marshall, “Restorative Justice on Trial in Britain”, **Restorative Justice on Trial Pitfalls and Potentials of Victim-Offender Mediation –International Research Perspectives-**, (Ed. Heinz Messmer ve Hans-Uwe Otto), Springer Publishing, Netherlands, 1992, ss. 15-28, s. 15-28; Clara Casado Coronas, “Mağdur-Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar”, **Onarıcı Adalet Mağdur Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı**, (Der. Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı), İstanbul Bilgi Üniversitesi, 1. Baskı, İstanbul, 2008, ss. 109-202, http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/26/onarici_adalet_turkiye_ve_avrupa_bakisi.pdf, (25.03.2016), s. 115-118, 123, 167.

uzlaştırmanın gerçekleşmesinde denetimli serbestlik personellerinin görevlendirilmesi yerinde bir uygulama teşkil edebilecektir.³³³

B. Kovuşturma Evresinde

Denetimli serbestlik müdürlüklerinin kovuşturma evresindeki görevleri, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanununun 13. maddesinde düzenlenmiş olup hükümde belirtilen görevler şu şekilde düzenlenmiştir;

“...a) 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 109 uncu maddesine göre adli kontrol altındaki sanıklarla ilgili olarak, kararda belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin çalışmaları yürütmek.

b) Karar öncesinde mahkeme veya hâkimin isteği üzerine; sanığın geçmişi, ailesi, çevresi, eğitimi, kişisel, sosyal ve ekonomik durumu, ruhsal ve psikolojik durumu, topluma ve mağdura karşı taşıdığı risk hakkında ayrıntılı sosyal araştırma raporu hazırlayıp sunmak.

c) Suçtan zarar gören kişilerin karşılaştıkları psiko-sosyal ve ekonomik sorunların çözümünde danışmanlık yapmak ve bu kişilere yardımcı olmak.

d) İstek hâlinde sanığa psiko-sosyal danışmanlık yapmak.”

5402 sayılı Kanunun “Müdürlüğün Görevleri” başlıklı 11. maddesi ile genel bir düzenleme öngörülmekte, soruşturma, kovuşturma, hükümden ve salıverilmeden sonra bir denetim planı çerçevesinde görevlerin yerine getirileceği belirtilmektedir. Soruşturma evresine ilişkin bölüm başlığında aktardığımız üzere, Kanunun uygulanma esaslarını düzenleyen 2013 tarihli Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 11. madde hükmü, denetimli serbestliğin soruşturma evresinde olduğu gibi kovuşturma evresindeki görevlerini de düzenler niteliktedir.

1. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması

Hükümün açıklanmasının geri bırakılması ertelemenin alt türlerinden biri olup ilk kez 19. yy’dan itibaren Anglo-Sakson hukuk sistemlerinde uygulanmaya başlanmış, daha sonra ise, 20. yy’nin ortalarından itibaren Kara Avrupası hukuk

³³³ Benzer yönde görüş için bkz. Nursal ve Ataç, s. 373.

sistemlerince de benimsenmeye başlamıştır. Uygulamada hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının farklı şekillerde tatbik edildiği gözlenmektedir. Buna göre; genel uygulama suçlunun suçluluğunu tespitten sonra hükmün açıklanmasının geri bırakılması iken, sanığın suçu kabul etmesiyle suçluluğun tespitine gerek kalmaksızın da hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmektedir. Böylece erteleme süresince iyi hal gösteren sanık hakkında verilecek karar ertelenmektedir.³³⁴

Kurum, öncelikle iyi bir suç politikası aracı olmakla birlikte; onarıcı ceza adaleti açısından oldukça önemli özellikleri haizdir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile bir kere, suç işleyen sanık hakkında adli sicil kaydında suçluluğa ilişkin herhangi bir kayıt yer almayacak ve böylece suçlu olarak damgalanmasının önüne geçilebilecektir. Ayrıca erteleme ile birlikte öngörülen denetim süresi içerisinde yeni bir suç işlememesi ve yükümlülüklerine uyması halinde sanık hakkında ceza verilmeyecektir. Bu bakımdan kurum özel önlemeye hizmet eder nitelikte olup tekrar suç işlenmesinin önüne geçecek düzenlemeler öngörmektedir. Kurumun ilk uygulanma usullerine bakıldığında her ne kadar ertelemeye birlikte denetime yer verildiğine rastlanmamaktaysa da, sonraki dönemlerde bu süreçte denetimli serbestlik tedbirlerinin uygulanmasıyla suçlunun topluma kazandırılmasında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Kurum, sanığın kişiliğine uygun şekilde hüküm tesis edilmesiyle bireyselleştirmeye hizmet etmekte, kısa süreli hapis cezasının bozucu etkilerine karşılık önemli bir alternatif teşkil etmektedir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu, sadece sanık açısından değil, mağdur açısından da önem arz etmektedir. Nitekim işlenen suç nedeniyle mağdurun maddi bir zararı varsa, karar ile bunun giderilmesine de çalışılmaktadır.³³⁵

³³⁴ Erdem, 18; Ergün Şahin, “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararlarına Yönelik Kanun Yolu Olarak Kanun Yararına Bozma Yolu”, **Adalet Dergisi**, S. 49, 2014, ss. 108-121, s. 108, 109; Mehmet Emin Artuk ve Umran Sölez Tan, “Çocuk Ceza Hukuku Açısından Hükmün Ertelenmesi Müessesesi”, **AÜSBFD**, C. 47, S. 1, 1992, ss. 63-82, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/454/5122.pdf>, (26.02.2016), s. 63.

³³⁵ Mehmet Balık, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 28-30; Hüseyin Turan, “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kurumunun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Adalet Dergisi**, S. 48, 2014, ss. 183-188, s. 183.

a. Genel Olarak

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması müessesesi hukukumuzda, ilk olarak suça sürüklenen çocuklar bakımından 5395 sayılı ÇKK'nin 23. maddesinde düzenlenmiştir. Daha sonra 5560 sayılı Kanunla, gerek 5395 sayılı ÇKK'nin ilgili maddesinde gerekse 5271 sayılı CMK'nın değişiklik öncesi yalnız “*Hükmün açıklanması*” başlığını taşıyan 231. maddesinde değişiklik yapılmıştır. Değişiklik neticesinde, ÇKK m. 23'te yer alan hükümler eksiltilerek CMK m. 231'e taşınmış; ÇKK m. 23'te ise CMK'nın ilgili hükmüne atıf yapmakla yetinilmiş, yalnız çocuklar bakımından hükmün açıklanmasının geri bırakılmasıyla birlikte uygulanacak olan denetim süresinin yetişkinlerden farklı olarak 3 yıl olması öngörülmüştür. Son olarak, 5728 sayılı Kanun³³⁶ ile değişikliği ile kurumun uygulama alanı genişlemiş; ancak bu durum uygulayıcılar açısından birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir.³³⁷ İlgili hükümde yer verilen son değişiklik, 2014 yılında 6545 sayılı Kanunla³³⁸ getirilmiş olup hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile öngörülen denetim süresi içerisinde sanık hakkında belirlenecek denetimli serbestlik tedbirlerini belirlemektedir.

“*Hükmün açıklanması ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması*” başlığını taşıyan CMK m. 231'in ilk dört fıkrası, hükmün açıklanmasına ilişkin olup devam eden maddelerde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.³³⁹ Hükmün açıklanmasına ilişkin bu düzenlemelerden sonra ve hükmün

³³⁶ RG 08.02.2008, 26781.

³³⁷ Aslıhan Limon, “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”, *Adalet Dergisi*, S. 45, 2013, ss. 89-116, s. 93; konumuz açısından önemli olup bahsi geçen sorunlardan biri de, denetimli serbestlik tedbirlerine uyulmaması halinde açıklanacak hükmün, açıklanması geri bırakılan hükümden farklı olup olmayacağına ilişkindir. Caner Gürühan, “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılmasına İlişkin Güncel Sorunların Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi”, *TBB*, S. 111, 2014, ss. 133-162, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-111-1364>, (25.02.2016), s. 135; 5728 sayılı Kanunun Geçici 1. maddesine göre; bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce kesinleşmiş, infaz edilmekte olan, koşullarının bulunması halinde infaz edilmiş olan mahkûmiyet kararları hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin uyarlamanın, objektif koşulların değerlendirilmesi halinde, evrak üzerinden, sübjektif koşulların değerlendirilmesi halinde ise, duruşma açılarak mahkemece yapılacağı belirtilmiştir. Balık, s. 35-37; Centel ve Zafer, s. 763, 764.

³³⁸ RG 18.06.2014, 29044.

³³⁹ CMK m. 231'de hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını düzenleyen fıkraların, hak arama hürriyetini özünden zedelediği için Anayasanın 13. ve 36. maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle 2007'de iptali istenmiş; ancak devletin ceza politikalarını belirleme yetkisi kapsamında değerlendirilmekle hükmün iptaline ilişkin istem reddedilmiştir (AYM 12.03.2009, E: 2007/14, K:

açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin düzenlemelerden önce konuya değinmekte yarar vardır; CMK'nın ilgili hükmünde yer verilen hükmün açıklanmasının geri bırakılması koşullarının gerçekleşip gerçekleşmediğini mahkeme re'sen gözetmekle yükümlüdür. Bu bakımdan, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına dair koşulların gerçekleşmediği kanaatine varan mahkeme, kararının gerekçesini belirtmek durumundadır.³⁴⁰

CMK m. 231/5'te hükmün açıklanmasının geri bırakılması için gerekli koşullara yer verilmiş ve bu koşulların gerçekleşmesi halinde hâkimin hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verebileceği düzenlenmiştir. O halde koşulların gerçekleşmesi halinde ilgili müessesenin işletilmesi zorunlu olmayıp konu hâkimin takdirine bırakılmıştır. Söz konusu kararın verilmemesinin, sanık açısından uygulanmasını talep etme gibi bir hak yaratmadığını belirtmekte fayda vardır. Hükümde yer aldığı üzere uzlaşmaya ilişkin hükümler saklıdır. Buna göre; hâkimin takdir yetkisinin tek istisnası, CMK m. 231'deki koşulların gerçekleşmesi gözetilmeksizin m. 254'te yer alan düzenlemeye göre hükmün açıklanmasının geri bırakılmasıdır.³⁴¹ Yine m. 231/2'de, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının, kurulan hükmün sanık hakkında hukuki bir sonuç doğurmaması anlamına geldiği belirtilmektedir. Burada sanık hakkında bir karar verilmekteyse de, bu karar açıklanmayıp kararın açıklanması ertelenmektedir. O halde, mahkemenin sanık hakkında öncelikle bir mahkûmiyet kararı verdiği ve fakat sonrasında da, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin şartların gerçekleştiğini tespit ettiği takdirde, bu mahkûmiyet kararının açıklanmasını erteleyerek ikinci bir karar verdiğini söylemek mümkündür.³⁴²

2009/48). Ancak sorun, CMK m. 231/6 (c)'ye 2010 yılında 6008 sayılı Kanunla eklenen sanığın kabulü düzenlemesiyle çözülmeye çalışılmıştır (www.anayasa.gov.tr).

³⁴⁰ Centel ve Zafer, s. 762; hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmediği takdirde, mahkeme buna ilişkin nedenleri kısa kararda açıklamak durumunda olmayıp gerekçeli kararın gerekçe kısmında belirtmekle yetinebilecektir. Balık, s. 89.

³⁴¹ Balık, s. 30; Turan, s. 184.

³⁴² Balık, s. 37, 189-190; hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile kurulan hükmün sanık açısından hukuki sonuç doğurmayacağı hususunda yazarlar, müsadere ve yargılama gideri gibi konularda verilen kararların kesin bir hükmün hukuki sonuçlarını doğurduğunu hatırlatmaktadırlar. Ayrıca CMK m. 325/2 gereği, geri bırakmaya karar verilmesi halinde vekâlet ücreti dâhil tüm giderler sanığa yükletilmektedir. Centel ve Zafer, s. 763; hukuki sonuç doğurmama kuralına istisna olarak, ilgili giderlere hükmetme halinin madde metninde belirtilmesi gerektiğine ilişkin görüş için bkz. Gürühan, s. 144, 145; Turan, s. 184.

Madde 231/6'da hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için gerekli şartlar, üç bent halinde düzenlenerek son bentte, sanığın kabul etmemesi halinde hükmün açıklanmasına karar verilemeyeceği düzenlenmiştir.³⁴³ Buna göre; Kanunda belirtilen tüm koşullar gerçekleşmiş olsa dahi, sanığın kabul etmemesi halinde hükmün açıklanması geri bırakılamayacaktır. Değişiklikle getirilen bu düzenleme yerinde olmakla birlikte doktrinde yetersiz olduğu gerekçesiyle eleştirilmektedir. Konuyla ilgili CMK m. 231/6'da sanığın kabul etmeme hali düzenlenmekle birlikte, sanığın açık rızasının alınmasından bahsedilmemektedir. Bu durumda, sanık açıkça kabul etmediğini belirtmediği takdirde, hakkında tesis edilen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı geçerli olacaktır. Yine ilgili maddede yer aldığı üzere, sanığın mağdurun ya da kamunun uğradığı zararı gidermesinin hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını kabul ettiği anlamına gelmediği ifade edilmektedir.³⁴⁴ Kanaatimizce de, beraat edeceğine inanan sanığın hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına hükmedilmeksizin davaya devam edebilmesi gerekir. Ayrıca hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını kabul etmeme sanığın suçlu bulunacağını düşünerek ıslahını öngören denetimli serbestlik tedbirlerine tabi kılınmak istememesinden de kaynaklanabilecektir. Bu ise, hâlihazırda topluma kazandırma ve eğitim tedbirlerinin uygulanmasında kişinin bu tedbirlerin uygulanmasına ve amaçlanan neticenin elde edilmesine uygun profilde olup olmadığına ilişkin kanaat uyandıracak niteliktedir. Söz konusu sebeplerden ötürü hükmün açıklanmasının geri bırakılmasında sanığın açık rızasının alınması daha uygun olacaktır.

Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zarar m. 231/6 (c)'ye göre tazmin edilmediği takdirde, sanığın zarara karşılık tazminatı denetim süresi içerisinde aylık taksitler halinde ödemesi mümkün kılınmıştır (m. 231/9).

Maddenin 7. fıkrasında, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına konu olan mahkûmiyetin aynı zamanda erteleme veya seçenek yaptırımlara çevrilmesine imkân

³⁴³ Söz konusu ifade, madde metnine 6008 sayılı Kanunun 7. maddesiyle eklenmiştir (RG 25.07.2010, 27650).

³⁴⁴ Konuya ilişkin mağdurun rızasının aranmadığına değinilerek, uygulamada mağdurun zararının giderilmesine ilişkin miktar ve usulü kabul ettiğinin araştırılması gerektiği belirtilmektedir. Konu manevi zararın giderilmesi bakımından daha çok önem arz etmektedir. Centel ve Zafer, s. 766; Balık, s. 128, 129; Gürühan, s. 153, 154; hükmün açıklanmasının geri bırakılması, mahkûmiyet kararına ilişkin olduğu için önceden sanığa kabulünün sorulmasının mahkemenin önyargıyla hareket ettiği izlenimi uyandıracığı belirtilmektedir. Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2014, s. 444.

bulunmadığı ifade edilmektedir. Madde 231/8’de öngörülen 5 yıllık denetim süresi içinde, kişi kasten bir suç işlediği takdirde, ikinci kez hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilememektedir.³⁴⁵

8. fıkra, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile öngörülen denetim süresi düzenlenmiş, 6545 sayılı Kanunun 72. maddesiyle madde metnine eklenen düzenlemeyle denetim süresi içerisinde uygulanacak tedbirlere yer verilmiştir. Bahsedilen tedbir ve diğer yükümlülükler uygun davranılması ve denetim süresi içerisinde kasten suç işlenmemesi halinde, geri bırakılan hüküm ortadan kalkar ve davanın düşmesine karar verilir (m. 231/10). Denetim süresi içerisinde tedbir ve yükümlülükler uyulmaması ve kasten suç işlenmesi³⁴⁶, mahkemenin geri bıraktığı hükmü açıklamasına neden olacaktır. Ancak hükmün açıklanmasına sebep olan husus şahsın denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerine uygun davranmaması ise, geri bırakılan mahkûmiyet hükmünün belirli oranda infazı veya koşulları varsa, ertelenmesi veya seçenek yaptırımlara çevrilmesi mümkündür. Söz konusu mahkûmiyet hükmü, eskisinden farklı olarak yeniden tesis edilmektedir (m. 231/11).³⁴⁷ Hükmün açıklanmasının geri bırakılması ile öngörülen denetim süresince, yükümlüye ilişkin denetimli serbestlik birimlerin hazırlanan raporlar ile bu raporlarda yer alan görüş ve öneriler söz konusu yeni hükmün tesisinde oldukça faydalı görülmektedir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarına itiraz etmek mümkündür (m. 231/12). Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararlarına karşı temyiz kanun yoluna başvurmak mümkün değilse de, temyiz dilekçesinin itiraz dilekçesi olarak

³⁴⁵ İlgili hüküm madde metnine, 6545 sayılı Kanun ile getirilmiştir.

³⁴⁶ Kasıtlı bir suçtan mahkûmiyetin adliye mahkemelerince verilmiş olması zorunlu değildir. Öztürk ve Erdem, s. 445. CMK m. 231/11’de yer alan “...*kasten yeni bir suç işlemesi*...” ibaresinin, sırf askeri suçlar ve TCK’da düzenlenen suçlar bakımından ayırım yapmadığı (TCK m. 58/4’te olduğu üzere), bunun da Anayasanın 10. maddesinde yer verilen eşitlik ilkesine aykırılık teşkil ettiği gerekçesiyle iptali istenmiş; ancak istem, önceki iptal isteminin reddi üzerinden 10 yıl geçmediği için esas incelemeye geçilmeksizin reddedilmiştir (AYM 16.03.2016, E: 2016/18, K: 2016/16) (www.anayasa.gov.tr). Kanımızca iptal başvurusunda yer verildiği üzere, ilgili suçlar bakımından ayırım yapılması yerinde olacaktır.

³⁴⁷ Denetim süresince kasten suç işlenmesi ve denetimli serbestlik tedbirlerinin bilerek yerine getirilmemesi halinde açıklanması geri bırakılan hükmün aynen uygulanması ve diğer hallerde ise, alternatiflerin tartışılması gerektiği belirtilmektedir. Gürühan, s. 150, 151; Ayrıca kasten yeni bir suç işlenmesi yeterli olmayıp bunun kesinleşmiş mahkeme kararıyla tespit edilmiş olması gerekmektedir. Centel ve Zafer, s. 769; Gürühan, s. 140, 141; Limon, s. 103.

kabulüyle dilekçe, yetkili ve görevli ilk derece mahkemesine gönderilmektedir.³⁴⁸ Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı adli sicilde yer almaz; ancak ilgili kayıtlara özel bir sisteme kaydedilir (m. 231/13). Söz konusu düzenleme masumiyet karinesini gözetmekle birlikte, sanığın suçlu sıfatıyla damgalanmasını önlemeyi de amaçlamakta, bu şekilde hakkında öngörülen yükümlülüklerini suçlu sıfatını haiz olmadan toplum içerisinde yerine getirmesi sağlanmaktadır.

Maddenin son fıkrasında ise, hükmün açıklanmasının geri bırakılması müessesesinden hangi suçlar bakımından yararlanılamayacağı düzenlenmiştir. Hükmü göre; bu suçlar Anayasanın 174. maddesinde koruma altına alınan inkılap kanunlarında yer alan suçlardır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının uygulanamadığı haller söz konusu suçlarla sınırlı olmayıp madde metninde yer verilmeyen bazı diğer suçlar bakımından da bu durum geçerlidir. Buna göre; 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanunun m. 11/9 hükmünde, şike ve teşvik prim suçlarıyla ilgili olarak hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemeyeceği düzenlenmiştir. TCK m. 191 kapsamında uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan sanıklar hakkında, hükmedilen tedavi ve denetimli serbestlik tedbirlerinin niteliği ve amacı göz önüne alındığında, bunlar hakkında da hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemeyeceği belirtilmektedir.³⁴⁹

b. Koşul ve Yükümlülükler

Yukarıda ana hatlarıyla değinmekle birlikte koşulların ayrıca değerlendirilmesinde yarar görülmektedir;

³⁴⁸ CMK m. 264 uyarınca, kabul edilebilir bir başvuruda kanun yoluna ilişkin merciin belirlenmesinde hata, sanığın haklarını ortadan kaldırmamaktadır. Konu Yargıtay kararlarında da aynı şekilde ele alınmaktadır. Şahin, s. 112.

³⁴⁹ Ceza tayin edilmeksizin yalnız tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine karar verildiği hallerde, bu kararın kesinleşmesinden sonra yükümlülüklerine uymayan sanık hakkında, koşullar uyduğu takdirde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebileceğine ilişkin görüş için bkz. Balık, s. 48. Kanaatimizce de görüş yerinde olup hâlihazırda TCK m. 191/8 (a) ve (b) gereği, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ile kullanımını kolaylaştırma suçları hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına konu olabilmektedir. Yine TCK m. 191/2’de, 1. fıkra da yer alan tüm satın alma, kabul etme, bulundurma ve kullanma suçları bakımından kamu davasının ertelenmesi kurumuna yer verilirken hükmün açıklanmasının geri bırakılmasından yalnız bahsettiğimiz kapsamda yararlanılmasında isabet yoktur; yine hâkimin takdiri ve vicdani kanaatlerine göre karar vereceği ciddi fiiller bakımından da kurumdan yararlanmamak gerekmektedir (işkence ve eziyet suçları bakımından örnek olarak AİHM, Taylan/Türkiye kararı). Turan, s. 184-188.

(1). Koşullar

(i). Objektif Koşullar

1. Sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası olmalıdır (CMK m. 231//5),
2. Uzlaşmaya ilişkin hükümler saklıdır. Sanığa yüklenen suç, uzlaşma kapsamında yer alan suçlardan ise, öncelikle uzlaşma hükümleri uygulanacaktır.

(ii). Sübjektif Koşullar

1. Sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması³⁵⁰,
2. Mahkemece, sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması³⁵¹,
3. Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi,
4. Sanığın hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını kabul etmesi gerekmektedir (m. 231/6).

(2). Yükümlülükler

CMK m. 231/8 uyarınca, 5 yıllık denetim süresi içerisinde mahkemenin belirleyeceği 1 yıldan fazla olmamak üzere uygulanmasına karar verilebilecek denetimli serbestlik tedbirleri şu şekildedir:

³⁵⁰ Kişinin kasıtlı suçtan mahkûmiyetini tespit ederken adli sicil kayıtlarından yararlanılacaksa da, yazar, adli sicilden silinse bile kasten işlenen suça ilişkin arşiv kayıtlarının hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına engel teşkil edeceğini belirtmektedir. Süheyl Donay, “Hükmün Açıklanmasının Ertelenmesi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, C. 86, S. 5, 2012, ss. 152-162, s. 153, 154.

³⁵¹ Kanun yolu mahkemesinde, dosya üzerinden yapılan incelemede yalnız objektif koşulların değerlendirilip sübjektif koşulların (özellikle sanığın kişilik, tutum ve davranışları ile kanaatin oluştuğunun somut bir şekilde gerekçelendirilmesi bakımından) değerlendirme dışı tutulması şeklindeki uygulamaya karşılık, her iki koşul bakımından değerlendirme yapılması gerektiği görüşü için bkz. Donay, s. 155; Veli Özer Özbek ve Serkan Meraklı, “Karar İncelemesi Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararına İtiraz Üzerine Yapılacak Denetim”, **Prof. Dr.Nur Centel’e Armağan**, C. 19, S.2, 2013, ss. 221-236, s. 228-231.

1. Bir meslek veya sanat sahibi olmaması halinde, meslek veya sanat sahibi olmasını sağlamak amacıyla bir eğitim programına devam etme,
2. Bir meslek veya sanat sahibi olması halinde, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalışma,
3. Belli yerlerden gitmekten yasaklanmasına, belli yerlere devam etmek hususunda yükümlü kılınmasına ya da takdir edilecek başka yükümlülüğü yerine getirme tedbirlerine karar verilebilmektedir.

c. Çocuklar Hakkında Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması

Çocuklar hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması, 5395 sayılı ÇKK m. 23'e göre yerine getirilmektedir. Ancak çocuklar açısından öngörülen denetim süresi, CMK m. 231/8'de yetişkinler için öngörülen 5 yıllık süreyle aynı olmayıp bu süre, 3 yıldır.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu, gerek ulusal gerekse uluslararası alanda öncelikle çocuklar hakkında düzenlenmiştir. Önceleri denetim ve gözetim olmaksızın geçirilen sürecin, sonraki dönemlerde denetimli serbestlik tedbirleri uygulanmak suretiyle geçirilmesine karar verilmiş ve uygulamada daha başarılı olduğu gözlenmiştir.³⁵² Söz konusu husus, çocuklar açısından daha çok önem arz etmekte olup suçluluk ve bağımlılık eğilimi olan çocukların ileri dönemlere geçmeden bu eğilimlerinin eğitim, tedavi, ıslah programları vasıtasıyla ortadan kaldırılmasına çalışılmaktadır. Denetimli serbestlik birimlerince yerine getirilen görevler yalnızca belirtilenlerden ibaret olmayıp bunun yanı sıra çocuğa ihtiyaç duyduğu yardım ve danışmanlık hizmetlerinin sunulmasına da çalışılmaktadır. Tedbirlerin yerine getirilmesini gözetmekten öte sunulan denetimli serbestlik hizmetlerinin suça sürüklenen çocuklarla birlikte suç mağduru çocukları da gözettiğini anımsatmakta yarar görüyoruz.

³⁵² Artuk ve Tan, s. 65, 73, 74.

d. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması ile Birlikte Hükmedilen Denetimli Serbestlik Tedbirlerinin Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevi

Eğitim programına devam etme tedbiri, daha önce de belirttiğimiz üzere, sanığın kişisel, sosyal ve eğitim durumu dikkate alınarak tespit edilmektedir. Bu bakımdan, özellikle çocuklar ile yetişkinler açısından gerekli eğitim programlarının farklılık göstereceği ortadadır. Nitekim Yönetmeliğin 6. maddesi çocuğun yüksek yararına yer vermekte ve yetişkinlerle çocuklar için uygulanacak işlemlerin ayrı ayrı gerçekleştirileceğini vurgulamaktadır. CMK m. 231/8 (a)'da yer alan eğitim programlarına devam etme tedbiri de, yine Yönetmeliğin 58. maddesinde düzenlenmektedir.

CMK m. 231/8 (b)'de yer alan gözetim altında çalışma tedbiri, Yönetmelik m. 59'da düzenlenmektedir. Buradaki çalışma, TCK m. 50/1 (f)'de düzenlenen kamu yararına çalışmadan farklı olup gözetim altınca çalışmada yükümlüye çalıştığı işle ilgili mevzuat gereği ücret ödenmektedir. Ayrıca burada hapis cezasına seçenek çalıştırma değil, hükmün açıklanmasının ertelenmesi ile birlikte 3 ve 5 yıllık denetim sürecinde öngörülen ve en fazla 1 yıl süren bir tedbir söz konusudur. Kişinin çalıştığı kurumla işbirliği içerisinde farklı çalışma rejimlerinin de uygulanabilmesi mümkün olmakla birlikte, sanığın her halükarda günde en az 2, en fazla 8 saat çalıştırılmasına karar verilmektedir. Gözetim altında çalışma tedbirini düzenleyen 59. maddede hüküm bulunmaması halinde, kamu hizmeti cezasını düzenleyen 66. maddede yer alan ilgili hükümler uygulanacaktır.³⁵³

CMK m. 231/8 (c)'de yer alan belli yerlere gitmekten yasaklama veya belli yerlere devam etme tedbiri, Yönetmeliğin 60. maddesinde düzenlenmiş olup yukarıda adli kontrol başlığı altında yer verilen açıklamalar burada da geçerlilik göstermektedir. Tedbir ile amaçlanan, suç tekrarın önlenmesi ve suç uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma suçuna ilişkinse bağımlılıktan uzak tutmadır. Yine CMK m.

³⁵³ Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlardan olan kamu hizmeti cezasını düzenleyen Yönetmeliğin 66. maddesindeki düzenlemeye atıf yapılması uygun değildir. Kanaatimizce de, Yönetmelikte yer alan madde başlıklarından tedbire ilişkin düzenlemenin hangi kuruma ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu bakımdan ilgili madde hükmünde eksiklik varsa, bunun ait olduğu başlık altında düzenlenmesinde yarar vardır. Aynı yönde görüş için bkz. Balık, s. 157.

231/8 (c)'de yer alan takdir edilecek başka yükümlülüklerin yerine getirilmesi³⁵⁴, Yönetmeliğin 61. maddesinde düzenlenmektedir. Hükümde, öngörülecek diğer yükümlülüklerin niteliğine göre Yönetmeliğin ilgili maddesinden yararlanılacağı belirtilmektedir. Takdir edilecek tedbirlerin, ıslah amacını gözetmesi ve işlenen suç ile suçlunun kişilik özelliklerini gözetmesi gerekmektedir. Ayrıca madde hükmünden, tedbirin, Yönetmelikte yer verilen diğer tedbirlerden birine uygun düşmesi halinde denetimli serbestlik birimlerince yerine getirileceği anlaşılmaktadır. Bu bakımdan öncelikle emniyet birimlerinin veya savcılığın yetkisine giren yükümlülüklerin, denetimli serbestlik birimlerinde, ilgili personel eşliğinde yerine getirilmesinin mümkün olmadığı söylenmelidir.

CMK m. 231/8 (a), (b) ve (c)'de öngörülen tedbirlerin çocuklar için de uygulanması mümkün olup 5395 sayılı Kanunun 36. maddesi gereği, hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı alınan çocuğun, denetim altına alınması da mümkündür. Buna göre; ÇKK m. 37'ye göre denetim altına alınan çocukla ilgili olarak denetimli merkezlik ve yardım merkezi şube müdürlüğü tarafından bir denetim görevlisi görevlendirilmektedir. Hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararıyla birlikte ÇKK m. 36'ya göre denetim altına alınma kararı verilen çocukla ilgili olarak, Yönetmelik m. 76'ya göre çocukla işbirliği içerisinde denetim planı hazırlanmaktadır. Denetimin yerine getirilmesi ise, Yönetmelik m. 37-41'deki düzenlemelere göre yapılmaktadır.

2. Uzlaşma

Uzlaşmanın kamu davası açıldıktan sonra, kovuşturma evresinde uygulanabilmesi de mümkündür. Soruşturma evresi bittikten sonra iddianamenin mahkemeye sevkiyle, suçun uzlaşmaya tabi olduğunun dosya üzerinden anlaşılması halinde, uzlaşma önerisi olmaksızın düzenlenen iddianame Cumhuriyet savcısına geri gönderilmektedir (CMK m. 174/1 (c)). Ancak iddianamenin iadesi kurumuna

³⁵⁴ Bu yükümlülükler aile bireylerine karşı yaralama suçunda, öfke kontrolü terapilerine katılma, eş karşı toplum içinde onur kırıcı davranışta bulunma söz konusuysa eşten alenen özür dileme, yine aile içi yaralama suçlarında, aile terapi seanslarına katılma gibi yükümlülükler örnek gösterilmektedir. Limon, s. 96.

rağmen uzlaşmanın gözden kaçırılması ihtimal dâhilindedir.³⁵⁵ Bu durumda, uzlaşma kapsamında olmasına rağmen hataen Cumhuriyet savcısının elinden dosyanın çıkması ve yine hataen iddianamenin iadesi uygulanmaksızın kabulü ile kovuşturma evresi başlamış olacaktır. Muhakeme hukukunda yer alan evrelerden dönülmezlik ilkesi nedeniyle bu durumda dosyayı geri göndermek mümkün olmasa da, uzlaşmanın CMK m. 254 gereği kovuşturma evresinde de uygulanabilmesi mümkün olacaktır.³⁵⁶ Buna göre; CMK m. 254/1, kovuşturma aşamasında uzlaştırma işlemlerinin m. 253'te yer alan esaslara göre yapılacağını düzenlemektedir; ancak Cumhuriyet savcısının yerine kovuşturma evresinde mahkeme hükümde düzenlenen işlemleri yerine getirecektir (m. 254/2).

Yukarıda belirtilen sebepler dışında, tarafların soruşturma evresinde anlaşamamış olması ve fakat suçun sebep olduğu etkinin zayıflaması nedeniyle kovuşturma aşamasında uzlaşmaya karar vermeleri de mümkündür. Ayrıca suçun niteliğinin değişmesi veya takibi şikâyetle bağlı hale gelmesi ile uzlaşma kapsamında yer alan suçlardan sayılması halinde de, bu evrede uzlaşma mümkün olabilecektir.

Kovuşturma evresinde uzlaşmanın gerçekleşmesi ile *“...mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini def’aten yerine getirmesi halinde, davanın düşmesine karar verir. Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arzetmesi halinde; sanık hakkında, 231. maddedeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir...Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi halinde, ..., 231. maddenin onbirinci fıkrasındaki şartlar aranmaksızın, hüküm açıklanır”*. Uzlaşmanın gerçekleşmemesi halinde ise, mahkeme bu durumu tespit ederek duruşmanın devamına karar verir.

³⁵⁵ Yazar, CMK m. 254 hükmü ile öngörülen düzenleme karşısında, uzlaşmada gözetilen amaç ve usul ekonomisi gereği, iddianamenin iadesi ile uzlaşmanın uygulanabilir kılınmasını gereksiz bulmaktadır. M. Özbek, Uzlaşma, s. 161.

³⁵⁶ Kovuşturma aşamasında suçun uzlaşmaya tabi olduğunun anlaşılması halinde, uzlaşmaya ilişkin hükümlerin uygulanması ve bunun sonucuna göre bir karar verilmesi gerekmektedir. Yargıtay, mahkemenin buradaki kararını duruşma açarak vermesi gerektiğini vurgulamaktadır (Yargıtay 9. Ceza Dairesinin 10.07.2006 tarihli 2170/4116 sayılı Kararı). Yaşar, s. 1507’den aktaran Çetin, Uzlaşma, s. 29.

Son olarak, doktrinde uzlaştırmanın temel amaçları göz önüne alındığında, kanunun uzlaşmaya tabi olarak belirlediği suçlardan ötürü kanun yollarında dahi uzlaştırmaya başvurulabilmesi gerektiği belirtilmektedir.³⁵⁷

Diğer alt başlıklar bakımından yukarıda soruştırma evresinde uzlaşma konu başlığı altında aktardığımız bilgilerin burada da geçerli olduğunu söylemek mümkündür.

3. Tedavi ve Denetimli Serbestlik

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaya ilişkin ilk yasal kısıtlamaların tarihsel geçmişi açık değilse de, zaman içerisinde söz konusu maddelerin kullanımı suç olarak belirlenmiş, zamanla konuya hastalık ve tedavi açısından yaklaşılarak sadece ceza öngörmenin etkili olmadığı ve faydalı sonuçlar vermediği gözlenmiştir. Bugün onarıcı ceza adaleti yaklaşımında yalnız tıbbi tedavi ile değil, çeşitli bilişsel yöntemler ve eğitim programlarıyla da bağımlının bilinçli bir şekilde bağımlılıktan kurtulmasına ve diğer sorunlarına yardımcı olunmaya çalışılmaktadır. Ayrıca uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisinde işlenen suçlarda çeşitli birimlerle işbirliği içerisinde hareket ederek toplumun korunması kadar, suçlu ve bağımlı bireyin sivil toplum girişimleri ve farkındalık hareketleriyle topluma kazandırılması da ön planda yer almaktadır.³⁵⁸

Türk hukukunda da, uluslararası alanda kaydedilen gelişmelere paralel şekilde düzenlemeler teklif edilmekte ve düzenlenmekte olup söz konusu suçlar bakımından denetimli serbestlik teşkilatının kurulması ile tedavi ve denetimli serbestlik tedbirlerinin ilgili birimlerce yerine getirilmesini bu kapsamda değerlendirmek mümkündür. Bahsi geçen tedavi ve denetimli serbestlik tedbirleri Yönetmelikte şu şekilde tanımlanmaktadır: *tedavi*, uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri kullanan kişinin bağımlılık yapan maddeden vücudunun arındırılmasına, bu maddelere olan ihtiyaı sonucunda ortaya çıkan yoksunluk belirtilerinin giderilmesine yönelik resmi veya özel kurumlarca yürütülen işlemleri; *denetimli*

³⁵⁷ M. zbek, Uzlaşma, s. 161.

³⁵⁸ Howard Abadinsky, **Drug Use and Abuse a Comprehensive Introduction**, Seventh Edition, Wadsworth Cengage Learning, USA, 2010, s. 262, 270, 271.

serbestlik tedbirlerine ilişkin çalışmalar ise, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan ya da kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişinin, uyuşturucu kullanmasına neden olan veya kullanma isteğine yol açan etkenlerin değerlendirilerek, kişinin maddeye olan ihtiyacını kontrol etmesi, yaşam standardını artırması, belirlenen ihtiyaçları doğrultusunda kendisine ve topluma yararlı bir birey olabilmesi amacıyla yürütülen rehberlik çalışmalarını ifade eder.³⁵⁹

a. Genel Olarak

Hakkında tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine hükmedilmesini gerektiren suç, 5237 sayılı TCK'nın "*Topluma Karşı Suçlar*" başlıklı Üçüncü Kısım, "*Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar*" başlıklı Üçüncü Bölümünde, "*Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak*" başlığı altında 191. maddede düzenlenmiştir. Diğer uyuşturucu veya uyarıcı madde suçlarından farklı olarak kullanma suçlarında esas amaç genel sağlığın korunması olmakla birlikte, ilgili düzenleme bakımından birey sağlığının korunması da amaçlanmaktadır. Suç tipine ilişkin değerlendirme yapıldığı takdirde, madde kapsamındaki suçları işleyenlerin hem cezalandırıldığı hem de denetimli serbestlik tedbirleri ve tedavi düzenlemeleri ile korunarak topluma kazandırılmalarının amaçlandığı görülmektedir.³⁶⁰

Maddenin ilk fıkrasında, kullanmak için uyuşturucu madde veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak³⁶¹ suçları için öngörülen temel cezaya yer verilmiştir (2 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası).

2. fıkra, bu suçtan ötürü başlatılan soruşturmada şüpheli hakkında CMK m. 171/3'teki şartlar aranmaksızın beş yıl süreyle kamu davasının ertelenmesine karar verileceği düzenlenmiştir. Buna göre; maddede yer alan suçlar bakımından kamu davasının açılmasının ertelenmesi hâkimin takdir hakkına dayanmamakta,

³⁵⁹ 05.03.2013 tarihli Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği, m. 72/1 ve 2.

³⁶⁰ Veli Özer Özbek ve diğerleri, **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2015, (Özel Hükümler), s. 779.

³⁶¹ İlgili madde, 6545 sayılı Kanunun 68. maddesiyle değişikliğe uğramış ve madde başlığına, "...ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak" ibaresi getirilmiştir.

ertelemenin gözetilmesi, ilk fıkrada yer alan tüm suçlar hakkında uygulanmaktadır. Fıkranın devamında ise, Cumhuriyet savcısının şüpheliyi, erteleme süresince kendisine yüklenen yükümlülüklerle uygun davranmadığı veya yasakları ihlal ettiği takdirde ortaya çıkabilecek sonuçlar hakkında uyaracağına ilişkin düzenleme yer almaktadır. Bu düzenleme değişiklik öncesi madde hükmünde yer almamaktaydı; ancak bunun yerine hüküm öncesinde zorunlu olmamak üzere denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasına karar verilebilmekte, bu karar da durma kararının hukuki sonuçlarını doğurmaktaydı. Değişiklik öncesi denetimli serbestliğin her halükarda uygulanmadığı, bu bakımdan tedbir uygulanmadığı hallerde esas cezaya hükmetmenin mümkün olduğu görülmektedir. Değişiklik ile madde kapsamındaki suç faillerinin denetimli serbestlik hizmetlerinden daha kapsamlı şekilde yararlandırılmakta olduğu söylenebilecektir.

3. fıkrada, erteleme süresince uygulanması zaruri olan denetimli serbestlik tedbirine ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre; söz konusu süre asgari bir yıl olmak kaydıyla, Cumhuriyet savcısının üçer aylık sürelerle en fazla bir yıl daha uzatması sonucu azami 2 yıl olabilmektedir. Düzenlemede yer alan ifade, öngörülecek bir yıllık denetim süresinin uygulanmasının şartlara bağlı olmadığını göstermekte, madde kapsamında yer alan suçlardan herhangi birini işleyen kişi bakımından asgari bir yıl denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasına karar verilmektedir. Ancak söz konusu sürenin uzatılması ve kişi hakkında tedaviye tabi tutulmasına karar verilmesi, gerek denetimli serbestlik birimlerince hazırlanacak raporlar neticesinde gerekse kişinin hakkında hükmedilen yükümlülüklerle uyma durumuna bağlı olarak öngörülebilecektir. Yine tedavinin gerekli olduğuna ilişkin değerlendirmeyi ancak sağlık otoriteleri yapabilecektir. Değişiklik öncesi düzenleme, denetimli serbestlik tedbirlerinin azami üç yıl sürebileceğini öngörmekteydi. Tedaviden sonra denetimli serbestlik tedbirinin bir yıl sürmesi gerekmekteydi. Yeni hükümde böyle bir şart öngörülmemiştir. Değişiklik sonrasında, kişinin denetimli serbestlik süresi içinde gerekli görüldüğü takdirde tedaviye tabi tutulacağı belirtilmektedir. O halde, tedavi için ayrı süre öngörülmemekte ve tedavi sonrasında denetimli serbestlik tedbirinin devam etmesi şart koşulmamaktadır. Kanımızca, tedavi gerektiren rahatsızlığın kısa süreli bir kullanma nedeniyle değil de, bağımlılıktan kaynaklanabileceği göz ardı edilmemeli ve tedavi sonrası bir müddet

daha denetimli serbestlik tedbirlerinin sürdürülmesine karar verilebilmelidir. Bahsedilen sürenin, hükümde yer alan süreye eklenmesi hususunda belirleme, uygulamada daha uzun süre tedbir uygulanması ile yarar elde edilip edilmediğine ilişkin yapılacak bilimsel araştırmaların neticesine göre yapılmalıdır.

Maddenin 4. fıkrasında, erteleme süresince kişinin,

-Kendisine yüklenen yükümlülüklerle veya uygulanan tedavinin gereklerine uygun davranmamakta ısrar etmesi,

-Tekrar kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alması, kabul etmesi veya bulundurması,

-Uyuşturucu madde kullanması

hallerinde hakkında kamu davası açılacağı belirtilmektedir. Burada bahsi geçen kamu davası, 2. fıkra da yer alan kamu davası olup 4. fıkradaki “*kamu davası açılır*” ibaresinden ertelenen kamu davasının açılacağı anlaşılmaktadır. Yoksa CMK m. 170’te belirtildiği şekilde kamu davasının açılmasından bahsedilmemekte, belirtilen haller yeniden soruşturma ve kovuşturma yapılmasını gerektirmemektedir.

5. fıkra da, erteleme süresinde kişinin hüküm başlığında yer alan suçlardan birini işlemesi halinin, 4. fıkra uyarınca ihlal nedeni sayılacağı ve bu hususun ayrı bir soruşturma ve kovuşturmaya konu edilmeyeceği belirtilmektedir. Kanaatimizce kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin suç ile denetimli serbestlik süresi içerisinde işlenen suç ayrı suçlar olup bu suç hakkında ayrı soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin yapılması gerekmektedir.³⁶² Hukuk sistemimizde yer almamakla birlikte, denetimli serbestlik ve şartlı tahliye için öngörülen iptal (geri alma) duruşması da soruna çözüm olabilecek niteliktedir.³⁶³

³⁶² Ayrıca şartlar oluştuğu takdirde, eylem zincirleme suç sayılabilecektir. İbrahim Keskin, “Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Suçları”, **Adalet Dergisi**, S. 52, Mayıs 2015, http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/52.sayi/04_ibrahim.pdf, (27.04.2016),

³⁶³ Revocation hearing (iptal-geri alma- duruşması) ceza hukukunda cezalandırma ve ıslah aşamasının önemli bir evresi olup denetimli serbestlik yükümlülüklerini ihlal eden kişi hakkında, yükümlülüklerin ihlali için öngörülen sonuçların işletilmesinin gerekip gerekmediği incelenmektedir. Duruşmalarda yükümlülüklerin ihlaline ilişkin değerlendirme yapılarak ilgili denetimli serbestlik uzmanının bildirimde bulunduğu ihlal hakkında görüşleri alınmaktadır. Ronald B. Sklar, “Law and Practice in Probation and Parole Revocation Hearing”, **The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science**, Cilt: 55, Sayı: 2, Haziran 1964, ss. 175-198, s. 175, 176.

6. fıkarda, kamu davasının 4. fıkraya göre açılmasından sonra, maddede yer alan suçlardan birinin işlendiği iddiasıyla açılan soruşturmada 2. fıkra uyarınca kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilemeyeceği düzenlenmiştir. Bu bakımdan kamu davasının açılmasının ertelenmesi müessesesi, ilgili suçlar bakımından yalnız bir kere işletilebilecektir.

Maddenin 7. fıkrasında, yükümlülöklere uyma ve yasakları ihlal etmeme halinde şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verileceği belirtilmektedir. 8. fıkranın (a) ve (b) bentlerinde, CMK m. 188 ile 190'da yer alan suçlar bakımından hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi; 9. fıkarda ise, maddede aksine düzenleme yer almadığı takdirde, CMK m. 171 ve 231 hükümlerinin uygulanacağı öngörülmektedir.

Maddenin 10. fıkrası, madde hükmüne 2015 yılında 6638 sayılı Kanunun 12. maddesiyle eklenmiştir.³⁶⁴ Buna göre; 1. fıkarda yer alan fiillerin 10. fıkarda gösterilen yerlerde işlenmesi halinde cezanın yarı oranında arttırılacağı belirtilmektedir.

b. Etkin Pişmanlık ve İlgili Diğer Hükümler

TCK m. 192'de düzenlenen etkin pişmanlık hali, uyuşturucu ve uyarıcı madde suçları bakımından ortak hüküm niteliğinde düzenlenmiştir. Buna göre; konumuz dâhilinde yer verilen uyuşturucu ve uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişinin, resmi makamlar tarafından haber alınmadan önce, söz konusu maddeyi temin ettiği şahsı, yeri ve zamanı merciine haber vererek suçluların yakalanması veya uyuşturucu veya uyarıcı maddenin ele geçirilmesini kolaylaştırması halinde, hakkında ceza hükmü tesis edilmeyeceği düzenlenmiştir (m. 192/2). Ayrıca uyuşturucu madde kullanan veya bulunduran kişi, hakkında TCK m. 191/1 gereği soruşturma başlatılmadan önce resmi makamlara başvurarak tedavi ettirilmesini isterse bu kişiye ceza verilmeyeceği belirtilmektedir (m. 192/4). Etkin pişmanlık halleri cezanın ortadan kaldırılmasını gerektiren şahsi bir sebep olmakla birlikte, bahsedilen durum, kişi hakkında denetimli serbestlik tedbirlerine karar verilmesine engel değildir. Nitekim denetimli serbestlik tedbirleri, hükümde esas

³⁶⁴ RG 04.04.2015, 29316.

cezaya seçenек yaptırım olarak öngörülmemiştir. Yine 2. fıkra bakımından, kişi hakkında tedavi ile birlikte denetimli serbestlik tedbirine karar verilmesi de söz konusu olabilmelidir.³⁶⁵

TCK m. 191 açısından göz önünde bulundurulması gereken ilgili bir diğer hüküm ise, infaz veya tutukevine yasak eşya sokmayı düzenleyen TCK m. 297 hükmüdür. Buna göre; infaz kurumuna veya tutukevine “...uyuşturucu veya uyarıcı madde...sokan veya bulunduran kişi...” 2 yıldan 5 yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılacaktır. Söz konusu eşyanın bulundurulması veya temin edilmesi ayrıca suç oluşturduğu takdirde, fikri içtima oranlarına göre belirlenecek ceza yarı oranında arttırılacaktır.³⁶⁶

c. Çocuklar Hakkında Uygulanan Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri

Günümüzde madde kullanım yaşının giderek düştüğü ve zamanla bağımlılığa dönüşerek çocukları suç işlemeye ittiği bilinmektedir. Bağımlılık yapan maddeleri kullanan çocukların iyileştirilmesi ve henüz suç işlemeyen topluma kazandırılması yetişkinlere nazaran daha çok önem arz etmektedir. Bu bakımdan sivil toplum kuruluşlarının çalışma ve katkıları ile diğer kamusal etkinlikler vasıtasıyla toplumsal bilinçlenmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak TCK m. 191/1 gereği söz konusu düzenlemenin muhatabı olan çocuklar bakımından üzerinde duracağımız konu ceza adalet sisteminde söz konusu çocukları ne gibi uygulamaların beklediği olacaktır.

Madde kullandığı tespit edilen çocuklar hakkında mahkemeler³⁶⁷ tarafından denetimli serbestlik kararları verilmekte ve tedaviye ilişkin uygulamalar sağlık kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde yerine getirilmektedir. Ancak söz konusu tedavinin sağlanması açısından çocuk ve gençlere yönelik sağlık kuruluşlarının sayıca yetersiz

³⁶⁵ Etkin pişmanlıktan yararlanan kişiler hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanması, 2013 tarihli Yönetmelik m. 74’e göre, TCK m. 221’de düzenlenen örgüt kurma suçu bakımından etkin pişmanlık halinde uygulanmaktadır. Bu bakımdan diğer suçlar için öngörülen etkin pişmanlık hallerinde denetimli serbestlik tedbiri uygulanacağına ilişkin açık bir düzenleme yer almamaktadır.

³⁶⁶ Keskin; TCK m. 191/1 ile m. 297/1’de düzenlenen suçların birlikte işlenmesi halinde, m. 297/1’in son cümlesi uyarınca fikri içtima hükümlerine göre belirlenen cezanın arttırılması gerekirken ayrıca m. 191/1’e göre hüküm tesis etmek bozmayı gerektirmektedir. (Yargıtay 16. CD, 24.12.2015, E: 2015/1191, K: 2015/5273), (Yargıtay 4. CD, 07.12.2011, E: 2010/4696, K: 2011/23484), (www.emsal.yargitay.gov.tr).

³⁶⁷ 2005-2007 tarihleri arasında İstanbul’da yapılan bir çalışma göstermektedir ki, ilgili denetimli serbestlik şubesine gelen çocuk dosyalarının büyük bir çoğunluğu (%81.1) çocuk mahkemelerinden gelmektedir. Sevimli Yurtseven, s. 40.

olduğu, karma sağlık kuruluşlarına yönlendirilen gençlerinse yetişkinlerin suiistimaline maruz kaldıkları belirtilmektedir. Çocuk ve genç bağımlılar bakımından üzerinde durulan diğer bir konu ise, yatılı tedavi merkezlerinde tedavi önceliğinin kendi istek ve imkânlarıyla merkeze gelenlere ait olduğu; ancak yasal yükümlülükleri gereği tedavi olmak isteyenlerinse yeterli oranda tedavi desteği alamıyor olmasıdır.³⁶⁸

TCK m. 191/1’de yer alan düzenlemeye göre hakkında hüküm tesis edilmesi gereken çocuklar bakımından, mahkemece 5395 sayılı ÇKK’nin 7. maddesinde düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirlere hükmetmek söz konusu olabilecektir. Nitekim Kanunun 5. maddesi, (d) fıkrasında bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına yönelik tedbirlere yer verilmiştir. Buna göre; 7. madde gözetilerek yerine getirilecek tedbirler bakımından maddenin 2. fıkrası gereği, tedbir kararı verilmeden önce sosyal inceleme yaptırılabilceği düzenlenmiştir. Yine maddenin 4. fıkrasına göre; hâkim, hakkında söz konusu tedbirlere hükmedilen çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilecektir. Bahsedilen incele ile denetimi yapmakla yükümlü birim denetimli serbestlik müdürlükleri olacaktır.

d. Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbirlerinin Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevi

TCK m. 191’de yer alan uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma suçlarına ilişkin tedbirlerin yerine getirilmesi görevleri 2013 tarihli Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 72. maddesinde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasında tedaviyi yerine getirecek kurumların resmi veya özel kurumlar olacağı belirtilmektedir. Denetimli serbestlik birimlerinde hakkında en çok denetimli serbestlik tedbirine hükmedilen suçların³⁶⁹, bahsi geçen düzenlemede yer

³⁶⁸ Soruna çözüm önerisi olarak, Almanya’da çocuk ve ergenlere yönelik sosyal rehabilitasyon hizmeti sunan bir modelin ülke koşullarına uyarlanarak Türkiye’de uygulanması gösterilmektedir. Modele ilişkin bilgi için bkz. Mehmet Muhsin Aslan, “Uyuşturucu Madde Kullanan Ergen ve Gençlerde Tedavi Yaklaşımı ve Bir Model Önerisi”, **Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul, 08-15 Aralık 2015, s. 1, 2, 11, 12.

³⁶⁹ 2005-2007 tarihleri arasında İstanbul’da yapılan bir çalışmaya göre, ilgili şubede işlem gören denetimli serbestlik dosyalarının %91.1’i, TCK m. 191/2 uyarınca tesis edilen kararlara dayanmaktadır. Sevimli Yurtseven, s. 46.

alan suçlar olduğu göz önüne alındığında kurumları yalnız resmi olanlarla sınırlandırmamak yerinde bir düzenleme teşkil etmektedir. Böylelikle çok sayıda hükümlüye tedavi hizmeti sunmakta olan AMATEM'in iş yükü de azalmış olacaktır.³⁷⁰ Yönetmeliğin ilgili düzenlemesinde doktrinde yer alan önerilerin dikkate alındığı gözlenmektedir.

Maddenin 3. fıkrasında, tedavi ve denetimli serbestlik kayıtlarının kayıt işlemlerinin tamamlanmasından sonra uygulanacak prosedür aktarılmaktadır. Kayıt kabul bürosunda vaka sorumlusuna yönlendirilen sanığın hükümde öngörülen süre zarfında tedavi için kuruma başvurması istenir ve tedaviye ilişkin değerlendirmenin yer aldığı nihai rapor ilgili müdürlüğe iletilir. Rehberlik çalışmalarının yanı sıra gerekli görülmesi halinde, eğitim ve iyileştirme bürolarına da yönlendirilmektedir. Tedavi tedbirinin infaz işlemleri vaka sorumlusu tarafından takip edilmektedir.

Rehberlik çalışmaları Yönetmeliğin 37. maddesinde yer alan hükümlere göre yürütülmektedir. Bu çalışmalar sonucunda sanığa dair elde edilen değerlendirme ve önerilere, üçer aylık sürelerle hazırlanacak denetim raporlarında yer verilmektedir. Buna göre ilgili raporlar hükümlü ile ilgilenen vaka sorumlusuna gönderilir.

Sanık veya hükümlü tedavi ve denetimli serbestlik tedbirlerinin yerine getirilmesi sırasında başka bir suçtan ötürü ceza infaz kurumunda ise, kişinin ilgili kuruma gönderilmesi ceza infaz kurumu idaresince yerine getirilmektedir. Yapılacak rehberlik çalışmaları da infaz kurumu içinde yerine getirilecektir. Vaka sorumlusu kişiye ilişkin değerlendirme ve önerilerinin yer aldığı raporu üçer ay ara ile mahkemeye gönderilmek üzere ceza infaz kurumu idaresine teslim edecektir. Konuya yukarıda incelediğimiz TCK m. 297 hükmünü örnek vermek gerekirse, içtima hükümleri gereğince ceza infaz kurumunda bulunan şahıs hakkında tedavi ve denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmayacağını söylemek gerekmektedir.³⁷¹

³⁷⁰ Sevimli Yurtseven, s. 82, 83; 2008 itibariyle AMATEM, 19 merkezde hizmet vermekte olup merkezlerin 517 yatak kapasitesi bulunmaktadır. Vehbi Kadri Kamer, "Madde Bağımlıların Rehabilitasyonunda Yeni Dönem Denetimli Serbestlik", **TBDD**, S. 79, Kasım-Aralık 2008, (Madde Bağımlılığı), ss. 275-308, s. 294.

³⁷¹ Fikri içtima hükümlerine göre faile ceza verilirken, daha ağır ceza öngören suçtan ötürü hüküm tesis edilmektedir. TCK m. 191/2'de öngörülen denetimli serbestlik ve tedbirine karar verilmesi, ancak hakkında işlem yapılan suçun uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma şeklinde nitelenmesi halinde mümkün olabilecektir. Bu bakımdan TCK m. 297'ye göre cezaya hükmedilmesi halinde, kişi hakkında denetimli serbestlik tedbiri ile tedaviye karar vermek mümkün değildir. Ayrıca bkz. Yargıtay 20. CD, 02.03.2016, E: 2015/16307, K: 2016/1259 (www.emsal.yargitay.gov.tr).

Hükümlü, Yönetmelikte belirlenen süre zarfında tedavi için kuruma müracaat etmez veya yükümlülüklerine uymaz ise, Yönetmeliğin 44. maddesine göre uyarı almaktadır. Kanımızca bu düzenlemeye yer vermekle tedavi ve denetimli serbestlik tedbirlerinin hapis cezası yerine uygulanmak suretiyle bir lütuf teşkil etmediği, onarıcı ceza adaletinde kişi için yükümlülükler belirleme kadar haklarının gözetilmesine de önem verilmesi gerektiği kabul edilmektedir. Son fıkrada ise, denetimli serbestlik tedbiri ile tedavinin bitiş zamanına ilişkin bilgi verilmektedir.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma suçlarında, denetimli serbestlik tedbirleri ile tedavinin cezalandırmadan çok daha fazla işe yaradığı gözlenmektedir. Ancak kişiyi madde kullanımına iten yoksulluk, işsizlik ve çaresizlik gibi sorunlar sosyal devlet olmanın gereklerince çözüme kavuşturulmadığı sürece sorunla tam olarak mücadele etmek mümkün olmayabilecektir.³⁷² Yine mahkemelerin iş yükü sebebiyle bağımlı kişiler hakkında gerekli raporları etraflıca inceleyip karar verme imkânı bulunmamaktadır. Konuya öneri olarak, Amerika’da uygulanmakta olan drug court (uyuşturucu mahkemesi) sisteminin ülkemizce de, yararlılığının pilot bölgelerde test edilmek koşuluyla uygulamaya konması gösterilebilecektir.³⁷³ Bu şekilde hükümlüler hakkında yapılan inceleme doğrultusunda daha doğru kararlar verilerek, özellikle tek seferlik kullanımdan ötürü yakalanan kişilerin yoğun tedbir ve tedavi programlarına maruz kalması da engellenebilecektir.

C. Kovuşturma Sonrası Evrede

Ceza muhakemesinde kovuşturma evresi ile maddi gerçeğe uygun hüküm vermek amaçlanmakta ve kovuşturma evresinin sonunda hükmün infaz edilebilir hale getirilmesine çalışılmaktadır. Bu bakımdan ilgili süreci infaz aşaması olarak adlandırmak mümkündür. Türk hukukunda kovuşturma sonrası evre olarak herhangi bir tanımlamaya gidilmemişse de, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanununda benimsenen kategorizasyona uygun olarak hükmün infaz edilmesi sürecine karşılık gelen bu evre için kovuşturma sonrası evre şeklindeki ifadenin

³⁷² Abadinsky, p. 270, 271, 418; Arif Akgül ve İzzet Lofça, “Uyuşturucu Mahkemeleri ve Denetimli Serbestlik: Bir Politika Transferinin Değerlendirilmesi”, **Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul, 08-15 Aralık 2015, s. 5.

³⁷³ Sevimli Yurtseven, s. 84, 85; drug court (uyuşturucu mahkemesi) tanım ve tavsiyeler için bkz. Abadinsky, p. 268, 269; Akgül ve Lofça, s. 1, 11, 12.

kullanımı tercih edilecektir. Bu şekilde, cezalar için infaz edilme şeklinde bir ifade kullanılmakta iken denetimli serbestlik tedbirleri için daha genel bir ifadeyle tedbirlerin yerine getirilmesinden bahsedilerek, sürecin ifadede infaz aşaması olarak kabulüyle herhangi bir karışıklık yaşanmasının da önüne geçilmesi mümkün olabilecektir.

Denetimli serbestlik müdürlüklerinin soruşturma evresindeki görevleri, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanununun 14. maddesinde düzenlenmiş olup Kanunun uygulanma esaslarını düzenleyen 2013 tarihli Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin “*Müdürlüğün Görevleri*” başlıklı 11. madde hükmü de, “*Müdürlük 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanununun 11, 12, 13, 14 ve 15 inci maddesinde sayılan ve ilgili mevzuatta verilen görevleri yerine getirir*” şeklinde öngördüğü hükümle Kanunda yer alan düzenlemeyi destekler nitelikte bir düzenleme öngörmektedir.

1. Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar

Hürriyeti bağlayıcı ceza özgürlüğü kısıtlaması sebebiyle günümüzde en ağır ceza olarak kabul edilmektedir. Bu cezalar dünyanın hemen her yerinde ceza adalet sisteminin temel yaptırımlarından olmakla birlikte, gün geçtikçe bu cezaların uygulanması ile cezaevindeki nüfusun artması, özel önleme amacının yerine getirilmesinde etkililiğinin olmaması, hükümlünün tekrar topluma kazandırılmasında yaşanan zorluklar, bu cezaların uygulanmasının devlete yüklediği maliyet gibi sebeplerle hürriyeti bağlayıcı cezaların yerini alternatif yaptırımlar almaya başlamıştır. Ayrıca her suçlu bakımından cezaevine girmek aynı derecede etkili olmayabilmektedir, kimi suçlular için sadece mahkûmiyet bile yeterli olduğu için alternatif yaptırımların uygulanmasında yarar görülmektedir.³⁷⁴

Cezaevlerinde hükümlülere yönelik iyileştirme ve eğitim çalışmaları ile salıverilme öncesi topluma uyum programları düzenlenmekle birlikte, özellikle kısa süreli hapis cezalarında bu çalışma ve programların etki göstermesi mümkün

³⁷⁴ Haluk Çolak ve Uğurtan Altun, “Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri”, **TBBD**, S. 67, 2006, (Seçenekli Yaptırımlar), ss. 163-229, s. 175, 179; Demirbaş, İnfaz, s. 71-73; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 630, 631; “*Hürriyeti bağlayıcı cezaların yol açtığı psikolojik zararlara ilişkin tespitler iki yıla kadar olan hürriyeti bağlayıcı cezaların sürekli psikolojik zarara yol açtığını belirtmektedir*”. Işıktaç, Adalet, s. 250, 251.

olmayacaktır. Ayrıca cezanın tamamen ödetici olması gerektiği yönündeki görüş de günümüzde artık terkedilmiş bulunmaktadır ve çoğu durumda kısa süreli hapis cezası ile beklenen faydanın sağlanması da mümkün olmayacağından bu kişilerin toplum içerisinde cezalarını çekmelerini sağlayacak seçenек tedbirlerin uygulanması onarıcı ceza adaletinin gereğı olarak kabul edilmektedir. Böylece ailesinden ve toplumdan kopmayan suçlu bireye, alternatif yaptırımlar ve denetimli serbestlik hizmetleriyle suçun en önemli sebeplerinden biri olan işsizlik sorununu ortadan kaldırması amacıyla da yardımcı olunmaya çalışılmaktadır. Son olarak seçenек yaptırımların cezanın bireyselleştirilmesi aracı olarak önemli bir fonksiyonu olduğunu belirtmek mümkündür.³⁷⁵

a. Genel Olarak

Kısa süreli seçenек yaptırımlar, TCK'da “Yaptırımlar” başlığını taşıyan Üçüncü Kısım ve “Cezalar” başlığını taşıyan Birinci Bölümünde, 50. madde kapsamında düzenlenmiştir. Kısa süreli hapis cezasına seçenек yaptırımlardan TCK m. 50/1 (f)'de yer alan kamu yararına çalışma cezasının infazı, CGTİHK'nin 105. maddesine göre yerine getirilmektedir.

Maddenin 1. fıkrasında, kısa süreli hapis cezasının seçenек yaptırıma çevrilebilme şartları yer almaktadır. Buna göre; 1. fıkra da belirtilen yaptırımlara çevirmede hâkimin takdir yetkisi olduğu ve çevirmenin zorunlu olmadığı görölmektedir.

4. fıkra da, taksirli suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezasının uzun süreli olsa dahi, diğer koşulların da varlığı halinde 1. fıkranın (a) bendinde düzenlenen adli para cezasına çevrilebileceğı belirtilmektedir. Ancak söz konusu hüküm bilinçli taksir halinde uygulanmamaktadır.

5. fıkra da, uygulamada asıl mahkûmiyet çevrilen para cezası değil, bu maddeye göre çevrilmiş olan adli para cezası veya tedbir olduğu belirtilmektedir.

Maddenin 6. fıkrasında, tebligata rağmen hükümde öngörölen süre içerisinde tedbirin gereklerini yerine getirmeyen kişi hakkında kısa süreli hapis cezasının kısmen veya tamamen infaz edileceğine ilişkin düzenleme yer almaktadır. Bu

³⁷⁵ Çolak ve Altun, Seçenekli Yaptırımlar, s. 180; Soyaslan, Bireyselleştirme, s. 33, 38-45.

durumda asıl ceza hükmedilen kısa süreli hapis cezası olacaktır. Hükmedilen tedbir, hükümlünün elinde olmayan nedenlerden ötürü yerine getirilemiyorsa, hükmü veren mahkemece tedbirin değiştirileceği ifade edilmektedir.³⁷⁶

b. Koşullar

(1). Objektif Koşullar

Seçenek yaptırımlara çevirmenin ilk ve objektif koşulu cezaya ilişkindir. Buna göre; hükmedilen cezanın 1 yıl ve daha az süreli hapis cezası olması gerekmektedir. Sanığın birden fazla suçtan mahkûm olması halinde belirlenecek 1 yıllık süre, toplam ceza miktarına göre değil, her bir suçtan ötürü alacağı cezalar bakımından ayrı ayrı gözetilecektir.³⁷⁷

(2). Sübjektif Koşullar

Seçenek yaptırımlara çevirmenin zorunlu ve yasak olduğu haller saklı kalmak üzere madde hükmünde kural olarak çevirmenin hâkimin takdir yetkisine bağlı olarak yerine getirileceği görülmektedir. Bu bakımdan hâkimin takdir yetkisini kullanırken gözetileceği unsurlar, seçenek yaptırımlara çevirmenin sübjektif koşullarını ortaya koymaktadır. Bu unsurlar maddenin 1. fıkrasında şu şekilde yer almaktadır:

- *Suçlunun kişiliği,*
- *Sosyal ve ekonomik durumu,*
- *Yargılama sürecinde duyduğu pişmanlık,*

³⁷⁶ Maddenin 6. fıkrasında yer alan tedbirin değiştirileceğine dair ifadeden, maddede düzenlenen adli para cezası dışındakilerin tedbir olduğu anlaşılmaktadır. Nursel ve Ataç, s. 376; kısa süreli hapis cezası yerine hükmedilen adli para cezasının yerine getirilememesi hali bu kapsamda değerlendirilmeyecektir. Nitekim 6. maddede bahsi geçen değiştirme, tedbire ilişkin olup adli para cezalarını kapsamamaktadır. Adli para cezalarının ödenmesi, TCK m. 52’de düzenlenmekte olup maddenin 4. fıkrasında, para cezasına ilişkin taksitin hükümde öngörülen süre içerisinde ödenmemesi/ödenememesi halinde kalan kısmın tahsil edileceği ve ödenmeyen adli para cezasının hapse çevrileceği belirtilmektedir.

³⁷⁷ Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 631.

- *Suçun işlenmesindeki özellikler.*

Seçenek yaptırımlara çevirme hususunda göz önüne alınacak subjektif kriterlerden özellikle failin kişiliğine ilişkin değerlendirme, denetimli serbestlik müdürlüğünce soruşturma evresinde hazırlanacak olan sosyal araştırma raporuna göre yapılabilecektir. Nitekim Yönetmelik m. 38/5’te denetimli serbestlik uzmanının

“...kişinin hapis dışı ceza veya tedbir kararı ile toplum içerisinde iyileştirilmesinin mümkün olduğu kanaatinde ise hapis cezası verilmesinin kişi üzerinde oluşturabileceği olumsuz etki ve sonuçları değerlendirerek, hapis dışı ceza veya tedbir kararı verilmesi durumunda şüpheli veya sanığın iyileştirilmesi ve yeniden topluma kazandırılması için ihtiyaç duyacağı hizmet, program veya kaynakları...” raporda belirtceği düzenlenmiştir.

Bununla birlikte raporda takdirin mahkemeye ait olduğu da açıkça ifade edilmektedir. Mahkemenin ise, çevirmeye ilişkin koşulları re’sen değerlendirmesi gerekmekte olup çevirmeye ilişkin değerlendirmenin yapılması isteğe bağlı değildir.

c. Seçenek Yaptırıma Çevirme Zorunluluğu Olan Haller

Seçenek yaptırıma çevirmenin zorunlu olduğu haller, maddenin 3. fıkrasında düzenlenmiştir. Buna göre;

- *Daha önce hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşuluyla, mahkûm olunan otuz gün ve daha az süreli hapis cezası seçenek tedbirlerden birine çevrilmelidir.*

İfadeden çıkarılabilecek anlam, daha önce mahkûm olunan hapis dışı ceza, yani adli para cezası veya güvenlik tedbirleri bakımından seçenek yaptırımlara çevirmenin söz konusu olabileceğidir. Yine “mahkûm olunan” ibaresi de kesinleşmemiş hükümler açısından sanığın durumunun seçenek tedbirlere çevirmede önem arz etmediğini göstermektedir.

- *Fiili işlediği tarihte 18 yaşını doldurmamış veya 65 yaşını bitirmiş bulunanların mahkûm edildiği 1 yıl veya daha az süreli hapis cezası seçenek tedbirlerden birine çevrilmelidir.*

d. Seçenek Yaptırıma Çevirme Yasağının Olduğu Haller

Seçenek yaptırıma çevirmenin yasak olduğu haller, TCK m. 50/2’de düzenlenmektedir. Buna göre; suç tanımında hapis cezası ile adli para cezasının seçenek olarak öngörüldüğü hallerde, hapis cezasına hükmedilmişse bu cezanın artık adli para cezasına çevrilemeyeceği belirtilmektedir. O halde hükümde açıkça ifade edildiği üzere çevirme yasağı yalnız TCK m. 50/1 (a)’da yer alan adli para cezası bakımından söz konusudur. Diğer yaptırımlara çevirmede bir engel olmadığını söylemek mümkündür.

e. Seçenek Yaptırım Türleri

Kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırım türleri TCK m. 50/1’de aşağıdaki şekilde bentler halinde sayılarak belirtilmiştir. Buna göre seçenek yaptırımlar şu şekildedir;

(1). Adli para cezası

Adli para cezası, kıs süreli hapis cezasına seçenek tedbirlerden olmayıp seçenek ceza olarak öngörülmüştür. Bu bakımdan, seçenek yaptırım olarak adli para cezasından hüküm tesis edildiği hallerde çevirmeye esas alınacak para miktarı TCK m. 52/2’ye göre belirlenecektir.

(2). Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi

Söz konusu seçenek yaptırım ile suçlunun, zarar verdiği kişinin yaşadığı üzüntü ve acıyı hissetmesinin sağlanması ve toplumun bir parçası olduğu bilincinin

yerleştirilmesi amaçlanmaktadır.³⁷⁸ Buna göre; mağdurun veya kamunun uğradığı zararın tamamen giderilmesi ile mağdurun tazminat gereksiniminin gözetildiği ifade edilmektedir.³⁷⁹ Dikkat edilmesi gereken bir husus da, düzenlemede zararın kısmen tazmininin yeterli görülmemesi ve tamamen tazminin aranmasıdır. Düzenlemeye göre ayrıca, yalnız suçtan zarar gören mağdurun değil kamunun da gördüğü zararın giderilmesi öngörülmüştür.³⁸⁰

(3). Bir eğitim kurumu veya programına devam etme

Bir eğitim kurumu veya programına devam etme tedbirleri, denetimli serbestlik ve yardım merkezlerince 2013 tarihli Yönetmelikte yer alan düzenlemelere göre yerine getirilecek olup konu ilgili başlık altında incelenecektir. Yönetmeliğin 67. maddesine göre hükümlünün birden fazla eğitim programına devam etmesine karar verilebilecektir.

(4). Belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma

Belirli yerlere gitmek ve belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma seçenek yaptırımı konusunda önemli olan husus, söz konusu yasağın işlenen suç ile bağlantısının bulunması gerekliliğidir. Ayrıca belirtmek gerekirse, ahlaken ve kanunen uygun olmayan yerlere gitme veya etkinliklerde bulunmanın bu tedbir kapsamında öngörülemeyeceği belirtilmektedir. Hükümde yer verilen düzenlemeden kişinin pasif kalmasını gerektiren eylemlerin belirlenmesi gerekirken kişinin bizzat eyleme geçerek uymakla yükümlü olduğu tedbirlerin de bu kapsamda değerlendirilmesine olanak yoktur.³⁸¹

³⁷⁸ Çolak ve Altun, Seçenekli Yaptırımlar, s. 201.

³⁷⁹ Çetin, Seçenek Yaptırımlar, s. 133.

³⁸⁰ Özbek, İzmir Şerhi, s. 551; Özbek ve diğerleri, s. 638.

³⁸¹ Çetin, Seçenek Yaptırımlar, s. 179-181; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 641.

(5). Ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz bir önceki tedbirde yer alan, tedbirle eylem arasında ilişki bulunmasına ilişkin gereklilik burada da gözetilmektedir.³⁸² Diğer seçenek tedbirlerden farklı olarak burada, ehliyet ya da ruhsatın sağladığı hak ve yetkilerin kötüye kullanılması suretiyle veya belli bir meslek ve sanatın gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmesi koşuluna yer verilmiştir.³⁸³

(6). (Gönüllü olmak koşuluyla) kamuya yararlı bir işte çalıştırılma

Kamuya yararlı bir işte çalışma yaptırımının uygulanabilmesinin ilk koşulu, sanığın rızasının alınması ve kamuya yararlı bir işte çalışma hususunda gönüllü olmasıdır.³⁸⁴ Kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı sanığın gönüllü olması esasına dayandığından sanığın söz konusu yaptırımı kabul etmemesi halinde, sanık hakkında diğer tedbirlerin uygulanmasına karar vermek mümkün olmalıdır. Sanığın kabulü bulunmadığı halde hapis cezasına karar vermek, hükümde yer verilen gönüllülük ibaresini anlamsız kılacaktır. Bu durumda sanık, hakkında hapis cezası hükmedilmesi endişesiyle istemese dahi uygun görülen işi kabul etmek durumunda kalacaktır. TCK m. 50’de seçenek tedbirlerden dönülmesini düzenleyen genel hüküm, 6. fıkrada yer almakla birlikte, kamuya yararlı bir işte çalıştırılma yaptırımı bakımından göz önünde bulundurulması gereken bir diğer hüküm de, CGTİHK m. 105/5’tir. Maddede yer alan “*Mahkeme kararında belirtilen çalışma esasları ile rejimlere uymama halinde geri kalan ceza aynen çektirilir*” düzenlemesinin TCK m. 50 (f)’de yer alan kamu cezası bakımından gözetilmesi gerekmektedir.³⁸⁵

³⁸² Çolak ve Altun, Seçenekli Yaptırımlar, s. 210; Çetin, Seçenek Yaptırımlar, s. 188.

³⁸³ Söz konusu tedbir bakımından düzenleme üçüncü bir koşul niteliğindedir. Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 642.

³⁸⁴ Sanığın rızasının alınmasına, çoğu durumda angarya yasağını düzenleyen kanun hükümleri ve uluslararası düzenlemelere aykırı düşmemek için başvurulmaktadır. Kalmthout, s. 81, 98; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 642; karşılaştırmalı hukukta sanığın rızasının alınmadığı uygulamalara örnek olarak İngiltere, Hollanda, Rusya ve Çek Cumhuriyetini göstermek mümkündür. Kamer, Denetimli Serbestlik, s. 264.

³⁸⁵ TCK m. 50/6 ile CGTİHK m. 105/5 hükümlerinin seçenek yaptırımların infazı konusunda birbirleriyle çeliştiği ve bu çelişkinin ortadan kaldırılmasının bir zorunluluk olduğu belirtilmektedir.

Kamu yararına çalışma yaptırımlarının uygulanmasında karşılaşılan en önemli sorunlardan biri, bu yaptırımların toplum içerisinde toplumla bütünleşmeyi amaçlamasına rağmen çalışma günlerinde ve günün çalışma saatlerini kapsayacak şekilde uygulanmasıdır. Bu şekilde uygulanan kamu hizmeti cezası alternatif yaptırımların eğitici ve bütünleştirici özelliğine aykırılık teşkil etmekte ve bu şekilde çalışanların tedbir süresi sona erdikten sonra hayatını idame ettirecek iş bulması da engellenebilmektedir.³⁸⁶

Bu seçenek yaptırımlar arasından yerine getirilmesi denetimli serbestlik birimlerinde gözetilecek olanlar adli para cezası hariç tutulmak üzere, (c), (d), (e) ve (f) bentlerinde düzenlenen tedbirlerdir. TCK m. 50/1’de düzenlenen seçenek yaptırımların infazı, “Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük” m. 51’de düzenlenmiştir. Tüzük m. 50, yukarıda bahsettiğimiz tedbirlerin yerine getirilmesi bakımından denetimli serbestlik ve yardım merkezlerinin görevli olduğunu belirtmektedir.

f. Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımların Çocuklar Hakkında Uygulanması

Çocuklar hakkında seçenek yaptırımlara karar verilmesinin özellik arz ettiği hale örnek olarak, TCK m. 50/3’te düzenlenen çevirme zorunluluğunu vermek mümkündür.

Kısa süreli hapis cezası yerine hükmedilen adli para cezasının infazı düzenleyen “Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük” m. 51/1 (f)’de; çocuklar hakkında hapis cezasından çevrilen ancak ödenmeyen adli para cezalarının yeniden hapse dönüştürülemeyeceği belirtilmektedir. Bu cezaya ilişkin ilam, mahallin en büyük mal müdürlüğüne tahsil için gönderilir ve tahsil, 6183 sayılı AATUHK³⁸⁷ uyarınca yerine getirilir.

Uygulamada bu çelişkinin olası değişikliğe kadar özel hüküm esas alınmak suretiyle çözümlenebileceği belirtilmektedir. Cebre, s. 712, 713.

³⁸⁶ Kalmthout, s. 95, 96.

³⁸⁷ RG 28.07.1953, 8469. Özbek, İnfaz, s. 96.

g. Kısa Süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımların Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevi

TCK m. 50’de kısa süreli hapis cezasına seçenek olarak öngörülen yaptırımların yerine getirilmesi, Yönetmeliğin 62. maddesinde düzenlenmiştir. Devam eden fıkralarda TCK m. 50’de yer alan ve denetimli serbestlik ve yardım merkezlerinin görev alanına giren tedbirlere ilişkin düzenlemeler yer almaktadır (2013 tarihli Yönetmelik m. 62-67). Yönetmeliğin kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlara ilişkin 62. madde hükmünde, seçenek tedbirlerin tanımı ve uygulanması aşamasında gözetilecek ilkelere yer verilmiştir. Ayrıca hükümde, denetimli serbestliğin ancak TCK m. 50/1 (c), (d), (e) ve (f) bentlerinin yerine getirilmesinde görevli olduğunu belirtilmektedir. Ancak kanımızca, m. 50/1 (b)’de yer alan düzenleme bakımından da denetimli serbestlik personelinin görevli kılınması yerinde bir uygulama sağlayacaktır.³⁸⁸

TCK m. 50/1 (c)’de düzenlenen bir eğitim kurumuna devam etme tedbiri, Yönetmeliğin 63. maddesinde düzenlenmektedir. Hükme göre; eğitim kurumuna devam etme yaptırımının infazında kişinin yaş, eğitim ve sağlık durumu gibi hususların göz önünde bulundurulacağı ve buna göre bir değerlendirme yapılacağı belirtilmektedir. Eğitim kurumundaki öğretmen yaptırımının amacı, süresi ve uygulanacak çalışmalar hakkında eğitim ve iyileştirme bürosunda görevli denetimli serbestlik uzmanı tarafından bilgilendirilmektedir. Eğitim kurumuna devam etme tedbiriyle ilgili daha önce de değindiğimiz üzere burada da gizlilik ilkesi gözetilmektedir.

TCK m. 50/1 (d)’de yer alan belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma ise, Yönetmeliğin 64. maddesinde düzenlenmiştir. Bu tedbirde amaç, özellikle kişiyi suç işleme ihtimali olan çevrelerden uzak tutarak tekrar suç işlemesinin önüne geçmektir. Söz konusu tedbirin uygulanmasında, denetimli serbestlik personellerinin tam denetim ve gözetimini sağlamak mümkün olamayabilecektir. Bu sebeple hakkında tedbire hükmedilmekle birlikte, kişinin tedbirin gereklerini yerine getir(e)meyeceğine ilişkin bir kanaat varsa, bu kişi hakkında yine Yönetmeliğin elektronik izlemeyi düzenleyen hükümlerine göre takip

³⁸⁸ Aynı yönde görüş için bkz. Nursal ve Ataç, s. 377.

yapılması yerinde olacaktır. Yükümlünün elektronik izlemeye uygun olup olmadığının değerlendirmesi m. 104'e göre yapılmakta, elektronik cihaz veya kelepçenin takılması ise, m. 105'te düzenlenmektedir.

TCK m. 50/1 (e)'de düzenlenen sürücü ve ruhsat belgelerinin geri alınması, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma tedbiri, Yönetmeliğin 65. maddesinde yer almaktadır. Maddenin 3. fıkrasında, hükümlünün sürücü ve ruhsat belgelerinin teslim alınarak dosyasında saklanacağı ve yasaklamaya ilişkin yükümlülüğün ilgili meslek kuruluşu, mahalli idare ve kolluğa bildirileceği belirtilmektedir. Maddede kişi hakkında ayrıca bir tedbir veya yükümlülük öngörülmemekte, denetim altına almaktan bahsedilmemektedir. O halde, denetimli serbestlik birimince, savcılık tarafından gönderilen yasaklama ilamını hükümlüye tebliğ etme ve ilgili evrakı tedbir süresince saklama dışında bir görev yerine getirilmemektedir. Kanımızca tedbirin aracı bir kurum tarafından yerine getirilmesinin uygulamada bir yararı görülemeyecek olduğundan savcılığa ulaştırılan yasaklama ilamı ilgili birimlere doğrudan savcılık tarafından iletilebilmelidir.

CGTİHK m. 105 uyarınca TCK m. 50/1 (f)'de düzenlenen kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı, maddenin 2. fıkrasına göre, denetimli serbestlik birimlerince yerine getirilen görevler arasındadır. Kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımı, Yönetmeliğin 66. maddesinde düzenlenmiştir. Bunun dışında ayrıca, Yönetmeliğin 51. ve 52. maddelerinde de, kamuya yararlı bir işte çalıştırma yaptırımına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Buna göre; CGTİHK m. 105'e göre, denetimli serbestlik ve yardım merkezleri, bölgelerinde bulunan ilgili kurumlardan hükümlüleri çalıştırma şartlarına dair bilgi alarak buna göre hizmetler listesi oluşturmaktadırlar. Mahkemeye verilen bu listelerden uygun görülen hizmet ve süre hükümlüye bildirilmekte ve bunu reddetme hakkına sahip olduğu hatırlatılmaktadır. Hükümde bahsi geçmekte olan hizmetler listesi hazırlanmasına ilişkin düzenlemeler, Yönetmeliğin 51. maddesine göre yerine getirilmektedir. Hakkında kamuya yararlı bir işte ücretsiz çalışma yükümlülüğü belirlenen hükümlü veya sanık, Yönetmelik m. 52'ye göre, iş yeri sahibi ve denetimli serbestlik personeli ile çalışmaya ilişkin yükümlülük ve sorumluluklarının düzenlendiği protokolü imzalamaktadır.

Yönetmeliğin 66. maddesinde ise, kamu hizmeti cezasının uygulanma esaslarına ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre; kamu hizmeti cezasının

infazında dört saat çalışma bir gün yerine geçecek ve hükümlü günde en az iki, en çok 8 saat çalıştırılabilecektir.³⁸⁹ Kanaatimizce bahsedilen çalıştırma süreleri hâlihazırda hükümlünün dışarıda olması sebebiyle azami miktarda tayin edilmemelidir. Yoksa hükümlü yoğun çalıştırmaya nazaran kısa süreli hapis cezasını daha avantajlı bir durum olarak değerlendirebilecek ve hükümden beklenen amaç ile uygulama arasında açık bir aykırılık meydana gelebilecektir.

Kamu hizmeti cezasının yerine getirilmesinde gizlilik esasına uyulmakta ve suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak yaptırım bakımından hususi değerlendirme yapılmaktadır.

2. Hapis Cezasının Ertelenmesi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri

Hapis cezasının ertelenmesi, belirli bir süreliğine öngörülen denetim süresi içerisinde, hükümlünün öngörülen şartları yerine getirmesi ve yeni bir suç işlememesi kaydıyla, hakkında tesis edilen hapis cezasının infazının şarta bağlı olarak geri bırakılmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda erteleme, cezalar sisteminde kendine özgü bir kurum olup aynı zamanda hem iyi bir suç politikası hem de cezanın bireyselleştirilmesi aracıdır. Ertelme ile ilk defa suç işlemiş bulunanların hapis cezasının kötü etkilerinden korunması sağlanmakta ve topluma uyumları amaçlanmaktadır. Ayrıca ertelemenin uygulandığı ülkelerde tekerrür oranlarının fiilen düştüğü de gözlenmiştir. Son olarak sistem, denetimli serbestlikle benzer şekilde ortaya çıkmış olup aralarındaki en önemli fark denetimli serbestlikte daima verilmiş bir mahkûmiyet hükmünün bulunmasına gerek olmayışıdır.³⁹⁰

a. Genel Olarak

Hapis cezasının ertelenmesi, 5237 sayılı TCK'nın “*Yaptırımlar*” başlıklı Üçüncü Kısım, “*Cezalar*” başlıklı Birinci Bölümü altında, 51. madde hükmünde

³⁸⁹ Doktrinde kamu hizmeti cezasının, suçlunun topluma olan borcunu ödemesi gerektiği fikrinden yola çıkılarak sosyal devlet ilkesi ile bağdaşmayan uygulamalara yol açtığını belirten görüşler yer almaktadır. Kamu hizmeti cezası dâhil olmak üzere alternatif yaptırımların devletin cezalandırma yetkisini genişlettiği belirtilmektedir. Yasemin Özdek, “Küreselleşme Sürecinde Ceza Politikalarındaki Dönüşümler”, *Amme İdaresi Dergisi*, C. 33, S. 4, Aralık 2000, ss. 21-48, s. 45, 46.

³⁹⁰ Dönmezer ve Erman, *Ceza Hukuku-II*, s. 12-15; Özbek ve diğerleri, *Genel Hükümler*, s. 729; Öztürk ve Erdem, s. 429-431.

düzenlenmiştir. Maddenin 1. fıkrasında ertelemeye konu olan hapis cezasının ağırlığı belirlenmiş, (a) ve (b) bentlerinde ise, erteleme için diğer şartlarına yer verilmiştir. 1. fıkra hükmünde yer alan ertelenebilir ifadesinden erteleme zorunlu olmadığı ve bu konuda hâkime takdir yetkisi tanındığı anlaşılmaktadır. Yine koşulları oluştuğu takdirde, sanık hakkında daha lehe olan bir düzenleme varsa, ilgili kurumun öncelikle değerlendirilmesi gerekmektedir.³⁹¹

Maddenin 2. fıkrasında, cezanın ertelenmesinin koşula bağlanmasına ilişkin düzenlemelere yer verilmektedir. Buna göre; cezanın ertelenmesi, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi koşuluna bağlanabilmektedir. Bu durumda, failin cezası koşul gerçekleşinceye kadar infaz kurumunda çektirilmektedir. Koşulun yerine getirilmesiyle hükümlü infaz kurumundan derhal salıverilmektedir. Burada, erteleme için koşula bağlanmasıyla mağdurun veya kamunun suçtan doğan zararı giderilmeye çalışılmaktadır. Hükme göre erteleme zararın giderilmesine yönelik bir araç olarak değerlendirilmektedir.³⁹²

3. fıkra, hükümlü hakkında öngörülecek denetim süresi ve bu sürenin sınırı belirlenmiştir³⁹³; 4. fıkra ise, denetim süresinde mahkemece öngörülebilecek yükümlülükler düzenlenmiştir. Maddenin 5. fıkrasında denetim süresi içerisinde hükümlüye rehberlik edecek uzman kişi görevlendirilmesi ve bu kişinin görevine ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. 6. fıkra, mahkemenin hükümlünün kişiliği ve sosyal durumuna göre, denetim süresini herhangi bir yükümlülük belirlenmeksizin geçirebileceğine ilişkin karar almasının mümkün olduğu ifade edilmiştir.

51. maddeye göre cezası ertelenen hükümlü, denetim süresi kasten³⁹⁴ bir suç işler veya kendisine yüklenen yükümlülükler hâkimin uyarısına rağmen uymamakta

³⁹¹ Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 731.

³⁹² Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 737.

³⁹³ Yazarlar, denetim süresinin hükümde kesin bir şekilde belirlenmesine karşılık, hâkimin takdir yetkisine bırakılarak suçluğunun durumuna göre belirlenmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Dönmezer ve Erman, Ceza Hukuku-III, s. 17, 18; cezanın ertelenmesine dair kararın gerekçesinde denetim süresi de belirtilmelidir, aksi takdirde bu durum bozma nedeni sayılabilecektir. Şare, s. 227.

³⁹⁴ Kasten yeni bir suç işlemek ile bu suçtan ötürü kesin hüküm verilmesinin anlaşılması gerektiği yönündeki görüşler için bkz. Öztürk ve Erdem, s. 442; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 743; yazar ayrıca, deneme süresi evvelinde işlenen ancak mahkûmiyeti deneme süresi içinde verilen ceza bakımından konunun belirsizlik taşıdığını belirtmektedir. Önder, s. 152, 153; suçun deneme süresi içinde işlenmesini yeterli görüp mahkûmiyete gerek olmadığını belirten görüş için bkz. Dönmezer ve Erman, Ceza Hukuku-III, s. 55, 56.

ısrar ederse, ertelenen ceza kısmen veya tamamen infaz edilmektedir (m. 51/7).³⁹⁵ Denetim süresi yükümlülöklere uygun veya iyi halli olarak geçirildiği takdirde ise, ceza infaz edilmiş sayılacaktır. Burada önceki düzenlemede yer alan “*mahkûmiyetin vaki olmamış*” sayılmasından vazgeçilerek cezanın infaz edilmiş sayılması yönünde değişikliğe gidilmiştir. Failin topluma kazandırılmasında iyi bir ceza hukuku müessesesi kabul edilen ertelemeye bağlanan sonuç, önceki düzenleme bakımından daha avantajlı kabul edilebilecektir. Mevcut durumda ertelemeye bağlanan hukuki sonuçla, yeni bir suç işlendiği takdirde tekerrür hükümleri uygulanabilecek ve bu suçtan ötürü verilen cezanın ertelenmesi mümkün olmayacaktır.³⁹⁶

b. Koşullar

- *Kişinin işlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilmiş olması gerekmektedir. Söz konusu üst sınır, fiili işlediği sırada 18 yaşını doldurmamış veya 65 yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından 3 yıldır.*

Ertelemeye konu cezaların hapis cezası olması gerekmele birlikte, güvenlik tedbirleri ile adli para cezalarının ertelenmesi mümkün değildir. Ayrıca ertelemeye konu olan cezanın kasten veya taksirle işlenmiş olması bakımından bir ayırım gözetilmemektedir.

- *Daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı 3 aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olma,*

Bu şart bakımından da, daha önce tatbik edilmiş olan adli para cezaları ile güvenlik tedbirleri önem arz etmemektedir. Taksirli suçlardan ötürü önceden var olan mahkûmiyetin süresi ertelemeye engel teşkil etmemektedir.

³⁹⁵ Cezanın kısmen veya tamamen infazının yanı sıra hâkime denetim süresini uzatma imkânı da verilmesi gerektiği görüşü için bkz. Öztürk ve Erdem, s. 442.

³⁹⁶ Öztürk ve Erdem, s. 442; ilgili düzenlemenin erteleme amacıyla bağdaşmadığı ileri sürölmele birlikte, ertelemeye esas cezanın uzun süreli cezalardan olduğu göz önüne alındığında kanunkoyucunun suç politikası gereği böyle bir düzenlemeye gitmesi olağandışı görölmemelidir. Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 730.

- *Suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması gerekmektedir.*

Hükümde yer alan ifadeye göre, kişinin tekrar suç işlemeyeceği konusunda yapılacak değerlendirmede, yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık esas alınacak ve buna göre karar verilecektir. Kanaatimizce burada yapılacak değerlendirmede erteleme süresince öngörülecek yükümlülüklerin yerine getirilmesinde görevli denetimli serbestlik birimlerince hazırlanan sosyal araştırma raporlarından faydalanılması yerinde bir uygulama olacaktır. Kısa süreli hapis cezasına seçenек yaptırımlara çevirmede esas alınan subjektif koşul, suçlunun kişiliği, sosyal ve ekonomik durumu ile yargılama sürecinde duyduğu pişmanlık iken daha uzun süreli hapis cezaları bakımından uygulanmakta olan cezaların ertelenmesi müessesesinde bu koşul yalnız yargılama sürecinde duyulan pişmanlık olarak belirlenmiştir. Aynı kapsamda bir değerlendirmenin cezaların ertelenmesi bakımından da gözetilmesi yerinde olacaktır. Ayrıca bu süreçte denetimli serbestlikten istenebilecek sosyal araştırma raporlarında yer alan sanığın kendisi ve çevresi hakkındaki sistemli değerlendirme ve öneriler de ertelemeye gözetilecek olan pişmanlık hakkında gerekli kanaatin elde edilmesine yardımcı olabilecektir.³⁹⁷

c. Öngörülen Yükümlülük ve Rehberlik Hizmetlerinin Yerine Getirilmesi

(1). Yükümlülükler

TCK m. 51/4'e göre, cezanın ertelenmesiyle birlikte öngörülen denetim süresi (1 yıldan az, 3 yıldan fazla olmamak üzere) içerisinde hükmedilebilecek yükümlülükler şu şekildedir;

a. Bir meslek veya sanat sahibi olmayan hükümlünün, bu amaçla bir eğitim programına devam etmesine,

³⁹⁷ En etkin cezanın kişiye en uygun ceza olmasından yola çıkarak diğer diğer alternatiflerin yanında hapis cezasının ertelenmesinde de denetimli serbestlik ve yardım merkezlerince hazırlanacak sosyal araştırma raporlarından yararlanılabileceği ifade edilmektedir. Kamer, İnfaz Sistemi, s. 72.

b. Bir meslek veya sanat sahibi hükümlünün, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılmasına,

c. Onsekiz yaşından küçük olan hükümlülerin, bir meslek veya sanat edinmelerini sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesine mahkemece karar verilebilmektedir.

Denetim süresinde öngörülebilecek tedbirler bu şekilde belirlenmiş olup TCK m. 51/6'ya göre denetim süresinde yerine getirilmek üzere herhangi bir yükümlülüğe karar verilmemesi de mümkündür.

(2). Rehberlik Hizmetlerinin Yerine Getirilmesi

TCK m. 51/5'e göre denetim süresi içerisinde hükümlüye rehberlik edecek bir uzman kişi görevlendirilebileceği belirtilmektedir. Bu kişinin denetimli serbestlik görevlisi olabileceği gibi mahkeme nezdinde görev yapan uzman psikolog, sosyal çalışmacı veya pedagog da olabileceği ifade edilmektedir.³⁹⁸ Hükme göre uzmanın yerine getireceği görevler; hükümlünün kötü alışkanlıklardan kurtulmasını ve sorumluluk bilinciyle iyi bir hayat sürmesini temin hususunda öğütte bulunmak, eğitim gördüğü kurum yetkilileri veya nezdinde çalıştığı kişilerle görüşerek istişarelerde bulunmak, hükümlünün davranışları, sosyal uyumu ve sorumluluk bilincindeki gelişimi hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime vermek şeklindedir.

Gerek TCK m. 51/4 gerekse m. 51/5 bakımından hâkime takdir yetkisi tanınmıştır. Düzenlemeden anlaşıldığı üzere, hâkim yükümlülüğe gerek görmemekle birlikte hükümlünün tamamen serbest kalmasını da uygun görmediği hallerde 5. fıkra göre hükümlüye rehberlik etmek üzere bir uzman görevlendirebilmektedir. Bu durumda 4. fıkranın uygulanmasında denetimli serbestlik personeli görevli kabul edilmekte olduğundan aynı görevlendirmenin 5. fıkra hükmü açısından da geçerli olması gerektiği kanaatindeyiz. Nitekim denetim süresi içerisinde denetim görevi bu birimce yerine getirilmekte olup hükümlüye ilişkin bilgi ve değerlendirmeler aynı

³⁹⁸ Nursal ve Ataç, s. 393.

birimde çalışmakta olan uzman tarafından daha kolay öğrenilebilecek, işbirliği içinde çalışmak mümkün olabilecektir.

d. Çocuklar Hakkında Hükmedilen Hapis Cezasının Ertelenmesi

Cezaların ertelenmesi müessesesi ilk kez çocuklar için öngörülmüş olup daha sonra yetişkin suçlular için de uygulanmaya başlanmıştır. Ancak her halükarda çocuklar hakkında öngörülen düzenlemeler, yetişkinlerinki ile aynı olmayıp durumlarına uygun olarak ayrıca ele alınmaktadır.³⁹⁹

TCK m. 51/1 hükmü çocuklar bakımından özellik arz etmekte olup hükme göre, fiili işlediği sırada 18 yaşını doldurmamış olanlar hakkında cezanın ertelenmesine esas teşkil edecek olan hapis cezasının üst sınırı 3 yıl olarak belirlenmiştir. Bunun dışında çocuklar hakkında da diğer şartlar gözetilecektir. Ancak yükümlülüklerin yerine getirilmesinde çocuklar için hususi değerlendirme yapılarak çocuğun yüksek yararı çerçevesinde yaşına uygun olan programlara tabi kılınacağı belirtilmelidir.

e. Hapis Cezalarının Ertelenmesiyle Birlikte Uygulanan Denetim ve Yükümlülüklerin Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri

TCK m. 51/4'te yer alan yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin tanım ve görevler, 2013 tarihli Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 67-71 maddeleri arasında düzenlenmektedir. Buna göre, sırasıyla eğitim programına devam etme, gözetim altında çalışma ve eğitim kurumuna devam etme yükümlülükleri hakkında daha önce bahsettiğimiz açıklamalar burada da geçerlidir. Yönetmelik m. 70'de düzenlenen rehberlik çalışmalarına katılma yükümlülüğü, TCK m. 51/5'te yer alan düzenlemeye işaret eder niteliktedir. Böylece Yönetmelikte, ilgili düzenlemede yer alan görevin açıkça denetimli serbestlik birimlerince yerine getirileceği belirtilmiştir. Madde 70'e göre, hükümde düzenlenen çalışmaların denetimli serbestlik müdürlüğü eğitim ve iyileştirme bürosunda görevli denetimli serbestlik

³⁹⁹ Önder, s. 143.

uzmanınca yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu bakımdan söz konusu uzmanın, çalışmalarını, denetimi yerine getirmekle görevli denetimli serbestlik uzmanından ayrı olarak yürüteceğini söylemek mümkündür.⁴⁰⁰ Nitekim denetim görevi, Yönetmelik m. 18'e göre denetimden sorumlu personelce yerine getirilmekte olup söz konusu personel kollukla işbirliği içerisinde çalışmaktadır.

Çocuklar bakımından denetimin başlaması ve denetim planının hazırlanması sürecinde yanlarında ailesi, velisi veya vasisinin bulunmasına ilişkin düzenleme bakımından çocuğun haklarını ve yüksek yararını gözetici niteliktedir.

3. Etkin Pişmanlıktan Yararlananlar Hakkında Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanması

Ceza hukukunda cezalandırılabilir eylemler tipe uygun, hukuka aykırı olmalı ve eylemin ortaya çıkmasında failin kusuru bulunmalıdır. Eylemin meydana gelişinde failin kusuru bulunmuyorsa, eylem tipe uygun ve hukuka aykırı olsa dahi cezalandırılmamaktadır. Suçun unsurlarından olan tipe uygunluk, hukuka aykırılık ve kusurluluk dışında kalan ve failin cezalandırılabilmesini engelleyen haller, cezayı kaldıran haller olarak kabul edilmekte olup etkin pişmanlık da bu grupta yer almaktadır. Etkin pişmanlığa dair düzenlemeler TCK'da her suç tipi altında ayrıca düzenlenmekle birlikte, diğer cezayı kaldıran şahsi sebeplerden olan vazgeçmeden farkı, neticenin gerçekleşmesinden önce değil sonra pişmanlığın ifade edilmesi ve suç yolundan dönülmesidir.⁴⁰¹ Müessese ile suç yolundan dönen faile son bir şans tanınmakta, hakkında ya hiç ceza hükmü tesis edilmemekte veya cezasında indirimle gidilmektedir. Bu haliyle uygulama özel önlemeye hizmet eder niteliktedir. Ayrıca etkin pişmanlıktan yararlananlar için öngörülen denetimli serbestlik tedbirleriyle de fail hakkında ceza hükmü tesis edilemese bile toplum içerisinde denetimi gerçekleştirilebilmektedir.

⁴⁰⁰ Yazarlar, uzman kişi veya denetimli serbestlik memurunun bir yandan hükümlüyü toplum içerisinde denetlerken, diğer yandan kötü alışkanlıklardan kurtulması ve sorumluluk bilinciyle iyi bir hayat sürmesinin sağlanması hususunda hükümlüye tavsiyelerde bulunacağını belirtmektedirler. Nursal ve Ataç, s. 393.

⁴⁰¹ Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 214 vd., 503, 504

a. Genel Olarak

TCK m. 220’de düzenlenen suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçuna ilişkin etkin pişmanlık hükümleri m. 221’de öngörülmüştür. TCK m. 191’de yer alan uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma suçlarına ilişkin etkin pişmanlık düzenlemesi m. 192’de yer almakta olup konuya ilgili başlıkta değinilmiştir. Buna göre; söz konusu suçlar bakımından etkin pişmanlık düzenlemesinde tedavi ettirilmeyi isteme haline yer verilirken TCK m. 221’de suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçu bakımından etkin pişmanlıktan yararlanan kişiler hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanacağı belirtilmiştir.

Maddenin 1. fıkrasında, TCK m. 220’de düzenlenen suç sebebiyle soruşturmaya başlanmadan ve örgütün amacı doğrultusunda suç işlenmeden önce, örgütü dağıtan veya verdiği bilgilerle dağılmasını sağlayan kurucu veya yöneticiler hakkında cezaya hükmedilmeyeceği belirtilmiştir. Buna göre; 1. fıkra düzenlemesinden yararlanabilmek için soruşturmaya başlanmamış olması ve örgütün amacına hizmet eder nitelikte suç işlenmemiş olması gerekmektedir. Ayrıca örgütü dağıtan veya verdiği bilgilerle dağılmasını sağlayan kişi bizzat kurucu veya yöneticinin kendisi olmalıdır.⁴⁰²

2. fıkra, örgüt üyesinin, örgütün faaliyeti çerçevesinde herhangi bir suçun işlenişine iştirak etmeksizin gönüllü olarak örgütten ayrıldığını ilgili makamlara bildirmesi halinde hakkında cezaya hükmolunmayacağı belirtilmektedir. Bu kapsamda etkin pişmanlıktan yararlanabilmek için örgüt faaliyeti çerçevesinde herhangi bir suçun işlenişine iştirak edilmemiş olunması, örgütten gönüllü ayrılma ve bunu ilgili makamlara haber vermek gerekmektedir. 1. fıkradan farklı olarak, burada örgüt hâlihazırda kurulmuş olmakla birlikte, hükümde belirtilen koşulların gerçekleşmesi halinde kişi hakkında örgüt üyesi olma sebebiyle veya diğer örgüt üyelerinin işlediği suçlardan ötürü soruşturma başlatılması hükümden yararlanmaya engel teşkil etmemektedir.⁴⁰³

⁴⁰² Ahmet Caner Yenidünya ve Zafer İçer, “Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu”, **Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2, Yıl: 2013 (Özel Sayı), ss.797-828, s. 824.

⁴⁰³ Yenidünya ve İçer, s. 824, 825; Aykut Ersan, “Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu (TCK md. 220)”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 71, Sayı: 1, 2013, ss. 381-407, s. 403.

3. fıkarda, örgütün faaliyeti çerçevesinde herhangi bir suçun işlenişine iştirak etmeden yakalanan örgüt üyesinin, pişmanlık duyarak örgütün dağılmasını veya mensuplarının yakalanmasını sağlamaya elverişli bilgi vermesi halinde hakkında cezaya hükmolunmayacağı belirtilmektedir. Hükümden yararlanabilmek için gereken şartlar; herhangi bir suçun işlenişine iştirak etmemek ve örgüt veya üyelerinin ifşasına yardımcı bilgileri temin etmektir. Bu şekilde kişi tarafından temin edilen bilgilerin örgütün dağılması veya mensuplarının yakalanmasına elverişli olup olmadığını belirleme yetkisi mahkemededir.⁴⁰⁴ Burada kişi örgüte üye olmakla birlikte, gönüllü olarak hareket etmemekte; ancak suç sonrası yakalanma neticesinde gösterdiği pişmanlık ile ilgili düzenlemeden yararlanmaktadır.

4. fıkarda, suç işlemek amacıyla örgüt kuran, yöneten veya örgüte üye olan ya da üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen veya örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişinin, gönüllü olarak teslim olup örgütün yapısı ve faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili bilgi vermesi halinde, hakkında örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçlarından dolayı cezaya hükmolunmayacağı belirtilmektedir. Kişi bu bilgileri gönüllü olarak değil de yakalandıktan sonra verirse, ilgili suçlardan ötürü verilecek cezada indirimle gidileceği ifade edilmektedir. Buna göre; gerek gönüllü olarak teslim olup gerekse yakalanma sonrasında örgüt ve örgüt kapsamında işlenen suçlarla ilgili bilgi sağlayan kişiler hakkında söz konusu suçlardan ötürü ceza verilmemekte veya cezada indirimle gidilmektedir. O halde, etkin pişmanlıktan yararlanmanın örgüt kapsamında işlenen suçlardan ötürü cezalandırılma bakımından önem arz etmediğini belirtmek mümkündür.

Maddenin 5. fıkrasında etkin pişmanlıktan yararlananlar hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanacağına ilişkin düzenleme yer almaktadır.⁴⁰⁵ Maddenin son fıkrasında ise, madde kapsamında yer alan etkin pişmanlık düzenlemelerinden birden fazla yararlanmanın mümkün olmadığı ifade edilmektedir.

⁴⁰⁴ Yenidünya ve İçer, s. 826; Ersan, s. 403; konuya ilişkin örnek karar için bkz. Yargıtay CGK, 10.06.2008, E: 2008/68, K: 2008/168 (www.emsal.yargitay.gov.tr).

⁴⁰⁵ Ayrıca kararlarda denetimli serbestlik rejiminin bir ceza değil, cezaya bağlı infaz rejimi olduğu vurgulanmıştır. Yargıtay 9. CD, 07.03.2006, E: 2006/358, K: 2006/1417; Yargıtay 9. CD, 10.05.2007, E: 2006/7781, K: 2007/4039 (www.emsal.yargitay.gov.tr).

b. Etkin Pişmanlıktan Yararlananlar Hakkında Uygulanacak Denetimli Serbestlik Tedbirlerinin Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri

Örgüt mensubu suçlu hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasını öngören bir diğer düzenleme de, TCK m. 58/9'da yer almaktadır. Buna göre; mükerrirlere özgü infaz rejiminin ve cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbirinin örgüt mensubu suçlu hakkında da uygulanması öngörülmüştür. O halde, TCK m. 220 kapsamında ele alınan suçlular hakkında TCK m. 221/5 ve m. 58/9'a göre denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasına karar verilecektir.

TCK m. 221/5'e göre etkin pişmanlıktan yararlananlar hakkında 1 yıl süreyle denetimli serbestlik tedbirinin uygulanacağı ve bu sürenin en çok 3 yıla kadar uzatılabileceği belirtilmiştir. Ancak öngörülen denetimli serbestlik tedbirlerinin içeriği ve kapsamına TCK'da yer verilmemiş olup etkin pişmanlıktan yararlanan kişiler hakkında verilen denetimli serbestlik tedbirlerinin infazına ilişkin düzenlemeye 2013 tarihli Yönetmelikte yer verilmiştir. Buna göre; 2007 tarihli eski Yönetmelikte söz konusu tedbirin içeriği ve denetimin usulü belirsizken 2013 tarihli Yönetmelik m. 74'te ayrı bir hüküm altında düzenlemeye gidilerek konuya açıklık getirilmiştir. Etkin pişmanlıktan yararlanan kişiler hakkında denetimli serbestlik tedbirlerinin infazı, hükümlünün müracaatından sonra risk ve ihtiyaçlara göre belirlenen denetim planına göre yerine getirilmektedir. İhtiyaç halinde ayrıca periyodik görüşmelerle müdahale programlarına karar vermek de mümkündür. İlgili maddenin 3. fıkrasında, yapılacak rehberlik çalışmalarına denetim planında açıkça yer verileceği ifade edilmektedir.⁴⁰⁶ Buna göre; ilgili kişiler bakımından Yönetmelik m. 70'de düzenlenen yeniden suça karışmayı önleme, iyileştirme ve topluma kazandırma amacıyla denetimli serbestlik uzmanlarınca yürütülen çalışma ve programlara katılma yükümlülüğü söz konusudur. Yine hükümlünün ihtiyaçlarına göre meslek edindirme kurs ve programlarına karar vermek de mümkündür. Hükümde yer alan ifadeye göre, etkin pişmanlıktan yararlananlar hakkında

⁴⁰⁶ Yazarlar burada kişiye mükellefiyetler yüklemekten ziyade mükerrirler için öngörülen denetime benzer şekilde, hükümlüye rehberlik edecek bir uzman eşliğinde denetimin gerçekleştirilmesi önerisinde bulunmaktadır. 2013 tarihli Yönetmelikte yer alan düzenleme, öneriyle paralellik göstermektedir. Nursal ve Ataç, s. 403.

uygulanan denetimli serbestlik tedbirlerinde önceliğin topluma uyum sağlama ve yeniden suç işlemeye yönlendirecek etkenlerden uzak tutma, daha sonra ise risk ve ihtiyaçlara göre eğitim ve programlara karar verme olduğu anlaşılmaktadır. Son olarak denetim süresince kollukla işbirliği içerisinde çalışılacağı öngörülmektedir.

4. Konutta İnfaz

Hapis cezasının konutta çektirilmesi, hapis cezasının geleneksel şekline alternatif teşkil eden bir özel infaz usulüdür.⁴⁰⁷ Ceza hukukunda alternatif infaz usullerine duyulan ihtiyaç ile ortaya çıkan konutta infaz usulü, özellikle hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesi ile cezalandırmadan beklenen amacın gerçekleşmesi mümkün olmayan hallerde tercih edilmektedir. Bununla birlikte konutta infaz rejimiyle, ceza infaz kurumlarındaki nüfus yoğunluğunun artması engellenmekte, hükümlünün devlete olan maliyeti azaltılmakta, yine hükümlünün resosyalizasyonu yerine toplum içerisinde ıslahına çalışılmakta ve ailesi ile çevresinden kopmadan iş bulma, eğitimini sürdürme gibi hususlar da göz önünde bulundurulmaktadır. Günümüzde giderek konutta infaz ile birlikte özellikle tehlikelilik arz ettiği düşünülen hükümlüler bakımından elektronik izleme yöntemi de tercih edilmektedir. Bu şekilde cezaevinin kötü etkilerinden uzak tutulan hükümlünün evde kalması sağlanarak toplum bakımından tehlikelilik hali de engellenmeye çalışılmaktadır.⁴⁰⁸ Son olarak elektronik izleme ile konutta infazın yeniden suç işleme olasılığını azalttığı ve özellikle suça sürüklenen çocuklarda başarı oranının yüksek olduğu belirtilmektedir.⁴⁰⁹

⁴⁰⁷ Konutta infazın bir ceza olduğu görüşü için bkz. Nursal ve Ataç, s. 407.

⁴⁰⁸ Konutta İnfazın avantajları yanında elektronik izleme ile konutta infazın maliyetli olması, hükümlüyü suç çevresinden uzaklaştıramadığı gerekçesiyle tekrar suç işlemekten alıkoyamayacağı, elektronik izleme söz konusuysa teknik araçların devredışı bırakılma olasılığı ve denetim ve gözetim için yeterli sayıda ve donanımlı personelin gerekmesi sebepleriyle dezavantajlı olduğu durumlar da belirtilmektedir. Ziya Koç, “Elektronik İzleme ile Hapis Cezasının Konutta Çektirilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2, 2013, ss. 171-220, s. 179, 186-190; Vehbi Kadri Kamer, “Hapis Cezasının Konutta Çektirilmesinde Yeni Dönem: Denetimli Serbestlik”, **Adalet Dergisi**, S. 32, Eylül 2008, ss. 20-28, s. 20; Özbek, İnfaz, s. 106, 107. Kanaatimizce gerçekleşmesi muhtemel dezavantajlar arasında, elektronik izleme maliyeti teknolojinin gelişmesi ve sistemin oturması ile ortadan kalkabilecektir. Hükümlüyü suçtan uzak tutma hususunda ise, denetim altında toplum içerisinde infazın cezaevi ortamından daha az ölçüde suça teşvik edeceğini kabul etmek mümkündür. Suç ve ceza politikası birey için en uygun ve insancıl uygulamayı benimsediği takdirde cezalandırmadan beklenen amaçlara ulaşılabilir.

⁴⁰⁹ Koç, s. 189, 190.

a. Genel Olarak

Özel infaz usullerinden konutta infaz, CGTİHK'nin “*Tedbirler ve Tutukluluk*” başlıklı İkinci Kısım, “*Kısa süreli Hapis Cezasına Seçenek Yaptırımlar ile Kısa Süreli Hapis Cezalarının Özel İnfaz Şekilleri*” başlıklı Birinci Bölüm başlığı altında “*Özel İnfaz Usulleri*” başlıklı 110. maddesi, 2. fıkrasında düzenlenmiştir.⁴¹⁰

CGTİHK m. 110/2’de; mahkûmiyete konu suç nedeniyle doğmuş zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesine dair hukuki sorumluluklar saklı kalmak kaydıyla konutta infaz için öngörülen şartlar belirtilmiştir. Hükme göre kısa süreli hapis cezasının konutta infazına hükmü veren mahkemece veya hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecede mahkemece karar verilebilmektedir. İfadeye göre, hükümde yer alan şartların varlığı mahkemenin konutta infaza karar vermesini zorunlu tutmamaktadır. Ayrıca şartların gerçekleşmesi kararın verilebilmesi için yeterli olmayıp aynı zamanda suçtan doğan zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi gerekmektedir.⁴¹¹

Madde 110/3’te cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesi kararının infaza başlandıktan sonra da verilebileceği belirtilmiştir.

Madde 110/4’te cezanın özel infaz usulüne göre çektirilmesine karar verilenler hakkında koşullu salıverilme hükümlerinin uygulanamayacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte, adli para cezasından çevrilen hapis cezasının infazı ertelenemez ve hükümlü hakkında koşullu salıverme hükümleri uygulanamazken söz konusu hapis cezasının konutta infazı hususunda bir istisnai belirlemeye gidilmediği belirtilmektedir. Konuyla ilgili Yargıtay içtihatlarında şartlar gerçekleştiği takdirde konutta infaza karar verilebileceği ifade edilmektedir.⁴¹² Ayrıca disiplin hapis cezasının da konutta infaz edilemeyeceği belirtilmektedir.⁴¹³

Geçerli bir mazeret olmaksızın bu infaz usulünün gereklerine uygun davranılmaması halinde, cezanın baştan itibaren infaz kurumunda çektirileceği belirtilmektedir. Doktrinde bu husus, tutuklulukta ve hastanede geçen süreler

⁴¹⁰ Konutta İnfazı düzenleyen 2. fıkra, 06.04.2006 tarihinde 5485 sayılı Kanunun 1. maddesiyle değişikliğe uğramıştır (RG 22.04.2006, 26147).

⁴¹¹ Koç, s. 206; Nursal ve Ataç, s. 406.

⁴¹² İlgili kararlar için bkz. Koç, s. 205.

⁴¹³ Kamer, Denetimli Serbestlik, s. 448, 449.

cezadan mahsup edilirken konutta infaz halinde geçen sürenin mahsuba konu edilmediği gerekçesiyle eleştirilmektedir. Ayrıca Kanunda bu hususun açıkça düzenlenmesi ve belirli bir mahsup oranı öngörülmesi gerektiği belirtilmektedir.⁴¹⁴ Kanaatimizce de konutta infaz, kısa süreli hapis cezasının özel bir infaz şekli olup yükümlülüklerin yerine getirilmesi halinde ceza infaz edilmiş sayılacaktır. O halde yükümlülüklerin ihlaline kadar geçen sürenin de toplam cezadan mahsup edilmesi gerekmektedir.

Son olarak madde hükümlerine göre verilen kararlara karşı itiraz yolunun açık olduğunu söylemek mümkündür.

b. Koşullar

CGTİHK m. 110/2'ye göre, kısa süreli hapis cezasının konutta çektirilebilmesi için gereken şartlar yaşa ve cinsiyete göre ayırım yapılarak belirlenmiştir. Buna göre;

- “...a) Kadın veya altmışbeş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları altı ay,
b) Yetmiş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları bir yıl,
c) Yetmişbeş yaşını bitirmiş kişilerin mahkûm oldukları üç yıl veya daha az süreli hapis cezasının”*

konutta çektirilmesine karar verilebilmektedir.

Kanunda öngörülen süreler bakımından esas alınacak olan, mahkemece hükmedilen sonuç cezaların süreleridir. Ayrıca konutta infaza ilişkin değerlendirmede toplam cezaya göre değil, her bir cezaya göre ayrı ayrı değerlendirme yapılmaktadır. Yine yaş bakımından da, cezanın konutta çektirilmesine ilişkin mahkemeye başvurulduğu tarihteki yaş esas alınmaktadır.⁴¹⁵ Diğer özel infaz usulleri ile birlikte konutta infaza ilişkin düzenlemeler, İnfaz Tüzüğü⁴¹⁶ m. 52'de yer almaktadır. Madde 52/2 (a) 2'ye göre konutta infaz,

⁴¹⁴ Yazarlarca söz konusu durumun Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı olduğu gibi, aynı suçtan ötürü iki kere cezalandırılmama ilkesine de aykırı olduğu belirtilmektedir. Nursal ve Ataç, s. 407; Koç, s. 214

⁴¹⁵ Koç, s. 204; Kamer, Denetimli Serbestlik, s. 446.

⁴¹⁶ Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük (RG 06.04.2006, 26131).

hükümlünün mahkemeye beyan etmiş olduğu yerleşim yerinde yapılmaktadır. Kanaatimizce bu durum hükümlü açısından uygulamayı zorlaştıracak niteliktedir. Nitekim konutun, infazın gerçekleştirilmesine uygun olması gerekmekte olup ilgili husus denetim bürosunda görevli denetimli serbestlik personeline incelenecektir. Ayrıca Yönetmeliğin söz konusu düzenlemeye yer veren hükmünde⁴¹⁷ infazın gerçekleştirileceği konutun mahkemeye bildirilen ve kararda geçen konut olduğu belirtilmekle yetinilmiştir. Buna göre; hükümlünün kiracı veya ev sahibi olarak oturduğu ve mahkemeye bildirdiği herhangi bir konutta infazın gerçekleştirilmesi mümkün olabilmelidir.

Son olarak doktrinde kanunda öngörülen şartların yaş ve cinsiyete bağlı olarak belirlenmesi kadınlar bakımından pozitif ayrımcılık olarak değerlendirilmekte ve bu durumun ceza hukukunda kabul edilemez olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte kadın hakkında ailenin temeli olduğu gerekçesiyle seçenek tedbirler veya özel infaz usulleri öngörmenin yerinde bir düzenleme olduğunu belirten görüşler de bulunmaktadır.⁴¹⁸ Kanaatimizce de söz konusu düzenleme ile kadınların pozitif ayrımcılık vasıtasıyla korunması amaçlanmaktadır. Ancak düzenleme, yasaların herkes için eşit uygulanması gerektiği göz önüne alındığında eşitlik ilkesine aykırı görünmektedir. Sonuç açısından koruyucu bir yaklaşım benimsenmiş görünmekle birlikte insancıl, adil ve yasal sonuçlara ancak aynı nitelikleri haiz düzenleme ve uygulamalarla ulaşmak mümkündür. Şartlar oluştuğu takdirde, cezaların bireyselleştirilmesi kapsamında suça ve suçluya göre yapılacak değerlendirme neticesinde koruyucu bir yaklaşım benimsemek daha yerinde bir uygulama sağlayabilecektir.

⁴¹⁷ Konutun niteliği için bkz. Nursal ve Ataç, s. 407; 2013 tarihli Yönetmelik m. 75/2 ve 4. 2007 tarihli Yönetmelikte konut kavramı için 5237 sayılı TCK'nın 116. maddesine atıf yapılırken 2013 tarihli Yönetmelik m. 75/2 ve 4'te ilgili hususlar açıklığa kavuşturulmuştur. Ancak yasal mevzuatta birlik açısından özellikle CGTİHK m. 110 ile Tüzüğün 52. maddesi arasında uyum sağlanmalı, Yönetmelikte yer verilen ifadelerin de uyumu ayrıca gözetilmelidir.

⁴¹⁸ Düzenlemenin pozitif ayrımcılık teşkil ettiği görüşü için bkz. Özbek, İnfaz, s. 105, 106; düzenlemenin isabetli olduğunu belirten görüş için bkz. Koç, s. 203.

c. Konutta İnfazın Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri

Kısa süreli hapis cezasının konutta ertirilmesine ilişkin düzenleme 2013 tarihli Yönetmeliğin 75. maddesinde yer almaktadır. 75. maddenin 3. fıkrasında, hükümlünün risk ve ihtiyaçları ile kurallara uymadaki başarısı ve işbirliği dikkate alınarak, ilk altı ay için günde bir, ikinci altı ay için günde iki, üçüncü altı ay için günde üç ve on sekizinci aydan sonra günde dört saat süreyle evden ayrılmasına vaka sorumlusunun önerisi üzerine komisyon tarafından karar verilebileceğine ilişkin düzenleme yer almaktadır. Söz konusu hüküm konutta infazın topluma uyum sağlama ve ıslah amacına hizmet eder nitelikte olup uzman değerlendirmesi neticesinde karar alınacak olması oldukça isabetlidir.

Hapis cezasının konutta infazına ilişkin kararın kaydedilmesinden sonra 10 gün içerisinde denetim bürosunda görevli denetimli serbestlik memuru hükümlünün adresine giderek konutunu incelemekte, hükümlüyle işbirliği içerisinde ihtiyaçları belirlenerek bu doğrultuda kurallar belirlenmekte ve ilgili hususlar vaka sorumlusuna iletilmektedir. Vaka sorumlusu da 3 gün içerisinde planlama yaparak konutta infazın yerine getirilme usulünü ve uyulması gerekli kuralları hükümlüye tebliğ etmektedir. Cezanın konutta infazı, cezanın konutta ertirilmesine ilişkin hazırlanan planın hükümlüye tebliğinden 10 gün sonra başlamakta ve kararda belirtilen sürenin dolmasıyla sona ermektedir.

Konutta infaz süresince hükümlünün gerek denetimli serbestlik personeline gerekse kolluk tarafından belirli aralıklarla kontrol edilmesi mümkündür. İlgili kontroller daha sonra vaka sorumlusuna iletilerek kayıt altına alınır. Zaruret hali dışında konutu müdürlüğe haber vermeksizin terk etmek ve mazereti olmaksızın 24 saat içinde dönmek ihlal nedeni olarak kabul edilir.

Cezanın konutta infazında hükümlünün sağlık, eğitim, ibadet gibi temel ihtiyaçları dikkate alınmaktadır. Karşılaştırmalı hukukta, konutta infaz kararı alınmadan önce hükümlüyle birlikte aynı konutta yaşayan fertlerin ve hükümlünün bizzat kendisinin de karar ile ilgili görüşleri alınmakta ve konuyla ilgili bilgi toplanmaktadır. Bu özel infaz usulünün benimsenmesine yönelik raporda suçlunun

tekrar suç işleme riski, suçun türü ve mağdurun görüşlerine de yer verilmektedir.⁴¹⁹ Kanaatimizce de hüküm öncesi araştırma raporları ile daha sağlıklı karar vermek mümkün olabilecektir. Bu raporlarda hükümlü ile birlikte yaşayan kişilerle mağdurların da görüşlerine yer verilmesi özellikle şiddet suçlarından hüküm giyenlerin konutta infaz ile yaratması muhtemel risk hakkında bilgi edinmek açısından oldukça önemlidir. Birlikte yaşayanlar bakımından göz önünde bulundurulması gereken diğer bir husus da, bu kişilerin denetim ve gözetim altında bulunmadıklarının unutulmaması ve özel hayatın gizliliği ilkesine uygun davranılması gerekliliğidir.

Son olarak 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Kanunu m. 15/A ile 2013 tarihli Denetimli Serbestlik Yönetmeliği m. 75/11 ve Yönetmeliğin 7. Kısım m. 101-106 gereğince hapis cezasının konutta infazına karar verilen hükümlünün elektronik izleme ile denetiminin gerçekleştirilmesi mümkün hale gelmiştir. Elektronik cihaz ile takibe sonradan karar verilmesi halinde yetkili merci, Yönetmelik m. 104'e göre elektronik izleme şube müdürlüğüdür. Müdürlük kararını, yükümlünün durumunu, mahkeme kararının niteliğini ve infaz kabiliyetini teknik yönden değerlendirerek vermektedir. Konutta infazın gerek elektronik izleme olmaksızın gerekse elektronik kelepçe ve diğer yöntemlerle denetimi usulünde denetimli serbestlik birimleri etkin rol almaktadır. Bu bakımdan tek başına topluma uyum ve ıslah fonksiyonlarını yerine getirmesi beklenmeyen konutta infaz usulünün bahsi geçen amaçlara hizmet etmesi ancak denetimli serbestlik birimlerince etkili bir şekilde denetim ve gözetimin gerçekleştirilmesi ile mümkün olabilecektir.

5. Belirli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma

Belirli hakları kullanmaktan yoksun bırakma ve bu kapsamda hükmedilen güvenlik tedbirlerinde amaç, işlediği suç dolayısıyla toplumun güvenliğini sarsan suçluya, özellikle güven ilişkisinin varlığını gerektiren haklara ilişkin yoksunluk ve yasaklama ile tekrar güven duyulan bir kişi olduğunu gösterme imkânı sağlamaktır. Cezalandırmanın amaçları arasında kişinin işlediği suçtan ötürü pişmanlık duyup olumlu yönde ders çıkarması ile birlikte, yeniden topluma kazandırılması da yer

⁴¹⁹ Koç, s. 206.

almaktadır. Belirli hakları kullanmaktan yoksun bırakılmayla, infaz süresince, işlenen suçtan pişmanlık duyularak olumlu yönde ders çıkarılması ile yasalara uyan bir birey olma yönünde imkân sağlanırken; cezanın infazından sonra güvenlik tedbiri olarak hükmedilen belirli hakları kullanmaktan yasaklanma ile de, suçlunun genel olarak toplum ve suçun mağdurları açısından ortaya koyduğu muhtemel risk önlenmeye çalışılmaktadır.⁴²⁰

a. Genel Olarak

Belirli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma, 5237 sayılı TCK'nın “Yaptırımlar” başlıklı Üçüncü Kısım, “Güvenlik Tedbirleri” başlıklı İkinci Bölümü kapsamında, 53. maddede düzenlenmiştir. Maddenin 1., 2. ve 3. fıkralarında, Anayasa Mahkemesinin 08.10.2015 tarihli 2014/140 esas ve 2015/85 karar sayılı Kararı ile çeşitli ibareler yönünden iptale gidilmiştir.

Maddenin ilk fıkrasında, kişinin kasten işlemiş olduğu suçlardan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetinin kanuni sonucu olarak belirli hakları kullanmaktan yoksun bırakılacağına ilişkin düzenleme yer almakta ve bentler halinde sayılarak hak yoksunluklarına yer verilmektedir. Fıkroda sayma yoluyla yer verilen yoksunluklar dışında başka bir yoksunluğa karar vermek mümkün değildir.

2. fıkroda, kişinin işlemiş olduğu suç dolayısıyla mahkûm olduğu hapis cezasının infazı tamamlanıncaya kadar 1. fıkroda yer alan hakları kullanamayacağı belirtilmiştir. Maddenin bu fıkrası, TCK m. 53/1 (b)'de yer alan “*seçme ve seçilme ehliyeti*” ibareleri yönünden Anayasanın 67. ve 76. maddelerine aykırı bulunarak iptal edilmiştir. İptalin gerekçesini, Anayasada yer alan düzenlemeden daha geniş kapsamda hak kısıtlamasına yer verilmesi oluşturmaktadır.⁴²¹

⁴²⁰ 5237 sayılı TCK 53. madde gerekçesi. Noyan, Ceza Hukuku, s. 261, 262; Kızmaz, Caydırıcı Etki, s. 214.

⁴²¹ Anayasanın 67. maddesinde yer alan “...*taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar...*” ibaresinden, seçme hakkıyla bir bütün olarak ele alınan oy kullanma hakkının sadece kasten işlenen suçlardan ötürü ceza infaz kurumunda bulunanları kapsadığı, yoksa koşullu salıverme ile cezasının geri kalanı toplum içerisinde infaz edilen hükümlülerin bu kapsamda değerlendirilemeyeceği belirtilmektedir. Aynı şekilde Anayasanın 76. maddesinde yer alan “*taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar*” ve hükümde yer alan suçları işleyenler milletvekili seçilemezken, TCK m. 53/1 (b)'de yer alan seçilme ehliyetinden yoksunluğa 1 yıldan daha az süreli hapis cezasıyla nedeniyle hükmedilebilmesi de Anayasada yer alan ilgili düzenlemeye aykırılık teşkil etmektedir.

Mahkûm olduğu hapis cezası ertelenen veya koşullu salıverilen hükümlünün kendi altsoyu üzerindeki velayet, vesayet ve kayyımlik yetkileri açısından 1. ve 2. fıkralar uygulanmayacaktır. Mahkûm olduğu hapis cezası ertelenen hükümlü hakkında 1. fıkranın (e) bendinde yer alan hak yoksunluğunun uygulanmamasına karar verilebilmektedir. Buna göre; hükümde yer alan ifadeden mahkûm olduğu hapis cezası ertelenen hükümlü hakkında ilgili hak yoksunluğunun uygulanmaması hususunda hâkimin takdir yetkisi bulunmaktadır. O halde diğ er bentlerde yer alan hak yoksunluklarına hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak karar verilecektir.

Maddenin 4. fıkrasında, 1. fıkra hükümlerinin uygulanma olanağı bulunmayan hallere yer verilmiştir. Fıkroda yer alan “*kısa süreli hapis cezası ertelenmiş... olan kişiler hakkında birinci fıkra hükmü uygulanmaz*” ibaresi, Anayasa Mahkemesinin 2015 tarihli kararıyla TCK m 53/1 (b)’de yer alan “*...seçilme ehliyeti...*” ibaresi yönünden iptal edilmiştir.⁴²² Aynı bentte yer alan seçme ehliyetinden yoksunluk ile diğ er bentlerde yer alan hak yoksunlukları bakımından hükmün geçerliliği devam etmektedir.

Maddenin 5. fıkrasında, 1. fıkroda sayılan hak ve yetkilerin kötüye kullanılması suretiyle iş lenen suçlar dolayısıyla hapis cezasına mahkûmiyet halinde, ayrıca cezanın infazından sonra baş lamak üzere, hükmolunan cezanın yarısından bir katına kadar bu hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına karar verileceği belirtilmektedir. Bahsi geçen suçlar dolayısıyla adli para cezasına mahkûmiyet halinde, hükümde belirtilen gün sayısının yarısından bir katına kadar hak ve yetkinin kullanılmasının yasaklanmasına karar verilmektedir. Yasaklama ile ilgili süre, adli para cezasının tamamen infazından sonra baş lamaktadır. Hükümde yer alan ibareden göre, 1. fıkroda sayılan hak ve yetkilerin kötüye kullanılması suretiyle iş lenen suçların, 1. fıkroda yer alan düzenlemedeki şekilde yalnız kasten iş lenen suçları ifade etmediği ve gerek kasten gerekse taksirle iş lenen suçları kapsadığı anlamı

⁴²² İlgili düzenleme, Anayasanın 76. maddesinde milletvekili seçilmeye engel suçlar bakımından (itiraza konu kararda hırsızlık suçu) cezası ertelenen kişiler hakkında TCK m. 53/1 hükmünün uygulanamayacak olması ile seçilme ehliyetinden yoksun bırakılmanın mümkün olmaması sebeplerinden ötürü Anayasanın 76. maddesinde öngörülen düzenlemeye aykırılık teşkil etmektedir. Nitekim Kanunda yer alan düzenlemenin Anayasanın seçilme yeterliliğine ilişkin hükmünü genişletecek uygulamalara yol açması kabul edilebilir değildir.

çıkarılmaktadır.⁴²³ Ayrıca 5. fıkarda yer alan düzenlemenin mahkûmiyetin kanuni sonucu olmadığı, cezanın infazından sonra hükmedilen güvenlik tedbirleri olduğunu söylemek mümkündür. Hâkimin söz konusu tedbirlere hükmetme konusunda takdir yetkisi bulunmamakta olup yalnız süre bakımından takdir yetkisi bulunmaktadır.⁴²⁴

Taksirli suçlara ilişkin düzenleme maddenin 6. fıkrasında yer almaktadır. Buna göre; belli bir meslek veya sanatın ya da trafik düzeninin gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla işlenen taksirli suçtan mahkûmiyet halinde, 3 aydan az ve 3 yıldan fazla olmamak üzere, bu meslek veya sanatın icrasının yasaklanmasına ya da sürücü belgesinin geri alınmasına karar verilebilmektedir. İşlenen taksirli suçun niteliği hükümde belirtilmiştir. O halde, hükümde yer alan yükümlülüğe aykırılık dolayısıyla işlenmeyen taksirli suçlar bakımından m. 53/6'nın uygulanma olanağı yoktur. Yasaklama veya geri almaya ilişkin kararı verme hususunda hâkime takdir yetkisi tanınmıştır. Hâkim geri alma veya yasaklamaya karar verirken kuralın ihlal edilme şeklini, olayda failin kusurunun ağırlığını ve diğer sebepleri göz önünde bulundurarak karar verecektir.⁴²⁵ İlgili fıkarda, yasaklama ve geri almanın, hükmün kesinleşmesiyle yürürlüğe gireceği ve sürenin, cezanın tümüyle infazından itibaren işlemeye başlayacağı belirtilmektedir. Burada 1. fıkradaki ibareyle paralel şekilde, taksirli suç sebebiyle hapis cezasına mahkûmiyet değil, yalnız taksirli suç sebebiyle mahkûmiyet aranmaktadır.⁴²⁶

b. Koşullar

- *TCK m. 53/1-4 hükümlerinin⁴²⁷ uygulanması için gereken koşullar;*

⁴²³ Ancak taksirle işlenen her suç için hak yoksunluğuna karar vermenin mümkün olamayacağı belirtilmektedir. Maddenin 6. fıkrasında taksirli suçlar bakımından öngörülen düzenlemede ise, fıkarda işaret edilen taksirli suç ile yoksunluğuna karar verilen meslek, sanat ehliyet arasında bağlantı bulunması gerektiği ifade edilmektedir. Otacı, s. 423

⁴²⁴ Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 662; Hafizoğulları, Cezalar ve Tedbirler, s. 95, 96; hapis cezası ile adli para cezasına birlikte hükmedildiği hallerde her iki cezadan hangisinin infazı daha sonra gerçekleşmişse tedbirin de bu tarihten itibaren uygulanması gerektiği belirtilmektedir. Öztürk ve Erdem, s. 463; Otacı, s. 425, 426.

⁴²⁵ Yılmaz, Hak Yoksunlukları, s. 40, 41.

⁴²⁶ Otacı, s. 423.

⁴²⁷ Ceza mahkûmiyetinin kanuni sonucu olarak öngörülen hak yoksunluklarının geri alınabilir ve değiştirilebilir olmayışından ötürü güvenlik tedbiri değil; ancak fer'i ceza oldukları belirtilmektedir. Hafizoğulları, Cezalar ve Tedbirler, s. 93; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 658; Otacı, s. 471.

1. Suçun kasten işlenmiş olması,
2. Mahkûmiyetin hapis cezasına ilişkin olması⁴²⁸,
3. Mahkûm olunan kısa süreli hapis cezasının ertelenmemiş bulunması (TCK m. 53/1 (b)'de yer alan "...seçilme ehliyetinden... yoksunluk" bakımından hariç olmak ve TCK m. 53/3 c. 2'de yer alan istisnai düzenleme saklı kalmak üzere),
4. Failin fiili işlediği sırada 18 yaşını doldurmuş olması gerekmektedir.

- TCK m. 53/6 hükmünün uygulanması için gereken koşullar;

1. Suçun taksirle işlenmiş olması,
2. Söz konusu suçun bir meslek veya sanatın ya da trafik düzeninin gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla işlenmiş bulunması gerekmektedir.

c. Hak Yoksunlukları

TCK m. 53/1'de yer alan hak yoksunlukları;

- a. Sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, TBMM üyeliğinden veya Devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten,
- b. Seçme ve seçilme ehliyetinden⁴²⁹,
- c. Velayet hakkından; vesayet veya kayyımlığa ait bir hizmette bulunmaktan,

⁴²⁸ İnfaz Tüzüğü m. 57/2 (a)'ya göre, hak yoksunluklarının infazı, hapis cezasının fiilen infazının başlangıç tarihinde başlayacaktır. 1. fıkrada yer alan hak yoksunluklarının hükmün kesinleştiği tarihten itibaren sonuç doğurması, yoksa fiilen infazı şartı aranmaması gerektiği belirtilerek, hak yoksunluğunun sonuç doğurmaya başladığı tarihin İnfaz Kanununda açıkça düzenlenmesinin gerekli olduğu dile getirilmektedir bkz. Otacı, s. 443.

⁴²⁹ TCK m. 53/1 (b)'de yer alan "...ve diğer siyasi hakları kullanmaktan" ibaresi, suçlu kişinin özellikle güven ilişkisinin varlığını gerekli kılan belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılması kabul edilebilir ise de, Anayasanın 66.-74.maddeleri arasında düzenlenen tüm siyasi haklardan yoksun bırakılması şeklinde yorumlanabilecek olup bu durum, ulaşılmak istenen amaç bakımından ölçülülük ilkesine aykırılık teşkil ettiğinden iptal edilmiştir. Doktrinde farklı yazarlarca dar ve geniş yorumlanmakta olan ibarenin belirsizlik taşıdığı hususunda görüş birliği bulunmaktaydı (Örneğin; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 663; Hafızoğulları, Cezalar ve Tedbirler, s. 94; Otacı, s. 436-439). Bu bakımdan kanaatimizce de ibarenin iptal edilerek hükümden çıkarılması yerinde olmuştur.

d. Vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan,

e. Bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmekten yoksun bırakılma şeklindedir.

TCK m. 53/6'da yer alan güvenlik tedbirleri;

- Hükümde bahsi geçen meslek veya sanatın icrasının yasaklanması ya da
- Sürücü belgesinin geri alınması şeklindedir.

d. Çocuklar Hakkında Belirli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma Güvenlik Tedbirlerinin Uygulanması

TCK m. 53/1'de yer alan hak yoksunluklarının, fiilin işlendiği sırada 18 yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında uygulanmasına olanak yoktur. Yine 5. fıkra, cezanın infazından sonra uygulanmak üzere 1. fıkradaki hak yoksunluklarına çocuklar hakkında hükmedilemeyeceğini belirtmek mümkündür.⁴³⁰ Fıkra, açıkça yer almamakla birlikte, cezanın infazı tamamlanıncaya kadar uygulanamayan hak yoksunluklarının daha uzun vadede infaz sonrasında da uygulanamayacağı şeklinde bir çıkarımda bulunmak yerinde olacaktır.

TCK m. 53/6'da yer alan güvenlik tedbirlerinin çocuklar hakkında uygulanamayacağına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. O halde, hükmün çocuklar hakkında uygulanmasına yönelik yasal bir engel bulunmamaktadır. Ancak TCK m. 53/1 ve 5'te yer alan düzenlemelerde, kasıtlı suçlar ile bunlara ilişkin hak yoksunluklarının çocuklar hakkında uygulanamayacağı göz önüne alındığında, daha hafif nitelikteki taksirli suçlar bakımından öngörülen tedbirlerin çocuklar hakkında uygulanabileceğini söylemek isabetli görünmemektedir. Kanaatimizce TCK m. 53'te yer alan düzenlemelerin bir bütün olarak çocuklar hakkında uygulanmaması yerinde olabilecektir.

⁴³⁰ Otacı, s. 422.

e. Belirli Hakları Kullanmaktan Yoksun Bırakılma Tedbirlerinin Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri

Belirli hak ve yetkinin kullanılmasının ya da belirli bir meslek veya sanatın icrasının yasaklanması ile sürücü belgesinin geri alınmasına ilişkin düzenlemeler, 2013 Tarihli Yönetmeliğin 73. maddesi ile 65. maddesinde yer almaktadır. Belirli hak ve yetkinin kullanılmasının ya da belirli bir meslek veya sanatın icrasının yasaklanması ile sürücü belgesinin geri alınmasına ilişkin kararlar kayıt işlemi tamamlandıktan sonra 3 iş günü içerisinde gereği yapılmak üzere, ilgisine göre kamu kurum ve kuruluşu ile meslek kuruluşlarına yazıyla bildirilmektedir. Yazıda kararın yerine getirilme şekli ile geri almanın yürürlüğe girdiği tarih açıkça yer almaktadır. Bu durum hükümlüye de tebligatla bildirilmektedir.

Yasaklama kararlarının yerine getirilmesinden itibaren ilgili kurum ve kuruluşlardan 3 ayda bir süreç hakkında rapor istenmektedir. TCK m. 53'te yer alan hak yoksunlukları ile tedbirlerin yerine getirilmesinde infaz bürosunda görevli denetimli serbestlik personelleri görev almaktadır. Sona erme halinde, ilgili kurum ve kuruluşlar yazıyla bilgilendirilmekte ve hükümlü de tedbirin sona erdiği konusunda bilgilendirilmektedir.

TCK m. 53/6 bakımından göz önünde bulundurulması gerekli diğer hüküm ise, Yönetmelik m. 65'tir. Konuya daha önce değindiğimiz için burada tekrar üzerinde durulmayacaktır.

Doktrinde TCK m. 57'de yer alan akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasında da, denetimli serbestlik birimlerinin görevlendirilmesi gerektiğini belirten görüşler bulunmaktadır. Gerekçe olarak, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullananlar hakkında öngörülen denetimli serbestlik tedbirine göre bu kişilere verilen yardım ve rehberlik hizmetleri örnek gösterilmektedir.⁴³¹ Kanaatimizce böyle bir yorumla TCK'da yer alan tüm güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesinde denetimli serbestlik birimlerinin görevlendirilmesi gerekecektir. Kaldı ki uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanmanın gerektirdiği tedavi ile akıl hastalıkları için gerekli olan tedavi bir olmayıp ilkinde kişinin sağlıklı ve yasalara uyan bir birey olarak topluma kazandırılması ve tedavi için desteklenmesi söz konusuysa ikincisinde böyle bir

⁴³¹ Nursal ve Ataç, s. 411, 412.

amaç yer almamaktadır. Bu bakımdan alanında uzman sağlık görevlileri olmayan denetimli serbestlik personellerinin tıbbi desteğe ihtiyaç duyan akıl hastası kişiler hakkında gerekli ve yeterli hizmeti sağlayamayacağını, bu şekildeki uygulamanın kurumun görev alanını bir hayli genişleteceğini düşünmekteyiz.

6. Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezaların İnfazı

Günümüz evrensel ceza adaleti anlayışında suçlunun iyileştirilmesi anlayışı hâkim olup cezaevlerinin bu iyileştirme sürecine olumlu bir katkısı olmadığı gibi aksine olumsuz yönde etkileri olduğu gözlenmektedir. Ayrıca yoğun cezaevi nüfusunun suçluya yönelik olumsuz etkilerinin yanında devlete yönelik birtakım olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Cezaevindeki her bir suçlunun devlete olan maliyetini, içeride yeni suçlar öğrenen ve suç çevresini genişleten suçluların mükerrir suçluluğuyla mücadele için yeni politikalar üretilmesi gerekliliği ile bunlara ayrılan bütçeyi, suçlunun kendini sağlıksız bir şekilde ifade etme şekli olan ve bir toplumsal sorun olarak kabul edilebilecek olan suçluluğun ortadan kaldırılmasının sosyal sorumluluk olarak kabulüyle toplumsal işbirliğine dayalı organizasyonları temin etme yükümlülüğünü devlete yönelik olumsuz etkiler arasında saymak mümkündür. Bu bakımdan, gerek suçlunun toplum içinde denetim ve gözetimi, aile ve sosyal çevresiyle olan bağlarını koparmadan cezasının infaz edilmesini gerekse cezaevlerindeki nüfusun azaltılması sağlamak adına cezaların denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak infazına yönelik düzenlemeler kabul edilmiştir.

a. Genel Olarak

Denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infaz edilmesine ilişkin düzenleme, 5237 sayılı TCK'nın "Diğer Cezalar, Tedbirler, Koşullu Salıverilme ve Tutukluluk" başlıklı İkinci Kitap, "Diğer Cezalar" başlıklı Birinci Kısım, "Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma ve Adli Para Cezalarının İnfazı" başlıklı Birinci Bölüm başlığı altında 105/A madde hükmünde düzenlenmiştir.⁴³² Hükmün 1. fıkrasında denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezaların infaz edilmesi ile elde edilmek

⁴³² İlgili hüküm, 5275 sayılı CGTİHK'ye 05.04.2012 tarihinde 6291 sayılı Kanunun 1. maddesiyle eklenmiştir (RG 11.04.2012, 28261).

istenen amaç, “hükümlülerin dış dünyaya uyumlarını sağlamak, aileleriyle bağlarını sürdürmelerini ve güçlendirmelerini temin etmek...” olarak açıklanmıştır. Bu amaçla, 1. fıkarda yer alan koşulları yerine getirmek kaydıyla koşullu salıverilmesine 1 yıl veya daha az (2 yıl veya daha az) süre kalan iyi halli hükümlülerin talebi halinde, cezalarının koşullu salıverilme tarihine kadar olan kısmının denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle infaz edilebileceği ifade edilmektedir. İlgili karar, infaz kurumu idaresince hükümlü hakkında hazırlanan değerlendirme raporu dikkate alınarak, infaz hâkimi tarafından verilecektir (CGTİHK m. 105/A, 1. fıkra).

Hükmün 2. ve 3. fıkralarında, genel düzenleme dışında 1. fıkarda (bu fıkradaki koşulları da sağlamaları kaydıyla) yer alan uygulamadan yararlanabileceklere ilişkin düzenlemeye gidilmiştir. Bun göre; açık ceza infaz kurumuna ayrılma şartları oluşmasına karşın, iradesi dışındaki bir nedenle açık ceza infaz kurumuna ayrılamayan veya bu nedenle kapalı ceza infaz kurumuna geri gönderilen iyi halli hükümlülerin, açık ceza infaz kurumuna ayrılma şartlarının oluşmasından itibaren en az 6 aylık sürenin geçmiş olması durumunda ilgili düzenlemeden yararlanabilecekleri belirtilmiştir (CGTİHK m. 105/A, 2. fıkra).⁴³³ Yine 3. fıkarda iki bent halinde kategorize edilerek ilgili düzenlemeden yararlanabileceklere ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. 3. fıkranın (a) bendine göre; “sıfır-altı yaş grubunda çocuğu bulunan ve koşullu salıverilmesine iki yıl veya daha az süre kalan kadın hükümlüler” ile (b) bendine göre; “maruz aldıkları ağır bir hastalık, engellilik veya kocama nedeniyle hayatlarını yalnız idame ettiremeyen ve koşullu salıverilmesine üç yıl veya daha az süre kalan hükümlüler” ilgili düzenlemeden yararlanabileceklerdir. Ancak (b) bendinde yer alanların düzenlemeden yararlanabilmeleri ancak ağır hastalık, engellilik veya kocama halinin, Adli Tıp Kurumundan alınan veya Adalet Bakanlığınca belirlenen tam teşekküllü hastanelerin sağlık kurullarınca düzenlenen ve Adli Tıp Kurumunca onaylanan raporla belgelendirilmesi ile mümkün olabilecektir (CGTİHK m. 105/A, 3. fıkra).

Hükmün 4. fıkrasında cezanın denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak infaz edilmesinin mümkün olmadığı hal düzenlemesine yer verilmiştir. Buna göre; adli

⁴³³ 24.01.2013 tarihli, 6411 sayılı Kanunun 13. maddesi ile CGTİHK’a eklenen geçici 4. madde ve bu geçici maddede öngörülen süreyi 31.12.2020 olarak değiştiren 25.12.2015 tarihli 6655 sayılı Kanunun 5. maddesi gereği, fıkarda yer alan 6 aylık süre söz konusu tarihe kadar değerlendirme kapsamında yer almayacaktır.

para cezasının ödenmemesi nedeniyle, cezası hapse çevrilen hükümlüler 1. fıkra da yer alan düzenlemeden yararlanamayacaklardır.⁴³⁴

Hükmün 5. fıkrasında denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infaz edilmesi müddetince uygulanmasına karar verilebilecek yükümlülükler belirlenmiştir.

Hükmün 6. fıkrasında, üç bent halinde koşullu salıverilme tarihine kadar cezanın infazının kapalı ceza infaz kurumunda sürdürüleceği hallere yer verilmiştir. Buna göre; ceza infaz kurumundan ayrıldıktan sonra denetimli serbestlik müdürlüğüne 3 gün içinde başvurmama, denetimli serbestlik müdürlüğünce belirlenen yükümlülükler, denetim ve iyileştirme programına, görevlilerin bu kapsamdaki uyarı ve önerilerine uymamakta ısrarcı olma ve son olarak ceza infaz kurumuna geri dönmeyi talep etme⁴³⁵ hallerinde cezanın infazı kapalı ceza infaz kurumunda yerine getirilmektedir.

Hükmün 7. fıkrası (a)⁴³⁶, (b) ve (c) bentleri⁴³⁷ Anayasanın 38. ve 2. maddelerine aykırı bulunarak, madde metninde devam eden 2. cümle ise ilgili bentlerin iptali ile uygulanma olanağı kalmadığından iptal edilmiştir.⁴³⁸ Denetimli serbestlikten yararlanmakta olan yükümlü hakkında tutuklama kararı verilmesi ve hükümde yer alan alt ve üst sınırlara göre tespit edilen suçlardan ötürü soruşturma veya kovuşturma başlatılması, soruşturma veya kovuşturmayla devam edilmesi hallerinde kişilerin suçsuzluk karinesine aykırı olarak bir yaptırıma tabi tutulmasına

⁴³⁴ İlgili fıkra 18.06.2014 tarihli 6545 sayılı Kanunun 80. maddesi ile değişikliğe uğramıştır (RG 28.06.2014, 29044).

⁴³⁵ Yazarlar, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezaların infazı için gerekli olan açık ceza infaz kurumuna ayrılma şartını sağlayan hükümlülerin, ceza infaz kurumuna dönmeyi talep etmeleri halinde açık ceza infaz kurumu yerine kapalı ceza infaz kurumuna gönderilmelerini haklı olarak eleştirmektedirler. Turhan ve Altıkat, s. 40, 41.

⁴³⁶ CGTİHK m. 105/A, 7. fıkrası (a) bendi, Anayasa Mahkemesi'nin 09.04.2014 tarihli, E: 2014/14 ve K: 2014/77 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

⁴³⁷ CGTİHK m. 105/A, 7. fıkrası (b) ve (c) bentleri, Anayasa Mahkemesi'nin 26.12.2013 tarihli, E: 2013/133 ve K: 2013/169 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

⁴³⁸ CGTİHK m. 105/A, 7. fıkrasının iptal edilen ilgili bentleri şu şekilde idi; “(7) Hükümlü hakkında;
a) İşlediği iddia olunan başka bir suçtan dolayı 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 100 üncü maddesinde sayılan nedenlerle tutuklama kararı verilmesi,
b) Denetimli serbestlik tedbiri uygulanmaya başlanmasından önce işlediği iddia olunan ve cezasının üst sınırı yedi yıldan az olmayan bir suçtan dolayı soruşturma veya kovuşturmayla devam edilmesi,
c) Denetimli serbestlik tedbiri uygulanmaya başlandıktan sonra işlediği iddia olunan ve cezasının alt sınırı bir yıl veya daha fazla olan kasıtlı bir suçtan dolayı soruşturma veya kovuşturma başlatılması, hâlinde, denetimli serbestlik müdürlüğünün talebi üzerine, infaz hâkimi tarafından, hükümlünün kapalı ceza infaz kurumuna gönderilmesine karar verilir”.

yol açan ilgili düzenlemenin iptali yerinde görülmektedir.⁴³⁹ Nitekim denetimli serbestlik kurumunun amaçları arasında suçun önlenmesi, tekrar suç işlenmesinin önüne geçilmesi yer alsa da, hukuki güvenliği sağlamakla görevli kamu gücü, cezaların infaz edilmesi için suçluluğun sabit olması gereğini her daim göz önünde bulundurmakla yükümlüdür. Aksi takdirde, söz konusu kurallar Anayasa Mahkemesi kararlarında da belirtildiği üzere, denetimli serbestlik kurumundan hükümlü ve toplum lehine beklenen kamusal yararı ortadan kaldıracak olup mevcut durumda kurumun kabul edilebilirliğini zedeleyecektir.

Hükmün 8. fıkrasında, ilgili denetimli serbestlik müdürlüğüne müracaat edilmesi gereken süreden itibaren ve kapalı ceza infaz kurumuna iade kararı verildiği takdirde bu kararın alınmasından itibaren 2 gün içinde müracaat etmeyen/teslim olmayan hükümlülerin TCK'nın 292. (hükümlü veya tutuklunun kaçması) ve 293. (etkin pişmanlık) maddelerine göre işlem yapılacağı belirtilmiştir.

Hükmün 9. fıkrasında denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezanın infaz edilmiş sayılmasına ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre; öngörülen yükümlülüklerle ve denetim planına uygun davranıldığı takdirde ceza infaz edilmiş olacak ve denetimli serbestlik müdürlüğü hükümlü hakkında hazırlayacağı gerekçeli raporu, 107. ve 108. maddelere göre işlem yapılmak üzere ilgili mahkemeye gönderecektir.

Son olarak 10. fıkarda, denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezaların infazına ilişkin esas ve usullerin yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir. Hükümde yer alan düzenlemeden yararlanmak için yerine getirilmesi gereken şartlar göz önüne alındığında açık ceza infaz kurumuna nakil esaslarını düzenleyen *Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinin (ACİKAY)*⁴⁴⁰ de ayrıca dikkate alınması gerekmektedir.

⁴³⁹ Aynı yönde görüş için bkz. Timur Demirbaş, “Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Hapis Cezasının İnfazı (CeGTİK m. 105A)”, **Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul, 08-15 Aralık 2015, s. 10.

⁴⁴⁰ RG 02.09.2012, 28399.

b. Koşul ve Yükümlülükler

(1) Koşullar

CGTİHK m. 105/A, 1. fıkrasında iki bent halinde belirtilen koşullar şu şekildedir;

- *Açık ceza infaz kurumunda cezasının son altı ayını kesintisiz olarak geçirmek,*
- *Çocuk eğitimevinde toplam cezasının beşte birini tamamlamak,*

Bu iki koşulun değerlendirilmesinde ACİKAY m. 5 ve 6'nın göz önüne alınması gerekmektedir. İlgili Yönetmeliğin 5. maddesi doğrudan açık ceza infaz kurumuna alınmaya ilişkin düzenlemeye yer verirken 6. maddede kapalı kurumdaki açık ceza infaz kurumuna ayrılmanın şartlarına ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. Doğrudan açık ceza infaz kurumuna alınanlar bakımından CGTİHK m. 105/A, 1. fıkrası, (a) bendinde öngörülen açık ceza infaz kurumunda cezanın infaz ediliyor olma şartı gerçekleşmiş bulunmakta iken kapalı ceza infaz kurumundakilerin ilgili düzenlemeden yararlanabilmesi için Yönetmeliğin 6. maddesinde belirtilen gerekli olan süre ve suç tipine ilişkin şartlara uygun olarak açık ceza infaz kurumuna ayrılmaları gerekmektedir.⁴⁴¹ Yönetmeliğin 6. maddesi, 1. fıkrası, (a) bendinde

⁴⁴¹ ACİKAY m. 7: “(1) Hükümlülerden;

a) (Değişik: RG-22/8/2015-29453) Toplam cezalarının onda birini kurumlarda infaz edip, iyi hâlli olan ve koşullu salıverilme tarihine yedi yıl veya daha az süre kalanlar,

b) Müebbet hapis cezasına mahkûm olup, koşullu salıverilme tarihine beş yıl veya daha az süre kalanlar,

c) Cezaları yüksek güvenlikli kapalı kurumlar veya diğer kapalı kurumların yüksek güvenlikli bölümlerinde infaz edilenlerden toplam cezalarının üçte birini bu kurumlarda iyi hâlli olarak geçiren ve koşullu salıverilme tarihine üç yıl veya daha az süre kalanlar, açık kurumlara ayrılabilir.

(2) Açık kurumlara ayrılabilmek için, ayrıca;

a) (Değişik: RG-18/8/2016-29805) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 142, 148, 149, 188 ve 190 ıncı maddeleri ile 1/3/1926 tarihli ve mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 403, 404, 491/3-4, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498 ve 499 uncu maddelerinden mahkûm olanların koşullu salıverilme tarihine beş yıldan az süre kalması,

b) (Değişik: RG-18/8/2016-29805) 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 102 ve 103 üncü maddeleri ile eşe karşı işlenen 82/1-d, 86/3-a ve 96/2-b maddeleri ve 1/3/1926 tarihli ve mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 414, 416/1, 418/1 maddeleri ile eşe karşı işlenen 449/1, 456 ve 457/1 maddelerinden mahkûm olanlar ile adli suçlardan hükümlü olup yabancı uyrukluların koşullu salıverilme tarihine üç yıldan az süre kalması,

2015'te yapılan değişiklikle 6 yıl olarak öngörülen süre 7 yıl olarak değiştirilmiş ve hükümlünün denetimli serbestlikten daha erken dönemde yararlanabilmesinin yolu açılmıştır. Yine Yönetmeliğin 6. maddesi, 2. fıkrası, (a) ve (b) bentlerinde öngörülen 2'şer yıllık süreler, sırasıyla 5 ve 3 yıl olarak değiştirilerek denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezaların infaz edilmesine ilişkin düzenlemeden yararlanma kapsamı genişletilmiştir.⁴⁴² Ancak 6411 sayılı Kanunun 13. maddesi ile CGTİHK'ye eklenen geçici m. 4 ile “(1) Bu Kanunun 105/A maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde ve ikinci fıkrasında belirtilen altı aylık süre şartı ile birinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen cezanın belirli bir süre infaz edilmesine ilişkin şart 31/12/2015 tarihine kadar uygulanmaz” hükmü getirilmiştir.⁴⁴³ Geçici madde 4'te belirtilen süre, 25.12.2015 tarihli 6655 sayılı Kanunun 5. maddesi ile 31.12.2020 olarak değiştirilmiştir.⁴⁴⁴ Bu bakımdan, yukarıda belirtilen iki şartta da yer alan süreye ilişkin düzenleme, geçici madde 4'te yapılan değişiklik neticesinde 31.12.2020'ye kadar değerlendirme kapsamında kabul edilmeyecektir.

- Koşullu salıverilmeye 1 yıl veya daha az (2 yıl veya daha az)⁴⁴⁵ süre kalmış olması
- İyi halli olma

Hükümde öngörülen düzenlemeden ancak iyi halli olan hükümlüler yararlanabilecektir. Hükümün 1. fıkrasında belirtildiği üzere, cezanın denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak infazına, infaz kurumu idaresince hükümlü hakkında

c) 29/7/2003 tarihli ve 4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanunu, 30/7/1999 tarihli ve mülga 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleri ile Mücadele Kanununun 14 üncü maddesi ve 5237 sayılı Kanunun 221 inci maddesinden yararlananların koşullu salıverilme tarihine iki yıldan az süre kalması,

ç) Terör ve örgütlü suçlardan hükümlü olup, mensup oldukları örgütten ayrıldıkları idare ve gözlem kurulu kararıyla tespit edilenlerin koşullu salıverilme tarihine bir yıldan az süre kalması, şartı aranır.

(3) Birden fazla cezanın toplanarak infazı hâlinde, açık kuruma ayrılmada esas alınacak suç, koşullu salıverilme tarihine en az sürenin arandığı suçtur.

(4) Açık kuruma ayrılma süresini dolduranlar hakkında altı aylık deneme süresinin tamamlanması beklenmeden açık kuruma ayrılma kararı alınabilir”.

⁴⁴² Söz konusu değişiklik yalnız sürelerle ilişkin olmayıp düzenleme kapsamında yer alan suçlar bakımından da bentler arası yer değişikliği ile ayrıca kısmi değişiklikler bulunmaktadır.

⁴⁴³ RG 31.01.2013, 28545.

⁴⁴⁴ RG 01.01.2016, 29580.

⁴⁴⁵ CGTİHK m. 105/A, 1. fıkrasında yer alan 1 yıllık süre, 15.08.2016 tarihli, 671 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Düzenleme Yapılması Hakkında Kanun Hükümünde Kararname (671 sayılı KHK m. 32/1-a) ile 2 yıl olarak değiştirilmiştir (RG 17.08.2016, 29804). Ancak olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleriyle yalnız olağanüstü halin gerekli kıldığı amaç ve kapsam dâhilinde düzenleme yapılabilecek olup bu süreyi aşacak nitelikte olan ve kişi hak ve özgürlüklerini etkileyen düzenlemelerin kanunlarla yapılması gerekmektedir.

hazırlanan değerlendirme raporu dikkate alınarak infaz hâkimliğince karar verilmektedir. İyi hale ilişkin değerlendirme raporunda, hükümlünün cezasının denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak infaz edilmeye uygun olup olmadığına ilişkin görüş ve önerilere, hükümlünün işlemiş olduğu suça ve karşılığında öngörülen cezaya bakış açısına ve cezanın toplum içerisinde infazından beklentilerinin neler olduğuna ilişkin değerlendirmelere yer verilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, herhangi bir değerlendirme olmaksızın ve iyi hal gözetilmeksizin diğer şartların gerçekleşmesinin yeterli görüldüğü uygulamalar, kurumun hukuki olarak tespitinde amaçlanan ve ifade edilenden farklı olarak bir çeşit af niteliğinde kabul görmesine neden olabilecektir. Kaldı ki, denetimli serbestlikte suçluların topluma kazandırılması kadar geçmiş dönem ceza adaleti kurumlarında ikincil planda kalan mağdur da ön planda tutularak mümkün mertebe suçtan doğan zararının giderilmesi amaçlanmaktadır. Bu bakımdan denetimli serbestliğin yalnız cezaevlerindeki yoğun nüfusu azaltmak amacıyla uygulandığı hallerin uzun vadede gerek suç ve ceza politikası açısından gerek suçlunun ıslahı ile suçtan uzak tutulması açısından gerekse suçun bizzat mağduru ve de toplumun geneli bakımından sakıncalı etkileri olabileceği endişesi taşımaktayız.

(2) Yükümlülükler

CGTİHK m. 105/A, 5. fıkrada denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle cezasının infazına karar verilen hükümlünün koşullu salıverilme tarihine kadar tabi tutulacağı yükümlülükler dört bent halinde belirlenmiştir. Hükümde, denetimli serbestlik müdürlüğünce hükümlünün bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulabileceği ve risk ve ihtiyaçlar doğrultusunda bu yükümlülüklerin değiştirilebileceği ifade edilmektedir. O halde, hükümlü hakkında fıkra da belirtilen yükümlülükler haricinde herhangi bir denetimli serbestlik yükümlülüğüne karar vermek mümkün görünmemektedir. Buna göre, madde metninde yer alan yükümlülükler şu şekilde belirlenmiştir;

- *Kamuya yararlı bir işte ücretsiz olarak çalıştırılma,*

- *Bir konut veya bölgede denetim ve gözetim altında bulundurulma,*
- *Belirlenen yer veya bölgelere gitmeme,*
- *Belirlenen programlara katılma*

c. Çocuklar Hakkında Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezaların İnfaz Edilmesi

Çocuklar hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezaların infaz edilmesi için gözetilmesi gereken hüküm, CGTİHK m. 105/A'nın 1. fıkrası, (b) bendidir. Buna göre; “*çocuk eğitimevinde toplam cezasının beşte birini tamamlayan*” ve “*koşullu salıverilmesine bir yıl veya daha az süre kalan (2 yıl veya daha az)*”⁴⁴⁶ iyi halli hükümlülerin talebi halinde ilgili hükümden yararlanabileceği belirtilmiştir. Ancak yukarıda da aktardığımız üzere ilgili hükümde yer alan süre, 6411 sayılı Kanunun 13. maddesi ile CGTİHK'ye eklenen geçici m. 4' yer alan düzenleme ve geçici madde 4'te belirtilen süreyi, 25.12.2015 yerine 31.12.2020 olarak değiştiren 6655 sayılı Kanunun 5. maddesi gereği 31.12.2020 tarihine kadar değerlendirme kapsamında yer almayacaktır. Bunun dışında ilgili hükümden yararlanabilmeleri için çocuk hükümlüler hakkında ayrıca açık ceza infaz kurumuna ayrılmaya ilişkin şartların gerçekleşmesi aranmamaktadır.

d. Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Cezaların İnfaz Edilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri

CGTİHK m. 105/A'da yer alan yükümlülüklerin yerine getirilmesinde daha önceki denetimli serbestlik uygulamalarında da aktarıldığı üzere, 2013 tarihli Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre işlem yapılmaktadır. Ayrıca Yönetmelik m. 78/1'e göre; hükümlünün denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezasının infazını talep etmesi halinde, ceza infaz kurumu idaresinin ilgili Kanun hükmünde belirlenen süre şartlarının gerçekleşip

⁴⁴⁶ 671 sayılı KHK ile öngörülen değişiklik neticesinde hükümde yer alan söz konusu 1 yıllık süre 2 yıl olarak değiştirilmiştir.

gerçekleşmediğini araştıracağı ifade edilmektedir. Buna göre; ilgili şartları taşımayan hükümlünün talebi idarece reddedilmekte ve bu karar hükümlüye tebliğ edilmektedir. Hükümlünün ret kararına karşı işlemi öğrendiği tarihten itibaren 15, her halde 30 gün içinde infaz hâkimliğine şikâyet yoluyla başvurma hakkı bulunmaktadır (Yönetmelik m. 78/2).

Süre yönünden gerekli şartları taşıyan hükümlünün bunun haricinde iyi halli olması ve değerlendirme raporuna göre cezasının denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak infaz edilmesine uygun nitelikleri haiz olması gerekmektedir. Aksi halde, infaz hâkimliğinden talebin reddine karar vermesi istenecektir. Yönetmeliğin 78. maddesi son fıkrasında ise, içerisinde iyi hal kararı veya değerlendirme raporu olmayan infaz dosyalarının infaz hâkimince eksikliğin giderilmesi için iade edileceği belirtilmektedir. Uygulamada bu düzenlemenin işlerlik kazanması ancak denetimli serbestlikten yararlanmakta olan nüfus ile denetimli serbestlik teşkilatında istihdam edilen personel sayısının oranlı olması ile mümkün olabilecektir. Ayrıca yalnız nicelik bakımından değil uygun görevlere yeterli sayıda personel tahsis edilmesi ile nitelik bakımından da yeterliliğin gözetilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde, hükümlünün gerekli şartları taşıyıp taşımadığına ilişkin değerlendirme, kanun ve yönetmeliklerde tespit edilen süre şartlarının gözetilmesiyle sınırlı olarak gerçekleştirilecektir.⁴⁴⁷ Bu ise, denetimli serbestlik kurumunun bireyselleştirmeye hizmet eden yönünü tamamen göz ardı etme anlamına gelebilecektir.

D. Salıverme Sonrası Evrede

Salıverilme sonrası evrede uygulama alanı bulacak olan hükümler büyük oranda koşullu salıverilmeye ilişkin olup hükümlünün koşullu salıverilmesi ve koşullu salıverilme sonrası denetimli serbestlik yükümlülüklerini başarıyla yerine getirmesi halinde cezasının infazı tamamlanmaktadır. Bu bakımdan öncelikli olarak başlık altında koşullu salıverilmeye ilişkin değerlendirme yapılacaktır.

⁴⁴⁷ Yazarlar tarafından da ayrıca denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak cezaların infaz edilmesinde hükümlünün iyi hali tespit edilmeksizin uygulamanın gerçekleştirilmesinin, suçlular için özgürlük sağlanması olarak algılanabileceği ve bu şekildeki uygulama ile yalnız kanun maddelerindeki şartların mevcudiyetinin saptandığı belirtilmektedir. Turhan ve Altıkat, s. 25, 26.

Denetimli serbestlik sisteminde öncelikli amaçlardan biri tekrar suç işlenmesinin önlenmesidir. Mevcut mahkûmiyet hükmünde yer alan cezanın infazından itibaren Kanunda öngörülen süreler içerisinde tekrar suç işleyen kişiler mükerrirlere özgü infaz rejimine tabi tutulmaktadır. Bu rejim önceki mahkûmiyet hükmünde yer alan cezanın infazından ayrı bir sürece işaret etmekte olduğu için ayrı bir başlık altında değerlendirilmesi gerekmekte ise de, hükümlünün salıverilme sonrası tekrar suç işlemeye yönelmesinden hareketle mükerrirlere özgü düzenlemeler de koşullu salıverilme ile birlikte, salıverme sonrası evre başlığı altında incelenecektir.

Denetimli serbestlik müdürlüklerinin soruşturma evresindeki görevleri, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanununun 15. maddesinde düzenlenmiş olup Kanunun uygulanma esaslarını düzenleyen 2013 tarihli Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin “Müdürlüğün Görevleri” başlıklı 11. madde hükmü de, “Müdürlük 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanununun 11, 12, 13, 14 ve 15 inci maddesinde sayılan ve ilgili mevzuatta verilen görevleri yerine getirir” şeklinde öngördüğü hükümle Kanunda yer alan düzenlemeyi destekler nitelikte bir düzenleme öngörmektedir.

1. Koşullu Salıverme

Koşullu salıverme, hapis cezasına mahkûm olan kişilerin, kanunda öngörülen cezanın bir kısmını iyi halle çektikten sonra, cezasının geri kalanını toplum içerisinde, gerekli görüldüğünde yükümlülükler de öngörülmesi kaydıyla, denetim altında çekmesi şeklinde icra edilmektedir. Koşullu salıverme, cezaevine giren mahkûmun iyi haline teşvik ederek yasalara uyan bir birey olması hususunda onu cesaretlendirmekte, cezanın özel önleme amacına hizmet ederek onun ıslahına, tekrar topluma karışmasına ve mümkün ise bir işe sahip olmasına yardımcı olarak hayatını olumlu yönde şekillendirmesini sağlamaktadır. Koşullu salıvermenin yalnız hükümlü açısından değil, denetim ve gözetim altında salıverilmesi bakımından toplum açısından ve devletin mali yükümlülüklerine azaltması yönünden de faydaları

bulunmaktadır.⁴⁴⁸ Ayrıca koşullu salıverme ile bahsedilen amaç ve faydaların, ancak haklarında tedbir uygulanan mahkûmların isabetli şekilde seçimi ve belirli bir süre gözetim ve denetim altında bulundurulmasıyla elde edilebileceği belirtilmektedir.⁴⁴⁹ Karşılaştırmalı hukukta oldukça eski bir geçmişe sahip kuruma yönelik faaliyetlerin günümüzde denetimli serbestlikle hizmetleriyle bir arada yürütüldüğü örnekler yer almaktadır (her iki kurumun birbirinden ayrı nitelikleri haiz olduğu kabul edilmek suretiyle).⁴⁵⁰

Koşullu salıvermenin salt denetimli serbestlik uygulamalarından farklı olduğunu; ancak koşullu salıverme süresinin denetimli serbestlik birimlerinde gözetim ve denetimi gerçekleştirilecek olan yükümlülüklerle tabi kılınarak geçirilmesinin mümkün olduğunu belirtmiştik. Buna göre; koşullu salıvermenin erteleme kurumundan da farklı nitelikleri haiz olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Koşullu salıvermede hükümlü cezasının belirli bir süresini ceza infaz kurumunda geçirirken ertelemeye hükümlü cezaevine girmemektedir. Ayrıca erteleme, 2 yıla kadar hapis cezaları için öngörülebilmekteyken koşullu salıvermede böyle bir kural bulunmamaktadır. Son olarak ertelemenin geleceğe etkili bir işlemken koşullu salıvermenin geçmişe yönelik bir işlem olduğu belirtilmektedir.⁴⁵¹

a. Genel Olarak

Koşullu salıverilmeye ilişkin düzenlemeler, 5275 sayılı Kanunun “*Diğer Cezalar, Tedbirler, Koşullu Salıverilme ve Tutukluluk*” başlıklı İkinci Kitap, “*Diğer Cezalar*” başlıklı Birinci Kısım, “*Koşullu Salıverilme, Mükerrirlere Özgü İnfaz*

⁴⁴⁸ Dönmezer ve Erman, Ceza Hukuku-III, s. 64-66; Mengüç, s. 191; Ahmet Hulusi Akkaş, “Koşullu Salıverilme”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C. 12, S. 1-2, 2008, ss. 305-335, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/12_12.pdf, (13.05.2015), s. 305, 308, 332.

⁴⁴⁹ Dönmezer ve Erman, Ceza Hukuku-III, s. 67.

⁴⁵⁰ Yazar tarafından, günümüzde etkin olarak yararlanılan denetimli serbestlik ve koşullu salıverme kurumlarının Amerika tarafından keşfedildiği belirtilmektedir. Ülkede koşullu salıverme kararı, şartlı tahliye kurulu tarafından (parole board) verilmekte, daha sonra suçlu, koşullu salıvermede yetkili makamın belirlenmiş olduğu yükümlülüklerle uyup uymadığının bir koşullu salıverme memuru tarafından denetlendiği denetim ve gözetim sürecine tabi tutulmaktadır. Ayrıca bugünkü anlamda modern koşullu salıverme uygulamalarına benzer usullerin, tarihte ilk kez Walter Crofton ve Captain Alexander Maconochie tarafından keşfedildiğini söylemek mümkündür. Travis III, s. 379-382; aynı konu hakkında ayrıca bkz. Yenidünya, s. 55-62.

⁴⁵¹ Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 793; Öztürk ve Erdem, s. 501, 502.

Rejimi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri” başlıklı İkinci Bölümü altında “*Koşullu salıverilme*” başlıklı 107. maddesinde düzenlenmiştir.⁴⁵²

Hükmün ilk dört fıkrasında koşulu salıverilmeden yararlanmak için gerekli koşullara yer verilmiştir. Hükmün 5. fıkrasında koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında çocuklar hakkında uygulanması gereken usule yer verilmiştir. 8. fıkarda, yine çocuklar hakkında denetim sürecine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmiştir.

6. fıkarda, hükümlünün tabi tutulacağı denetim süresi öngörülmüştür. Buna göre; hükümlünün tabi tutulacağı denetim süresi, önceki fıkralarda yer alan düzenlemelere göre infaz kurumunda geçirilmesi gereken sürenin yarısı kadardır. Ancak denetim süresi, süreli hapislerde hak ederek tahliye tarihini geçemeyecektir. Maddenin 9. fıkrasında yer alan düzenlemeye göre, hâkimin denetim süresince hükümlüye rehberlik edecek bir uzman kişiyi görevlendirmesi mümkündür. Uzman kişi görevlendirilmesine ilişkin hâkime takdir yetkisi tanınmıştır.⁴⁵³ Denetim süresince uzman kişi, rehberlik hizmetini, koşullu salıvermeye ilişkin maddenin 9. fıkrası ile 2013 tarihli Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliğinin 95. maddesine göre yerine getirecektir. Hükümlünün denetim süresi içerisinde, infaz kurumunda öğrendiği meslek veya sanatı icra etmek üzere, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılması mümkündür (CGTİHK m. 107/7). Denetim süresinin, hükümlüğünün kişiliği ile topluma uyumdaki başarısı göz önüne alınarak, tedbir uygulanmadan veya yükümlülük öngörülmeden geçirilmesine karar verilmesi de mümkündür (CGTİHK m. 107/10).

11. fıkarda, mahkeme tarafından hükümlü hakkında koşullu salıverilme kararı alınmasına yönelik düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre; ceza infaz kurumu tarafından hazırlanan koşullu salıverilmeye dair gerekçeli rapor hükmü veren mahkemeye; hükümlü başka yerde bulunuyorsa, o yerde bulunan aynı derecede mahkemeye verilmektedir. Rapor, mahkeme tarafından uygun bulunduğu takdirde,

⁴⁵² Doktrinde koşullu salıverilme kavramı yerine aynı anlama gelecek şekilde kullanılmakta olan diğer kavramlar için bkz. Akkaş, s. 306 vd. Ayrıca kavramı ifade etmek için kullanılan kelimenin uluslararası doktrinde ortaya çıkışı için bkz. Travis III, s. 382.

⁴⁵³ Bu konuda hâkime takdir yetkisi tanınmış olup herhangi bir zorunluluğun bulunmamasıyla denetim süresinin gerek yükümlülük öngörülmeden gerekse rehberlik edecek bir uzman görevlendirilmeden geçirilmesi, kurumun işlevselliğinin körelttiği ve topluma kazandırma amacının tesadüfe bırakıldığı gerekçesiyle eleştirilmektedir. Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 798.

hükümlünün koşullu salıverilmesine ilişkin karar dosya üzerinden verilmektedir; uygun bulunmadığı takdirde ise, kararda gerekçeye yer verilmektedir. Bu kararlara karşı itiraz kanun yoluna başvurabilmek mümkündür.

12. fıkra da koşullu salıverilme kararının geri alınmasına ilişkin düzenlemeye yer verilmiş olup hükümlünün denetim süresinde, hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlemesi⁴⁵⁴ ile hâkimin uyarısına rağmen yükümlülüklerine uymaması halleri ihlal sebebi olarak gösterilmiştir. 13. fıkra da, koşullu salıverilmenin geri alınmasına bağlanan sonuçlara ilişkin düzenlemeye yer verilmiş olup hükümde, koşullu salıverilme kararının geri alınmasından sonra aynı hükmün infazı ile ilgili koşullu salıverilme kararı verilemeyeceği vurgulanmıştır. Denetim süresi iyi halli olarak geçirilir ve yükümlülükler uyulursa ceza infaz edilmiş sayılacaktır (m. 109/14).

15. fıkra da, koşullu salıverilme kararının geri alınmasında görevli ve yetkili mahkemeler belirtilmiş, kararın dosya üzerinde verileceği ve kararlara karşı itiraz kanun yoluna başvurma nın mümkün olduğu ifade edilmiştir.

Son olarak maddenin 16. fıkrasında, 5237 sayılı TCK'da yer alan suçlar bakımından, hükümde yer alan suçların örgüt faaliyeti ile işlenmesi sebebiyle ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûmiyet halinde koşullu salıvermenin uygulanamayacağı belirtilmiştir. Koşullu salıverme bakımından önemli diğer bir hususun da, disiplin cezaları kaldırılmaksızın koşullu salıvermenin uygulanamaması olduğu belirtilmektedir.⁴⁵⁵

b. Koşullar

CGTİHK m. 107'ye göre koşullu salıverilmeden yararlanmak için gereken koşullar şu şekildedir;

1. Hükmedilen cezanın belirli bir kısmının infaz kurumunda çekilmiş olması

⁴⁵⁴ Koşullu salıverilmenin geri alınması için kasıtlı suç işlemiş olmaktan anlaşılması gerekenin bu suça ilişkin hükmün kesinleşmesi olduğu belirtilmektedir. Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 799. Kanaatimizce de ibareden anlaşılması gereken aktarılan şekilde olmalıdır; suçun taksirle işlenen suçlardan olması, geri alma sonucuna yol açmayacaktır. Öztürk ve Erdem, s. 509; işlenen suç neticesinde hapis cezasına mahkûm edilmiş olmak aranmamaktadır. Akkaş, s. 328.

⁴⁵⁵ Bununla birlikte, hiçbir zaman hak ederek salıverilme süresinin aşılması mümkün değildir. Mustafa Sağıroğlu, "Koşullu Salıverilme, Özel İnfaz Usulleri ve Denetimli Serbestlik Sistemi ile İlişkileri", **Adalet Dergisi**, S. 24, 2006, ss. 101-109, s. 105; Öztürk ve Erdem, s. 503; Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 795.

Konuya ilişkin düzenlemeler, CGTİHK m. 107/2⁴⁵⁶, 3 ve 4'te yer almaktadır. Ancak suç işlemek için örgüt kurmak veya yönetmek ya da örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlardan dolayı mahkûmiyet halinde koşullu salıvermeden yararlanmak için gerekli mahkûmiyet süresini düzenleyen m. 107/4 hükmünün çocuklar hakkında uygulanması mümkün değildir.

Konu hakkında önem arz eden nokta, koşullu salıverilen hükümlünün daha önce işlediği bir suçtan dolayı hapis cezası ile cezalandırılması ve bu cezaya ilişkin hükmün de, koşullu salıvermeye ilişkin denetim sürecinde kesinleşmesi halinde, uygulamanın ne yönde olacağıdır. Söz konusu durum, CGTİHK m. 107/12'de yer alan düzenlemeye işaret etmemekte olup uygulamada hükümlüye bir hak olarak tanınan koşullu salıvermenin geri alınması sonucunu doğurabilecek bir uygulamanın tercih edilmemesi gerekmektedir. Ancak CGTİHK m. 99/1'de yer alan düzenleme, kişi hakkında hükmolunan her bir cezanın bağımsız olduğunu fakat kişi hakkında başka başka kesinleşmiş hükümler var ise, 107. maddenin uygulanabilmesi yönünden mahkemeden bir toplama kararı istenebileceğini öngörmüştür. Hükme göre; kişi hakkında koşullu salıvermeye karar verebilmek için cezaların sürelerine ilişkin yapılan değerlendirmede toplam ceza süre göz önüne alınacaktır.⁴⁵⁷ Kanaatimizce söz konusu açık hüküm, hükümlünün m. 107/12'e uygun olmamasına rağmen koşullu salıverilmesinin geri alınması gibi aleyhe bir uygulamaya yol açabilecek niteliktedir. Bu sebeple, m. 99'da yer alan ifadeyi, farklı kesinleşmiş hükümlere ilişkin toplama kararının, ancak m. 107'den yararlandırılmasına ilişkin bir değerlendirme yapılmakta olan hükümlü hakkında alınması gerektiği şeklinde yorumlamak daha lehe bir sonuç sağlayabilecektir. Böylece hâlihazırda koşullu salıvermeden yararlanmakta olan hükümlü hakkında toplama kararı alınmazken, yeni kesinleşen hükmün infazı ise, mevcut infazın koşullu salıverilmeye bağlı denetim

⁴⁵⁶ CGTİHK m. 107/2'de yer alan "...diğer süreli hapis cezalarına mahkûm edilmiş olanların cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda çektikleri takdirde..." koşullu salıverilmeden yararlanabileceklerine ilişkin düzenleme, süre yönünden 15.08.2016 tarihli, 671 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Kurum ve Kuruluşlara İlişkin Düzenleme Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (671 sayılı KHK m. 32/1-b) ile "...yarısı..." olarak değiştirilmiştir (RG 17.08.2016, 29804). Ancak olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleriyle yalnız olağanüstü halin gerekli kıldığı amaç ve kapsam dâhilinde düzenleme yapılabilecek olup bu süreyi aşacak nitelikte olan ve kişi hak ve özgürlüklerini etkileyen düzenlemelerin kanunlarla yapılması gerekmektedir.

⁴⁵⁷ Ersan Şen, "Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestliğin Hapis Cezası ile Bozulması", **Ceza Hukuku Dergisi**, S. 22, Ağustos 2013, ss. 7-10, s. 7, 8.

süresinin yükümlülüklerle uyarak iyi halli geçirilmesi suretiyle infazından⁴⁵⁸ sonra yapılabilecektir.

2. Hükümlünün iyi halli olması

Konuya ilişkin düzenleme, CGTİHK m. 107/1’de yer almaktadır. Ayrıca koşullu salıvermede iyi halin saptanmasına ilişkin CGTİHK’da doğrudan bir düzenleme yapılmıştır. Buna göre; CGTİHK m. 89, CGTİHK m. 107’de öngörülen sürelerin, ceza infaz kurumlarının düzen ve güvenliği amacıyla konulmuş kurallara içtenlikle uyularak, hakların iyi niyetle kullanılarak, yükümlülüklerin eksiksiz yerine getirilerek geçirilmesi ve uygulanan iyileştirme programlarına göre de topluma bütünleşmeye hazır olunduğunun disiplin kurulunun görüşü alınarak idare kurulunca saptanmış bulunması halinde hükümlünün iyi halli olduğuna karar verebilecektir.⁴⁵⁹

İyi halin saptanmasına ilişkin diğer bir hüküm ise, CGTİHK m. 48 olup disiplin cezası almamış olmanın iyi halli sayılmak bakımından göz önüne alınacağını belirtmek mümkündür.⁴⁶⁰

c. Çocuklar Hakkında Koşullu Salıvermenin Uygulanması

Çocuklar hakkında uygulanacak olan koşullu salıvermeye ilişkin göz önünde bulundurulması gereken hükümler, CGTİHK m. 107/4, 5 ve 8’dir.

Madde 107/4’te yer alan düzenlemenin çocuklar hakkında uygulanmayacağına yukarıda değinilmiş olup ilgili diğer fıkralarda yer alan düzenlemeler aktarılacaktır. Buna göre; hükmün 5. fıkrasında, koşullu salıverme süresinin hesaplanmasında hükümlünün 15 yaşını dolduruncaya kadar infaz kurumunda geçirdiği 1 günün, 2 gün olarak dikkate alınacağı belirtilmektedir. 8. fıkra ise, 18 yaşından küçük olan hükümlülerin denetim süresinde eğitimlerine, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir kurumda devam edecekleri ifade edilmektedir. Çocuk hakkında denetim süresince uygulanmasına karar verilen eğitim

⁴⁵⁸ Deneme süresinin ceza süresi olarak kabul edildiği aynı yönde görüş için bkz. Yenidünya, s. 95-102.

⁴⁵⁹ Öztürk ve Erdem, s. 503, 504.

⁴⁶⁰ Öztürk ve Erdem, s. 503; Özbek ve diğerleri, s. 795.

kurumuna yatılı olarak devam, 5395 sayılı Kanunun 5. maddesinde düzenlenmiş olup tedbir kararının alınmasına ilişkin düzenleme, 7. maddede yer almaktadır. Madde 8/2’de ise, tedbir kararının uygulanmasının, kararı veren hâkim veya mahkemece en geç 3’er aylık sürelerle incelettirileceği belirtilmektedir. O halde çocuk hakkında denetim altında iken tedbir uygulanmakta ise de, söz konusu hüküm gereği tedbirin uygulanmasına ilişkin ayrıca inceleme yapılacaktır.

d. Koşullu Salıverme Kararlarının Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri

Denetimli serbestlik müdürlüğünün salıverme sonrasına ilişkin görevleri, 5402 sayılı Kanunun 15. maddesinde düzenlenmiş olup maddenin 1. fıkrası (a), (c), (d) ve (e) bendinde yer alan görevler koşullu salıvermeyi ilgilendirmektedir. Konuya ilişkin bilgilere daha önce müdürlüğün görevleri başlığı altında değinildiğinden burada konuya ilişkin Yönetmelik düzenlemelerini aktarmakla yetinilecektir.

Koşullu salıvermeye ilişkin düzenlemeler, 2013 tarihli Yönetmeliğin 91-93. Maddeleri arasında yer almaktadır. 91. maddenin 1. fıkrasına göre; koşullu salıverilmesine 1 aydan az süresi kalan hükümlüler hakkında vaka sorumlusu tarafından, salıverme öncesi değerlendirme raporu hazırlanmasına başlanacağı ve hazırlanan raporda hükümlünün denetimli serbestlik altında geçen süre içerisinde tutum ve davranışlarıyla kurallara ve yükümlülöklere uyumundaki gayret ve çabasının değerlendirileceği belirtilmektedir. Salıverme öncesi değerlendirme raporu, özellikle iyi halin değerlendirilmesine ilişkin gerekli bilgiyi sağlayabileceğinden oldukça önemlidir. Nitekim denetimli serbestlik birimlerince hazırlanan söz konusu değerlendirme raporu ile birlikte infaz dosyası, 5275 sayılı Kanunun 107. maddesine göre işlem yapılmak üzere ilgili mahkemeye gönderilmektedir. Mahkeme raporda belirtilen görüş ve değerlendirmelerle bağılı olmasa da, alanında uzman personel istihdam eden denetimli serbestlik kurumunun diğör bir görevinin de mahkemelere yardımcı olmak üzere çalışmalarda bulunmak olduğı unutulmamalı ve söz konusu raporlara gereken önem verilmelidir.

Yönetmeliğin 92. maddesinde, koşullu salıverme halinde denetim altına almaya ilişkin düzenlemeye yer verilmiştir. Buna göre; mahkeme tarafından koşullu

salıverilmesine karar verilen hükümlü hakkında tedbir veya yükümlülüklerle hükmedilmesi halinde ilgili maddeye göre uygulama gerçekleştirilecektir. Denetim süresince hükümlü hakkında öngörülebilecek yükümlülükler maddenin 2. fıkrasında, bir başkasının gözetimi altında çalışma, eğitim kurumuna devam etme ve rehberlik çalışmalarına katılma şeklinde belirtilmiştir. CGTİHK ile 5402 sayılı Kanunda koşullu salıverilme halinde hükmedilebilecek başkaca yükümlülükler öngörülmemiş olup mevzuatta yer alan birliğe göre, söz konusu yükümlülüklerin ancak bahsi geçen yükümlülüklerden bir veya bir kaç olabileceği anlaşılmaktadır.

Yönetmelik m. 92’de öngörülen yükümlülüklerle ilişkin ayrıntılı düzenlemelere, yine Yönetmeliğin devam eden maddelerinde yer verilmiştir. Madde 94’te yer alan eğitime devam etme yükümlülüğü 18 yaşından küçükler için öngörülmüş olup söz konusu eğitime, hükümlünün katıldığı program ve kurslar göz önünde bulundurulmak suretiyle hükümlü ile işbirliği içerisinde karar verilmektedir. Yükümlülüklerin belirlenmesi hususunda hükümlünün herhangi bir yetkisinden söz etmek mümkün olmasa da, belirlenmiş olan yükümlülüğün içeriğini doldurmada hükümlü ile işbirliği içerisinde hareket etmenin isabetli bir uygulama olduğu kanaatindeyiz.

Son olarak hükümlü hakkında rehberlik çalışmalarına katılma yükümlülüğü öngörülmesine ilişkin düzenleme, m. 95’te yer almaktadır. Rehberlik çalışmalarının yürütülmesine ilişkin değerlendirme daha önce yapılmış olduğundan burada yalnız ilgili hükümlerin Yönetmeliğin 95. ve 96. maddesi olduğu belirtilmekle yetinilecektir.

2. Mükerrirler Hakkında Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanması

Tekrar suç işleme olgusu, ceza adalet sisteminde bugün en çok üzerinde durulan konulardan birini teşkil etmektedir. Konuya İlişkin uluslararası araştırma ve çalışmaların giderek artmakta olduğu ve suçluluğa ilişkin söz konusu sorunun tek bir disipline özgü çalışmalarla ve sınırlı sayıda kurumun işbirliği içerisinde çözümlenemeyeceği ortaya konmuştur. Bu bakımdan disiplinler arası yaklaşımla çözümlenmesi amaçlanan sorunun temelinde, suçluya ilişkin çeşitli özelliklerin yanı

sıra uygulanmakta olan uzun hapis cezalarının da etkili olduğu ifade edilmektedir.⁴⁶¹ Ayrıca yapılan araştırmalarda, ilk kez cezaevine giren suçlulara nazaran mükerrir suçlular ile birden fazla defa hapis cezasına mahkûm olan suçluların, daha kriminolojik bir karakter sergiledikleri, daha olumsuz bir yaşam biçimi deneyimledikleri, özellikle aileye ve çevreye yönelik suça sebep olan faktörlerin daha yoğun olduğu, erken yaşta suça sürüklenmenin ve uyuşturucu bağımlılığının mükerrir suçluluğu tetiklediği belirtilmektedir. Mükerrir suçluların uzun süreler hapis cezasına mahkûm kalması da, onları toplumsal yaşamdan uzak tutmakta, suç işlemedikleri yaşam sürecinde barınma ve iş imkânlarından yoksun kalmalarına yol açmaktadır. Sonuç olarak birden fazla defa suç işlemiş bulunan suçlular ile özellikle mükerrir suçlular, toplum içerisinde karşılaştıkları etiketlenme ve damgalanma durumlarına göre suçlu bir hayatı benimsemeye yatkınlık göstermekte ve ilk kez hapis cezasına mahkûm olanların aksine aynı koşullar altında aynı suçları yine işleyebileceklerini dile getirmektedirler.⁴⁶²

Konu hakkında hapis cezasına mahkûmiyetin kişilerin topluma kazandırılması ile suç oranlarının azaltılmasına etkisi bulunmadığı gözetilerek, etkili bir risk ve ihtiyaç değerlendirmesi yapılması suretiyle denetimli serbestlik kapsamında çeşitli eğitim ve iyileştirme programlarının uygulanmasının etkili olduğu gözlenmiştir. Bu bakımdan mükerrir suçluların yasalara uyan, toplum içerisinde her birey gibi suçtan uzak ideal bir hayat sürdürme bakımından kazanılmasında denetimli serbestlik kurumunun önemi büyüktür. Tekrar suç işleme sadece suçluyu ilgilendiren bireysel kriminolojik bir sorun olmayıp uygulanan politikalarla soruna etkili bir çözüm ve öneri getirilmesinden sorumlu olan mercilerle, gerek bilinçlilik düzeyi, gerek tutum ve davranışları ve gerekse çözüm sürecine katkı sağlama yönünde gösterdiği girişimlerle tüm toplumu ilgilendirmektedir.

⁴⁶¹ Vehbi Kadri Kamer, “Mükerrir Suçluluğa Sosyolojik Bakış”, **Adalet Dergisi**, S. 45, 2013, (Mükerrir Suçluluk), ss. 1-16, s. 1, 4.

⁴⁶² Aynı şartların oluşması durumunda, birden çok kez cezaevine giren suçluların %75,3’ü, ilk kez cezaevine giren suçluların %26,7’si tekrar suç işleyebileceklerini belirtmektedir. Zahir Kızmaz, “Cezaevine Girme Sıklıklarına Göre Suçlular: Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, **e-Journal of New World Sciences Academy**, Cilt: 5, Sayı: 4, 2010, (Cezaevine Girme Sıklığı), ss. 571-607, s. 572-574, 583, 598. Bununla birlikte, denetimli serbestlik çalışmalarının mükerrir suçlular üzerine yoğunlaşarak, ilk kez suç işleyip hala suçtan uzak bir yaşam için umut taşıyan ve topluma kazandırılma hususunda işbirliğine yatkın olması daha muhtemel suçlular bakımından da aynı özenle yerine getirilmesi gerekmektedir; Kamer, Mükerrir Suçluluk, s. 4.

a. Genel Olarak

Mükerrirler ve özel tehlikeli suçlara yönelik düzenleme, 5237 sayılı TCK'nın "*Yaptırımlar*" başlıklı Üçüncü Kısım, "*Güvenlik Tedbirleri*" başlıklı İkinci Bölümü altında, "*Suçta tekrür ve özel tehlikeli suçlular*" başlığı altında 58. maddede düzenlenmiştir. Mükerrirlere ve bazı suç faillerine özgü infaz ile denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasına ilişkin düzenlemeler ise, 5275 sayılı CGTİHK'nin "*Diğer Cezalar, Tedbirler, Koşullu Salıverilme ve Tutukluluk*" başlıklı İkinci Kitap, "*Diğer Cezalar*" başlıklı Birinci Kısım, "*Koşullu Salıverilme, Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri*" başlıklı İkinci Bölümü altında, "*Mükerrirlere ve bazı suç faillerine özgü infaz rejimi ve denetimli serbestlik tedbiri*" başlığı altında 108. maddede düzenlenmiştir.

(1). 5237 sayılı TCK m. 58'de yer alan düzenleme

Mükerrirlere ilişkin düzenlemeye yer veren 58. maddenin 1. fıkrasında, tekrür hükümlerinin uygulanması için gereken koşullara yer verilmiştir. Maddenin 2. fıkrasında, önceden işlenen suçtan dolayı tekrür hükümlerinin uygulanma olanağını ortadan kaldıran sürelerle yer verilmiştir.⁴⁶³ 3. fıkarda, tekrür halinde, sonraki suça ilişkin kanun hükmünde tekrüre konu suç hakkında seçimlik olarak hapis cezası ile para cezası öngörülmesi halinde, hapis cezasına hükmedileceği belirtilmiştir.

Maddenin 4. fıkrasında, hakkında tekrür hükümlerinin uygulanması mümkün olmayan suçlara yer verilmiştir. Buna göre; kasıtlı suçlarla taksirli suçlar, sırf askeri suçlarla diğer suçlar arasında tekrür hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmektedir. Fıkarda sayma yoluyla belirtilen suç tipleri⁴⁶⁴ haricinde yabancı ülke mahkemelerinden verilen hükümlerin de tekrüre esas olmayacağı ifade edilmektedir. 5. fıkarda ise, çocuklar hakkında tekrür hükümlerinin uygulanmayacağı belirtilmektedir.

⁴⁶³ Tekrür süreleri, önceki cezanın çekildiği tarihten itibaren işlemeye başlamaktadır. Öztürk ve Erdem, s. 481.

⁴⁶⁴ Söz konusu suçlar; kasten öldürme, kasten yaralama, yağma, dolandırıcılık, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ile para veya kıymetli damgada sahtecilik suçları olarak belirlenmiştir.

Maddenin 6. fıkrasında, tekerrür halinde mükerrirlere özgü infaz rejiminin (CGTİHK m. 108'e göre) uygulanacağı belirtilmektedir. Hükümde ayrıca mükerrirler hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanması öngörülmüştür. İnfaz rejimi ile denetimli serbestlik tedbirine ilişkin durum, mahkûmiyet kararında belirtilmek zorundadır (m. 58/7). Yine infaz rejimiyle birlikte denetimli serbestlik tedbirinin yerine getirilmesi de, kanunda gösterilen şekilde yapılacaktır (m. 58/8). Hükümde ifade edilen infaz rejimi ile denetimli serbestlik tedbirine ilişkin düzenlemeler, suçu meslek edinen kişi veya örgüt mensubu suçlu hakkında da geçerli olacaktır (m. 58/9).

(2). 5275 sayılı CGTİHK m. 108'de yer alan düzenleme

Hükümün ilk fıkrasında, tekerrür halinde işlenen suçlardan dolayı mahkûm olunan hapis cezalarının hükümde öngörülen süre boyunca iyi halli olarak geçirilmesi durumunda koşullu salıverilmeden yararlanacaklarına ilişkin düzenleme yer almaktadır. Buna göre; ilgili hükmün, koşullu salıvermeye ilişkin aynı Kanunun 107. maddesiyle birlikte ele alınması gerekmektedir. 108. maddenin 2. fıkrasında, tekerrür nedeniyle koşullu salıvermeye eklenecek miktarın, tekerrüre esas alınan cezanın en ağırından fazla olamayacağı belirtilmiştir.⁴⁶⁵ İkinci defa tekerrür hükümlerinin uygulanması halinde ise, kişi hakkında koşullu salıverme hükümlerinin uygulanma imkânı ortadan kalkmaktadır (m. 108/3).

4. fıkra, mükerrir hakkında cezanın infazının tamamlanmasından sonra başlamak ve 1 yıldan az olmamak üzere, denetim süresi belirleneceği belirtilmektedir. Yine hükmün 6. fıkrasında, mükerrir hakkında denetim süresinin uzatılabileceği; ancak bu sürenin 5 yılı geçemeyeceği ifade edilmiştir. Denetim süresi belirlemeye ilişkin hâkime takdir hakkı tanınmamış olup takdir hakkının ancak sürenin 1 yıldan az 5 yıldan fazla olmamak üzere belirlenmesine ilişkin olduğunu belirtmek mümkündür. Tekerrür halinde öngörülen denetim süresinde koşullu salıvermeye ilişkin hükümler uygulanacaktır (m. 108/5). O halde mükerrir suçlular hakkında cezanın infazından sonra başlayacak olan denetim süresine için yukarıda aktarmış olduğumuz koşullu salıvermeye bağlı denetim süresinde uygulanacak

⁴⁶⁵ Tekerrür halinde uygulanacak olan denetimli serbestlik süresi, koşullu salıverilmede belirlenen denetim süresi bittikten (yani cezanın infazı tamamlandıktan) sonra başlayacaktır. Kurt, s. 227.

hükümlerin (yükümlülükler, yasaklar vb. gibi) geçerli olacağını söylemek mümkündür.

7. fıkra, denetim süresi içinde, öngörülen yükümlülük ve yasaklara aykırı hareket edilmesi halinde, mükerrir suçlunun infaz hâkimi kararı ile disiplin hapsine tabi tutulacağı belirtilmiştir. Buna göre; disiplin hapsinin süresi, 15 günden az 3 aydan fazla olamayacaktır.

Hükmün ilk fıkrasında öngörülen süreler, çocuğa karşı işlenen bir suçtan dolayı ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına veya müebbet hapis cezasına mahkûmiyet halinde de geçerli olacaktır (m. 108/8). Maddenin 9. fıkrasında, 1. fıkradaki koşullu salıverme sürelerinin, belirli suçlar bakımından mahkûmiyet halinde de uygulanması öngörülmüştür. İlgili suçlar; TCK m. 102/2’de yer alan cinsel saldırı, m. 103’te yer alan çocukların cinsel istismarı, m. 104/2 ve 3’te tanımlanan reşit olmayanla cinsel ilişki ve m. 188’de yer alan uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçlarıdır.⁴⁶⁶ Aynı fıkra söz konusu suçlular hakkında öngörülecek tedavi ve yükümlülükler belirlenmiş ve bu yükümlülüklerden bir veya birkaçına infaz hâkimliğince karar verilebileceği ifade edilmiştir.

Maddenin 10. fıkrasında, çocuklara ilişkin bir düzenlemeye yer verilmiş; son fıkra ise, 9. fıkranın uygulanmasına ilişkin usul ve esasların Sağlık Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle Adalet Bakanlığı tarafından hazırlanan yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir.

b. Koşullar

Kişi hakkında işlemiş olduğu suçtan ötürü tekerrür hükümlerine göre işlem yapılabilmesi için

⁴⁶⁶ 7. fıkra ile birlikte söz konusu fıkralar da, CGTİHK m. 108’e, 6545 sayılı Kanunun (RG 28.06.2014, 29044) 82. maddesiyle eklenmiştir. Kanunun gerekçesinde, söz konusu iki fıkra bakımından suçluların, mükerrir olup olmadıklarına bakılmaksızın cezaların arttırılmasının; ayrıca koşullu salıverme hükümleri bakımından mükerrirlere özgü rejime tabi kılınmalarının amaçlandığı belirtilmektedir. Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçların faillerine uygulanan hapis cezasının tek başına yeterli olmadığı gözetilerek denetim süresince tabi olacakları tedavi ve birtakım yükümlülükler öngörülmüş ve failin ıslah edilmesine çalışarak çocuğun korunması amaçlanmıştır bkz. 6545 sayılı Kanun genel gerekçesi, (TBMM, Dönem 24, Yasama Yılı 4, Sıra Sayısı 592, Hükümet Tasarısı Gerekçesi); fıkra belirtilen suç faillerinin, özel tehlikeli suçlu oldukları belirtilmektedir. Özbek, İnfaz, s. 389.

- Önceden işlenen suçtan ötürü verilen hükmün kesinleşmiş olması⁴⁶⁷,
- Yeni bir suçun işlenmiş olması⁴⁶⁸

gerekmektedir.

c. Cinsel Suçlular Hakkında Öngörülen Yükümlülükler

CGTİHK m. 108/9'da düzenlenen tedavi ve yükümlülükler şu şekildedir;

- Tıbbi tedaviye tabi tutulmak,
- Tedavi amaçlı programlara katılmak,
- Suçun mağdurunun oturduğu ve çalıştığı yerleşim bölgesinde ikamet etmekten yasaklanmak,
- Mağdurun bulunduğu yerlere yaklaşımdan yasaklanmak,
- Çocuklarla bir arada olmayı gerektiren bir ortamda çalışmaktan yasaklanmak,
- Çocuklar hakkında bakım ve gözetim yükümlülüğünü gerektiren faaliyet icra etmekten yasaklanmak.

Söz konusu tedavi ve yükümlülükler, cezanın infazı sırasında ve koşullu salıverildikleri takdirde denetim süresi içinde uygulanmak üzere karar verilmesi mümkündür. Fıkra da sayılan tedavi ve yükümlülükler haricinde başka bir yükümlülüğe karar verilmesi ise mümkün gözükmemektedir.⁴⁶⁹ Doktrinde ilgili tedavinin uygulanmasına ilişkin failin rızasının alınması gerektiğine ilişkin görüşler yer almaktadır.⁴⁷⁰

⁴⁶⁷ Tekerrüre konu olabilecek önceki mahkûmiyetin hapis veya para cezası olması yönünden bir fark bulunmamaktadır. Ancak güvenlik tedbirleri, idari para cezaları ve disiplin cezaları bakımından tekerrür hükümlerinin uygulanamayacağını belirtmek mümkündür. Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 683; Kurt, s. 211; Öztürk ve Erdem, s. 479.

⁴⁶⁸ Tekerrüre ilişkin hükümlerin uygulanabilmesi için daha sonra işlenen suçtan dolayı hapis cezasına hükmedilmiş olması gerekmektedir. Özbek ve diğerleri, Genel Hükümler, s. 687.

⁴⁶⁹ CGTİHK m. 108/5'te genel olarak, tekerrür halinde uygulanan denetim süresinde koşullu salıvermeye ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmişse de, 9. fıkra da bahsi geçen suç failleri için ayrıca düzenlemeye gidilmektedir.

⁴⁷⁰ Mustafa Tören Yücel, "Cinsel Suçluların Tretmanı", **TBBD**, S. 94, 2011, ss. 69-94, <http://tbddergisi.barobirlik.org.tr/m2011-94-704>, (20.04.2016), s. 77, 88.

d. Çocuklar Hakkında Mükerrirler ve Özel Tehlikeli Suçlulara İlişkin Hükümlerin Uygulanması

Mükerrirlere özgü düzenlemelerin çocuklar hakkında uygulanmasında dikkat edilecek hükümler, TCK m. 58/5 ve CGTİHK m. 108/10'dur. Buna göre; öncelikle fiili işlediği sırada 18 yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlar dolayısıyla haklarında tekerrür hükümlerine göre işlem yapılamayacağı belirtilmektedir. Buna göre; failin suça ilişkin yürütülen kovuşturma aşamasında veya hüküm verilmesi esnasında 18 yaşından küçük olması aranmamakta, yalnız suçu oluşturan icra hareketlerini yerine getirdiği vakitte 18 yaşından küçük olması gerekmektedir. CGTİHK m. 108/10'da yer alan düzenleme ise, aynı maddenin 9. fıkrasının çocuklar hakkında uygulanamayacağını öngörmektedir. Buna göre; 9. Fıkra da belirtilen suçlardan birinin faili olan çocuk hakkında mükerrirlere özgü rejim uygulanmayacak ve infaz süresi ile denetim süresinde hükümde öngörülen tedavi ve yükümlülüklerle hükmedilemeyecektir.⁴⁷¹

e. Mükerrirler Hakkında Uygulanacak Denetimli Serbestlik Tedbirinin Yerine Getirilmesinde Denetimli Serbestlik Birimlerinin Görevleri

Mükerrirler hakkında uygulanacak denetimli serbestlik tedbirlerinin yerine getirilmesinde göz önüne alınacak hükümler, 5402 sayılı Kanunun “*Salıverme sonrası görevler*” başlıklı 15. maddesi 1. fıkrası (b) bendi ile 2013 tarihli Yönetmelik m. 96'dır.

Kanunun 15. maddesi 1. fıkrası (b), CGTİHK m. 108/4 ve 6 gereğince düzenlenen denetim süresinin iyi halle geçirilmesi yükümlülüğünün denetimi kapsamındaki görevlerin, gerektiğinde kolluk makamlarıyla işbirliği yapılarak denetimli serbestlik müdürlüğünce yerine getirileceğini belirtmektedir. Buna göre; söz konusu görevler denetimli serbestlik kurumlarında çalışan denetimden sorumlu

⁴⁷¹ 5485 sayılı Kanunun genel gerekçesinde, değişikliklerle özellikle pedofili vb. rahatsızlıkların önlenmesinin amaçlandığı belirtilmektedir. Bu bakımdan çocuklar hakkında aynı tedavi ve yükümlülüklerle hükmedilememesinin altında yatan sebebi, söz konusu amacın teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

denetimli serbestlik memurları ile ıslaha yönelik iyileştirme programlarından sorumlu denetimli serbestlik uzmanları tarafından yerine getirilecektir.

Yönetmeliğin “Salıverilme sonrası mükerrirler hakkında verilen denetimli serbestlik tedbirinin infazı” başlığını taşıyan 96. madde hükmünün ilk fıkrasında, mükerrirler açısından amaçlanan sonuçların elde edilmesi için rehberlik çalışmaları yürütüleceği ifade edilmektedir. O halde, Yönetmeliğin rehberlik çalışmalarına ilişkin hükümlerinin 96. Madde ile bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir.

Hükmün 2. fıkrasında, salıverilme sonrası mükerrir hakkındaki denetimli serbestlik tedbirine ilişkin kararın, hapis cezasının infazından önce gönderilmesi halinde kaydedilmeyerek, Cumhuriyet başsavcılığına iade edileceği belirtilmiştir. Kararın, TCK m. 58/6 ile CGTİHK m. 108/4 gereğince hapis cezasının tamamen infazından sonra gönderilmesi istenecektir. Salıverilme sonrası mükerrir hükümlü hakkında verilen denetimli serbestlik tedbirine ilişkin kararda sürenin belirtilmemesi halinde, karar sürenin belirlenmesi adına tekrar mahkemeye gönderilmektedir. Buna göre; hâkim tedbir ve yükümlülükler karar vermesi halinde, söz konusu tedbir ve yükümlülüklerin uygulanmasına ilişkin süreleri de kararda belirtmek zorundadır. Kanaatimizce de, yükümlülük ve tedbirlerin denetim süresince devamı öngörülmeyp konuya ilişkin süre belirlenmesinin ayrıca gerekmesinde yarar vardır. Böylece tedbir ve yükümlülüklerden beklenen faydanın sağlanması halinde, denetim süresince uygulamaya devam edilmeyebilecektir.

Salıverilme sonrası mükerrir hakkında verilen denetimli serbestlik tedbirinin kayıt işlemleri tamamlandıktan sonra hükümlüye tebligat çıkartılacağı belirtilmiştir. Tebligat sonrası kuruma müracaat eden hükümlü hakkında denetim planı çıkarılması, belirtilen süre içerisinde başvuruda bulunulmaması, uyarı ve iyileştirme çalışmalarına ilişkin işlemler daha önceki konularda aktarıldığı şekilde yerine getirilmektedir.

CGTİHK m. 108/9’da yer alan tedavi ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde; her cinsel suçlunun mükerrirlik bakımından aynı oranda risk oluşturmadığının göz önünde bulundurulması, cinsel suçlardan hükümlü olanların risk ve ihtiyaca göre değerlendirmeye tabi tutularak buna uygun programlar hazırlanması, cinsel suçlularca ilgilenecek olan personelin cinsel suçluların ıslahı,

suçlu ve mağdur psikoloji hakkında eğitim alması, söz konusu suçlularla iletişim konusunda motive edici bir tavır takınılması önerilmektedir.⁴⁷²



⁴⁷² Yazar tarafından tedaviyi kabul etmeyenlerin edenlerden ayrılarak, personel tarafından tedaviyi kabul hususunda motive edilmek üzere ayrı bir kuruma gönderilmeleri gerektiği belirtilmektedir. Yücel, s. 72-75, 79, 88. Ülkemizde konu hakkında uzman personel ve kurum mevcudu göz önüne alındığında, söz konusu önerinin yerine getirilmesi oldukça zor görünmektedir. Ayrıca tedaviye rıza göstermeyen kişileri ikna hususunda ayrı bir çalışma yapılması tarafımızca etik bulunmamaktadır.

DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

I. DEĞERLENDİRME

Geçmişten günümüze suça karşılık öngörülen çeşitli yaptırımlar toplumsal düzenin sürdürülmesi taleplerinin doğal bir yansımasını ifade etmektedir. Suçun cezalandırılmasında tarihsel süreç içerisinde öç alma, hapsetme ve reform düzenlemelerinden geçilerek günümüzde suçluların toplumla yeniden bütünleşmesi aşamasına gelinmiştir.⁴⁷³ Denetimli serbestlik ve yardım hizmetleri bu kapsamda değerlendirilebilecek uygulamalara işaret etmektedir. Sistemin, devlet ile toplumun suç ve suçluya karşı ihtiyacı olan ceza hukuku politikalarından önemli bir kısmına cevap verecek nitelikleri taşıdığını söylemek mümkündür.

Türk ceza adalet sistemine 03.07.2005 tarihinde 5402 sayılı Kanun ile dâhil olan denetimli serbestlik sistemi ile geleneksel ceza politikası yanında çağdaş ceza politikalarında benimsenen alternatif yaptırımların yaygın kullanımına yönelik yaklaşım benimsenmiş görünmektedir. Buna göre; söz konusu yaptırımlarla yalnız kefarete ve tekrar suç işleme hususunda caydırıcı olmadan ziyade suçlunun ıslahı üzerinde durulmakta ve denetim, gözetim, eğitim tedbirleriyle topluma kazandırılması amaçlanmaktadır. Erken dönem denetimli serbestlik uygulamalarına bakıldığında mağdurun arka planda kaldığı gözlenirse de, ilerleyen dönemde sistem içerisinde, mağdurun uğradığı zararın giderilmesine bizzat önem verilmiş, kurum kapsamında mağdura yönelik uygulama ve programlara da yer verilmiştir. Alternatif yaptırımların bir kısmında (uzlaşma ve ceza arabuluculuğu gibi) fail ile mağdurun karşılaştırılarak failin işlediği suçtan pişman olması, mağdurun ise, fail ile karşılaşmak suretiyle kendisini onun yerine koyarak empati kurması ve anlaşmanın sağlanması beklenmektedir.⁴⁷⁴ Söz konusu durum, onarıcı ceza adaleti kurumlarından beklenen olmakla birlikte, denetimli serbestliğin kapsamı çok daha geniş bir uygulamaya işaret etmekte ve ilgili kurumlar haricinde de suçtan zarar gören mağdura sosyal, psiko-sosyal ve ekonomik destek sağlanmaktadır.

⁴⁷³ Yasemin Işıktaç, “Ceza Adaleti Açısından Hapis Cezası ve Rehabilitasyon İlişkisi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C. 71, S. 1, 2013, (Rehabilitasyon), ss. 625-638, s. 629.

⁴⁷⁴ Nursal ve Ataç, s. 446; M. Özbek, Arabuluculuk Uygulaması, s. 67, 68; Özbek, Mağduriyetin Giderilmesi, s. 52; Kaplan, s. 82, 83; Işıktaç, Rehabilitasyon, s. 626.

Denetimli serbestlik tedbirlerinin geleneksel ceza yaptırımlarına göre avantajlı bir alternatif teşkil etmesi, özellikle hapis cezasının ve cezaevi kültürünün olumsuz etkileri göz önüne alındığında daha net anlaşılmaktadır. Doktrinde, hapis cezalarının suçluyu tekrar suç işlemekten uzak tutmadığı gibi toplumsal yaşamdan kopmasına yol açtığı yönünde görüş birliği bulunmaktadır.⁴⁷⁵ Bu bakımdan hürriyeti bağlayıcı cezaların etkili olduğuna dair bilimsel bir kanıt yer almazken suçlunun ıslah ve rehabilitasyonuna yönelik uygulamaların etkili olduğu belirtilmiştir.⁴⁷⁶ Bugün cezalar sisteminin temelini hürriyeti bağlayıcı cezaların oluşturduğu kabul edilmekle birlikte, özellikle kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezalar bakımından cezanın uygulanmasıyla elde edilmesi beklenen amacın gerçekleşmesi çoğu zaman söz konusu olmamaktadır. Kısa süreli hapis cezaları yerine denetimli serbestlik tedbirlerine hükmedilmesi halinde ise, suçlu şahıs toplumdan uzak tutularak suçlu sıfatıyla etiketlenmeden tedbir ve yükümlülüklerini yerine getirmekte, denetimli serbestlik süresince alanında uzman personel tarafından eğitim ve iyileştirme programlarına tabi tutulabilmektedir. Ayrıca kurum tarafından rehberlik çalışmalarına katılan yükümlülere suçtan uzak, yasalara saygılı bir birey olması yönünde yardımcı olunmaya çalışılmaktadır.

Konu hakkında değinilmesi gereken diğer bir önemli husus ise, cezaların bireyselleştirilmesine hizmet eden ceza sistemini tamamlayıcı nitelikteki erteleme, koşullu salıverme ve benzer diğer kurumlar ile birlikte denetimli serbestlik uygulamalarına yer verilmesidir.⁴⁷⁷ Buna göre; erteleme ve koşullu salıverme hallerinde şahsın iyi halli olması gözetilmekte, denetim süresi içerisinde toplum içerisinde denetim ve gözetimleri yapılmakta ve böylece toplum güvenliği de sağlanmış olunmakta, öngörülen yükümlülükler ile tekrar suç işlemenin önüne geçilerek bireyin ıslah olması amaçlanmaktadır. Anılan kurumlar ile birlikte denetimli serbestlik uygulamalarına yer verilmesi, cezanın uygulanmasından hiçbir

⁴⁷⁵ Andrews ve Bonta, s. 39, 40; Demirbaş, İnfaz, s. 71-73; Çolak ve Altun, Denetimli Serbestlik, s. 32, 33; Kızmaz, Caydırıcı Etki, s. 225, 226; Işıktaç, Rehabilitasyon, s. 628-630; 2 yıla kadar olan hürriyeti bağlayıcı cezaların sürekli psikolojik zarara yol açtığı ifade edilmektedir. Işıktaç, Adalet, s. 251.

⁴⁷⁶ Öyle ki, günümüzde rehabilitasyonun cezadan ayrı düşünülemeyeceği belirtilmekte ve cezaevi sistemlerinde dahi kontrolden çok rehabilitasyon amacına öncelik verildiği belirtilmektedir. Kızmaz, Caydırıcı Etki, s. 220; Andrews ve Bonta, s. 44; Kamer, Mükerrer Suçluluk, s. 1; genel bir rehabilitasyon programından ziyade bireye özgülenmiş bir programın daha faydalı olduğu belirtilmektedir. Işıktaç, Adalet, s. 289-293; rehabilitasyonda izlenmesi gereken ilkeler için bkz. Işıktaç, Rehabilitasyon, s. 636.

⁴⁷⁷ M. Özbek, Arabuluculuk Uygulaması, s. 68.

önlem almadan ve yükümlülük öngörülmeden vazgeçildiği anlamına gelmemekte; ancak suçlunun iyi hali değerlendirilerek toplumsal yaşama katılma süreci hızlandırılmaktadır. Bu şekilde hükümlü, sahip olduğu sosyal ve ekonomik imkânları kaybetmeyecek veya koşullu salıverilme bakımından cezanın infazının infaz kurumunda sona ermesinden önce salıverilerek iş bulma süreci kolaylaştırılacaktır.⁴⁷⁸ Konu hakkında denetimli serbestlik birimlerince ihtiyaç duyulan hizmetler sağlanmakta, hükümlüler kendilerine uygun bir işe yerleşmeleri hususunda desteklenmektedir.

Son dönem denetimli serbestlik uygulamalarında olumlu bir gelişme olarak, suçluların elektronik takip yöntemiyle izlenmesini örnek göstermek mümkündür. Söz konusu uygulama, denetimli serbestlik görevlilerince yerine getirilecek olup bu şekilde suçlunun cezaevi ortamından uzak tutulması sağlanmakta ve mevcut risk durumuna göre orta derecede risk taşıyan suçluların da toplum içerisinde denetim ve gözetimi gerçekleştirilebilecektir. Bu şekilde, yine de toplum açısından risk oluşturan suçluların herhangi bir suç girişi halinde engellenmesi ve suçun önlenmesi sağlanabilecektir. Bugün için maliyeti yüksek olmakla birlikte, teknolojik gelişmelere paralel olarak yaygınlaşması halinde, özellikle aile içi şiddet suçlularının takip ve denetiminde uygulamadan yararlanmak mümkün olabilecektir.

Ülkemizdeki denetimli serbestlik teşkilatına ilişkin çeşitli önerilerde bulunmak mümkün ise de, kurumun ülke ceza mevzuatına dâhil olma sürecinde çeşitli çalışma ve araştırmalarda bulunularak kısa sürede bir yapılanmaya gidildiği ve uygulamaya geçildiği görülmektedir. Buna göre; gerçekleştirilen yurtdışı seyahatleri ile karşılaştırmalı hukukta yer alan uygulamalar gözlemlenmiş ve yapılan araştırma ve çalışmalar sonucunda denetimli serbestlik sistemi ceza adalet sistemimize dâhil edilmiştir.⁴⁷⁹ Her ülkede yeni bir kurum ile uygulamalarının oturması, belirli bir süre zarfının geçmesini gerektirmektedir; ancak ülkede yer alan mevcut sistemin kapsamlı bir denetimli serbestlik sistemi için hazır olmadığı şeklinde bir düşünceye kapılmaksızın kurum ve uygulamaların 2005 yılı itibarıyla geç de olsa, ceza adalet

⁴⁷⁸ Dönmezer ve Erman, Ceza Hukuku-III, s. 6-8; yapılan bir araştırmada, hükümlülerin % 69'u cezaevi yaşamı sonrasında iş bulamama korkusu taşımaktadır. Işıktaç, Adalet, s. 173; Centel, Denetimli Serbestlik, s. 553.

⁴⁷⁹ Kamer, Denetimli Serbestlik, s. 40-74; Nursal ve Ataç, s. 295-301, 449.

sistemine dâhil edilmesi tarafımızca oldukça faydalı bir girişim olarak değerlendirilmektedir.

Denetimli serbestlik uygulamalarının yerine getirilmesinde istihdam edilen personelin, ilgili bürolara göre, farklı disiplinlerden gelen bireylerden oluşması, sistemin ortaya çıkış nedeni ve amaçlarıyla örtüşür niteliktedir.⁴⁸⁰ Denetimli serbestlik süresince denetim görevini yerine getirecek olan personel, denetimli serbestlik memurlarından, iyileştirme ve eğitim faaliyetleri ile programlarının uygulanmasından sorumlu olan personel ise, denetimli serbestlik uzmanlarından oluşmaktadır. Buna göre; özellikle denetimli serbestlik uzmanlarının psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog, öğretmen, benzeri alanlarda eğitim alan diğer personel arasında istihdam edilmesi isabetli görünmektedir. Yine denetimli serbestlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde kolluk, meslek kuruluşları vb. kurumlarla işbirliği içerisinde çalışılması, sivil toplum kuruluşları ile gönüllülerin hizmetlerin yerine getirilmesinde üstlendiği fonksiyon, denetimli serbestliğin doğasına uygun düşmekte ve önemini ortaya koymaktadır.

Son olarak, ilgili alanlardan istihdam edilen personelin mevcut eğitim kapasitesiyle yetinilmeyerek ilgili yasa ve yönetmelikte meslek içi eğitimlerin öngörülmüş olması kurumun gelişmesi ve işlevini istendik düzeyde yerine getirmesi açısından umut vericidir. Nitekim hukukun yaşayan bir bilim olduğunu ve denetimli serbestliğin de hukuk sistemi içerisinde yer alarak bu niteliği kazandığını; bu sebeple de, gerek kurumda istihdam edilen personelin gerekse bu alanda çalışmakta olan herhangi bir görevlinin güncel bilgi ve uygulamalara hâkim olmasının sağlanması gerektiğini söylemek mümkündür. Bunun dışında, denetimli serbestliğin en önemli kısımlarından birinin denetimli serbestlik görevlisi ile denetimli serbestlikten yararlanmakta olan birey arasındaki iletişim olduğunu belirterek söz konusu görevlilerin, gerekli eğitimlere sahip olmak dışında, insancıl, eşit ve adil bir yaklaşıma sahip, önyargıdan uzak, yeniliklere ve işbirliğine açık, çabuk öfkelenmeyen ve disiplinli olmaları gerektiğini hatırlatmakta fayda görüyoruz.

II. ÖNERİLER

⁴⁸⁰ 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu m. 10/3'te, kurumda yer alacak personele ilişkin düzenlemeye gidilmektedir.

1- Türk hukukunda denetimli serbestlik uygulamalarına ilişkin genel bir hukuki nitelik tespiti yapmak mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte, denetimli serbestliğin tek başına bir yaptırım olmadığı gibi, bir infaz rejimi olmadığı da belirtilmekte ve bir ceza adalet kurumu olduğu ifade edilmektedir.⁴⁸¹ Hukuki nitelendirme hususu, uygulama açısından çok önemli olmadığı yönünde bir izlenim yaratabilse de, kanaatimizce yapılacak nitelendirme kurumun daha iyi anlaşılmasını sağlayacak ve buna göre geliştirici önerilerde bulunmak da kolaylaşabilecektir. Konuya ilişkin tek bir nitelendirme yapmak mümkün görülmemekte ise, ilgili konuya dair yapılacak olan akademik çalışmalarda hukuki nitelik etraflıca değerlendirildiği takdirde, burada yer verilen görüşlere dayalı olarak genel bir kanıya varmak mümkün olabilecektir.

2- Denetimli serbestlik tedbirleri ile ilgili yasal düzenlemede yer alan farklı terimler karışıklığa yol açabilecek niteliktedir. Bu bakımdan ne güvenlik tedbiri ne de ceza olarak nitelendirilebilecek olan tedbirlerin, mevzuatın genelinde denetimli serbestlik olarak anılmasında fayda görülmektedir. Denetimli serbestlik tedbirleri ile güvenlik tedbirlerine, genel olarak tedbirler başlığı altında yer vermek de soruna çözüm olabilecektir.

3- Denetimli serbestlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde, sistemin salt ceza adaletindeki mevcut sorunlara acil bir kurtarıcı olarak görülmemesi gerektiğinden yola çıkılarak uygulamalara yönelik geliştirici düzenlemelerin yanı sıra teşkilat yapısı ve istihdam edilen personel hakkında da aynı yönde düzenlemeler yapılmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

4- Denetimli serbestlik teşkilatına ilişkin çeşitli önerilerde bulunmak mümkündür. Öncelikle denetimli serbestliğin Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğe bağlı Daire Başkanlığı olarak yapılandırılmasındansa iş yükü ve istihdam edilmesi gereken personel sayısı göz önünde bulundurularak ayrı bir genel müdürlük olarak teşkilatlanmasında fayda vardır. Ayrıca daha önce de aktardığımız üzere, farklı bölgelerde suç yoğunluğuna ve suç ile suçlunun niteliklerine göre denetimli

⁴⁸¹ Konuya ilişkin genel bir tespit yapılamama nedeni için bkz. Yavuz, Genel Görünüm, s. 68; hukuki nitelendirme için bkz. Yavuz, Genel Görünüm, s. 75; özellikle CGTİHK m. 105/A göz önüne alındığında kurumun özel bir infaz rejimi olarak benimsendiği dile getirilmektedir. Özbek, İnfaz, s. 49.

serbestlik müdürlüklerine istisnai hallerde kısıtlı yetki verilebilmesi mümkün olmalıdır. Yine müdürlüğün bulunmadığı ilçelerde büroların kurulmasına öneri ve onay prosedürüne tabi kılınmış olup, değerlendirme iş yükü ve coğrafi konuma göre yapılacaktır. Bunun yerine genel olarak büroların kurulmasına karar verilmesi ise, büyük oranda sorunu çözebilecek nitelikte bir düzenleme olacaktır.

5- Denetimli serbestlik teşkilatının özelleştirilerek daha nitelikli hizmet teminini amaçlayan görüşlere katılmamaktayız. Denetimli serbestlik uygulamaları, Ceza, Ceza muhakemesi ve İnfaz Kanununun ilgili hükümlerine dayalı olarak 5402 sayılı Kanun uyarınca yerine getirilmektedir. Cezalandırma yetkisi devlete ait yetkilerden olup, alternatif uygulamaların da bu kapsamda değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca özel sektör bünyesinde yer alan yapılanmanın, kurumdan yararlanan bireylerin devlet otoritesinden bağımsız olan kurum uygulamalarının gereklerini yerine getirmede zafiyet gösterecekleri düşünülmektedir.

6- Denetimli serbestlikte en önemli hususlardan birinin, suçlu ile denetimli serbestlik görevlisi arasındaki iletişim olduğuna yukarıda değinilmiştir; ancak suçlu bireyin görevli ile denetimli serbestlik süresince güven ilişkisine dayalı bağ kurarak suçtan uzak bir yaşam doğrultusunda gelişim gösterebilmesi için yeterli sayıda alanında uzman personelin istihdam edilmesi gerekmektedir. İlgili Kanunda, kurumda istihdam edilecek personelin çeşitli disiplinlerden olmak üzere tercih edileceği belirtilmektedir. Bu disiplinler arasında sosyoloji, psikoloji, sosyal hizmetler ve eğitim bilimleri bulunmaktadır. Karşılaştırmalı hukukta söz konusu hizmetler büyük oranda sosyal çalışmacılar tarafından yerine getirilmektedir. Bu bakımdan sosyal devlet ilkesini benimseyen ülkelerde oldukça önemli görevlerden birini yerine getiren sosyal çalışmacıların, istihdam edilecek personel arasından öncelikle tercih edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Bu bakımdan hükümde yer verilen diğer disiplinlerin de önemini kabul etmekle birlikte önerimiz yalnızca, istihdam edilecek sosyal çalışmacı mevcudiyetinin artırılması yönündedir.

7- Denetimli serbestlik personeli için meslek içi eğitim öngörülmüş olması olumlu karşılanacak düzenlemelerden biridir. Bununla birlikte, özellikle uyuşturucu ve uyarıcı bağımlısı suçlular ile cinsel suçlular bakımından, bu suçlularla ilgili denetimli serbestlik uygulamalarının yerine getirilmesinden sorumlu personele konuya ilişkin eğitim verilmesinin yerinde olacağını belirtmek mümkündür. Aynı şekilde, suçla

sürüklenen çocuklara ilişkin denetimli serbestlik uygulamalarını yerine getirmekte olan personelin de çocuk psikolojisi ve çocuk gelişimi hakkında güncel bilgi ve tekniklere sahip olması faydalı olabilecektir.

8- Denetimli serbestlik müdürlüklerinde görevli personelin ceza infaz kurumları ve adliyelerden atanmasına ancak ihtiyaç halinde başvurulması gerekmektedir. Denetimli serbestlik kurumu, bugün sahip olduğu iş yükü ve uygulama kapsamıyla yeterli sayıda personel istihdamını zorunlu kılmaktadır. Nitekim personel mevcudunun yetersiz olmasından hareketle ülkemizde denetimli serbestlik kapsamında ev ziyaretleri gerçekleştirme, suçlu ve ailesiyle işbirliği içerisinde çalışma, suçluyla toplumsal yaşam içerisinde ait olduğu çevrede görüşme gibi faaliyetler yerine getirilememektedir.

9- Denetimli serbestlik birimlerinin iş yükünü arttıracak göz önünde bulundurulmakla birlikte, kanaatimizce hayvanlara işkence ve eziyet gibi suçlara (yasal mevzuatta kabahat şeklinde düzenlemekle birlikte)⁴⁸² karşılık olarak birtakım tedbir ve yükümlülüklerin getirilmesi ve bu tedbir ve yükümlülüklerin de bir sosyal çalışmacı tarafından hazırlanacak plan dâhilinde yürütülmesinde fayda görülmektedir. Bu kapsamda hayvanlara karşı yönlendirilmiş her tür kötü davranış suç niteliğinde kabul edilmese de, söz konusu eylem işkence ve eziyet boyutuna vardığı takdirde, karşılığında daha ciddi bir yaptırım öngörülmesi gerekmektedir. Nitekim bilimsel çalışmalar hayvanlara işkence ve eziyet (ve hatta kötü muamele) gibi davranışlarda bulunan kişilerle buna tanıklık eden kişilerin, gerek çocuklukta gerekse yetişkinlikte suç oluşturan davranışlar (özellikle şiddet, mala zarar verme gibi suçlar) sergilediklerini göstermektedir.⁴⁸³ Bu bakımdan, suçla ilgili bir tedbire hükmedilmesi halinde, denetimli serbestlik uzmanı tarafından hazırlanacak uygun bir programla, bu kişilerin antisosyal kişilik bozukluklarının ortadan kaldırılmasına çalışılacak veya öngörülecek bir yükümlülükle sebep olduğu zararı bir ölçüde gidermesi (barınaklara yardım yapılması, kamu hizmeti... vb. gibi) sağlanabilecektir. Bahsedilen uygulamaların para cezasından daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

⁴⁸² Konuyla ilgili olarak 18.02.2014 tarihinde Kanun teklifi sunulmuştur. Teklif için bkz. <http://www2.tbmm.gov.tr/d24/2/2-2042.pdf>, (Erişim Tarihi: 27.05.2016).

⁴⁸³ Clifton P. Flynn, "Examining the Links Between Animal Abuse and Human Violence", **Crime, Law and Social Change**, Cilt: 55, Sayı: 5, 2011, ss. 453-468, <http://link.springer.com/article/10.1007/s10611-011-9297-2>, (Erişim Tarihi: 27.06.2016), s. 455, 458; Suzanne R. Goodney Lea, **Delinquency and Animal Cruelty Myths and Realities About Social Pathology**, LFB Scholarly Publishing LLC, New York, 2007, s. 2, 65, 78, 116.

Amaçları arasında tekrar suç işlenmesinin önlenmesi de yer alan denetimli serbestlik birimleri bu şekilde, suç işlenmesinin de önüne geçmiş olacaktır.

10- Denetimli serbestlikte yerine getirilen görevlerin yetişkin ve çocuk suçlular bakımından ayrı ayrı ve bağımsız olarak yürütülmesi isabetli görülmektedir. Ancak mevcut personel sayısı ile hâlihazırda sahip olunan iş yükü göz önüne alındığında böyle bir uygulamaya başvurma şu an için söz konusu olmayacağını söylemek mümkündür. Ayrıca böyle bir uygulamaya işlerlik kazandırmadan önce, gerekli araştırma ve çalışmaların yapılması, uygulamanın pilot bölgeler belirlenerek test edilmesi zorunludur. Önerimiz karşılaştırmalı hukukta elde edilen sonuçlara göre geliştirilmiş olup her ülkenin mevcut hukuki ve toplumsal yapısı farklılık arz edebileceğinden etraflı ve detaylı deneysel çalışma ve araştırmalar yapılmaksızın söz konusu yöntemin benimsenmesi önerilmemektedir.

11- İlgili mevzuatta denetimli serbestlik tarafından yerine getirilmesi öngörülen yurt dışına çıkmamak, hâkimin belirttiği merci veya kişilerin çağrılarına ve gerektiğinde meslekî uğraşlarına ilişkin veya eğitime devam konularındaki kontrol tedbirlerine uymak, her türlü taşıtı veya bunlardan bazılarını kullanamamak ve gerektiğinde kaleme makbuz karşılığında sürücü belgesini teslim etmek, silâh bulunduramamak veya taşıyamamak, sürücü ve ruhsat belgelerinin geri alınması ile belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma gibi tedbirlerin uygulanması sürecinde ayrıca denetim ve gözetime karar veril(e)memesi halinde, uygulamanın denetimli serbestlik kurumunu ilgilendirmede gözlenmektedir. Daha ziyade Cumhuriyet savcısı, kolluk ve ilgili meslek kuruluşlarının görev ve yetkisi dâhilinde ele alınan tedbirler bakımından ayrıca denetimli serbestlik kurumunun görevlendirilmesi, yalnız kurumun iş yükünü arttırmaktadır.

12- Denetimli serbestlik sistemi içerisinde en önemli konulardan biri de, suçlu hakkında çeşitli raporlar hazırlanması suretiyle mahkemenin suçlu hakkında kapsamlı bilgi edinmesini sağlamak ve süreç içerisinde kaydettiği gelişmelere göre uygulamaya yön vermek olduğu dile getirilmektedir. Hazırlanan raporlar içerisinde, hüküm öncesi sosyal araştırma raporlarının önemi oldukça fazladır. Bu bakımdan kanunda yer alan denetimli serbestlik hükümlerinin, denetimli serbestliğe uygun olmayabileceği gözlenen suçlular hakkında uygulanmasının önüne geçilmesi açısından söz konusu raporlardan yararlanmak yol gösterici olabilecektir. Bahsi

geçen raporlar hâkim açısından bağlayıcı olmamakla birlikte, söz konusu raporların önemi hususunda gerekli bilincin sağlanmasına yönelik tanıtım ve programlar ile eğitim çalışmalarının düzenlenmesi faydalı olabilecektir.

13- Denetimli serbestlik kurumundan salt cezaevi mevcudunu azaltmak amacıyla yararlanılması, kurumun amacı ile bağdaşmamaktadır. Herhangi bir araştırma yapılmaksızın denetimli serbestliğe uygun olduğu belirlenmeyen suçlu hakkında uygulamaya başvurulması, sistemin yararsız olduğuna ilişkin yanlış yönde kanı uyandırabilecek ve ilerleyen dönem ceza politikasında karşılaştırmalı hukukta geçmiş dönemde rastlandığı şekilde yaptırımların sertleştirilmesine yol açabilecektir.

14- Suçtan zarar gören mağdurun mağduriyetinin giderilmesi ve mağdura destek olunmasına ilişkin ilgili mevzuatta hükümler yer almaktadır. Ancak uygulamada, denetimli serbestlik birimlerinde ilgili hizmetlere yeterince yoğunlaşmadığı gözlenmekte, ayrıca mağdur da denetimli serbestlik birimlerine başvurma hususunda yeterince bilgiye sahip olamamaktadır. Bu bakımdan konuya ilişkin tanıtım ve bilinçlendirme organizasyonlarının gerçekleştirilmesine, sivil toplum kuruluşları ve gönüllüler ile işbirliği içerisinde çalışarak sistemin yaygınlaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

15- Son olarak, denetimli serbestliğin akademik alandaki yerini incelemekte yarar bulunduğunu düşünmekteyiz. Kurumun ülke tarihindeki geçmişinin çok eskiye dayanmadığı göz önüne alındığında belirli sayıda akademik çalışmaya yer verilebildiği gözlenmektedir; ancak farklı disiplinlerden konuya ilişkin çalışmaların her geçen gün arttığını belirtmek mümkündür. Denetimli serbestliğe ilişkin çalışmalar hususunda göze çarpan en önemli eksiklik, deneysel ve istatistiksel çalışmaların azlığıdır. Buna göre; günümüzde karşılaştırmalı hukukta akademik proje ve çalışmalar kapsamında deneysel ve istatistiksel çalışmalara sıklıkla yer verildiği gözlenmektedir. Denetimli serbestlikten yararlanan suçlular, denetimli serbestlik personeli ve denetimli serbestlik kararlarının bilimsel olarak incelenmesinde çeşitli analiz yöntemlerinden yararlanılmakta, böylelikle yararlılığı ortaya konan prensipler ve uygulamalar korunurken etkili olmadığı saptananlar hakkında yeni öneriler geliştirilmektedir. Kanaatimizce söz konusu çalışmalar gerçekleştirilmeksizin belirli dayanaktan yoksun önerilerin hayata geçirilmesi, denetimli serbestlik uygulamalarından başarı elde edilmesini şansa bırakma anlamına gelmektedir. Kaldı

ki, adaletin sağlanmasında iş şansa bırakılmamalı, bilimin vaat ettiklerinden bütçe ve teknoloji izin verdiği ölçüde yararlanılmaya çalışılmalıdır.



SONUÇ

Denetimli serbestlik sisteminin temel amacı, suçlunun yeniden yasalara saygılı, suç işlemekten uzak bir birey haline gelmesine ve toplum içerisinde özsaygısı gelişmiş bir şekilde yaşamını idame ettirmesine yardımcı olmaktır. Etkili bir denetimli serbestlik uygulaması, ancak her bir suçluyu ve davranışlarının altında yatan saikleri anlamaya çalışmaktan geçmektedir. Ayrıca iyi bir denetimli serbestlik hizmeti, hakkında denetimli serbestlik uygulanmasına karar verilen her bir bireyin usulüne uygun, etkili bir şekilde denetim ve gözetiminin yapılmasını ve suçluya mümkün olan en kapsamlı desteğin sunulmasını ifade etmektedir.

Çağdaş ceza adaletini benimseyen ülkelerde denetimli serbestlik sistemine kati surette yer verildiği gözlenmekle ülkemizde de aynı sistemin geleneksel ceza uygulamalarına dâhil olacak şekilde benimsenmesine karar verilmiştir. Hiçbir sistem ideali ortaya koymamakta ancak söz konusu sistemler ideale yaklaşmak adına geliştirilmektedir. Denetimli serbestliğin amaçları ile vaat ettikleri dikkate değer ölçüde önemlidir. Bu bakımdan, Türk hukukunda denetimli serbestliğe yer verilmeyle gerekli girişimlerde bulunulmuş olup bundan sonra sistemin geliştirilmesine yönelik çalışma ve uygulamaların artırılması ve yaygınlaştırılması amaçlanabilecektir.

KAYNAKÇA

ABADİNSKY, Howard. **Drug Use and Abuse a Comprehensive Introduction**, Seventh Edition, Wadsworth Cengage Learning, USA, 2010.

AKGÜL, Arif ve İzzet, Lofça. “Uyuşturucu Mahkemeleri ve Denetimli Serbestlik: Bir Politika Transferinin Değerlendirilmesi”, **Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul, 08-15 Aralık 2015.

AKGÜNDÜZ, Ahmed. “Kanunnamelerdeki Ceza Hukuku Hükümleri ve Şer’i Tahlili”, **İslami Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 1, 1999, ss. 1-16, <http://www.islamiarastirmalar.com/upload/pdf/e12ac68cad8de54.pdf>, (26.04.2016).

AKKAŞ, Ahmet Hulusi. “Koşullu Salıverilme”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 1-2, 2008, ss. 305-335, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/12_12.pdf, (13.05.2015).

ALBRECHT, Hans-Jörg. “Sentencing and Punishment in Germany”, **Sentencing Reform in Overcrowded Times A Comperative Perspective**, (Ed. Michael Tonry and Kathleen Hatlestad), Oxford University Press, USA, 1997, ss. 181-187.

ALTIN, Duygu. “Denetimli Serbestlik Hizmetlerinde Personel Gelişimi ve Eğitimine Genel Bakış”, **Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Sempozyumu Uluslararası Yaklaşımlar**, İstanbul, 2015.

ANDREWS, D. A. ve James, Bonta. “Rehabilitating Criminal Justice Policy and Practice”, **Psychology, Public Policy, and Law**, Cilt: 16, Sayı: 1, 2010, ss. 39-55.

ARIK, Feda Şamil. “Eski Türk Ceza Hukukuna Dair Notlar I. Suçlar ve Cezalar”, **AÜDTCF Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 17, Sayı: 28, 1995, ss. 3-50, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/24/87.pdf>, (08.03.2016).

ARTUK, Mehmet Emin ve diğerleri. **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 8. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.

ARTUK, Mehmet Emin ve Umran Sölez Tan. “Çocuk Ceza Hukuku Açısından Hükümün Ertelenmesi Müessesesi”, **AÜSBFD**, Cilt: 47, Sayı: 1, 1992, ss. 63-82, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/454/5122.pdf>, (26.02.2016).

ARTUK, Mehmet Emin. “Güvenlik Tedbirleri”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 1-2, 2008, ss. 461-492, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/12_17.pdf, (15.06.2015).

ARTUK, Mehmet Emin. “Türk Ceza Hukukunda Yaptırımlar Sistemi”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Sayı: 4, Ağustos 2007.

ASLAN, Mehmet Muhsin. “Uyuşturucu Madde Kullanan Ergen ve Gençlerde Tedavi Yaklaşımı ve Bir Model Önerisi”, **Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul, 08-15 Aralık 2015.

ATAÇ, Selcen. “Probasyon Müessesesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2004.

AVCI, Mustafa. “Osmanlı Uygulamasında İnfazı Özellik Gösteren Hapis Türleri: Kalebentlik, Kürek ve Prangabentlik”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2003, ss. 1-15, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/esosder/article/view/5000067867>, (26.04.2016).

AYTEKİN İNCEOĞLU, Asuman ve Ulaş Karan. “Türkiye’de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi”, **Onarıcı Adalet Mağdur Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı**, (Der. Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı), İstanbul Bilgi Üniversitesi, 1. Baskı, İstanbul, 2008, ss. 45-81,

http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/26/onarici_adalet_turkiye_ve_avrupa_bakisi.pdf, (25.03.2016).

BACAKSIZ, Pınar. “Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma”, **Prof. Dr. Hakan PEKCANITEZ’e Armağan**, DEÜHFD, Cilt: 16, Özel Sayı 2014, ss. 4917-4941.

BAHADIR, Uğur. “Ceza Muhakemesi Kanunun 253/4 üncü Maddesi Gereğince Çocuklara Yapılacak Uzlaşma Teklifinde Uygulanan Usulün Anayasa ve Milletlerarası Sözleşmelere Aykırılık Sorunu”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 51, 2015, ss. 164-176.

BAİLEY, Roy, Charlotte Knight ve Brian Williams. “The Probation Service as part of NOMS in England Wales: fit for purpose?”, **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe and Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 114-131.

BALIK, Mehmet. **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015.

BECCARİA, Cesare. **Suçlar ve Cezalar Yahut Beşeriyetin Mecellesi**, çev. Muhittin Göklü, 2. Bası, Güven Yayınevi, İstanbul, 1961.

BIÇAK, Vahit. “Hürriyeti Bağlayıcı Cezaları İnfaz Sistemi: Kamu Sektörü-Özel Sektör İlişkisi”, 21. Yüzyıla Girerken Cezaların İnfazı Sempozyumu, Adalet Bakanlığı, 2001, Ankara, ss. 199-209.

BOETTİCHER, Axel ve Johannes Feest. “German Criminal and Prison Policy”, **Prison Policy and Prisoner’s Right**, (Ed. Peter Johan Paul Tak and Manon Jendly), Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008, ss. 361-390.

BOTTOMS, Anthony, Sue Rex ve Gwen, Robinson. “How Did We Get Here?”, **Alternatives to Prison Options for an Insecure Society**, (Ed. Anthony Bottoms, Sue Rex and Gwen Robinson), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2004, ss. 1-28.

BURRELL, William D. “Trends in Probation and Parole in the States”, **The Book of the States** (Ed. Keon S. Chi), Cilt: 37, Lexington KY Council of State Governments, 2005, ss. 595-600, http://knowledgecenter.csg.org/kc/system/files/burrell_1.pdf, (21.01.2016).

CALDER, Steven D. ve Anthony H. Goodman. “Transforming Rehabilitation, a Fiscal Motivated Approach to Offender Management”, **British Journal of Community Justice**, Cilt: 11, Sayı: 2/3, Kış 2013, ss. 175-188, <http://www.cjp.org.uk/EasySiteWeb/GatewayLink.aspx?alId=7438>, (23.09.2015).

CANTON, Robert ve David, Hancock. **Dictionary of Probation and Offender Management**, Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007.

CASADO CORONAS, Clara. “Mağdur-Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar”, **Onarıcı Adalet Mağdur Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı**, (Der. Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı), İstanbul Bilgi Üniversitesi, 1. Baskı, İstanbul, 2008, ss. 109-202, http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/26/onarici_adalet_turkiye_ve_avrupa_bakisi.pdf, (25.03.2016).

CEBRE, Ayvaz. “Kamuya Yararlı Bir İşte Çalıştırma Yaptırımı”, **TAAD**, Sayı: 10, Temmuz 2010, ss. 687-718, <http://www.taa.gov.tr/indir/kamuya-yararli-bir-iste-calistirma-yaptirimi-bWFrYWxlfDNlNzE5LTlhMGZkLTk4YmY3LTFiZTlmLnBkZnwxOTk/>, (10.06.2015).

CENTEL, Nur ve Hamide, Zafer. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 12. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2015.

CENTEL, Nur. “Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 2000 Tasarısına Eleştirel Yaklaşım”, **Prof. Dr. Mahmut Tevfik Bırsel’e Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, İzmir, 2001, ss. 495-521.

CENTEL, Nur. “Denetimli Serbestlik”, **Sulhi Dönmezer Armağanı**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Türk Ceza Hukuku Derneği, Cilt: 1, Ankara, Şubat 2008, ss. 531-553.

CENTEL, Nur. “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri Sistemi”, **Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yeni TCK Sempozyumunda Sunulan Bildiriler**, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İstanbul, 2006, <http://nurcentel.com/makaleler/yenitckyaptirim.pdf>, (30.04.2016).

CLEAR, Todd R., George F. Cole ve Michael D. Reisig. **American Corrections**, Ninth Edition, Wadsworth Cengage Learning, USA, 2011.

CULLEN, Francis T., Sarah M. Manchak ve Stephanie A. Duriez. “Before Adopting Project HOPE, “Read the Warning Label: A Rejoinder to Kleiman, Kilmer and Fischer’s Comment”, **Federal Probation**, Cilt: 78, Sayı: 2, Eylül 2014, ss. 75-78.

ÇAKIN, Akın. “Kişi Özgürlüğü ve Güvenliği Açısından Adli Kontrol”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 30, Ocak 2008, ss. 27-39, http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/30.sayi/09_35_54.pdf, (20.05.2016).

ÇETİN, Soner Hamza. “Ceza Muhakemesi Kanunda Uzlaşma (CMK m. 253, 254, 255)”, **TBBD**, Sayı: 82, Mayıs- Haziran 2009, ss. 1-33, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2009-82-516>, (23.05.2016).

ÇETİN, Soner Hamza. “Türk Ceza Kanunu’nda Seçenek Yaptırımlar (TCK m. 50)”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yeditepe Üniversitesi SBE Kamu Hukuku ABD, İstanbul, 2011.

ÇOLAK, Haluk ve Uğurtan Altun. “Denetimli Serbestlik Kavramının Yaptırım Teorisi ve Penolojik Bakımdan Tahlili ile Pozitif Hukukumuzdaki Düzenlemeler”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 25, Mayıs 2006, ss. 1-33.

ÇOLAK, Haluk ve Uğurtan Altun. “Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri”, **TBBD**, Sayı: 67, 2006, ss. 163-229.

DEMİRBAŞ, Timur. “Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanarak Hapis Cezasının İnfazı (CeGTİK m. 105A)”, **Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslararası Sempozyumu**, İstanbul, 08-15 Aralık 2015.

DEMİRBAŞ, Timur. **İnfaz Hukuku Özellikle Cezaevlerinin Tarihçesi, Uluslararası Belgelerle Karşılaştırmalı Olarak Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının İdaresi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003.

DEMİRBAŞ, Timur. **Kriminoloji**, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014.

DENİZHAN, Hüseyin. “Yeni Türk Ceza Kanunu’nda Erteleme Kurumu Üzerine Bir İnceleme”, **TBBD**, Sayı: 65, Temmuz-Ağustos 2006, ss. 214-245, <http://tbddergisi.barobirlik.org.tr/m2006-65-248> (20.06.2015).

DOHERTY, Fiona. “Obey All Laws and Be Good: Probation and the Meaning of Recidivism”, **Georgetown Law Journal**, Cilt: 104, Sayı: 2, 2016, ss. 291-354, <http://georgetownlawjournal.org/files/2016/01/Doherty-ObeyAllLawsandBeGoodProbationandtheMeaningofRecidivism.pdf>, (08.03.2016).

DOLU, Osman. **Suç Teorileri Teori Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji**, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.

DONAY, Süheyl. “Hükmün Açıklanmasının Ertelenmesi”, **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt: 86, Sayı: 5, 2012, ss. 152-162.

DÖNMEZER, Sulhi ve Sahir Erman. **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım**, Cilt II, 12. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1997.

DÖNMEZER, Sulhi ve Sahir Erman. **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku**, Genel Kısım, Cilt III, 12. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1997.

DUFF, Antony. “Restoration and Retribution”, **Restorative Justice and Criminal Justice Competing or Reconcilable Paradigms?**, (Ed. Andrew von Hirsch ve diğerleri), Hart Publishing, Portland Oregon USA, 2003, ss. 43-61.

DURİEZ Stephanie A., Francis T. Cullen ve Sarah M. Manchak. “Is Project HOPE Creating a False Sense of Hope? A Case Study in Correctional Popularity”, **Federal Probation**, Cilt: 78, Sayı: 2, Eylül 2014, ss. 57-70.

DÜNKEL, Frieder. “Juvenile Justice in Germany: Between Welfare and Justice”, **International Handbook of Juvenile Justice (Current Diagnostic Pediatrics)**, (Ed. Josine Junger-Tas and Scott H. Decker), Springer Publishing, 2008, ss. 225-263.

ERBAŞ, Coşkun. “Tarihi Gelişim İçinde Gözetimle Erteleme (Denetimli Serbestlik – Sursis Avec Mise À L’Epreuve) ve Fransa’daki Uygulaması ile Konuya İlişkin Türk Ceza Kanunu ve Öntasarı Metinleri (I)”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: 1-2, Ocak-Nisan 1996, ss. 18-51.

ERBAŞ, Coşkun. “Tarihi Gelişim İçinde Gözetimle Erteleme (Denetimli Serbestlik-Sursis Avec Mise À L’Epreuve) ve Fransa’daki Uygulaması ile Konuya İlişkin Türk Ceza Kanunu ve Öntasarı Metinleri (III)”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: 4, Ekim 1996, ss. 452-490.

ERBAŞ, Coşkun. “Tarihi Gelişim İçinde Gözetimle Erteleme (Denetimli Serbestlik-Sursis Avec Mise À L’Epreuve) ve Fransa’daki Uygulaması ile Konuya İlişkin Türk Ceza Kanunu ve Öntasarı Metinleri (IV)”, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 1-2, Ocak-Nisan 1997, ss. 46-84.

ERDEM, Mustafa Ruhan. “Ceza Hukukunda Cezaların Ertelenmesine İlişkin Düzenlemelere Anayasal Bakış”, Anayasa Mahkemesinin 39. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, **Anayasa Yargısı Dergisi**, Sayı: 18, Ankara, 2001, ss. 17-40, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg18/ERDEM.PDF, (26.06.2015).

EREM, Faruk. “Türk Ceza Kanununda Emniyet Tedbirleri”, **AÜHFD**, Cilt: 1, Sayı: 3, 1943, ss. 351-378, acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/990/1552.pdf, (17.06.2015).

ERSAN, Aykut. “Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu (TCK md. 220)”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 71, Sayı: 1, 2013, ss. 381-407.

ESER, Albin. “Son Yüzyıl İçinde Almanya’daki Ceza Düzenlemeleri Geçmişe Bir Bakış ve Gelecekteki Eğilimler”, çev. Feridun Yenisey, **Yargıtay Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 1-4, Ocak-Ekim 1989, ss. 12-36, <https://www.freidok.uni-freiburg.de/dnb/download/4387>, (20.04.2016).

EVKURAN, Mehmet. “Denetimli Serbestlik Kavramının Tarihsel ve Entelektüel Kökleri Üzerine Suç-Ceza İlişkisi ve Hapishanenin Dönüşümü Bağlamında Bir Değerlendirme”, **Türkiye’de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Sempozyumu Uluslararası Yaklaşımlar**, İstanbul, 2015.

FEYZİOĞLU, Metin. “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, **TBBD**, Sayı: 62, 2006, ss. 27-61, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2006-62-193>, (30.06.2015).

FİSHER, H. Richmond. “Parole and Probation Revocation Procedures after Morrissey and Gagnon”, **Journal of Criminal Law and Criminology**, Cilt: 65, Sayı: 1, 1974, ss. 46-61, <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5884&context=jclc>, (20.09.2015).

FOUCAULT, Michel. **Hapishanenin Doğuşu Gözetim Altında Tutmak ve Cezalandırmak**, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 2. Baskı, İmge Kitabevi, İstanbul, 2000.

GEDİK, Doğan. “Karşılaştırmalı Hukukta ve 1999 Tarihli Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısında Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kurumu”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 10, Ocak 2002, <http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/10.sayi/8dogan.pdf>, (22.04.2016).

GOUGH, Dennis. ““Tough on probation”: probation practice under the National Offender Management Service”, **Community Justice Issues for Probation and Criminal Justice**, (Ed. Jane Winstone and Francis Pakes), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2005, ss. 91-106.

GÖKCEN, Ahmet. “Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) , İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1987.

GÖKOLU, Gökhan. “Onarıcı Adalet Kavramı ve Uygulamaları”, **Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi, Temel Kavramlar ve Tartışmalar**, (Ed. Güncel Önkale ve Özgül Sarı), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2013, ss. 79-99.

GÜNEŞ, Seyithan. “Çocuk Ceza Hukuku Açısından Kamu Davasının Ertelenmesi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 55, Sayı: 3, 1997, ss. 143-158.

GÜRÜHAN, Caner. “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılmasına İlişkin Güncel Sorunların Yargıtay Kararları Işığında Değerlendirilmesi”, **TBBD**, Sayı: 111, 2014, ss. 133-162, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-111-1364>, (25.02.2016).

HACIOĞLU, Caner. “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Tutuklama Koruma Tedbirine Seçenek Olarak Düzenlenen Adli Kontrol Koruma Tedbiri Üzerine Bir İnceleme”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜEHFD)**, Cilt: 9, Sayı: 1-2, 2005, ss. 167-192.

HAFIZOĞULLARI, Zeki. “5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Cezalar ve Güvenlik Tedbirleri”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 1, Kış 2007, ss. 78-109, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2007-1/8.pdf>, (10.06.2015).

HAFIZOĞULLARI, Zeki. “Emniyet Tedbirleri”, **AÜSBFD**, Cilt: 46, Sayı:3-4, Haziran-Aralık 1991, ss. 45-58, <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/46/3/zekihafizogullari.pdf>, (11.05.2016).

HANSER, Robert D. **Introduction to Corrections**, SAGE Publications, United States, 2013.

HEDDERMAN, Carol. “Past, present and future sentences: what do we know about their effectiveness?”, **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe and Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 459-485.

HEINZ, Wolfgang, Iwar Cornelius ve Reinfred Pailer. “Suç ve Ceza Hukuku İstatistikleri Işığında Baden-Württemberg’de Genç İnsanların Suçluluğu (1. Bölüm)”, çev: Veli Özer Özbek ve Pınar Bacaksız, **Çocuklar ve Suç-Ceza, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi-4**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, ss. 208-230.

HEINZ, Wolfgang. “Yargı İstatistikleri Işığında Federal Almanya’daki Gençlik Ceza Hukukuna İlişkin Yaptırım Uygulaması, çev: Pınar Bacaksız, **Çocuklar ve Suç-**

Ceza, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi-4, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, ss. 609-616.

Home Office Ministry of Justice, “2010 to 2015 government policy: reoffending and rehabilitation”, Policy paper, 26.03.2013 (Güncellenmiş: 08.05.2015), <https://www.gov.uk/government/publications/2010-to-2015-government-policy-reoffending-and-rehabilitation/2010-to-2015-government-policy-reoffending-and-rehabilitation>, (10.09.2015).

Human Rights Watch, “Profiting From Probation America’s “Offender Funded” Probation Industry”, USA, Şubat 2014.

İŞIKTAÇ, Yasemin. **Adalet Psikolojisi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.

İŞIKTAÇ, Yasemin. “Ceza Adaleti Açısından Hapis Cezası ve Rehabilitasyon İlişkisi”, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt: 71, Sayı: 1, 2013, ss. 625-638.

İŞIKTAÇ, Yasemin. **Hukuk Felsefesi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2006.

İNCE, Hüseyin. “Türk Ceza Hukukunda Kısa Süreli Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenek Yaptırımlar”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku ABD, İstanbul, 2006.

JAHIĆ, Galma ve Burcu Yeşiladalı. “Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım”, **Onarıcı Adalet Mağdur Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye ve Avrupa Bakışı**, (Der. Galma Jahic ve Burcu Yeşiladalı), İstanbul Bilgi Üniversitesi, 1. Baskı, İstanbul, 2008, ss. 15-20, http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/26/onarici_adalet_turkiye_ve_avrupa_bakisi.pdf, (25.03.2016).

JEHLE, Jörg-Martin. **Criminal Justice In Germany Facts and Figures**, Federal Ministry of Justice and Consumer Protection, Sixth Edition, 2015, [https://www.bundesjustizamt.de/DE/SharedDocs/Publikationen/Justizstatistik/Criminal Justice Germany en.pdf?__blob=publicationFile](https://www.bundesjustizamt.de/DE/SharedDocs/Publikationen/Justizstatistik/Criminal%20Justice%20Germany_en.pdf?__blob=publicationFile), (25.03.2016).

JESCHECK, Hans Heinrich. “Alman ve Türk Ceza Hukuklarında Özgürlüğü Bağlayıcı Cezanın Yeri”, çev. Turhan Tufan Yüce, **DEÜHFD**, Sayı: 2, 1981, ss. 231-244, <http://webb.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/ilk/yil2sayi2/yil2sayi2/yuce10.pdf>, (20.05.2015).

JOHNSON, Arne R. “Recent Developments in the Law of Probation”, **Journal of Criminal Law and Criminology**, Cilt: 53, Sayı: 2, Yaz 1962, ss. 194-206, <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=5085&context=jclc>, (22.10.2015).

KAEBLE, Danielle, Laura M. Maruschak ve Thomas P. Bonczar. “Probation and Parole in the United States, 2014”, NCJ 249057, **Department of Justice, Bureau of Justice Statistics**, Washington DC, USA, Kasım 2015, <http://www.bjs.gov/content/pub/pdf/ppus14.pdf>, (20.03.2016).

KAHRAMAN, Abdullah. “İslam Hukukunda Şahsa (Nefse) Kefalet Müessesesi ve Türk Ceza Muhakemeleri Hukuku’ndaki Teminatla Salıverme Müessesesi ile Mukayesesi”, **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Bilimsel Yayınları, Cilt: 2, Sayı: 1, 1998, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/234.pdf>, (26.04.2016).

KALMTHOUT, Anton M. Van. “Kamu Yararına Çalışmadan “Toplumsal Yaptırımlara”: Karşılaştırmalı Bir Bakış Açısı”, çev. Burhan Alıcı, **Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, Nisan 2011, ss. 71-106, <http://www.taa.gov.tr/dosya/dergiler/kb1/files/assets/basic-html/page79.html>, (10.04.2015).

KAMER, Vehbi Kadri. “Ceza Adalet ve İnfaz Sistemi İçinde Denetimli Serbestlik Sisteminin Önemi”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 31, Mayıs 2008, ss. 69-80.

KAMER, Vehbi Kadri. “Hapis Cezasının Konutta Çektirilmesinde Yeni Dönem: Denetimli Serbestlik”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 32, Eylül 2008, ss. 20-28.

KAMER, Vehbi Kadri. “Madde Bağımlılarının Rehabilitasyonunda Yeni Dönem Denetimli Serbestlik”, **TBBD**, Sayı: 79, Kasım-Aralık 2008, ss. 275-308.

KAMER, Vehbi Kadri. “Mükerrir Suçluluğa Sosyolojik Bakış”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 45, 2013, ss. 1-16.

KAMER, Vehbi Kadri. **Denetimli Serbestlik Kararlarının İnfazı**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2007.

KAPLAN, Mahmut. “Onarıcı Adalet ve Türk Ceza Hukukuna Yansımaları”, **Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 1, Haziran 2015, ss. 59-86.

KAYMAZ, Seydi ve Hasan Tahsin Gökcan. **Uzlaşma ve Önödeme, Türk Ceza Kanunu ve Özel Kanunlardaki Uzlaşmaya Bağlı Suçlar**, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.

KERNER, Hans-Jürgen, Erich Marks and Jürgen Schreckling. “Implementation and Acceptance of Victim-Offender Mediation Programs in the Federal Republic of Germany: A Survey of Criminal Justice Institutions”, **Restorative Justice on Trial Pitfalls and Potentials of Victim Offender Mediation –International Research Perspective-**, (Ed. Heinz Messmer ve Hans-Uwe Otto), Springer Publishing, Netherlands, 1992, ss. 29-55.

KESKİN, İbrahim. “Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Suçları”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 52, Mayıs 2015, ss. 38-54, http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/52.sayi/04_ibrahim.pdf, (27.04.2016).

KETİZMEN, Muammer. “Uzlaşmanın Sirayet Etmezliği İlkesinin Sonucu Olarak Mağdurun Yargılanacak Kişiyi Seçebilme Yetkisi”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2012, ss. 1-10.

KIZMAZ, Zahir. “Ceza veya Kriminal Yaptırımın Suç Oranları Üzerindeki Caydırıcı Etkisi”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2005, ss. 210-231, http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/menusayfalari/bilgibankasi/makaleler/zahirikizmazmakaleleri/zahirikizmaz_cezaveyaptirimlerininsucoraninaetkisi.pdf, (10.04.2015).

KIZMAZ, Zahir. “Cezaevine Girme Sıklıklarına Göre Suçlular: Karşılaştırmalı Bir Araştırma”, **e-Journal of New World Sciences Academy**, Volume: 5, Number: 4, 2010, ss. 571-607.

KİNG, Ryan S. “A Change of Course: Developments in State Sentencing Policy and Their Implications for the Federal System”, **Federal Sentencing Reporter**, Cilt: 22, Sayı: 1, Kasım 2009, ss. 48-52.

KİNG, Samuel Joshua. “Going Straight On Probation: Desistance Transitions and the Impact of Probation”, (Unpublished Doctorate Thesis), The University of Birmingham College of Social Sciences School of Social Policy, Birmingham, 2010.

KOCA, Mahmut ve İlhanÜzülmez. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 4. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2011.

KOÇ, Ziya. “Elektronik İzleme ile Hapis Cezasının Konutta Çektirilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2, 2013, ss. 171-220.

LANNİ, Adriaan. “The Future of Community Justice”, **Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review**, Cilt: 40, Sayı: 2, Yaz 2005, ss. 359-405, http://www.law.harvard.edu/students/orgs/crcl/vol40_2/lanni.pdf, (21.01.2016).

LEWİS, Chris. “Working for community justice: a Home Office perspective”, **Community Justice Issues for Probation and Criminal Justice**, (Ed. Jane Winstone and Francis Pakes), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2005, ss. 106-130.

LEWİS, Diana. “What is Probation?”, **Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science**, Cilt: 51, Sayı: 2, New York, 1960, ss. 189-208, <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4933&context=jclc>, (28.06.2015).

LEWİS, Sarah. “Exploring positive working relationships in light of the aims of probation, using a collaborative approach”, **Probation Journal**, Cilt: 61, Sayı: 4, 2014, ss. 334-345.

LEWİS, Sarah. “Learning from Success and Failure: Deconstructing the working relationship within probation practice and exploring its impact on probationers, using a collaborative approach”, **Probation Journal**, Cilt: 61, Sayı: 2, 2014, ss. 161-175.

LİMON, Aslıhan. “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 45, 2013, ss. 89-116.

MACKENZİE, Doris L.. “Sentencing and Corrections in the 21st Century: Setting the Stage for the Future”, **Department of Justice, National Institute of Justice**, Washington DC, USA, Temmuz 2001, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/189106-2.pdf>, (20.10.2015).

MAIR, George ve Rob Canton. "Sentencing, community penalties and the role of the Probation Service", **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe and Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 248-292.

MARSHALL, Tony F. "Restorative Justice on Trial in Britain", **Restorative Justice on Trial Pitfalls and Potentials of Victim-Offender Mediation –International Research Perspectives-**, (Ed. Heinz Messmer ve Hans-Uwe Otto), Springer Publishing, Netherlands, 1992, ss. 15-28.

MARTINSON, Robert. "What works?-questions and answers about reform", **National Affairs**, Sayı: 35, Bahar 1974, ss. 22-54, http://www.pbpp.pa.gov/research_statistics/Documents/Martinson-What%20Works%201974.pdf, (26.08.2015).

MCGUIRE, James. "Is research working? Revisiting the research and effective practice agenda", **Community Justice Issues for Probation and Criminal Justice**, (Ed. Jane Winstone and Francis Pakes), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2005, ss. 257-283.

MCNEILL, Fergus. "Probation, Credibility and Justice", **Probation Journal**, Cilt: 58, Sayı: 1, Mart 2011, ss. 9-22.

MCNEILL, Fergus. "Transforming Rehabilitation: Evidence, Values and Ideology", **British Journal of Community Justice**, Cilt: 11, Sayı: 2/3, Kış 2013, ss. 83-87, <http://www.cjp.org.uk/EasySiteWeb/GatewayLink.aspx?alId=7438>, (23.09.2015).

MENGÜÇ, Ali Rıza. **Ceza İnfaz Hukuku ve İnfaz Müesseseleri**, 2. Baskı, Cezaevi Matbaası, İstanbul, 1975.

MERRINGTON, Simon ve Stephen Stenley. "Effectiveness: who counts what?", **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe and Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 428-459.

MOORE, Joel R. "United States Probation System", *Journal of Criminal Law and Criminology*, Cilt: 23, Sayı: 4, Kış 1932, ss. 638-648, <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2327&context=jclc>, (23.09.2015).

MORE, Thomas. **Utopia**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1981.

MORGAN, Rod ve Tim Newburn. "Youth Justice", **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe and Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 292-322.

MORGAN, Rod. "Probation, governance and accountability", **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe and Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 90-114.

MORRIS, Norval ve Michael Tonry. **Between Prison and Probation**, Oxford University Press, New York Oxford, 1990.

MUTZ, Jürgen. "Germany", **Probation in Europe**, (Ed. Anton M. van Kalmthout and Ioan Durnescu), aolf Legal Publishers (WLP), Netherlands, 2008, ss. 381-417, <http://cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Germany.pdf>, (15.03.2015).

MUTZ, Jürgen. "The Role of Probation in the Criminal Justice System in Germany", **보호관찰 제9권 제2호**, Korea, 2009, ss. 95-152, <http://www.kapps.kr/doc/b.pdf>, (25.03.2016).

NAHARİ, Mihal. "Due Process and Probation Revocation: The Written Statement Requirement", **Fordham Law Review**, Cilt: 56, Sayı: 4, 1988, ss. 759-782, <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2782&context=flr>, (23.09.2015).

National Crime Prevention Council. “United by Prevention”, Community Justice Concepts and Strategies, APPA, 1998.

NELLIS, Mike. “Dim Prospects: Humanistic Values and The Fate of Community Justice”, **Community Justice Issues for Probation and Criminal Justice**, (Ed. Jane Winstone and Francis Pakes), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2005, ss. 33-52.

NELLIS, Mike. “Humanising Justice: the English Probation Service up to 1972”, **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe and Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 25-59.

NOYAN, Erdal. **Ceza Hukuku**, Adil Yayıncılık, Ankara, Şubat 2015.

NOYAN, Erdal. **Ceza Muhakemesi**, Adil Yayıncılık, Ankara, 2005.

NUHOĞLU, Ayşe. **Ceza Hukukunda Emniyet Tedbirleri**, Ankara, 1997.

NURSAL, Necati ve Selcen Ataç. **Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi (Probation)**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2006.

NURSAL, Necati. **Uluslararası Cezaevi Kuralları, Uluslararası Cezaevi Standartları**, 2. Baskı, Avrupa Birliği Komisyonu Yayını, Ankara, 2006.

O’LEARY, Vincent ve Kathleen Hanrahan. “The Impact of Morrissey and Gagnon on Parole Revocation Proceedings”, **Journal of Criminal Law and Criminology**, Cilt: 69, Sayı: 2, Yaz 1978, ss. 160-169, <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6066&context=jclc>, (16.09.2015).

O'LEARY, Vincent ve Todd R. Clear. "Community Corrections Approaching the 21st Century", **National Institute of Corrections**, Washington DC, Ocak 1997, ss. 1-60.

OBERWİTTLER, Dietrich ve Sven Höfer. "Crime and Justice in Germany An Analysis of Recent Trends and Research", **European Journal of Criminology**, Cilt: 2, Sayı: 4, 2005, ss. 465-508, https://www.mpicc.de/files/pdf1/obi_hoefer.pdf, (24.03.2016).

OTACI, Cengiz. "Suçun Kanuni Sonucu Olarak Belli Hakları Bırakılmaktan Yoksun Bırakılma", **TAAD**, Cilt: 2, Sayı: 4, Ocak 2011, ss. 417-472, <http://docplayer.biz.tr/4994677-Sucun-kanuni-sonucu-olarak-belli-haklari-kullanmaktan-yoksun-birakilma-cengiz-otaci-1-ozet.html>, (18.04.2016).

ÖNDER, Ayhan. **Ceza Hukukunda Tecil ve Benzeri Müesseseler**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1963.

ÖNKAL, Güncel. "Hukuka Rağmen Hukukun Mutlaklaştırılması", **Suçun Sosyolojisi Cezanın Felsefesi, Temel Kavramlar ve Tartışmalar**, (Ed. Güncel Önkal ve Özgül Sarı), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2013, ss. 317-325.

ÖZBEK, Mustafa Serdar. "Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin "Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Konulu Tavsiye Kararı"", **DEÜHFD**, Cilt: 7, Sayı: 1, 2005, ss. 127-166.

ÖZBEK, Mustafa Serdar. "Çağdaş Ceza Adaleti Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması", **Hakim ve Cumhuriyet Savcıları İçin Ceza Arabuluculuğu Eğitim Kitabı**, TC Adalet Bakanlığı/UNDP (BM Kalkınma Programı) Ortak Yayını, Ankara, 2009, ss. 67-115, <http://www.uzlasma.adalet.gov.tr/doc/egitici/mtryl.pdf>, (21.05.2015).

ÖZBEK, Mustafa. “Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usul ve Esasları”, **AÜHFD**, 2007, Cilt: 56, Sayı: 4, Ankara, 2007, ss. 123-205, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/264/2375.pdf>, (21.04.2016).

ÖZBEK, Veli Özer ve diğerleri. **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

ÖZBEK, Veli Özer ve diğerleri. **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Eylül 2015.

ÖZBEK, Veli Özer ve diğerleri. **Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler**, 9. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2015.

ÖZBEK, Veli Özer ve Serkan Meraklı. “Karar İncelemesi Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararına İtiraz Üzerine Yapılacak Denetim”, **Prof. Dr.Nur Centel’e Armağan**, Cilt: 19, Sayı:2, 2013, ss. 221-236.

ÖZBEK, Veli Özer. **Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1999.

ÖZBEK, Veli Özer. **İnfaz Hukuku**, Geliştirilmiş ve Güncellenmiş 5. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.

ÖZBEK, Veli Özer. **Yeni Türk Ceza Kanunu (Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı) İzmir Şerhi (Madde 1-75)**, Cilt: 1, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006.

ÖZDEK, Yasemin. “Küreselleşme Sürecinde Ceza Politikalarındaki Dönüşümler”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 33, Sayı: 4, Aralık 2000, ss. 21-48.

ÖZEN, Mustafa. “Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 3, Yaz 2009, ss. 17-28.

ÖZGENÇ, İzzet. **Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi Genel Hükümler**, 3. Bası, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2006.

ÖZTÜRK, Bahri ve Mustafa Ruhan Erdem. **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 14. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Ekim 2014.

PAPAROZZI, Mario. “Historical Lessons and Emerging Trends in Parole and Probation”, **The Book of the States** (Ed. Keon S. Chi), Lexington KY Council of State Governments, 2003, ss. 508-515, <http://knowledgecenter.csg.org/kc/system/files/paparozzi.pdf>, (21.01.2016).

PARİSİ, Nicolette. “A Taste of the Bars”, **Journal of Criminal Law and Criminology**, Cilt: 72, Sayı: 3, Güz 1981, ss. 1109-1123, <http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6255&context=jclc>, (08.03.2016).

PETERSİLİA, Joan. “A Decade of Experimenting with Intermediate Sanctions: What Have We Learned?”, **Corrections Management Quarterly**, Cilt: 3, Sayı: 3, 1999, ss. 19-27.

PETERSİLİA, Joan. “Probation in the United States”, **American Probation and Parole Association-Perspectives**, Bölüm I, Yaz 1998, ss. 30-41, http://www.appa-net.org/eweb/Resources/PPPSW_2015/docs/sp98pers30.pdf, (22. 10. 2015).

PETZOLD, Frauke ve Lutz Netzig. “Waage Hannover E.V. –A Reconciliation and Restitution Program for Adult Offenders and Victims: The Concept for Practice and Research”, **Restorative Justice on Trial Pitfalls and Potentials of Victim-**

Offender Mediation –International Research Perspectives-, (Ed Heinz Messmer ve Hans-Uwe Otto), Springer Publishing, Netherlands, 1992, ss. 513-521.

PHELPS, Michelle S. “The Paradox of Probation: Community Supervision in the Age of Mass Incarceration”, **Law & Policy**, Cilt: 35, Sayı: 1-2, Ocak-Nisan 2013, ss. 283-289, <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3780417/>, (23.09.2015).

PRANNİS, Kay. “Promising Practices in Community Justice: Restorative Justice”, **Community Justice Concepts and Strategies**, APPA, 1998, ss. 37-58.

RAYNOR, Peter ve Maurice Vanstone. “Towards a correctional service”, **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe and Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 59-90.

RAYNOR, Peter. “Denetimli Serbestlik Hala Mümkün Müdür?”, çev. Hakan A. Yavuz ve Süleyman Özar, **Küresel Bakış Çeviri Hukuk Dergisi**, Sayı: 12, Ocak 2014, ss. 11-39, <http://www.taa.gov.tr/dosya/dergiler/kb12/files/assets/basic-html/page19.html>, (23.03.2015).

RAYNOR, Peter. “Is there any Sense in Social Inquiry Reports?”, **Probation Journal**, Cilt: 27, Sayı: 3, Eylül 1980, ss. 78-84.

REINEMANN, John Otto. “Delinquency in Postwar Germany”, **Crime and Delinquency**, Cilt: 1, Sayı: 2, Kasım 1955, ss. 159-166, <http://www.archives.gov/research/guide-fed-records/> ve <http://www.archives.gov/research/holocaust/finding-aid/>, (14.05.2016).

ROBINSON, Anne. “Transforming Rehabilitation: Transforming the Occupational Identity of Probation Workers?”, **British Journal of Community Justice**, Cilt: 11, Sayı: 2/3, Kış 2013, ss. 91-103, <http://www.cjp.org.uk/EasySiteWeb/GatewayLink.aspx?allId=7438>, (23.09.2015).

ROBINSON, Gwen ve diğerleri. “Criminal Justice Identities in Transition: The Case of Devolved Probation Services in England and Wales”, **British Journal of Criminology**, Advance Access published Mayıs 19, 2015, <http://bjc.oxfordjournals.org/content/early/2015/05/18/bjc.azv036.full.pdf+html>, (23.09.2015).

SAĞIROĞLU, Mustafa. “Koşullu Salıverilme, Özel İnfaz Usulleri ve Denetimli Serbestlik Sistemi ile İlişkileri”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 24, 2006, ss. 101-109.

SARIGÜL, Ali Tanju. “Türk ve Alman Hukuku’nda Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması”, **TBBD**, Sayı: 118, Mayıs-Haziran 2015, ss. 125-162, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2015-118-1475>, (12.04.2016).

SCHAFFSTEİN, Friedrich. “Research into the Effectiveness of Probation Results”, **Criminological Research Trends in Western Germany**, (Ed. Günther Kaiser and Thomas Wüntenberger), Springer-Verlag Berlin Heidelberg GmbH, Heidelberg, 1972, ss. 74-90.

SCHERRER, Stefan. “Probation in Germany Cooperation between Probation Service, Judges and Prosecutors”, **TAIEX Seminar**, Antakya, Mayıs 2011, http://cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Antakya_Probation_in_Germany_cooperation_presentation.pdf, (25.03.2016).

SCHERRER, Stefan. “Probation in Germany”, **TAIEX Seminar**, Antakya, Mayıs 2011, http://cep-probation.org/wp-content/uploads/2015/03/Antakya_Probation_in_Germany_presentation.pdf, (25.03.2016).

SCHÖCH, Heinz. “Denetimli Serbestlik Yardımı ve İnsancıl Ceza Yargısı”, çev. Pınar Bacaksız, **Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 5 – Suç Politikası**,

Claus Roxin'e Armağan, (Ed. Yener Ünver), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2006, ss. 375-384.

SCOTT, David M.. "Who's Protecting Who?", **Probation Journal**, Cilt: 57, Sayı: 3, Eylül 2010, ss. 291-295.

SENIOR, Paul. "Editorial-Probation: Peering Through the Uncertainty", **British Journal of Community Justice**, Cilt: 11, Sayı: 2/3, Kış 2013, ss. 1-8, <http://www.cjp.org.uk/EasySiteWeb/GatewayLink.aspx?alId=7438>, (23.09.2015).

SEVDİREN, Öznur. "Türk ve Alman Ceza Muhakemesi Hukuku'nda Çocuk Suçluluğu Bakımından Diversiyon Düşüncesinin Gelişimi", **TAAD**, Cilt: 1, Sayı: 5, Yıl: 2, 2011, ss. 257-284.

SEVİMLİ YURTSEVEN, Sevdâ. "0.12.2005-15.06.2007 Tarihleri Arasında İstanbul Kadıköy Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğünde İşlem Gören Dosyaların Retrospektif İncelenmesi", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul, 2008.

SHARP, Louis J. "Modern Sentencing in Federal Courts: The Effect of Probation and Parole", **American University Law Review**, Cilt: 12, Haziran 1963, ss. 167-177, <https://www.wcl.american.edu/journal/lawrev/12/12-2.cfm>, (22.10.2015).

SKLAR, Ronald B. "Law and Practice in Probation and Parole Revocation Hearing", **The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science**, Cilt: 55, Sayı: 2, Haziran 1964, ss. 175-198.

SKOLER, Daniel L. "Criminal Justice Organizations, Financing and Structure: Essays and Explorations (Visiting Fellowship Program)", **National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice**, Haziran 1978, <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/45883NCJRS.pdf>, (21.02.2016).

SOYASLAN, Doğan. “Cezaların Bireyselleştirilmesi”, **SÜHFD**, 20. Yıl Armağanı, Cilt: 11, Sayı: 1-2, 2003, ss. 25-49, https://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/004/cilt_11_sayi_1-2.pdf, (03.05.2016).

SULLIVAN, Marcia W. “Implications of Morrissey v. Brewer for Prison Disciplinary Hearings in Indiana”, **Indiana Law Journal**, Cilt: 49, Sayı: 2, Kış 1974, ss. 306-319, <http://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2955&context=ilj>, (16.09.2015).

SZENAJDA, Andrew. “Restoring Administrations of Justice in Early Practice: American-Occupied Germany 1945-1949”, **Amsterdam Law Forum**, Cilt: 6, Sayı: 1, 2014, ss. 35-67, <http://amsterdamlawforum.org/article/view/331/499>, (14.03.2016).

ŞAHİN, Ergün. “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kararlarına Yönelik Kanun Yolu Olarak Kanun Yararına Bozma Yolu”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 49, 2014, ss. 108-121.

ŞAHİN, Mehmet ve Hilal Görkem. “Kamusal Hizmet Olarak Cezaevi Hizmetlerinin Özelleştirilmesi ve Türkiye’de Özel Sektör Cezaevlerinin Uygulanabilirliği”, **Yönetim ve Ekonomi**, Cilt: 14, Sayı: 2, ss. 19-29.

ŞARE, Ersin. “Türk Hukuk Sisteminde Kabul Edilen Erteleme Kurumları Üzerine İnceleme”, **TBBD**, Sayı: 111, Mart-Nisan 2014, ss. 163-236, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-111-1365>, (20.08.2015).

ŞEN, Ersan. “Koşullu Salıverilme ve Denetimli Serbestliğin Hapis Cezası ile Bozulması”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Sayı: 22, Ağustos 2013, ss. 7-10.

The Pew Center on The States, One in 31 The Long Rich of American Corrections, **The Pew Charitable Trusts**, Washington DC, Mart 2009.

TOMANBAY, İlhan. “Sosyal Çalışma Disiplini ve Mesleğinde Kavram Sorunu”, **Bilim ve Ütopya Aylık Bilim, Kültür ve Politika Dergisi**, Sayı: 80, Şubat 2001, ss. 34-37, http://yunus.hacettepe.edu.tr/~tomanbay/sosyalcalisma_kavramsorunu.htm, (21.08.2015).

TRAVIS III, Lawrence F. **Introduction to Criminal Justice**, Anderson Publishing, USA, 2012.

TURAN, Hüseyin. “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması Kurumunun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 48, 2014, ss. 183-188.

TURHAN, Faruk ve Abdurrahim Altıkat. “Yeni Bir Ceza İnfaz Usulü Olarak Denetimli Serbestlik ve Bu Usulden Yararlanma Şartları, **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (SDÜHFD)**, Cilt: 2, Sayı: 2, Isparta, 2012, ss. 1-46.

Türk Ceza Kanunu Ön Tasarısı, Komisyonca Hazırlanan Metin, Ankara, 1987.

Türk Ceza Kanunu Öntasarısının Gerekçesi, Ankara, 1987.

UĞUR, Hüsamettin. “Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyeti İlkesinden Maslahata Uygunluk İlkesine”, **TBBĐ**, Sayı: 73, Kasım-Aralık 2007, ss. 256-288, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-73-378>, (07.07.2015).

USTA, İbrahim ve Hakan Öztürk. “Denetimli Serbestlik”, **Ceza Hukuku Dergisi**, Sayı: 13, Ağustos 2010, ss. 7-46.

ÜZÜLMEZ, İlhan. “Ceza Sorumluluğunun Esası ve Cezalandırmanın Amacına Dair Düşünce Hareketleri (Ceza Hukukunda Okullar Mücadelesi)”, **Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜEHFD)**, Cilt: 5, Sayı: 1-4, 2001, ss. 259-294, http://www.erzincan.edu.tr/birim/HukukDergi/makale/2001_V_13.pdf, (15.06.2015).

WARREN, Roger K. “Probation Reform in California: Senate Bill 678”, **Federal Sentencing Reporter**, Cilt: 22, Sayı: 3, Şubat 2010, ss. 186-193.

WEİGEND, Thomas. “Germany Reduces Use of Prison Sentences”, **Sentencing Reform in Overcrowded Times A Comparative Perspective**, (Ed. Michael Tonry and Kathleen Hatlestad), Oxford University Press, USA, 1997, ss. 177-181.

WILLIAMS, Brian ve Hannah Goodman. “Working for and with victims of crime”, **Handbook of Probation**, (Ed. Loraine Gelsthorpe ve Rod Morgan), Willan Publishing, Cullompton Devon UK, 2007, ss. 518-542.

YAVUZ, Hakan A. “Denetimli Serbestliğin Ortaya Çıkışı ve Karşılaştırmalı Hukuktaki Gelişim Süreci”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Sayı: 66, Şubat 2012, ss. 75-89.

YAVUZ, Hakan A. “Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemi İçerisindeki Genel Görünümü Üzerine”, **Adalet Dergisi**, Sayı: 42, 2012, ss. 58-75.

YAVUZ, Hakan A. “Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemindeki Tarihsel Gelişim Süreci”, **TBBD**, Sayı: 100, Mayıs-Haziran 2012, ss. 317-342.

YAZICI, Muhammed. “XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti’nde Kamu Düzeninin İşleyişini Etkileyen Unsurlar Üzerine”, **Asia Minor Studies-International Journal of Social Sciences**, Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak 2013, ss. 156-178, <http://www.arastirmax.com/system/files/dergiler/136900/makaleler/1/1/arastirmax-xvi.yuzyilin-ikinci-yarisinda-osmanli-devletinde-kamu-duzeninin-isleyisini-etkileyen-unsurlar-uzerine.pdf>, (23.04.2016).

YENİDÜNYA, Ahmet Caner ve Zafer İçer. “Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma Suçu”, **Prof. Dr. Nur Centel’e Armağan**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 2, Yıl: 2013 (Özel Sayı), ss.797-828.

YENİDÜNYA, Ahmet Caner. **Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Şartla Salıverme**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2002.

YILMAZ, Zekeriya. “Adli Kontrol”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 1, 2006, ss. 33-63, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2006-1/2.pdf>, (16.04.2016).

YILMAZ, Zekeriya. “Ceza Kanunumuzda Mahkumiyete Bağlı Hak Yoksunlukları”, **Ankara Barosu Dergisi**, Sayı: 2, Ankara, 2006, ss. 21-44, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2006-2/1.pdf>, (30.04.2016).

YÜCEL, Mustafa Tören. “Cinsel Suçluların Tretmanı”, **TBBD**, Sayı: 94, 2011, ss. 69-94, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2011-94-704>, (20.04.2016).

YÜCEL, Mustafa Tören. **Kriminoloji, Suç ve Ceza**, ATGV Yayını, Ankara, 1986.

ZAFER, Hamide. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Özelleşme Eğilimi: Uzlaşma”, **Prof. Dr. Ergun Önen’e Armağan**, İstanbul, 2003, ss. 727-750, http://dosya.marmara.edu.tr/huk/fak%C3%BClteredergisi/prof.dr.ergun%20%C3%B6ner/36yrd.do.dr.hamide_zafer.pdf, (23.05.2016).

YARARLANILAN İNTERNET SİTELERİ

<http://bookzz.org/>

<http://cep-probation.org/>

<http://home.heinonline.org/>

<http://home.heinonline.org/>

<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/>
<http://online.sagepub.com/>
<http://prb.sagepub.com/>
<http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/kararlar/kbb.html>
<http://www.appa-net.org/eweb/>
<http://www.archives.gov/research/>
<http://www.bjs.gov/>
<http://www.cte-ds.adalet.gov.tr/>
<http://www.kazanci.com/>
<http://www.resmigazete.gov.tr/default.aspx>
<https://emsal.yargitay.gov.tr/VeriBankasiIstemciWeb/yeniTasarim/index.jsp>
https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cfbc7
<https://www.gov.uk/government/organisations/national-probation-service>
<https://www.ncjrs.gov/>
https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar_erisim.Giris
www.sozluk.adalet.gov.tr